

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZE YÖNETİMİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KENT KİMLİĞİNİ YANSITMADA MÜZELERİN
ROLÜ: SELANİK MÜZELERİNDEN ÖRNEKLER

Ezgi ÖZDEMİR

2501140649

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Fethiye ERBAY

İSTANBUL – 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : EZGİ ÖZDEMİR Numarası : 2501140649
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : MÜZE YÖNETİMİ Danışmanı : PROF. DR. FETHİYE ERBAY
Tez Savunma Tarihi : 08.04.2019 Saati : 14:00
Tez Başlığı : Kent Kimliğini Yansıtmada Müzelerin Rolü: Selanik Müzelerinden Örnekler

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. ŞEBNEM ARIKBOĞA		"KABUL"
2- PROF. DR. ESİN CAN		"KABUL"
3- PROF. DR. FETHİYE ERBAY		"KABUL"

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. SEHBAN KARTAL		
2- DOÇ. DR. SEVTAP DEMİRCİ		

ÖZ
KENT KİMLİĞİNİ YANSITMADA MÜZELERİN ROLÜ: SELANİK
MÜZELERİNDEN ÖRNEKLER
EZGİ ÖZDEMİR

Müzeler sadece geçmişin birikimli olarak sergilendiği alanlar değil, aynı zamanda geçmiş ile günümüz arasında bağ kuran ve bu bağı geleceği şekillendirmek için kullanan çok yönlü kazanım alanlarıdır. Somut ve somut olmayan kültürel mirasların yer edindiği müzeler toplumun ortak belleğini de yansıtır. Müzeler birer bellek mekânı olarak kurgulandığında, mekânın belleğini de aktarmaları beklenir. Yaşadıkları alanlara kendilerine özgü özellikleri yansıtan insan topluluklarının geniş kitleler halinde barındığı kentler, çok kültürlü ve çoksesli ortamlar olarak var olmaya devam etmektedirler. Kentlerin içinde yer alan müzeler ise, çoğu zaman, ortaklaşa bir biçimde oluşturulmuş bu kültürü ve kentsel kimliği yansıtmakla yükümlü olmuşlardır. Müzenin temsil ettiği değerler, bulundukları mekânın dışında da yer almaktadır. Bu nedenle günümüz müzeleri, sadece kendilerine tanımlanmış sınırlı alanlarda varlığını sürdürmeyi değil, bu alanları esneterek daha geniş bir mekânsal anlatıyı ele almayı hedeflemektedir. Bu şekilde müzeler sadece toplumu değil, toplumun şekillendirdiği yaşam alanlarını ve bu alanların kimliğini de yansıtma görevini üstlenmiş olmaktadır. Bunun en büyük nedeni kentlerin, kent içerisinde yaşayan insan toplulukları ile olan etkileşiminin sürekliliğidir. Postmodernizm ile birlikte kentlerdeki kültürel farklılığın ve çeşitliliğin vurgulanması ve kent çalışmalarının çoğulcu bir bakış açısıyla gerçekleştirilmesi, kentlerde yer alan müzelerin de kentin kültürünü ve kimliğini yansıtma işlevlerinin detaylandırılmasına etki etmiştir.

Araştırma kapsamında müzelerin kent kimliğinin yansıtılması konusundaki çalışmaları incelenmiş ve bulgular Selanik’te yer alan altı müze; Atatürk Evi Müzesi, Selanik Arkeoloji Müzesi, Bizans Kültürü Müzesi, Beyaz Kule Müzesi, Makedon Mücadelesi Müzesi ve Selanik Yahudi Müzesi üzerinden, bu müzelerin misyon ve vizyonları, sergileri ve eğitim programları incelenerek ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: kent kimliği, müze, bellek, kültürel çoğulluk, Selanik.

ABSTRACT
THE ROLE OF MUSEUMS IN REFLECTING URBAN IDENTITY:
EXAMPLES FROM THESSALONIKI MUSEUMS
EZGİ ÖZDEMİR

Museums are not only the areas where the past is cumulatively displayed, but also are multi-faceted areas of achievement that link the past to the present and use this bond to shape the future. The museums in which tangible and intangible cultural heritages take place also reflect the common memory of the community. When museums are designed as memory spaces, they are expected to transfer the memory of the space as well. The cities in which the masses of human communities, which reflect their own characteristics to the areas they live in, continue to exist as multicultural and polyphonic environments. The museums in the cities have often been obliged to reflect this culture and urban identity, which has been formed in a common way. The values represented by the museum also exist outside the place where they are located. For this reason, today's museums aim not only to maintain their presence in the limited space defined in themselves but to explore a wider spatial narrative by flexing these areas. In this way, museums are undertaking a mission to reflect not only society's identity but also the identity of the living spaces shaped by society. Along with Postmodernism, the emphasis on cultural diversity and variety in the cities and the realization of city studies with a pluralistic perspective influenced the elaboration of the museums' functions which are reflecting the cultural identity of the city.

Within the scope of the research, the concept of urbanism and urban identity and the effects of the museums on reflecting the urban identity have been examined. The findings were addressed through six museums in Thessaloniki, which are Atatürk's House Museum, Archaeological Museum of Thessaloniki, Museum of Byzantine Culture, White Tower Museum, Museum for the Macedonian Struggle and Jewish Museum Thessaloniki, examining their missions and visions, exhibitions and educational programs.

Keywords: urban identity, museum, memory, multiculturalism, Thessaloniki.

ÖNSÖZ

Kültürel miras ve toplumsal bellek kavramları ile yakın dereceden ilişkili kurumlar olan müzeler ile müzelerin içerisinde yer aldıkları kentler arasındaki karşılıklı etkileşimi temel alan bu çalışmada, müzelerin kent kültürünü ve kentsel nitelikleri yansıtırken ne tür unsurlara vurgu yaptıkları araştırılmış ve toplum yaşamının önemli bir parçası olan kentlerin toplumsal yaşama ışık tutan müze mekânlarında nasıl konumlandıkları üzerinde durulmuştur. Araştırma kapsamında Selanik'in kent kimliğini ve çok kültürlü yapısını kendilerine özgü anlatı yolları ile ortaya koyan altı müze, müzelerin kent kimliğini yansıtmadaki işlev ve sorumlulukları bağlamında incelenmiş ve yorumlanmıştır. Müzelerin bulundukları kentlerin özelliklerini yansıtırken hangi kültürel ve çevresel unsurlardan faydalandıklarının ve kültürel ve kentsel kimliği nasıl yorumladıklarının incelendiği bu araştırmanın, müzeler ile kentler arasındaki etkileşimin incelenmesine ve geliştirilmesine yönelik ileri araştırmalara bir katkı olması amaçlanmıştır.

Araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturma aşamasında ve ileri aşamalarda fikir ve yönlendirmeleriyle desteğini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Fethiye Erbay'a, Selanik Arkeoloji Müzesi'nde gerçekleştirdiğim stajım sırasında Selanik ve Selanik müzeleri ile ilgili her türlü bilgi, kaynak ve arşive ulaşmamda yardımcı olan danışmanım Haris Tsougaris'e, Selanik Arkeoloji Müzesi'nde staj yapmama olanak sağlayan ve Selanik'te bulunduğum süre boyunca yardımlarını esirgemeyen müze müdürü Polyxeni Adam-Veleni'ye ve manevi desteğini her zaman omuzlarımda hissettiğim değerli hocam Dr. Ceren Karadeniz'e teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca araştırmamı yazıya geçirdiğim zaman boyunca sevgileri, destekleri, görüşleri, önerileri ve bazen de sadece varlıkları ile beni cesaretlendiren çok sevgili aileme ve değerli arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İSTANBUL, 2019

EZGİ ÖZDEMİR

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
GÖRSELLER LİSTESİ	vii
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KONU İLE İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR

1.1. Kent Olgusu, Kent Kimliği ve Kent Belleği Kavramları	5
1.1.1. Kent Olgusu	5
1.1.2. Kent Kimliği	10
1.1.3. Kent Belleği	16
1.2. Müze Kavramı ile Kent Kimliği ve Belleği Arasındaki İlişki	19
1.2.1. Müze Kavramı ve Değişen Müze Tanımları	19
1.2.2. Müzeler ile Toplumsal Bellek ve Kent İlişkisi	22
1.2.3. Postmodernizm ile Müze, Yeni Müzecilik ve Kent Kimliği İlişkisi	30
1.2.4. Uluslararası Kent Müzeleri Birliği (CAMOC) ve Kentlerdeki Müzelere Yönelik Çalışmaları.....	34

İKİNCİ BÖLÜM KENT KİMLİĞİ VE KÜLTÜREL MİRAS ÇALIŞMALARI KAPSAMINDA SELANİK MÜZECİLİĞİNİN GELİŞİMİ

2.1. Selanik Kent Tarihi ve Sosyokültürel Belleği.....	45
2.1.1. Selanik'in Tarihini ve Kent Belleğini Yansıtan Bazı Yapı ve Alanlar.....	49

2.1.1.1. Selanik'teki Roma Dönemi Yapıları	50
2.1.1.2. Selanik'teki Erken Hristiyanlık – Bizans Dönemi Yapıları	56
2.1.1.3. Selanik'teki Osmanlı Dönemi Yapıları	58
2.1.1.4. Selanik'teki Yahudi Topluluğuna Ait Yapılar	62
2.1.1.5. Selanik'teki Modern Mimari Temsilcisi Yapı ve Alanlar.....	64
2.2. Selanik'teki Kültürel Miras Çalışmaları ve Selanik Müzeciliğinin Gelişimi	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SELANİK'TEKİ MÜZELERİN KENT KİMLİĞİ VE KÜLTÜRÜNÜ YANSITMA ROLLERİNİ DEĞERLENDİRME

3.1. Atatürk Evi Müzesi'nin Selanik Kent Kimliğini Yansıtmadaki Rolünün Değerlendirilmesi.....	75
3.2. Selanik Arkeoloji Müzesi'nin Selanik Kent Kimliğini Yansıtmadaki Rolünün Değerlendirilmesi	88
3.3. Bizans Kültürü Müzesi'nin Selanik Kent Kimliğini Yansıtmadaki Rolünün Değerlendirilmesi	103
3.4. Makedon Mücadelesi Müzesi'nin Selanik Kent Kimliğini Yansıtmadaki Rolünün Değerlendirilmesi	122
3.5. Selanik Yahudi Müzesi'nin Selanik Kent Kimliğini Yansıtmadaki Rolünün Değerlendirilmesi	134
3.6. Beyaz Kule Müzesi'nin Selanik Kent Kimliğini Yansıtmadaki Rolünün Değerlendirilmesi.....	148

SONUÇ	164
KAYNAKÇA.....	167
EKLER	182

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 2.1.1.: Selanik tematik haritası	46
Görsel 2.1.2.: Selanik'te kullanılan bir takvim yaprağı	48
Görsel 2.1.1.1.: İmparator Galerius'un Saray Planı	51
Görsel 2.1.1.2.: Galerius Kemer/Kamara	52
Görsel 2.1.1.3.: Roma Forum Alanı	53
Görsel 2.1.1.4.: Rotonda	54
Görsel 2.1.1.5.: Hipodrom yapısının üç boyutlu modellemesi	55
Görsel 2.1.1.6.: Yeni Cami	62
Görsel 3.1.1.: Koca Kasım Paşa Mahallesi haritası	77
Görsel 3.1.2.: Selanik Atatürk Evi Müzesi	80
Görsel 3.1.3.: Selanik Atatürk Evi Müzesi bahçesindeki nar ağacı	80
Görsel 3.1.4.: Selanik Atatürk Evi Müzesi eski sergi alanı	81
Görsel 3.1.5.: Atatürk'ün kişisel eşyaları	82
Görsel 3.1.6.: Selanik Atatürk Evi Müzesi yenilenen sergi alanı	83
Görsel 3.1.7.: Selanik Atatürk Evi'nin planını gösteren maket (giriş kat)	84
Görsel 3.1.8.: Selanik Atatürk Evi'nin planını gösteren maket (birinci kat)	84
Görsel 3.1.9.: Ano Poli bölgesinden kent görünümü	86
Görsel 3.2.1.: Selanik Arkeoloji Müzesi cephe görünümü	90
Görsel 3.2.2.: Selanik Arkeoloji Müzesi çağdaş binası	93
Görsel 3.2.3.: Prehistorik Makedonya sergi salonu	94
Görsel 3.2.4.: Selanik Arkeoloji Müzesi dış görünüm	97
Görsel 3.2.5.: Selanik Arkeoloji Müzesi sergi alanı	100
Görsel 3.2.6.: Selanik Arkeoloji Müzesi süreli sergi alanı	101
Görsel 3.3.1.: Bizans Kültürü Müzesi inşaatından görünüm	106
Görsel 3.3.2.: Bizans Kültürü Müzesi orta kattan görünüm	108
Görsel 3.3.3.: Bizans Kültürü Müzesi iç cephe görünümü	114
Görsel 3.3.4.: Bizans Kültürü Müzesi sürekli sergi salonu	115
Görsel 3.3.5.: Bizans Kültürü Müzesi mozaik sergisi	115
Görsel 3.3.6.: Bizans Kültürü Müzesi süreli sergi alanı	117

Görsel 3.3.7.: Bizans Kültürü Müzesi yemek sergisi	118
Görsel 3.3.8.: Bizans Kültürü Müzesi süreli sergi düzenlemesi	120
Görsel 3.4.1.: Makedon Mücadelesi Müzesi konumu	123
Görsel 3.4.2.: Makedon Mücadelesi Müzesi portre galerisi	125
Görsel 3.4.3.: Makedon Mücadelesi Müzesi dış cephe görünümü	128
Görsel 3.4.4.: Makedon Mücadelesi Müzesi diorama alanı	129
Görsel 3.4.5.: Karagiosiz gölge oyunundaki mimari unsurlar	132
Görsel 3.4.6.: Makedon Mücadelesi Müzesi “Bir Bina Bin Hikaye” sergisi	133
Görsel 3.5.1.: Selanik Yahudi Müzesi sergi alanı	136
Görsel 3.5.2.: Selanik Yahudi Müzesi binası	137
Görsel 3.5.3.: Selanik Yahudi Müzesi mezar taşları sergi salonu	139
Görsel 3.5.4.: Selanik Yahudi Müzesi peristil görünümü	140
Görsel 3.5.5.: Selanik Yahudi Müzesi Seferadların günlük eşyaları sergisi	143
Görsel 3.5.6.: Selanik Yahudi Müzesi efemera sergisi	145
Görsel 3.5.7.: Selanik Yahudi Müzesi “Kehillot” sergisi	147
Görsel 3.5.8.: Selanik Yahudi Müzesi Yahudi ticaret merkezleri eskizi	147
Görsel 3.6.1.: Beyaz Kule’yi gösteren Bizans illüstrasyonu	149
Görsel 3.6.2.: Beyaz Kule surlarını gösteren fotoğraf	151
Görsel 3.6.3.: Beyaz Kule Müzesi “Anıtlar ve Tarih” sergisi	154
Görsel 3.6.4.: Beyaz Kule Müzesi “Ticaret Rotası” sergisi	157
Görsel 3.6.5.: Beyaz Kule Müzesi birinci kat sürekli sergi alanı	158
Görsel 3.6.6.: Beyaz Kule Müzesi kiosk alanı	158
Görsel 3.6.7.: Beyaz Kule mimari planını gösteren eskiz	160
Görsel 3.6.7.: ELSTAT 2017 yılı en çok ziyaret edilen müzeler infografiği	162

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 2.1.1.2.: Selanik'teki Erken Hristiyan – Bizans Yapıları	57
Tablo 2.1.1.3.: Selanik'teki Osmanlı Yapıları	61
Tablo 2.1.1.4.: Selanik'te Yahudi Topluluğuna Ait Yapılar	64
Tablo 2.1.1.5.: Selanik'teki Modern Mimari Temsilcisi Yapı ve Alanlar	65
Tablo 2.2.1.: Selanik Müzelerinin Yıllara Göre Artışını Gösteren Grafik	70
Tablo 2.2.2.: Selanik'teki Müzelerin Listesi	71

KISALTMALAR LİSTESİ

AUTH	: Aristotle University of Thessaloniki Selanik Aristoteles Üniversitesi
Bkz	: Bakınız
CAMOC	: International Committee for the Collections and Activities of Museums of Cities Uluslararası Kent Müzeleri Koleksiyon ve Etkinlikleri Komitesi
Ed.	: Editör
ELSTAT	: Hellenic Statistical Authority Yunanistan İstatistik Kurumu
EXPO	: Exposition Dünya Fuarı
GNTTO	: Greek National Tourism Organization Yunanistan Ulusal Turizm Organizasyonu
ICAMT	: International Committee for Architecture and Museum Techniques Uluslararası Mimarlık ve Müze Teknolojileri Komitesi
ICOM	: International Council of Museums Uluslararası Müzeler Konseyi
ICOFOM	: International Committee for Museology Uluslararası Müzeoloji Komitesi
ICML	: International Committee for Literary Museums Uluslararası Edebiyat Müzeleri Komitesi
ICR	: International Committee for Regional Museums Uluslararası Bölgesel Müzeler Komitesi
KEMIT	: Center for Macedonian History and Documentation Makedonya Tarihi Arşiv Araştırma Merkezi
MDPP	: Committee for Museum Definition, Prospects and Potentials Müze Tanımı Beklentiler ve Potansiyeller Komitesi
MINOM	: International Movement for a New Museology Uluslararası Yeni Müzecilik Hareketi Komitesi

MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
s.	: Sayfa/sayfalar
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
t.y.	: Basım tarihi yok
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
XANΘ	: Young Men's Christian Association Genç Hristiyan Erkekleri Birliği
YMCA	: Young Men's Christian Association Genç Hristiyan Erkekleri Birliği
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

İnsan ürünü kültürel kurumlar olan müzelerin yine insan ürünü yerleşim alanları olan kentler ile olan etkileşiminin kent kimliği ve kolektif bellek bağlamında inceleneceği çalışmada öncelikle araştırmanın problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları ve yöntemi üzerinde durulacaktır. Tez sürecini tanıtmaya yönelik bu kısımda daha çok araştırmanın çatısı ele alınacaktır. Birinci bölümde kent olgusu, kent kimliği ve kent belleği kavramları toplumsal, fiziksel ve kültürel açılardan ele alınacak ve müzelerin kentlere ve dolayısıyla kent kimliğine yaptığı kültürel, turistik, ekonomik ve eğitsel katkılar değerlendirilecektir. Bu kısımda kentlerin müzeler ile kurduğu etkileşim ve ilişkilere değinilecek, kültürel yapı unsurlarının çeşitliliği ve kültür birikiminin nasıl gerçekleştiği konuları üzerinde durulacaktır. Tezin bu bölümünde yer verilecek olan postmodern müze ve yeni müzecilik kavramları, müzelerin değişen ve gelişen tanımları ve Uluslararası Kent Müzeleri Koleksiyon ve Etkinlikleri Komitesinin (CAMOC) kentlerde yer alan müzeleri ele aldığı çalışmaları incelenecektir. Bu şekilde araştırmanın bel kemiğini oluşturan müzelerin Selanik için önemlerini vurgulamadan önce kentlerde yer alan müzeler hakkında kavramsal çerçevede bilgi edinimi sağlanacaktır. Kent kimliği inşası ve kent kimliğinin yansıtılmasında müzelerin sahip oldukları roller ve edindikleri görevlerinin incelendiği bu tez, konuyla ilgili olarak ulaşılabilirdiği ölçüde Türkçe, İngilizce ve Yunanca kaynaklarda yapılan literatür taraması ve Yunanistan devletine bağlı Selanik kentindeki altı müze ile sınırlandırılmıştır. Bu müzeler; Atatürk Evi Müzesi, Selanik Arkeoloji Müzesi, Bizans Kültürü Müzesi, Beyaz Kule Müzesi, Makedon Mücadelesi Müzesi ve Selanik Yahudi Müzesi'dir.

Tezin ikinci bölümünde Selanik'in tarihi ve kültürel unsurları üzerinden Selanik kent kimliği tanımlanacaktır. Yine bu bölümde, Selanik'teki kültürel miras çalışmaları geçmişten günümüze incelenecek ve Selanik müzelerinin zaman içerisindeki gelişimlerine değinilecektir. Kent içerisinde yer alan tarihi ve kültürel yapılara değinilerek bu yapıların ait olduğu dönemler hakkında bilgiler verilecek ve tezin bir sonraki bölümünde ele alınacak olan kent kimliği ve müze ilişkisini detaylı bir biçimde aktarmak için zemin hazırlanacaktır. Tezin üçüncü bölümü Atatürk Evi Müzesi,

Selanik Arkeoloji Müzesi, Bizans Kültürü Müzesi, Beyaz Kule Müzesi, Makedon Mücadelesi Müzesi ve Selanik Yahudi Müzesi'nin kent belleği ve kent kimliği üzerindeki katkılarının incelenmesine ayrılacaktır. Bu bölümde Selanik'teki bu müzelerin kent kültürü içerisindeki yeri ve diğer eğitim ve kültür kurumlarıyla etkileşimlerine de ayrıca değinilecektir. Bunun yanı sıra; kent kimliği ile müze arasındaki etkileşimin daha iyi anlaşılabilmesi adına müzelerin eğitim etkinlikleri ve yaklaşımları, kendilerine tanımladıkları misyonları, koleksiyon, içerik ve yönetimleri ve çağdaş müzecilik stratejileri incelenecektir.

Tezin temel problemini kent kimliği ile müzeler arasındaki ilişkinin araştırılması ve incelenmesi oluşturmaktadır. Bunun için müzelerin kent kimliğini yansıtmaya yönelik yaptıkları kültürel katkılar bağlamında, kent kimliği ile müzeler arasındaki ilişkiyi müzelerin kültürel, eğitsel ve toplumsal çalışma ve katkıları açısından incelemek ve Selanik'in kentsel belleğini yansıtan müzeleri bu amaç doğrultusunda ayrıntılı bir biçimde tartışmak amaçlanmıştır. Bu nedenle tezde, öncelikli olarak aşağıdaki soruların yanıtlarının bulunmasına odaklanılacaktır:

- a. Kent kimliği nedir?
- b. Kent kimliğini oluşturan unsurlar nelerdir?
- c. Kolektif bellek, kent belleği ve müzeler arasında nasıl bir ilişki vardır?
- d. Müzelerin kent kimliğine katkıları hangi yönde gelişmektedir?
- e. Kentlerde yer alan müzelerin toplum ile ilişkileri ne şekilde değerlendirilmektedir?
- f. Selanik'teki müzelerin işlevleri, çalışmaları, etkinlikleri ve stratejileri nelerdir?
- g. Selanik'teki müzeler Selanik kent kimliğini hangi yönlerden yansıtmaktadır?

"Günümüzde müzeler bir yaşam alanı olarak etkin biçimde kullanılmaktadır"¹. Toplumlara geçmiş yaşantılar hakkında bilgi vermek amacıyla, bu yaşantıların izlerini

¹ Çakır İlhan, Ayşe; Ayşe Okvuran, "Bir Eğitim Ortamı Olarak Müzeler". **Türkiye 1. Drama Liderleri Buluşması**. Ankara, Oluşum Tiyatrosu ve Drama Atölyesi Yayınları, 1999, s.82-85.

taşıyan her türlü nesneyi araştıran, toplayan, bakım ve onarımını yaparak, halkın estetik zevkinin artması amacıyla sergileyen müzeler²; kentlerin kimlik oluşumunda ve bu kimliğin yansıtılmasında önemli görevlere sahiptir. Müzeler; yıllar içerisinde işlevlerinde ve yapılarında gözlemlenen değişimler, kültürel çeşitliliğe yaptıkları vurgular ve toplumun her kesimini kapsayıcı nitelikte olmaları ile bulundukları yerin toplumsal özelliklerini yansıtan ve gerek kent gerekse kentte yaşayan bireyler için kültürel kimliğe katkıda bulunan ya da yeni kültürel kimlikler oluşturmaya yardımcı olan kurumlardır.

Kent kimliğinin oluşumunda fiziksel, ekonomik ve demografik unsurlar kadar kültür kurumlarının etkisi de önemlidir. Kent kimliği; mimariden tarihi dokuya, kentte yaşayan insanların gelenek ve göreneklerinden kentin coğrafi özelliklerine, işgücünü sağlayan çalışma alanlarından insanların sosyal ilişkilerine ve yerel yönetimlerin özelliklerine kadar pek çok unsurdan etkilenecek oluşmaktadır. Tezin hipotezi, müzelerin; toplumun ve toplumsal gelişimin hizmetinde olan, halka açık, insanlığın ve çevresinin somut ve somut olmayan mirasını içeren, koruyan, araştıran, paylaşan ve sergileyen eğitim, araştırma ve haz alma alanları olan kurumlar³ olmaları nedeniyle, insanlık tarafından oluşturulan kentleri yansıtmada etkili olmaları olarak belirlenmiştir. Tez kapsamında, müzeler ile kent arasındaki ilişkinin boyutunun ve yönlerinin Selanik'teki müze örnekleri üzerinden aktarılması yoluyla müzelerin kent kimliği üzerindeki etkisini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Tez, genel tarama desenini benimseyen betimsel bir araştırma olup, nitel araştırma yöntem ve teknikleri benimsenmiştir. Araştırma kapsamında kent ve kent kimliği üzerine literatür taraması yapılmış, Selanik'te araştırmanın amacını karşılayacak müzeler gözlemlenmiş ve müzelerin kent kimliğini yansıtmadaki etkileri ve çalışmaları belirlenmiştir.

² Ceren Karadeniz, **Dünyada Çocuk Müzeleri ile Bilim, Teknoloji ve Keşif Merkezlerinin İncelenmesi ve Türkiye İçin Bir Çocuk Müzesi Modeli Oluşturulması**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2009, s.15.

³ ICOM, "Development of the Museum Definition According to ICOM Statutes (2007-1946)". Vienna, Austria, 24 Ağustos 2007, (Çevrimiçi) http://archives.icom.museum/hist_def_eng.html, 27 Şubat 2018.

Tez çalışmasına konu edilen olgu, kavram ve örneklere yönelik verilerin bir kısmı yazılı kaynaklarda yapılan taramalardan ve araştırmacının gözlemlerinden oluşmaktadır. Araştırmacı 20.06.2017 – 30.08.2017 tarihleri arasında Yunanistan'ın Selanik kentindeki Selanik Arkeoloji Müzesi'nde staj yapmış ve Selanik Arkeoloji Müzesi başta olmak üzere, araştırmaya konu edilen müzelere yönelik gözlem ve araştırmalar yapma olanağı bulmuştur. Ek olarak, veri toplamada çeşitliliğin sağlanması adına, Selanik Belediye Meclisine bağlı Selanik Tarih Merkezi arşivinde geriye dönük bir tarama çalışması gerçekleştirilmiştir.

Tez çalışmasında kullanılacak olan veriler toplandıktan sonra belirli tematik çerçevelere göre düzenlenmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmış; veriler anlaşılır biçimde betimlenmiş, konu ile ilgili önceden yazılmış kaynaklar ve fotoğraf türü belgeler ile desteklenmiş ve araştırmanın amacı doğrultusunda yorumlanmıştır. Yapılan kaynak taramaları, gözlem ve görüşmeler sonucunda kent kimliğinin yansıtılmasında müzelerin etkileri konusunda Selanik müzeleri üzerinden görüş ve önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KONU İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAM VE İLİŞKİLER

Araştırmanın bu bölümü, ilerleyen bölümlerde detaylı bir biçimde ve örnekler üzerinden işlenecek olan müzelerin kent kimliğini yansıtmaları konusu ile ilgili temel kavramlara ve bu kavramların birbirleriyle olan ilişkilerine ayrılmıştır. İlk aşamada kent olgusu, kent kimliği ve kent belleği kavramları incelenmiştir. Daha sonra geçmişten günümüze müze kavramı ve müzelerin karşıladığı anlamlar ele alınmış, burada ayrıca değişen müze tanımlarına yer verilmiştir. Kavram ve karşılıkların arasındaki ilişkiyi daha açık bir biçimde ortaya koymak amacıyla postmodernizm ile müze arasındaki ilişkiye ve yeni müzecilik ile kent kimliği arasındaki ilişkiye yine bu bölümde değinilmiştir. Bu bölümün son aşamasında, Uluslararası Kent Müzeleri Birliği'nin kentlerdeki müzelere yönelik çalışmalarına yer verilmiştir.

1.1. Kent Olgusu, Kent Kimliği ve Kent Belleği Kavramları

1.1.1. Kent Olgusu

Ortaya çıktıkları zamanlardan bu yana kentler toplumsal, siyasal, fiziksel, ekonomik ve kültürel anlamlarda sürekli değişiklik gösterebilirler de, kent olgusu ile ilgili değişmeyen en önemli unsur insandır. Antropolog Ulf Hannerz, kentlerin ve kent benzeri yerleşimlerin ortak özelliğinin, yeteri kadar geniş insan topluluklarının belirli bir alanda kalıcı bir şekilde yer almaları ile açıklanabileceğini söylemiştir.¹ Bu yaklaşıma göre kentler, en yalın şekilde “geniş insan yerleşimleri” olarak tanımlanır. İnsan topluluklarının yaşadıkları alanları kendilerine ait kılma çabaları, kentleri de kendi imgesel algılarına göre kolektif bir biçimde düzenlemelerini beraberinde getirmiştir. Kentler ile insanlar arasında, insanların kent içerisindeki yaşamlarını kendi belirledikleri şekillerde sürdürebilmelerinin amaçlandığı belirli çevresel düzenlemeler yapılarak bir yakınlık kurulması amaçlanmıştır. Bunun yanında, kenti oluşturan unsurlar göz önüne alındığında, kentlerde var olan kültürel birikimin sürekliliği göze

¹ Ulf Hannerz, "City", **The Social Science Encyclopedia**, Ed. by Adam Kuper, Vol. 2, London, Routledge, 1996, s. 148.

çarpar. Fiziki ve manevi unsurlardan oluşan kent, içerisinde barındırdığı topluluğun kültürel belleğini sürekli bir biçimde bir sonraki kuşağa aktaran bir yaşayan değerler merkezi görevini görür. Bu yönüyle kent, eski ile yeninin karşılaşmasına ortam sağlayan, geçmiş ile geleceğin arasında yer alan ve insan topluluklarının kolektif bilincini ve kültürel mirası izlememize olanak tanıyan yerler olarak karşımıza çıkar.

Birbirinden farklı coğrafyalarda yer alan, farklı insan topluluklarını barındıran, farklı ekonomik değerlere sahip, farklı yönetim sistemleri olan ve farklı eğitim sistemini benimsemiş kentlerin birbirine benzemeyecekleri göz önüne alındığında, kent olgusunun tek bir biçimde tanımını yapmanın zorluğu ortaya çıkar. “Kent; sosyolojiden ekonomiye, mimariden arkeolojiye, antropolojiden etnografyaya, coğrafyadan tarihe birçok disiplinin inceleme alanına girmiş; bu disiplinlerin kenti kendilerine özgü kavramlar eşliğinde ele almalarıyla birlikte kentin birden fazla tanımı olmuştur.”² Bu durum kent adlandırmalarında da izlenebilmektedir. Buna göre, tarihsel gelişim içinde kentin kavramsal değişimi devam etmiş ve geçmiş dönemlerde “cite”, “polis”, “medine” ve “kent” gibi az çok yakın anlamlarda kullanılan kavramların yerini, bugün “bourg”, “ville”, “city” ve “urban” kelimeleri almıştır.³ Bu gelişim süresince kenti tanımlayan kelimeler değişse de; kentler her koşulda insanlar, insan ilişkileri, kültür ve uygarlık ile eşdeğer tutulmuştur. Kentbilimci Prof. Dr. Ruşen Keleş, kentleşme olgusunu konu edindiği makalesinde bu durumu şu şekilde aktarmıştır:

“Kentin ve çevrenin, bir başka deyişle, yerleşim yerinin, insan davranışları üzerinde etkisi olduğu genellikle benimsenen bir görüştür. Bu etkilerden bir bölümü olumlu nitelik taşımaktadır. Bir Alman atasözü, kent havasının insanları özgür kıldığını anlatmaktadır (Stadtluft macht man frei). Gerçekten, hem batı, hem de doğu dillerinde, kent ve uygarlık sözcükleri arasında yakın benzerlikler görülüyor: Cittâ, çite, ciudad, civitas sözcükleri; civilization, yani uygarlık sözcüğü ile aynı kökten geliyorlar. Medina ile medeniyet arasındaki ilişki de herkesçe biliniyor.

² Ahmet Koyuncu, "Sosyoloji Kuramlarında Kent", **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, No: 25, 2011, s.31-56.

³ Kadir A. Topal, "Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye'de Kent Neresidir?", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. VI, No:1, 2004, s.276-294.

Bunlar bize, a) kentin uygarlıkların kaynağı olarak algılandığını, b) uygarca davranışlara ve ilişkilere kentlerde rastlanması gerektiğini düşündüren gözlemlerdir. Kuşkusuz, bunun her zaman ve her yerde böyle olduğunu savunmak olanağı yoktur. Buna karşın, Fransızların, kibarlık (civilite) ve görgü (urbanite) sözcüklerini, yurttaşlık (citoyennete) sözcüğünden ayırt etmeleri de, yukarıda sözü edilen ilişkinin varlığına inanmalarındandır.”⁴

İnsanlar topluluklar halinde yaşamaya başladıkları zamanlardan bu yana yaşam alanlarına kendilerini yansıtan özellikler atfettiklerinden dolayı; kentler, nerede olurlarsa olsunlar, barındırdıkları insan topluluklarına özgü nitelikleri yansıtır. Topluluklara ve bireylere göre şekillenmeleri nedeniyle kent olgusu mimarların olduğu kadar toplum bilimcilerin de inceleme alanına girmiştir. Özellikle postmodernizm ile birlikte gelen toplum-merkezci bakış açısı ile birlikte kent ve kentleşme konularındaki kavram ve yöntemlerde çeşitliliğe gidilmiş, yeni kavram ve anlatılar oluşturulmuştur.

Kent ile ilgili kuramları temelde işlevselci ve kuralcı kuramlar olarak ikiye ayırmak mümkündür. Bu kuramlar da kendi aralarında alt gruplara ayrılmaktadır. Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Seçil Türk’ün kentbilimci Gilbert Stelter’den aktardığına göre bu alt gruplar aşağıdaki gibi şekillenmektedir:

“İşlevselci kent kuramları kendi içinde altı gruba ayrılmaktadır. Bunlar, kentlerin bağımsız parçalardan oluşan varlıklar olduğunu kabul eden kenti bir sistem olarak gören kuramlar, kentleri ekonomik yapılar olarak gören kuramlar, kentleri haberleşme ağları olarak gören kuramlar, önde gelen teorisyenleri David Harvey ve Manuel Castells olan kentleri yarışma mekânları olarak gören kuramlar, kentleri yapılı çevreler olarak gören kuramlar ve kentleri bir kişilik olarak gören kuramlardır. Normatif kent teorileri ise temel olarak dört gruba ayrılmaktadır. Bunlar, kozmik teori, Le Corbusier’in Kartezyen kenti örneğindeki gibi bir makine olarak kent, Şikago Okulu’nun teorisinin temelini oluşturan bir organizma olarak kent ve bir takımyıldız olarak kenttir.”⁵

⁴ Ruşen Keleş, "Kentleşme ve Türkçe", **Dilbilim Araştırmaları Dergisi**, C.VI, 1995, s.1.

⁵ Seçil M. Türk, "20. Yüzyıl Kent Kuramları", **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.II, No:3, 2015, s.41-59.

Kentler ile ilgili kuramlar 20. yüzyıldan önceki süreçte kentlerin ortaya çıkış nedenlerini, kentleşmenin doğasını, kentlerin geçirdiği değişim ve gelişmeleri çoğunlukla fiziksel boyutuyla ele alırken; 20. yüzyılda ortaya çıkan kuramlarda özellikle Sanayi Devrimini izleyen süreçte nüfusları artan ve buna bağlı olarak demografik yapıları farklılaşan kentlere odaklanılmıştır. Bu kuramlarda kent sorunları ve kentlerin insanlara – insanların kentlere etkileri ele alınmış; bir yandan ideal kent ütopyaları yaratılırken öte yandan kent olgusuna ve kentleşme kavramına toplumsal bir bakış açısı ile yaklaşmıştır. Bu kuramları oluşturan okullar arasında kenti bağımsız bir biçimde çalışan okul Şikago Okulu olmuştur:

“Şikago Okulu’nun kenti ele almasındaki temel neden 1900’li yıllarda Şikago kentinin içinde bulunduğu durum olmuştur. Hızlı kentleşme ve sanayileşmenin etkisiyle kente göç eden grup ve kenti yerlileri arasında ikili bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu ikili yapının sonucunda ise iki temel sorunla karşı karşıya kalınmıştır. Bunlardan ilki, kentte önceden beri yaşayanlarla yeni gelenlerin bütünleşme sürecidir. İkincisi ise, göç edenlerin konut ve istihdam sorunlarıdır. Şikago Okulu da bu sorunlara çözüm yolu bulabilmek, kentteki kültürel, ekonomik ve sosyal sorunların daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla Şikago kentini incelemişler ve bu gözlemlerini bir şehir kuramı haline getirmişlerdir.

[Robert] Park, [Louis] Wirth, [Ernest] Burgess ve [Roderick] McKenzie gibi kuramcılardan oluşan Şikago Okulu, kentin ve kentleşmenin bir toplumsal maliyeti olduğunu ve marjinallik ve anomi gibi kentlerin büyümesinden doğan bazı sorunların çözülebilir sorunlar olduğunu varsaymıştır. Bireylerin davranışları ve değerlerinin çevrenin oluşumunu etkilediğini öne sürmüşlerdir.”⁶

“Şikago Okulu ile temellendirilen kentin bir “ekosistem” olduğu ve kente uyum sağlayamayanların bu ekosistemin dışında kalacağı görüşü; 1970’li yıllarda kent sorunlarına Marksist bakış açısı ile yaklaşan Manuel Castells, Henri Lefebvre ve David Harvey gibi kuramcılar tarafından kent sorunlarının bütüncül ekonomi yaklaşımları ile açıklanabileceği öne sürülerek eleştirilmiştir.”⁷ Buna karşın; Şikago Okulu’nun ortaya koyduğu kentlerin içinde yaşayan insanlarla sürekli bir ilişkisi olduğuna ve kent ile

⁶ A.e. s.47.

⁷ Adem Sakarya, "Kent Kavramı ve Planlama Üzerine", Rapor, (Çevrimiçi), 2014, s.3. <https://docplayer.biz.tr/43248146-Kent-kavrami-ve-planlama-uzerine-deneme-adem-sakarya.html>, 20 Mart 2018.

insan arasında kültürel ve toplumsal etkileşim bulunduğuna yönelik görüşler, günümüz kent araştırmalarında geçerli bir biçimde kullanılmaktadır.

“Şikago Okulunu iki açıdan ele almamız mümkündür. İlk grupta yer alan [Ernest] Burgess, [Robert] Park ve [Roderick] McKenzie kentsel mekân üzerinde çalışmalar yaparken, İkinci grubun temsilcisi [Louis] Wirth daha çok kentsel mekânın insanlar üzerindeki etkisini ele alan sosyolojik saptamalarda bulunmuştur. Bu bağlamda ilk grup kentin daha çok fiziksel özellikleri üzerinde yoğunlaşırken, ikincisi toplumsal özelliklerine vurgu yapmıştır. Üzerinde birleştikleri ortak nokta ise, kentsel mekân ve insanlar arasında karşılıklı bir etkileşim olduğudur. Kentte yaşayan kişiler mekânı biçimlendirirken, kentsel mekân ise insan hayatı üzerinde ciddi etkilere sahiptir.”⁸

Özellikle 1960’lı yıllarda ortaya çıkan postmodernizm akımı ile birlikte kentlerdeki kültürel farklılık ve çeşitliliğin ön plana çıkarılması, ulusalcı kent yorumlarından sıyrılmanın; yerleşme ve bireyselleşme olgularının önem kazanmasının önünü açmıştır. “Postmodern kent, daha fazla imaj ve daha fazla kültürel çeşitliliktir”.⁹ Bu nedenle postmodernizm ile birlikte kentlerde kültürel çoğulculuğu temsil eden yapısal öğelerin daha fazla yer almaya başladığı ve kent planlarında kolektif bir bakış açısının benimsendiği gözlemlenmiştir:

“(…) Sonuç olarak postmodernizmde kent tasarımı kentin tamamını hâkimiyet altına almayan, bölgelemeye karşı çıkan, tekil isteklere cevap verebilen, estetiğe ve kültürel çeşitliliğe yer veren, kentsel değerlerin yeniden canlandırılmasını hedefleyen, (...) tarihten ve farklı bölgelerdeki imgelerden alıntı yapabilen, eski ve yeninin iç içe geçtiği, çözüm dayatmayan, engelleri yıkılmış mekânlar oluşturmayı hedefler.”¹⁰

Kent ve kentleşme üzerine geliştirilen düşünce ve kuramların hepsi kenti farklı bir yönüyle ele almış, bu durum kentin herkes tarafından kabul gören tek bir tanımla anlatılması durumunu zorlaştırmıştır. Bu nedenle, kent olgusunu inceleyen farklı disiplinlerin kendi ölçeklerine göre oluşturdukları kent tanımlarının birbiri ile mutlak

⁸ Türk, A.g.e., s.48.

⁹ Ali Sırrı Yılmaz, Beyzade N. Çetin, "Postmodernizm ve Kent", **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları**, 2006, s.73.

¹⁰ Bora Bingöl, "Postmodernizm ve Kent Tasarımı". **Ormanlık Dergisi**, C.X, No:1, 2014, s.21.

bir şekilde örtüşmediği görülmektedir. “Bu durumda; her kent için farklı niteliklerde ortaya çıkan ölçek, yorum, sosyo-ekonomik ve kültürel farklılıklar gibi ögeler ele alındığında; “kent kimliği” kavramının, tüm kentler ile ilgili ve her kent için değişik anlam ve önem kazanan yeni bir kavram olarak ortaya çıktığı görülmektedir.”¹¹ Kentlerin kendilerine özgü niteliklerini anlamaya yapılan yönelik çalışmalar kapsamında kent kimliği ve kent belleği kavramları da incelendiğinde, kent olgusu hakkında daha kapsamlı bilgiye sahip olunacaktır.

1.1.2. Kent Kimliği

Italo Calvino, 1972 yılında yayınladığı *Görünmez Kentler* isimli yapıtında Marko Polo’nun gezilerini ve gezileri sırasında gördüğü kentleri Kubilay Han’a anlattığı hayali bir sohbeti konu edinir. Elli beş kurmaca kentin ele alındığı ve bu kentlerin belirli sınıflandırmalar altında anlatıldığı eserde Calvino, “Bir kentte hayran olduğun şey onun yedi ya da yetmiş harikası değil; senin ona sorduğun bir soruya verdiği yanıtıdır”¹² diyerek her kentin kendine özgü olduğunu ancak insanlar aracılığıyla kazandığını vurgular. Buradan; görünürde birbirine benzer özellikler taşıyan kentlerin farklılığı, kentlerin tarihi ve kültürel özelliklerine göre biçimlenir, ancak insanlarda yarattığı eşsiz duygulara göre tanımlanır sonucu çıkmaktadır.

Modernizmin kentler üzerindeki etkisini yavaş yavaş kaybettiği zamanlarda, ulus devlet anlayışının bir sonucu olarak gelişen katı kent özellikleri yavaş yavaş terk edilmiştir. Birey merkezli anlayışların yaygınlaşması ile birlikte kentlerin özgün karakterleri de toplumsal bakış açısı ile ifade edilmeye başlanmıştır. Güçlü ulus devlet anlayışının ‘büyük’, ‘görmekli’ ve bir yerde ‘kendinden olmayanı dışlayan’ kent imajı, farklılaşmış zevklere, farklı toplumsal yapılara ve farklı kültürlere hitap edebilen kent imajına evrilmiştir. Bu aşamada yeni kent anlayışı ile kentlerin insan için hangi anlamları ifade ettiklerine ve hangi kavramları karşıladıklarına odaklanılmıştır. Bu

¹¹ Şölen Demirseren-Çöl, “**Kent Kimliği: Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi**”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1998, s.13.

¹² Italo Calvino, **Görünmez Kentler**, 1. bs., Çev. Işıl Saatçioğlu, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2002, s.40.

nedenle; 20. yüzyıldan bu yana oluşturulan kent kuramlarında, insanların kentleri oluşturmalarına karşılık kentlerin de insanları etkilediği üzerinde durulmuştur. Bu karşılıklı etkileşimin hangi yönlerde ve şekillerde gerçekleştiği ise yine insana bağlı bir durumdur. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikoloji bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Olcay İmamoğlu bu durumu; insanlar tarafından oluşturulan çevrenin ne yönde değişmekte olduğunun, insanların da ne yönde değişmekte ve geliştirmekte olduğuna işaret ettiğini; insanın içinde yer aldığı fiziksel alandan bağımsız var olmasının mümkün olmadığını belirterek aktarır.¹³ Bir başka deyişle, bireyin kimlik oluşumunu etkileyen önemli unsurlardan birisi içinde var olduğu ortam iken; birey de içinde var olduğu ortamı şekillendirerek mekânsal kimlik oluşumuna sürekli katkıda bulunur.

“Kimlik konusu; psikoloji, felsefe, sosyoloji, beşeri coğrafya ve antropoloji gibi çeşitli disiplinlerde sıklıkla ele alınan bir araştırma unsuru olmuştur.”¹⁴ Kent olgusuna benzer bir şekilde; fiziksel, bilişsel ve toplumsal unsurlar barındırması dolayısıyla kimlik konusunda da ortak bir tanım üzerinde durmak zor olsa da; kent kimliğinin dolaylı olarak insan toplulukları tarafından oluşturulduğu ve insanların kenti etkilediği gibi kentlerin de insanları etkilemeleri incelenebilir bir konudur. Kentbilimci John Reader, kent olgusuna ve bu olgunun etkilediği ya da etkilendiği diğer unsurlara yönelik yazılmış makaleleri derlediği *Cities* kitabında bu durumu şu şekilde özetler:

*“Kentler uygarlığı tanımlayan eserlerdir. İnsanlığın bütün başarıları ve başarısızlıkları kentlerdedir. Kent binaları, anıtlar, arşivler ve kurumlar kültürel mirasımızın nesiller boyu aktarılmasında birer mihenk taşı görevini görür. Kenti şekillendiririz, sonra kent bizi şekillendirir.”*¹⁵

Kentlerin tarihsel gelişimine ve güncel durumuna bakıldığında; birbirleriyle eşzamanlı gelişmiş olan, fiziksel konum açısından birbirine yakın ve demografik özellikleri

¹³ Olcay İmamoğlu, "Psikolojik Açıdan İnsan-Çevre İlişkileri", **İnsan Çevre Toplum**, Ed. by. Ruşen Keleş, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2016, s.57.

¹⁴ Işıl Kaymaz, "Urban Landscapes and Identity", **Advances in Landscape Architecture**, London, InTech Publishing, 2013, s. 739.

¹⁵ John Reader, **Cities**, New York, Grow Press, 2004, s.1.

benzer olan kentler söz konusu olduğunda bile, her kentin yine kendine özgü niteliklere sahip olduğu görülmektedir. Kentlerin içerdiği farklılıklar, onların başkalığını ön plana çıkarır. Bu noktada, küreselleşmenin neden olduğu bütünleşme sürecinin kent kimliklerini olumsuz yönde etkileyeceği ve kentlerin her gün daha fazla birbirine benzeyerek tekdüzeleşeceği öngörüsü yer almaktadır. Konu ile ilgili duyulan endişeler bir yere kadar haklıdır; ancak kent kimliği kavramı incelendiğinde, kentlerin kimlik edinimlerinin farklı unsurlarla etkileşim halinde gelişen ve birikimli bir şekilde ilerleyen bir ‘süreç’ olduğu görülür. Bu anlamda kent kimliği zamanla oturmuş, ancak yine zamanla değişebilir niteliktedir. Kimlik ediniminin sürekliliği, kentlerin temelde kendilerinde olana sahip çıkmalarını ancak kendilerini değiştirecek diğer unsurlar ile etkileşime girmekten de kaçınmamalarını gerekli kılmaktadır:

“Kent kimliği; kent imajını etkileyen, her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan; fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen; kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu, sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlüktür.”¹⁶

Kentlerin kimlik edinim süreçlerinde dikkat çeken noktalardan biri ‘devamlılık’ kavramıdır. “Kentler, insanların birbirleri ve çevresiyle etkileşimini ortaya çıkaran, düşünce biçimini şekillendiren ve toplum – mekân – davranış ilişkisi çerçevesinde bireylerin kendi yaşam koşullarını belirlemesine imkân tanıyan sadece fiziksel değil aynı zamanda sosyal, kültürel ve davranışsal alanlardır.”¹⁷ Bir kentin kimliğinin oluşması, o kent içerisinde yer alan kültürel yapı ve unsurlar ile doğrudan ilişkilidir. “Uzun bir zaman diliminde şekillenen kent kimliği, kentin coğrafi içeriği, tarihi dokusu, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri ve kentlilerin sahip olduğu birbirinden farklı hayat tarzı gibi birden çok faktörün etkisi altında kalır.”¹⁸ Antik

¹⁶ Demirseren-Çöl, **A.g.e.**, s.13.

¹⁷ Tahsin Güler vd., "Kent Kimliğinin Oluşturulmasında Kültürel Unsurların Önemi: Balıkesir Üzerine Bir İnceleme". **PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi**, No: 11 (Özel Sayı), Aralık 2016, s.91.

¹⁸ Güler vd., **A.e.**, s.91.

çağlardan beri korunaklı bir yapıya, duvara ya da sura gereksinimi olan ve bu yapılar ile kendisini dışarıdan soyutlayan kentlerin günümüzde böyle katı bir gereksinimi bulunmamaktadır. Bu durum, kentlerin birbirlerine giderek yaklaşması ve keskin sınırlarla birbirlerinden ayrılmamalarının getirisi olarak giderek birbirlerine benzemelerine neden olacağı görüşlerini de ortaya koyar. Ancak ‘özel’ niteliklerini kaybetmedikleri göz önünde bulundurulduğunda, kentlerin küreselleşme sürecine uyum sağlamaları onların sıradanlaşmalarına ya da birbirleri ile aynılaşmalarına değil; yeni kültürel formlara göre kendilerini güncellemelerine ortam hazırlamaktadır görüşü ortaya çıkar. Bunun için başlıca gereklilik ise kentlerin öz niteliklerinin benimsenmesi; bir diğer deyişle kent kimliğinin, belleğinin ve kentteki miras unsurlarının korunması ve aktarılmasıdır.

Organik bir yapı olan kentlerdeki kimliğinin şekillenme süreci bireylerin kimlik edinme süreciyle benzer şekilde gerçekleşmektedir ve bireyler ile kentler arasında karşılıklı ve sürekliliği olan bir ilişki bulunmasının bir nedeni de budur. Kent ile birey arasındaki ilişkiye fiziksel, demografik, toplumsal, ekonomik ve tarihi yönlerden ayrı ayrı bakmak mümkün olsa da; kent kimliğinin birey üzerindeki etkisini ve aynı şekilde bireyin kent kimliği üzerindeki etkisini incelemek için bütüncül bir yaklaşım benimsenmelidir. Kent ile insan arasındaki karşılıklı etkileşimin tüm yönleriyle ele alınacağı çalışmalar bu incelemenin sağlıklı bir şekilde ilerlemesine olanak sağlar. Nitekim kenti oluşturan insan, kendi çok yönlü doğasını da kente yansıtmıştır.

Kurmaca Kişiler Kenti kitabında Emin Özdemir, Italo Calvino’yla yaptığını varsaydığı bir konuşmada bu durumdan şöyle bahseder: “Kitabımdaki kentlerimin hepsini dolaştığına göre şunu anlamış olmalıydın: Her kentin yaşam biçimini, içinde yaşayanların arzuları, anıları, tutkuları yaratmıştır; fiziksel yapısını da...”¹⁹ Bu nedenle, bireyler tarafından kentlerin içinde inşa edilen yapılar, o kentin kimliğinin oluşmasında etkili olan unsurlardan olurlar. Buna göre; kültür ve sanat kurumlarını barındıran yapıların çoğunlukta olduğu bir kentin kimliğinde kültürel öğeler baskın olurken; fabrika ve üretim tesisleri gibi yapıların çoğunlukta olduğu bir kentin kimliğinde ekonomik öğeler baskın olacak ve bu durum kentin fiziksel, toplumsal ve

¹⁹ Emin Özdemir, **Kurmaca Kişiler Kenti**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2015, s.31.

demografik özelliklerini etkileyecektir. Coğrafi konumları birbirine yakın olan İzmir ve Manisa kentleri bu duruma örnek verilebilir: İzmir kenti limanı, tarihi dokusu, fuarı, müzeleri ve üniversite etkinlikleri ile daha çok kültürel kimliğiyle öne çıkarken; Manisa kent genelinde daha baskın olan tarım alanları, fabrikaları ve tesisleri ile bir sanayi ve üretim merkezi kimliği taşımaktadır. Benzer örnek durumlar İstanbul ve Kocaeli, Ankara ve Bolu, Rize ve Erzurum, Konya ve Antalya gibi sınır komşusu kentler arasında da yaratılabilmektedir. Örneğin Antalya, antik döneme tarihlendirilen geçmişi ve coğrafi güzellikleriyle Türkiye'nin 'turizm başkenti' olarak nitelendirilirken, aynı sınırı paylaştığı Konya, şair Mevlana Celaleddin Rumi'nin öğretilerinin benimsendiği ve öne çıkarıldığı bir kent olarak bilinmektedir.

Bütün bu örnekler bir yana; kent kimliğini etkileyen tek unsur kent içerisinde inşa edilen yapılar değildir. Kentlerin belirli bir coğrafi niteliği, kent içerisinde yaşamış belirli bir medeniyet ya da ulus, kentin belirli bir tarihsel dönemde etkin olması ya da belirli inanç merkezlerine yakınlığı gibi pek çok unsur kent kimliğinin şekillenmesinde rol oynar. Kenti oluşturan unsurların çeşitliliği ve bu çeşitliliklerin kentlerde ne şekilde yer aldıkları, o kentin kimliği üzerinde oldukça etkili olmaktadır:

*"Kent kimliğini oluşturan bileşenler, doğal ve insan eliyle yapılmış çevreden kaynaklanan unsurlarla değerlendirilebilir. Doğal güzellikler ve manzaralar, tarihi ve kültürel değerler, insan çevresini kuşatan önemli varlıklardır. Doğal ve tarihi çevre değerleri ile ekonomik, sosyolojik ve kültürel faktörler insan hareketlerinin başlangıç ve sınır koşullarını oluşturur ve kentleri kendine has özelliklere sahip kılar. Kentin kimliği sadece fiziksel çevre değildir. Kentin kimliği toplumsal olarak oluşturulur. Beşeri çevreden kaynaklanan kimlik unsurları, birey ve toplumdur. Kentin kimliği, doğal çevresi ve kentte yer alan tüm insan etkinlikleriyle birlikte bir bütün olarak oluşmaktadır. Yaşam biçimleri de buna katkıda bulunur. Kişiler toplumsal olarak birbirlerini karşılıklı etkileyerek kentin kimliğini oluştururlar. Toplum ve insan ilişkileri, bu kimliğin sürekli olarak yeniden tanımlanmasını ya da üretilmesini gerektirir. Her dönemde toplumun oluşturduğu bu tanımlamalar, geçmişten öğeler, geçmişteki öğelerin yeniden yorumlanmaları ve tamamen yeni öğeleri içerir."*²⁰

²⁰ Şafak Kaypak, "Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İncelenmesi", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.VII, No:14, 2010, s.376.

Toplumlar içinde yaşadıkları kenti şekillendirir ve kentler de içinde barındırdıkları topluma uygun kimlikler kazanırlar. “Kimlik, bir anlamda, o kentte yaşayanların gerçekleştirmeye çalıştığı bir yansı halini alır.”²¹ Kentlerin kimlikleri fiziksel, sosyal, kültürel, tarihsel, ekonomik ve biçimsel unsurlar bakımından ayrı ayrı incelenebilir ve bu inceleme pek çok farklı disiplinlerin yöntem ve gereçleri kullanılarak yapılabilir. Kenti oluşturan insan, çevre, yapı, iş gücü gibi unsurların bütünlüğü gibi kent kimliğini oluşturan unsurlar da birbirini tamamlar niteliktedir. Bu nedenle, kent kimliğinin şekillenmesi, kent ile kenti oluşturan unsurlar arasındaki çok yönlü bir işleyiş ve toplumsal etkileşime dayanmaktadır. Toplumun kent ortamı ile uyumunun yönü ve sürekliliği, kent kimliğinin ne şekilde oluşacağını belirlemektedir:

“Kentin kimliğini oluşturan, onu diğerlerinden farklılaştıran, doğal, sosyal ve yapısal çevre arasındaki ilişki ve etkileşimlerdir. Kent kimliğini, doğal çevre koşulları ve sosyal çevreden temel alan kültürel yapı ile yapısal çevre birlikte üretir. (...) Kent kimliğini oluşturan söz konusu bu üç temel yapıyı birbirinden ayırmak oldukça güçtür. Çünkü kentin içinde yer aldığı coğrafya, iklim, topoğrafya gibi temel doğal yapının, yaşam biçimi ve sosyal yapıyı etkilemesi kaçınılmazken, aynı şekilde sosyal yapının ürettiği yapısal çevrenin doğal yapıyı şekillendirmesi de kaçınılmazdır.”²²

Kent kimliğinin bir diğer özelliği de; tıpkı bireylerin kimlik özelliklerinin zaman geçtikçe daha da belirginleşmesi ya da belirli alanlarda daha ön plana çıkması gibi zaman içerisinde belirli unsurlara bağlı şekilde değişebilmesidir. Kentin yaşam biçimi, dolayısıyla edinilen kültürü, zaman içerisinde kendisine eklenen yapılar ya da kendi içinde gelişen kurumlar sayesinde değişebilir ya da farklı boyutlar kazanabilir. “Bir kentte yeni bir yapının eklenmesi, ya da o kentte var olan bir yapının ortadan kaldırılması, kentin özgün kimliğini etkiler; onu geliştirici ya da ona zarar verici nitelikte olabileceği gibi...”²³ Kente katılacak her yapı kent kültürünü ve kimliğini dolaylı yoldan etkileyeceğinden, kent planlaması konusunda özenli olunması gerektiği

²¹ Kaypak, A.e., s.376.

²² Tülin S. Ünlü, “Kent Kimliğinin Oluşumunda Kentsel Bellek ve Kentsel Mekân İlişkisi: Mersin Örneği”, **Planlama Dergisi**, C. XXVII, No:1, 2017, s.76-77.

²³ Kaypak, A.g.e., s.380.

genel bir kanı olarak kendine yer bulmaktadır. Toplumun herhangi bir kesimini ötekileştirmeyen ya da kendini toplumdan soyutlamayan; aksine bütün toplumu kucaklayan ve toplum yararına çalışan kurumların kent içerisindeki etkin varlığı doğal olarak kent kimliğinin de olumlu yönde gelişmesine ortam hazırlar. Kolektif ya da bireysel belleği ve toplumsal yaşamın en önemli fiziksel düzlemi olarak kentsel mekânı, kentteki yaşam ve sosyal ilişkiler bütününden bağımsız olarak anlamak güç olacağından²⁴; kent ile ilgili unsurları incelerken toplumu dışarıda bırakmayan bir anlayışın benimsenmesi kolaylaştırıcı etki sağlayacaktır.

1.1.3. Kent Belleği

Kent olgusu ile ilgili tanımlara yönelik yapılan diğer kavramsal çalışmalarda da izlenebileceği gibi, kent belleği tanımı da disiplinler arası bir tartışma alanında yer almaktadır. Kent belleği ya da kentsel bellek; kimi kuramcılar tarafından kenti oluşturan mimari değerlerin birlikteliği şeklinde tanımlanırken, kimi kuramcılar tarafından da kentte yaşayan kişilerin ve toplulukların kolektif belleği olarak açıklanmıştır. Kentlerin yaşayan organizmalar oldukları görüşünün önem kazanması ile birlikte, kent ile insan arasındaki ilişkinin sosyal – fiziksel yapıdan ya da kenti oluşturan öteki unsurlardan bağımsız incelenemeyeceği ortaya konulmuştur. Kentin zaman içerisinde geçirdiği başkalaşım ve yıkımlar ve insanlar üzerinden elde ettiği kolektif sosyal deneyimler, kentin bir anlam mekânı olarak ortaya çıkmasına olanak sağlar. Bu nedenle, tıpkı Italo Calvino'nun kent anlatısında olduğu gibi, 'bellek' olgusu kentlerin var oluşunda önemli bir kavram olarak ortaya çıkar:

*“Kent çok zengindir: sürekli yineler kendisini, yineler ki bir şeyler akıllara çakılıp kalsın. (...) Bellek denen şey çok zengindir: sürekli yineler göstergeleri, yineler ki kent var olmaya başlasın.”*²⁵

²⁴ Ünlü, A.g.e., s.79.

²⁵ Calvino, A.g.e., s.69.

“Pek çok kavramı, siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, mekânsal bağlamlarda ve farklı parametrelerle kapsayan bir gösterge olarak kent; gündelik yaşam, kültürel çatışma, kolektif hafıza gibi disiplinlerarası dinamiği olan kavramsal kurguları da cömertçe devreye sokar.”²⁶ Kenti oluşturan bütün bu kavramların korunduğu ve farklı dinamiklerin özüksendiği kentlerde özgün bellek daha fazla hissedilebilir hale gelir. Kentin belleğinin oluşması ve sürdürülebilir bir şekilde var olabilmesi için pek çok koşul olsa da, en geçerli koşul aidiyete bağı koruma güdüsünün oluşmasıdır. Mimar İnci Basa, kent belleğinin ve kente ait değerlerin korunmasının, kent mekânının kurumsal olarak denetlenmesinden çok, kentte yaşayan insanlarda var olan ‘kenti sahiplenme içgüdüğü’ ile ortaya çıktığını belirtmektedir:

“Kentsel hafızaya ait olanı korumak adına önemli bir koşul, kentlide, kentsel olanı sahiplenme içgüdüğünün oluşmasıdır. Bu eğilim, planlamalar ve kurumsal denetlemelerden çok, birey ve mekân arasındaki bağı kentliliğe içkin olan bir yansıması olabilir. Her türlü siyasal veya idari otoriteden soyutlanmış bir kentsel sahiplenme en yüksek ifadeli olmalıdır. Başka bir deyişle, resmi dillerce ifade edilende değil, kentlinin gündelik üslubunda kendine özel yer edindikleri ölçüde, kentsel alanlar kendi gerçekliklerini sürdürebilirler. Bu anlamda, sosyal bağlar kurabilen mekânlar, kentsel sürekliliği ve nüansları yutucu dönüşümlerin önünde direnç noktaları oluşturabilirler.”²⁷

Kentlerin geçirdiği dönüşüm ve değişimler, zaman zaman kent belleğinin korunmasını zorlaştıracak etkilerde bulunmaktadır. Kent belleği, kentte gelişen sosyal etkileşim ile oluşan değerlerin kentin fiziksel unsurlarıyla bütünleşmesinin sürekliliği ile ortaya çıkan ve kentin bütün tarihini kapsayan bir kavramdır. Kent belleğinin korunması kolektif kamu kimliğinin de korunması anlamına gelmektedir ve bu durum kentin ve kimliğinin tanınmasını da sağlar. Bu nedenle; kentteki insan topluluklarını bir araya getiren kamusal yapı ve mekânlar, kent belleğinde bıraktıkları somut izler ile bellek aktarım sürecinin izlenebildiği alanlar olarak karşımıza çıkması bakımından önemlidir.

²⁶ İnci Basa, “Kentsel Hafızanın Sürdürülebilirliği: Bir Mimarlık Stüdyosu Deneyimi”, **Sanat ve Tasarım Dergisi**, 2015, s.28.

²⁷ Basa, **A.e.**, s.32-33.

Kent belleğinin sürdürülebilirliği, kentin belgelenmesi ile güçlendirilir. Sürekli değişime uğrayan ve yenilenen mekânların bulunduğu kentlerde, kent belleğinin izlenebilir ve sürdürülebilir kılındığı kurumlar, kentte yaşamanın ya da ‘kenti yaşamanın’ ne anlama geldiğini aktarma işlevini yerine getirmeleri açısından önemlidir. Kent belgelikleri, sivil toplumsal belleğin korunarak yaşatıldığı alanlar olarak karşımıza çıkarlar ve kent kimliğinin benimsenmesi ve yerel kimliğin oluşturulması bağlamında topluma katkı sunarlar. Kent belleğinin daha rahat görülebilmesi adına oluşturulan kurumlardan biri de kent müzeleridir. Bu noktada, kent belgelikleri ile kent müzelerinin bir ortak amaç çerçevesinde buluştukları kabul edilmiş, ancak kent ile ilgili belgeleri toplarken hangisinin neyi barındıracağı ya da toplayacağı sorusu ortaya atılmıştır. Amsterdam Kent Belgeliği Alım Müdürü Alice van Diepen, bu soruya, miras olarak korunacak olan nesneler hakkında belgeliklerin ve kent müzelerinin birbirlerine danışmaları gerektiğini söyleyerek yanıt vermiştir.²⁸ Ancak kent belgelikleri ile kent müzelerinin temelde aynı işi yaptıklarını söyleyen Diepen, kent belgeliklerinin gerçek gücünün kişisel bir yönü olduğunu vurgulayarak onları kent müzelerinden ayrı tutmuştur. Bu durumda kent belgeliklerinde herkesin kişisel tarihini; örneğin evlerinin, sokaklarının ya da ailelerinin tarihini, bir diğer deyişle “kentin diğer öyküsünü” bulması olanaklıyken, kent müzeleri daha geniş anlamda ve kişisel olmayan anlatıları barındırır.²⁹

Kent belleği, kent kimliği kavramından ayrı tutulamayacağı gibi, kent belleğinin ve kimliğinin sergilenmesi işi de sadece kent belgelikleri ya da kent müzeleri ile sınırlandırılmamalıdır. Çok yönlü ve çok katmanlı bir kavramı simgeleyen kent; doğal olarak çoklu ifade biçimlerine sahiptir ve her alanda kendini gösterebilir. Bu durum, zaman içerisinde gelişip değişirken kendi tarihi ile çatışmamış olan ve eski anlatılarını günümüz kent dokusuyla bütünleştirebilen kentlerde, kentin sokak ve meydanlarında kolaylıkla gözlemlenebilmektedir. Bunun için yönetsel açıdan iyi bir koruma

²⁸ Alive van Diepen, “City museum and city archives: who should collect what?”, **City Museums as Centres of Civic Dialogue**, Ed. by. Renée Kistemaker, Proceedings of the Fourth Conference of the International Association of City Museums, Amsterdam, 2005, s.70.

²⁹ Diepen, **A.e.**, s.71.

anlayışının yanında, kolektif bir tarihi benimseme anlayışına da sahip olunması gerekir.

Kent belleği ve kimliği söz konusu olduğunda, kent ile ilgili tarihi kaynakların araştırılması, biriktirilmesi ve düzenlenmesi işinde tarafsız ve kapsayıcı bir yaklaşım benimsenmelidir. Ancak bunu yaparken, kentin belleğinde yer alan anlatılar konusunda özenli bir tutum sergilenmeli; kentin başından geçen olayları ya da var olan öyküleri sadece kronolojik ve didaktik bir şekilde sunmaktan kaçınılmalıdır. Özellikle müzelerde yer verilen kentsel değişime ve dönüşüme neden olmuş olayların derinliği etkili bir biçimde aktarılmalı ve bunu yaparken bireysel katkı ve katılıma önem verilmelidir. Bu şekilde yapılan bireysel katkılar ile kendiliğinden oluşmuş olan kent anlatısı zenginleştirileceği gibi, müzenin oluşturduğu kent anlatısı da geliştirilmiş ve çeşitlendirilmiş olur. Kent anlatısındaki etkin katılım seviyesi, izleyicilerin hem müzeye hem de müzenin içinde yer aldığı kente yönelik kavrayışlarını güçlendirir.

1.2. Müze Kavramı ile Kent Kimliği ve Belleği Arasındaki İlişki

Müze kavramı ile kent kimliği arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için öncelikle kuruldukları yıllardan günümüze değişen müze tanımlarını incelemek, müzelerin toplumsal belleğe yaptıkları katkılar ve kent içerisindeki etkinliklerine değinmek ve yeni müzecilik kavramı ile kent kimliği arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek uygun görülmektedir.

1.2.1. Müze Kavramı ve Değişen Müze Tanımları

Müze adı, etimolojik olarak Yunan mitolojisindeki bilim, sanat ve edebiyat gibi akla ve yaratıcılığa dayanan alanlar ile ilişkilendirilen ilham perileri *Müzler (Mousalar)* için inşa edilen tapınaklar olan *Mouseion* kelimesinden gelir. Bu tapınaklar, günümüz müzecilik anlayışı ile hedeflenene benzer şekilde çeşitli mekanik aletler, yazınsal eserler, heykeller ve resimler ile donatılan ve bu alanlar ile ilgilenen kişilere çeşitli şekillerde hizmet eden bir tür “akademi” olarak karşımıza çıkar. Müzler; müzik (*Euterpe*), lirik şiir (*Erato*), epik şiir (*Kalliope*), tarih ya da zaman (*Kleio*), tragedya (*Melpomene*), ilahi (*Polymnia*), dans (*Terpsikhore*), komedya (*Thalia*) ve gök bilimi

(*Urania*) ile ilgili olmak üzere dokuz tanedir³⁰ ve antik dönem yazınlarında sıklıkla kendilerine yer bulurlar.

Müzeler, dünyada olan biteni anlamamıza ortam yaratan, geçmişimizden yola çıkarak günümüzü anlamamızı sağlayan, koruduğu somut ya da somut olmayan miras nesneleri üzerinden bilgi aktarımında bulunurken toplumu temsil eden ve geleceğimizi öngörebilmemiz için ışık tutan kurumlardır. Bugün arkeoloji müzeleri, modern sanat müzeleri, çocuk müzeleri, cam müzeleri, tarım müzeleri, moda müzeleri, şehir müzeleri, balmumu müzeleri, sinema müzeleri, tekstil müzeleri, spor müzeleri, kedi müzeleri gibi belirli bir kavram üzerine yoğunlaşan pek çok müze türünün yanında, sanal ve kurgusal müze türleri de gün geçtikçe artmaktadır. Bugünün müzesinde her türlü nesnenin müzesi kurulabilmekte, her şey müzeye konulabilmektedir.³¹ Bu şekilde nicelik ve nitelik bakımından sürekli artış gösteren müzeler, müze uygulama ve yaklaşımlarındaki çeşitliliği de beraberinde getirmiştir.

Müzeler, tarihleri boyunca farklı anlam ve işlevlere sahip olmuşlardır (bkz: Ek 4) ve müzelerin bu değişim ve gelişimi günümüzde de, üstelik bu kez daha büyük bir hızla gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, müze kavramındaki değişim ve farklılıkları Uluslararası Müzeler Komitesi'nin (ICOM) yaptığı müze tanımlarından yola çıkarak incelemek yerinde olacaktır.

ICOM, 1946 yılında kuruluşunu takip eden yıllardan günümüze, kullandığı müze tanımlarında güncellemeler yapmıştır ve yapmaya da devam etmektedir. ICOM tarafından yapılan ilk müze tanımında müzenin; bünyesinde sanatsal, teknik, bilimsel, tarihi veya arkeolojik malzeme bulunduran, hayvanat ve botanik bahçelerinin koleksiyona dâhil edildiği bir mekân olduğunu vurgulamış; genel olarak halka açık tüm koleksiyonları içeren kültür kurumlarını müze olarak tanımlamıştır. Komite, 1951'de müzeyi; toplumun çıkarı için yönetilen; koruma ve çalışma amaçlarıyla ve özellikle sanat, tarih, bilim ve teknoloji içerikli koleksiyonları, botanik ve hayvanat

³⁰ Azra Erhat, **Mitoloji Sözlüğü**, 1. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi Yayınları, 1972, s.209.

³¹ Zekiye Çıldır, "Türkiye'de Bir Eğitim Ortamı Olarak Müzelerin Kullanımına İlişkin Eğitimciler Tarafından Hazırlanan Raporlar", **Folklor/Edebiyat Dergisi**, C:III, 2014, s.184.

bahçelerini ve akvaryum gibi kültürel değer unsurlarını ve nesne gruplarını halka eğitim ve haz vermek için sergileyen sürekli bir kuruluş olarak tanımlamıştır.³² Burada ilk kez “toplum” ile “eğitim” sözcükleri aynı tanım içerisinde kullanılmış, müzelerin toplumun “eğitildiği” kurumlar oldukları üzerinde anlaşılmıştır. On yıl sonra, 1961’de bu tanım, "Müze, kültürel ve bilimsel önem taşıyan eser koleksiyonlarını, eğitim, çalışma ve insanlığın estetik hazzı için toplayan, koruyan, araştıran, ileten ve sergileyen, halka açık, toplumun ve toplumun gelişiminin hizmetinde olan kâr amacı gütmeyen kalıcı bir kuruluştur"³³ şeklinde değişmiştir. Burada, önceki müze tanımlarında da yer alan müzelerin temel işlevlerinin yanına kâr amacından bağımsız olmaları gerektiği de eklenmiş ve böylece müzelerin toplumun her kesimine hizmet etmeyi amaçlayan kurumlar olmaları konusunda ortak bir kanıya varılmıştır. 1974 yılında, Danimarka'nın Kopenhag şehrinde yapılan toplantıda müze tanımı tekrar değiştirilmiş olup; "Müze, insanlığın ve çevresinin kesin kanıtlarını, eğitim, çalışma ve estetik haz için toplayan, koruyan, araştıran, ileten ve sergileyen, halka açık, toplumun ve toplumun gelişiminin hizmetinde olan kâr amacı gütmeyen kalıcı bir kuruluştur"³⁴ tanımı elde edilmiştir. Komitenin 2007 yılında yaptığı müze tanımında ise müzeler; “toplumun ve toplumun gelişiminin hizmetinde, halka açık, eğitim, inceleme ve eğlence amacı için çevresini ve insanlığın somut ve somut olmayan kültürel mirasını toplayan, koruyan, araştıran, paylaşan ve sergileyen kâr düşüncesinden bağımsız, sürekliliği olan”³⁵ kurumlar olarak yeniden değerlendirilmiştir. Böylece müzelerin demokratik, herkesin kullanımına açık ve kalıcı olması gereken eğitim alanları olduğu vurgusu kesinleşmiştir.

ICOM’un var olan müze tanımlarının değişmesi gerektiğiyle ilgili bir başka karar 2018 yılında alınmıştır. ICOM, kendi bünyesinde Müze Tanımı: Beklentiler ve Potansiyeller Komitesini kurarak var olan müze tanımının üzerine çıkacak yeni bir tanım arayışına girmiştir. Bu arayışı komite başkanı Jette Sandahl, her beş ya da on yılda bir olan tanım değişikliğinin mevcut tanıma bir takım yeni sözcüklerin eklenerek yapıldığını; ancak

³² ICOM, **ICOM'a Göre Müze'nin Tanımı**, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://icomturkey.org/tr/icoma-g%C3%B6re-m%C3%BCzenin-tan%C4%B1m%C4%B1>, 20 Eylül 2018.

³³ ICOM, **A.e.**, 20 Eylül 2018.

³⁴ ICOM, **A.e.**, 20 Eylül 2018.

³⁵ ICOM, **A.e.**, 20 Eylül 2018.

bütünsel olarak bakıldığında müze tanımının son yarım yüzyılda neredeyse hiç değişmediğini vurgulayarak anlatmıştır (bkz: Ek 5). Sandahl'a göre müzelerin toplumun bütününe gerçek anlamda açık olabilmeleri için, var olan tanımın daha geniş kapsamlı olması ve katılımcılığı daha fazla vurgulaması gerekmektedir. Müzelerin topluma yön verici gücünü sadece müze ortamı ile sınırlandırmak yerine, sınırların ve kavramların ötesinde bir müzecilik anlayışı benimsenmelidir ve müze tanımına yansiyacak olan bu anlayış ile dünya çapında bütün müzeler kendi kavramsal çerçevelerini oluşturabileceklerdir.

1.2.2. Müzeler ile Toplumsal Bellek ve Kent İlişkisi

Müzeler, kuruldukları yıllardan günümüze dek yapıları, işlevleri, görevleri, amaçları, içerikleri ve uygulamaları gelişen; kendi içerisinde değişime uğramaktan çekinmeyen dinamik ve etkin kurumlar olma özelliğini göstermişlerdir. Bu nedenle zaman içerisinde tanımları da değişen müzeler, tıpkı insanlarda olduğu gibi, kendi içlerinde yaşam boyu gelişim gösteren yerler olmuşlardır. Bu yönüyle müzeler, özellikle son yıllarda insanlar üzerinde güçlü etki bırakan, insanların kendilerini bulabildikleri ve toplum yaşamına hizmet eden alanlar haline gelmişlerdir. “Müzeler, geçmişe ait nesneleri toplama, koruma, belgeleme ve sergileme görevini üstlenen kurumlar olmanın yanı sıra; toplumun eğitim düzeyini artırma, estetik duyarlılığı geliştirme; bugün, geçmiş ve gelecekte yaşananları/yaşanacakları açıklama, yorumlama, karşılaştırma; toplumsal değişimleri yönlendirme (...) sorumluluğu olan kurumlardır.”³⁶ Bu nedenle müzeler kolektif kültürü yansıtan kurumlar arasında yer alırlar.

Sanat tarihi uzmanı Janet Marstine'in müze kuramcısı Donald Preziosi'den yaptığı alıntıda müzelerin önemi ve insanlar üzerindeki etkisi şu şekilde tanımlanmıştır:

“Günümüzde, iki yüz yılı aşan ve hiç de küçük olmayan müzecilik düşüncelerinin ürünü ve etmeni olan oldukça derinlikli ve büyük bir müzebilim dünyasında yaşıyoruz. Müzeler, çağdaşlığımızın üretildiği, oluşturulduğu ve zaman boyu süregeldiği merkez

³⁶ Ayşe Çakır İlhan vd., **Müze Eğitimi Yetişkin Kitabı**. Ankara, 2011, s.18.

alanlardan biri olmuştur. Müzeler insanlar için o kadar doğal, her yerde olan ve vazgeçilmez yerler olmuştur ki, müzelerin olmadığı bir dünyanın varlığını ve bu olağanüstü sosyal teknolojinin oldukça büyük ve büyüleyici yakınlığının üzerine düşebilecek gölgeyi hayal etmek fazlaca çaba gerektirmektedir. Dünyamızı bu olağanüstü buluş olmadan düşünmek mümkün değildir.”³⁷

Çağdaş müzecilik yaklaşımları sayesinde müzeler sadece bireysel ve toplumsal belleğimizi canlı tutmayı amaçlayan sergileme alanları olarak değil; çok yönlü ve yenilikçi bir yaklaşımı benimseyen eğitim, öğrenim ve kazanım alanları olarak ortaya çıkarlar. Bu yeni anlayışları uygulayan müzeler zamanla bireyin gözünü korkutan alanlar olmaktan çıkmış; katılımcı ve bütüncül bir tavır sergileyerek bireyi ve bireyden yola çıkarak toplumu kazanmanın önünü açmıştır. Günümüzde topluma yön veren kurumlarının başında gelen müzeler, toplumsal yaşantıyı oluşturan kültürel unsurlar ile işbirliği yapmayı görev edinmiştir. “Müzenin temel amacı; eserleri korumanın yanında, halkın bu eserlerden bilgi edinmelerini sağlamaktır.”³⁸ Bilinmeyi ortaya çıkararak toplumu aydınlatmayı, bilinen bilgiyi genişletmeyi ve kişisel deneyimleri ön plana çıkararak öğrenme durumunu bireylerin kendilerinin yönlendirmesini amaçlayan müzeler; kültürel unsurları koruyan ve onları keşfetmenin farklı yollarını gösteren yaşam boyu öğrenme alanlarıdır.

Kanadalı yazar ve Royal Ontario Müzesi eski yöneticilerinden William Thorshell’e göre müzeler sadece bir şeyleri gösteren değil; soruları gündeme getiren yerler olmalıdır.³⁹ Geleneksel müzecilik anlayışının etkisini giderek kaybettiği günümüzde müzelerin iç ve dış katılıma önem veren, yaratıcı bir şekilde düşündüren, sorgulayan ve sorgulatan kurumlar olmalarına önem verilmektedir. Bu nedenle çağdaş müzeler sadece içerdikleri koleksiyon nesnelerini, ele aldıkları konuları ve düzenledikleri etkinlikleri sorgulatmakla kalmaz; toplumu ilgilendiren bütün sorunları gündeme getirmeyi amaçlar. Bir başka deyişle müzeler, sadece çeşitli görsel imgeler ve bunlara

³⁷ Janet Marstine, **New Museum Theory and Practice: An Introduction**, Oxford, Blackwell Publishing, 2006, s.1.

³⁸ Fethiye Erbay, **Müze Yönetimini Kurumsallaştırma Çabası (1984-2009)**, 1. bs., İstanbul, Mimarlık Vakfı Enstitüsü, 2009, s.31.

³⁹ Joy of Museums, **"Quotes About Museums, Art and History"**, (t.y.) (Çevrimiçi) <https://joyofmuseums.com/museums-art-galleries/quotes-about-museums/> 18 Şubat 2018.

ilişkin bilgilendirici metinler ile geçmişe yönelik anlamlar yaratmamıza olanak sağlayan yerler değil; sorunları çözmemize ortam sağlayan ve böylece bizi ileriye taşımayı amaçlayan yerlerdir. Bu anlamıyla müzeler geçmişe değil, geleceğe yatırım yapan kurumlar olma özelliğini taşırlar. İnsanlar müzelerde yanıtlanmamış soruları yeniden gündeme getirmeyi, bu soruları farklı şekillerde sormayı ya da tamamen yeni sorular üretmeyi öğrenirler. Merak, müzelerde giderilmesi gereken bir unsur değil; tersine, güçlendirilmesi gereken bir unsurdur.

Bulundukları yerin tarihi ve toplumsal özelliklerini yansıtan ve bu alanlarda araştırma yapmaya olanak sağlayan yerler olduklarından müzeler bir tür kamusal bellek ortamları olarak kabul görürler. Yaşam ile insanı, insan ile başka yaşamları birbirinden farklı düzeylerde buluşturabilen ortamlar olmaları nedeniyle müzeler, kentlerin insanlar üzerindeki etkileri ile benzer işlevleri göstermektedir. Kentler de müzeler de, farklı anlatıları barındıran ve her insan için başka anlamlar taşıyan kamusal alanlar olarak toplumsal yaşamda kendilerine yer bulmaktadır. Her kentin ve her insanın bir öyküsü vardır; müzeler hem bu öyküleri ayrı ayrı anlatan hem de bu öyküleri birlikte kullanarak yeni öyküler yaratmaya olanak sağlayan yerlerdir. İstanbul Üniversitesi Müze Yönetimi Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Fethiye Erbay bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

“Kentler tüketim, zanaat ölçeğinde, üretim ve kültürel faaliyetlerin merkezleridir. Müzeler, kentte yaşayan halkın öykülerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Müzelerin kentin diğer kurumlarını birer ortak olarak görmeleri gerekir. Bu ortaklık arşivler, eğitim veya sanat kurumları ile olabilir. Üstelik kent halkının hem eğitimine, hem de sosyal gelişmesine yardımcı olmak bu kurumların öncelikli görevidir.”⁴⁰

İnsana özgü bir kavram olan kültür, insan yapımı her şeyde olduğu gibi kentlerin de bileşiminde olan bir unsurdur. Kültür; tarihsel süreçte değişmiş ve farklı etkenler ile değişebilecek özellikte, her insanı etkileyen ve her insandan etkilenen, toplumların gelişme süreci içerisinde edindikleri değerleri kapsayan ve birikimli bir şekilde ortaya

⁴⁰ Erbay, A.g.e., s.285.

konan bir kavramı karşılar. Buna göre, insanın olduğu her yerde kültürel yapıların ve ortamın varlığından söz edilebilir.

Farklı insan topluluklarının çalışma, eğitim ya da farklı nedenlerden dolayı göç ettikleri kentlerde çok kültürlü bir kent yapısına rastlanır. Bu durum nedeniyle kentsel alanlarda zaman zaman farklı zorlukların ortaya çıktığı görülse de, çeşitli kültür kurumlarının aracılığıyla kent kültürü bu çatışmalardan beslenir. Yazar David Carr, *The Promise of Cultural Institutions* kitabında kültür kurumları ile çatışma kavramının arasındaki ilişkiyi şu şekilde aktarmıştır:

“Alternatifler, gerilimler ve sorunlar – Kültür kurumlarının var olma sebebi bunlardır, bunları akla getirmektir. Bunlar; doğru zamanda, doğru şekilde ve doğru ölçüde olduklarında hatırlanmaya değer ve kullanışlı hediyelerdir. ‘Kültür kurumlarının üzerine gittiği sorun nedir?’ diye soracak olursak ‘Kültür kurumları bizim rahatımızı bozar; böylece bizi kim ya da ne olmamız gerektiği konusunda yönlendirirler’ yanıtını verebiliriz.”⁴¹

İnsanı etkileyen her unsur, insan üretimi kentleri de etkileyeceğinden; müzelerin kentler ve kent kimliği üzerindeki etkilerini anlamak için topluluklar üzerindeki etkilerini incelemek yerinde olacaktır. Avustralya Ulusal Denizcilik Müzesi Eğitim Departmanı başkanı Lynda Kelly, müzelerin topluluk üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmasında müzelerin nüfus, sürdürülebilirlik, toplumsal eşitlik ve kişi hakları gibi sosyal ve çevresel konular hakkında ilgili ve duyarlı olmasının bir gereklilik olduğundan söz eder.⁴² Araştırmada, müzeler ve ürettikleri toplumsal etkiler arasında nedensel bir ilişkinin olduğunu kanıtlamanın zor olabileceği temeline dayanarak müzelerin toplumsal etkilerin yaratılmasına olan katkılarını ortaya koymak amacıyla iki farklı örnek olay incelemesi gerçekleştirilmiştir. İlk örnek olay incelemesinde yerel müzelerin topluluk üzerindeki etkileri üzerinde durulmuş; ikinci örnek olay incelemesinde ise müzelerin çağdaş toplum üzerindeki etkileri müze sergileri

⁴¹ David Carr, *The Promise of Cultural Institutions*. Oxford: Altamira Press, 2003, s.160.

⁴² Linda Kelly, "Measuring The Impact Of Museums On Their Communities: The Role Of The 21st Century Museum", *INTERCOM 2006 Conference Paper*, Taipei, INTERCOM, 2006, s.1.

üzerinden incelenmiştir.⁴³ Bu inceleme bağlamında yapılan literatür araştırmalarında yerel müzelerin;

- Yerel gelenek ve göreneklerin yansıtılması konusunda özsaygı geliştirdikleri,
- Turizmde önemli bir rol oynadıkları,
- Yerel bölge ile ilişkili sergilere sahip olması gerektikleri,
- İnsanlarda bir yere ait olma ve bir şeyin parçası olma hissini uyandırmaya yardımcı olmaları gerektiği,
- İnsanların yerel projelerde görev almalarına olanak sağladıkları,
- Farklı kültürler arasında işbirliği ve iletişimi teşvik ettikleri,
- Topluluk ile sosyal ağları geliştirdikleri,
- Farklı yaş grupları arasında bağlantılar kurmaları gerektiği

Konularında ortak anlaşmalara varıldığı görülmüştür.⁴⁴ Bu sonuca göre yerel müzeler, çoğu yerde bulundukları bölgenin geçmişi ve kültürel özellikleri hakkında bilgi almak için uygun alanlar olarak görülmektedir. Bu durum, yerel müzelerin toplum üzerindeki olumlu etkilerini ve bulundukları bölgenin kültürel kimliğinin oluşturulması ve güçlendirilmesi konusunda katkılarını destekler niteliktedir. Linda Kelly'nin bu araştırmasında elde ettiği bulguların kentlerde yer alan müzeler söz konusu olduğunda da doğal bir biçimde ortaya çıkmaları beklenebilir. Müzeler toplum için yeni ve tartışmacı bakış açıları yaratma, toplum ile bağ kurarak güven oluşturma, toplumsal ve mekânsal gelişime önem verme ve ilerici değişimlere öncülük etme rolleri ile toplumsal yaşama katkı sağlayan yaklaşımları benimseyen; böylece bulundukları yerdeki bellek ve kimlik kavramlarının güçlendirilmesini sağlayan kurumlardır.

Toplum ile etkileşimi ve yerel kimliğin oluşturulması konusundaki işlev ve görevleri incelendiğinde müzelerin birikimli bellek üzerinden toplumsal değerler aktaran kurumlar oldukları görülür. Müzeler bellek aktarımı işini çeşitli bağlamlarda gerçekleştirmektedir. Bu bağlamlar, müzelerin; (a) kültür varlıklarını toplama işlevi,

⁴³ Kelly, A.e.,s.3.

⁴⁴ Kelly, A.e., s.5.

(b) kültür varlıklarını koruma, bakım ve onarım işlevi, (c) kültür varlıklarını belgeleme, arşivleme ve envanter işlevi, (d) kültür varlıklarını sergileme işlevi gibi işlevleri üzerinden yorumlanabilmektedir. Müzeler, sosyo-kültürel belleği ve kentin kimliğini aktarma işini yalnızca sergileme işlevi üzerinden değil; eğitim programlarıyla, araştırma olanaklarıyla, çıkardığı yayınlar ve yaptığı etkinlikler ile sürekli kılmaya çalıştığı müddetçe söz konusu belleğin taze kalmasını sağlar. Bu durum üzerinde müze mekânının da etkisi büyüktür:

“Modern dönemin hatırlamayı somutlaştıran sureti müzelerdir. Müzeler de tıpkı sözün egemen olduğu dönem aklının karakteristiği gibi belleğin mekâna raptedildiği taşlardan, mağaralardan farklı değildir. Bir efsaneyi taşıyan taş, mağara, mezar taşı gibi müzeler de belleği saklayan yerler olma hüviyetine kavuşmuştur. Mekânın bilgi tutucu, deneyim saklayıcı yeteneğini fark eden insanoğlu mitolojik devirlerden beri aynı yöntem ile unutmaya meydan okumuştur.”⁴⁵

Tarih uzmanı David Hay Fleming, yakın zamana kadar müzeler ile kent tarihleri arasında yeterince sıkı bir ilişkinin kurulamadığından söz etmiştir.⁴⁶ Bunun nedeni olarak, bu zamana kadar müzelerin nesne odaklı bir anlayış çerçevesinde kayıt altına alma ve koruma işlevlerini ön plana çıkarması ve toplum ile yeterince ilgilenmemesini göstermektedir.

Başlarda kendi yapısal nitelikleri ve nesneleriyle öne çıkmak isteyen müzelerde, postmodernizmin de etkisiyle insan unsuru önem kazanmaya başlamıştır. Toplumsal bir bakış açısıyla eleştirilmeye başlanan müzeler, bu eleştirilerin bir karşılığı olarak koleksiyon ile insan unsurunu eşit önemde ele almaya başlamışlardır. Bu dönemde müze kendisini, koleksiyonu ve sergileriyle olduğu kadar ziyaretçisiyle de tanımlamaya başlamıştır. Koleksiyon nesnelerinin çeşitliliği ile övünen müzeler ziyaretçilerinin çeşitliliği ile de övünebilmek için çeşitli yapısal ve kurumsal

⁴⁵ Sema Demir, “Kültürel Bellek, Gelenek ve Halk Bilimi Müzeleri”, **Milli Folklor Dergisi**, C: XXIV, No: 95, 2012, s.185.

⁴⁶ David H. Fleming, David, “Kentler, Müzeler ve Toplum”, **Kent, Toplum, Müze – Deneyimler ve Katkıları**, (Çev. Gül Çağla Güven), Ed.by. Burçak Madran, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 2001, s. 25-33.

değişikliklere gitmişlerdir. Her türden ziyaretçiyi müzeye çekebilme görevini yerine getirebilmek için müzelerde pazarlama departmanları kurulmuş, müzede eğitim çalışmaları başlatılmış, çeşitli ziyaretçi araştırmaları ile hedef kitleyi tanımak için adımlar atılmıştır. Benzer şekilde, toplumsalcı ve çoğulcu bakış açısının etki ettiği ilk alanlardan biri de kentler olmuş, doğal olarak temel bileşeni insan olan kentler insan ve toplum bakış açısıyla yeniden irdelenmiştir. Ancak David Hay Fleming'e göre müzeler; kentleri ve kent tarihi ile ilgili konuları ele almada yine de zayıf kalmışlardır:

"Müzelerin toplumsal yaşam anlamında atladıkları pek çok konu vardır. Bununla beraber kent toplumlarına ilişkin bilgi ve eğitim verme düzeyleri, her tür toplumsal konudan daha zayıf kalmıştır. Bu kentli toplumlara ilişkin incelemeler, küratörlerin kent yapılarının antik çağlardaki belirsizliğinden umutsuzluğa kapılmaları, ya da sanayileşme ya da sanayileşme sonrası dönemlerde kentlerin ve kasabaların olağandışı büyümelerinin getirdiği yükün altından kalkamamaları nedeniyle yüzeysel yorumların ötesine geçememiştir.

*Genel kabul gören müzelerin daha çok nesnelere bağlı, maddi kültüre olan yönelimleri, insan kaynaklı tarihsel temaları dar bir kapsamda ele almalarına neden olmuştur. Genellikle müzelerde toplumsal tarih, orta sınıf ön yargılarını vurgular bir şekilde sergilenmekten öteye geçememiştir. Ancak son zamanlarda toplumsal tarihe akademik bir ilgi gösterilmeye başlanmış ve bunun bazı müzelere ilgisi olmuştur."*⁴⁷

David Hay Fleming'in savunduğu görüşe göre müzelerin kent tarihini tarafsız bir biçimde ele almalarında hala sorunlarla karşılaşmaktadır. Çok kapsamlı ve çok yönlü olan kentler; içinde toplumsal bir karmaşa, siyasi ve ekonomik sorunlar, çevre sorunları, toplumsal ve kültürel kimlik sorunları, yoksulluk, evsizlik, suç ve kalabalık gibi sorunlar barındırırken, zaman zaman bunların çözümünü de sunmaktadır. Ancak kentlerin tarihini ortaya koymayı amaç edinmiş müzeler bu sorunları çoğunlukla görmezden gelmekte, kentleri kusursuz mekânlar olarak görmekte ve sürekli olarak onların iyi ve güzel yanlarını yansıtmaktadır. David Hay Fleming bu noktada, kentsel

⁴⁷ David H. Fleming, "Making City Histories", **Making Histories in Museums**, Ed.by. Gaynor Kavanagh, Leicester, Leicester University Press, 1996, s. 25.

çerçevede geçmişe ve hatta bugüne ilişkin en kötü deneyimlerin bile önemli olduğunun gözden kaçırıldığını vurgulamaktadır.⁴⁸

Kolektif bellek konusunda araştırmalar yürüten antropolog Paul Connerton, *How Societies Remember* adlı kitabında kalıcılığın mekân ile pekiştirildiğine değinmiştir.⁴⁹ Tarih uzmanı Pierre Nora ise, bellek mekânlarının sadece fiziksel ortamlarla sınırlı olmadığını savunmuştur. Pierre Nora'nın bu vurgusu daha çok, tarihe tanıklık eden ve toplumsal bellek oluşumunu destekleyen herhangi bir şeyin illa somut bağlamda var olmayacağı konusunda olsa da⁵⁰; bu görüşü, çağdaş müzelerin herhangi bir fiziksel mekâna zorunlu bir biçimde ihtiyacının olmaması durumu ile örtüşmektedir. Buna göre; ister fiziksel bir mekânda, ister sanal ortamda ya da artırılmış gerçeklik ile oluşturulmuş bir alanda olsun, müzelerin, toplumsal kültürü ve kentsel belleği yansıtmaları için kent için önemli olan değişkenleri hesaba katarak hareket etmeleri gerekmektedir. Bu durum yine David Hay Fleming'in şu önerileriyle açıklanabilir:

*"[Müzeciler olarak] ilgi alanımızı –kasaba, kent ya da metropol- tanımlamalı ve öyküsünü, özelliklerini çözümleme yolları bulmalıyız. Örneğin bir kentin çevresi ve bir başka kentle ilişkisi, sadece coğrafi ya da idari değil, ekonomik, kültürel ve toplumsal ilişkileri o kent için her zaman çok önemli olmuştur. Kent toplumuna tematik bir yaklaşıma yönelerek, görünen kaostan kurtulmak mümkün olabilir. Bu yaklaşımlardan başka çözümleme ve sunuş yöntemleri çıkabilir. Müzeler tek başlarına var olamazlar. Kente bakmaları; binalarını, halkını öykünün ayrılmaz bir parçası ve kentin diğer kurumlarını birer ortak olarak görmeleri gerekir. Bu ortaklar arşivler, eğitim ya da sanat kurumları olabilir; üstelik kent halkının hem eğitime, hem sosyal gelişmesine yardımcı olmak bu kurumların da görevidir. (...) Müze, kent yaşamının önemli bir parçası olarak kabul gören bir yer olmalıdır. Bunu o yörede yaşayan her kesimden insana gerçekten değinerek, o insanları kendi içeriğine katarak sağlayabilir. Müzelere gidenlerin zaten seçkin kesimler olduğu düşüncesini kırmak için, yeni kitleleri kazanmalıdır. Özellikle de toplumsal olarak ve eğitim açısından geri kalmış kesimleri –ki aslında müzelerin artık kente ilişkin yorumlarında yer vermeleri gereken bu kesimlerdir– kendine çekmelidir."*⁵¹

⁴⁸ Fleming, A.e., s.26.

⁴⁹ Paul Connerton, **Toplumlar Nasıl Anımsar**, Ed.by.: Alaeddin Şenel, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1999, s.110.

⁵⁰ Pierre Nora, **Hafıza Mekânları**, Ed. by.: Mehmet Emin Özcan, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2006, s.23-24.

⁵¹ Fleming, A.g.e., s.32.

Müzelerin topluma tam anlamıyla uyum sağlayan alanlara dönüşüm süreçlerinde, kentsel olgulara daha tarafsız ve şeffaf bir şekilde yaklaşacağı öngörülmektedir. Bu nedenle müzeler sergileri, etkinlikleri, yayınları ve araştırmaları ile kenti ilgilendiren unsurlar ve toplumsal-kültürel ifade konusunda yeni tartışmalara olanak tanınmalı, hatta bu tartışmaları başlatmalıdır. Kentin görünen belleği özellikle kent müzelerinde ya da belgeliklerde toplanmış olabilir, ancak kentteki kültürel ve toplumsal belleğin tamamı o kentte bulunan bütün müzeler üzerinden izlenebilir özelliktedir. Bu nedenle kent ile ilgili çalışmalarda kentte yer alan bütün müzeler, yükün tamamını kent müzelerine ya da belgeliklere yıkmadan hareket etmeyi ve sorumluluk üstlenmeyi bilmelidir. Müzeler bütün bunları gerçekleştirirken kurumsal bağlantılar kurmayı ihmal etmemeli, bölgedeki çeşitli kültür ve eğitim kurumlarıyla birlikte çalışarak karşılıklı bir etkileşim ortamı yaratmayı ve kent yaşamının içinde etkin bir şekilde var olmayı; bir diğer anlamıyla hem kente katkı sağlamayı hem de kentten kazanım elde etmeyi hedeflemelidir.

1.2.3. Postmodernizm ile Müze, Yeni Müzecilik ve Kent Kimliği İlişkisi

“Günümüzde belirmekte olan bir kültürel dönüşümün ve duyarlık değişiminin parçası olan postmodernizm, kültürün önemli bir bölümünde duyarlıkta, pratikte ve söylemde gözle görünür bir değişim başlatmış ve bu değişim bir dizi postmodern varsayımı, deneyimi ve önermeyi gündeme getirmiştir.”⁵² Postmodernizm, modern dönem sonrasını ifade ederken modernizmden kopmayan, onun devamı niteliğinde olan bir kavramdır. Özellikle 1950’li yılların devamında kent, mimarlık, sanat, üretim, politika, eğitim, toplum ve felsefe gibi çok farklı alanlarda hızlı bir biçimde benimsenen postmodernizmin etkileri, modern dönemin katı kurallarına karşı koyan pek çok tartışmayı beraberinde getirmiştir. Çeşitlilik, çok seslilik, katılımcılık, ötekilik, deneyimleme, sorgulama ve yüzleşme gibi kavramlar postmodernizm ile birlikte çeşitli alanlara yerleşmeye başlamıştır.

⁵² Ceren Karadeniz, “Postmodern Müzede Kadın”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:VI, No:1, 2015, s.135.

Bu anlamda, ulusal kimlik inşasının ‘modern’ merkezleri olarak görülen müzelerde de soru sorma, sorgulama ve geçmiş ile adil bir şekilde yüzleşme olanağı bulunmuş; katı kurallarla ve ilkelerle sınırlandırmış ve sınırlandırılmış olan müzelerin daha özgür, daha bilinçli ve sorular soran kurumlar olmalarının ilk adımları atılmıştır. Modernist düşünce bağlamında ‘tapınaklaştırılmış’ olan müzeler, postmodernist bakış açısıyla eser odaklı olmaktan insan odaklı olmaya doğru yönelmiştir. Burada önemli bir nokta da bireyselleşmenin önem kazanmasıyla birlikte gelen ifade etme ve öznel bir şekilde yorumlama süreçlerinin önem kazanmasıdır. Koleksiyon ve sergilerini toplumun erişimine açarak işe başlayan müzeler bu süreçlerin hızlandırılmasında önemli rol oynamışlardır. Müzede yer alan bir eser ya da nesnenin gerçek çevresinden ilgisiz ve bağımsız bir şekilde ele alınması ve bakıldığında farklı zamanları bir araya getiren müzelerin aslında çeşitlilikleri ve farklılıkları barındırmıyor oluşu gibi eleştiriler ile müzeler yargılanmıştır. Müzelerin birer anıt ya da bir nevi tapınak olarak değerlendirilmelerinin önüne geçilmesinin amaçlandığı bu tartışmalar ile birlikte müzeler birer belgelik ortamı olarak algılanmanın ötesine çıkmaya başlamıştır. Her şeyin yorumlanabilmesi ve sorgulanabilmesinin bir getirisi olarak müzelerde farklı seslerin duyulması, aykırılık, çeşitlilik, kural tanımazlık gibi unsurlar yer almaya başlamış ve etiketlemenin ötesinde bir anlayışın hem müze hem de kişiler tarafından benimsenmesinin önündeki engeller kaldırılmaya başlanmıştır. Bu şekilde yalnızca insanlar müzeyi sorgulamakla yetinmemiş, müze de zaman içerisinde kendisini ve çevresindeki sorunları sorgulayarak onlara birer çözüm üretmeyi amaçlayan bir kurum haline gelmiştir.

Müzelerin bu yeni rollerini benimsemesinin başlangıcı 20. yüzyıl ile birlikte gelen ilerlemeci eğitim felsefesinin okullar ve diğer kültür kurumlarınca uygulanmaya başlanmasıdır. Bu süreçte yeni ve etkin öğrenme yöntemleri benimsenmiş ve özellikle kişisel deneyimlerin öne çıktığı bu yöntemler ile kişide yaşam boyu öğrenme amaçlanmıştır. Bireysel farklılıkların neden olduğu farklı ihtiyaçları anlamaya yönelik ilerlemeci eğitim yaklaşımı, kültür kurumlarında da etkisini göstermeye başlamıştır. Yeni müzecilik yaklaşımını benimseyen müzeler, 20. yüzyıl ile birlikte toplumla ilişkilerini daha sağlam bir temele oturtmayı ve toplumu tanımayı amaçlayarak toplumun eğitsel, kültürel, sanatsal ve hatta ekonomik ihtiyaçlarını gidermeyi

amaçlayan, bunu yaparken toplum tarafından şekillendirilmeyi de bekleyen kurumlar haline gelmiştir. Müzelerin bu şekilde yaparak ve yaşayarak öğrenmeye dayanan eğitim ortamları haline gelmesi, ilerleyen dönemlerde her kesimin taleplerini alan ve yerine getirmeye çalışan, katılımın merkeze alındığı birer toplum mekânları olmalarının önünü açmıştır. Yeni müzecilik ve toplum müzeciliği konusunda Dr. Ceren Karadeniz'in Wilke Heijnen'den aktardığı üzere, müzeler üç devrim aşamasından geçmiştir⁵³:

- *Birinci Müze Devrimi (1900'ler): Müzenin kurumsallaşması ve müzecilik işlerinin profesyonelleşmesi.*
- *İkinci Müze Devrimi (1970'ler): İşlev temelli müzenin koleksiyon temelli müzenin yerini almaya başlaması, izleyici ilişkilerinin planlanması.*
- *Üçüncü Müze Devrimi (1990'lar): Geniş izleyici kitlesinin katılımı, yorum, sunuma katılımı ve sosyal kabul merkezi olarak müzenin sosyal işlevlerinin öne çıkması. Ekomüzeler, topluluk müzeleri, semt/mahalle (neighbourhood museum) müzeleri ve hatta çocuk müzeleriyle bilim merkezleri bu devrimin ürünü olarak kabul edilir.*

Buna göre, Birinci Müze Devrimi döneminde müzelerin artık kurumsallaşmaya ve büyümeye başlamasının etkisiyle kurallara sıkı sıkıya bağlı olunan bir müzecilik anlayışı (kural koyucu müze) benimsenmiştir. Bu dönemde müzenin en fazla önemsendiği şey sahip olduğu koleksiyondur ve müze ile ziyaretçisi arasında keskin bir sınır vardır. Bu dönemde müzenin rolü koleksiyonunun bakımını ve korumasını yapmaktır. 19. yüzyıl başlarında kural koyucu tipte olan müzeler, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemlerde ortaya çıkan postmodernizm ve onun getirisi olan eleştiri kültüründen payına düşeni almış ve toplum odaklı bir müze modelini (yorumlayıcı müze) sahiplenmeye başlamıştır. Yorumlayıcı müzelerin ortaya çıkması ile güzel sanatlarda teknoloji kullanımı, dolayısıyla etkileşim temelli yeni medya sanatının yaygınlaşması ve böylece sanat eserini oluştururken izleyicinin eserin

⁵³ Ceren Karadeniz, "Müze ve Toplum: Müzeyle Topluma Ulaşmak". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C.VI, No:8, 2017, s.23.

oluşumuna doğrudan katkıda bulunması aynı döneme denk gelmiştir. İkinci Müze Devrimi döneminde ortaya çıkan yorumlayıcı müze anlayışı ile müzeler ve ziyaretçileri arasındaki sınırlar kaldırılmaya ve başlanmıştır. Pedagojik bir yaklaşımı da benimseyen bu müzeler için insan unsuru koleksiyon kadar önem kazanmaya başlamıştır. 1990'lı yıllardan itibaren baş gösteren Üçüncü Müze Devrimi ile müze, toplum ile arasındaki bağları daha fazla güçlendirmeyi amaçlamış ve odak noktalarına insanı alarak var olmaya başlamışlardır. İkinci Müze Devriminden itibaren yapılmaya başlanan ziyaretçi araştırmalarının sayısı bu dönemde artırılmış, müzenin hangi tür izleyiciye nasıl daha fazla fayda sağlayabileceği konusundaki çalışmalar hız kazanmıştır. Üçüncü Müze Devriminde müzeler, karşılıklı etkileşim ve katılım modelini (performans müzesi) sergilemeye başlamışlardır. Bu müzelerde koleksiyonun ve eğitimin rolünün birbirinden farklı olduğu ancak önem derecelerinin birbirine eşit olduğu yaklaşımı benimsenmiştir.

Müze; topluma hizmet eden önemli kültürel miras kaynaklarını barındırması, dijital çağda yaratılan yeni sanatlar ve yaratıcı endüstri ağlarında kilit noktası olması; yeni iş alanları oluşmasına ve yaşam standartlarının artmasına yol açan yeni fikirlerin ortaya çıkmasına olanak sağlaması, yerel kültürleri ve kimlikleri destekleme, yorumlama ve değerlendirme konusunda önemli role sahip olması ve bu rol sayesinde aydınlanmış toplumları yaratmaya yardımcı olabilecek konumda olması⁵⁴ nedeniyle kent belleği, kültürü ve kimliği üzerinde de etkili olmuştur. "Toplum ile etkileşim konusunda, 21. yüzyılla birlikte gündeme gelen ve müzeler açısından hesap verebilirlik, kimlik, kültürlerarası etkileşim, kültürel çeşitlilik, kültürel miras yönetimi, entelektüel çeşitlilik, yerellik, ulusal ve uluslararası sosyal kaynaklar, katılım, kaynaştırma, dışlama, uzlaş gibi konularda müzelerin oynayacağı bütünleştirici ve demokratik role odaklanılmaktadır."⁵⁵ Yine Dr. Ceren Karadeniz'in Robert Semper'den aktardığı üzere müze; bireysel ve grup halinde okul dışı öğrenmenin ve eğlenmenin gerçekleştiği bir 'kent fuarı' olarak tanımlanmıştır.⁵⁶ Birçok müzede halkın

⁵⁴ William Logan, "Museums, Community Identity and Urban Heritage", **Queensland Review**, C.XII, No:1, 2005, s.28.

⁵⁵ Karadeniz, **A.g.e.**, s.21.

⁵⁶ Karadeniz, **A.g.e.**, s.133.

ihtiyaçlarının eğitim ile birleştiği ve eğitim hizmetleri konusunda artan taleplerin⁵⁷ müzeler tarafından karşılanabilmesi, müzelerin yukarıda sözü geçen bütünleştirici ve demokratik rolünü güçlendirmektedir.

1.2.4. Uluslararası Kent Müzeleri Birliği (CAMOC) ve Kentlerdeki Müzelere Yönelik Çalışmaları (1993 – 2018)

Üçüncü Müze Devrimi ile birlikte müzeler ile kentler arasındaki ilişki farklı boyutlarıyla ele alınmaya ve çalışılmaya başlanmıştır. 1993 yılında Londra Müzesi’nde kentlerde yer alan, kent tarihini işleyen, kent yaşamını konu edinen koleksiyon ve sergilere sahip olan müzelerin farklı bir boyuta sahip olabileceği ve kenti yansıtabileceği düşüncesi çevresinde bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Daha sonra 1995 yılında, Uluslararası Kent Müzeleri Birliği Barselona’da bir toplantı gerçekleştirmiş ve müzelerin kentler ile olan ilişkisinin çok yönlü boyutları hakkında çalışmalar sunulmuştur. Kent ve müze arasındaki işbirlikleri giderek artış gösterdiği zaman, ICOM’un 2004 yılında Güney Kore’de gerçekleştirdiği bir toplantıda müzelerin kentler ile olan etkileşiminin uluslararası bir kurum olan ICOM bünyesinde ele alınması gerektiği görüşü dile getirilmiş ve kabul görmüştür. Böylece ICOM’un alt komitelerinden biri olan CAMOC (Uluslararası Kent Müzeleri Koleksiyon ve Etkinlikleri Komitesi), 2005 yılında kenti ve kent yaşamını ele alan uluslararası organizasyonlardan biri olarak Moskova’da kurulmuştur. CAMOC, kentler ve müzelerin etkileşimini yalnızca kent müzeleri üzerinden değil, kentlerde yer alan müzeler üzerinden işleyen bir organizasyondur.⁵⁸ Kentlerin dünü, bugünü ve yarını ile ilgilenen bütün vatandaşlara; müze çalışanlarına, kent plancılarına, tarihçilere, ekonomistlere, mimarlara, öğretmenlere ve öğrencilere açık bir forum işlevi gören CAMOC; çeşitli atölye çalışmaları, projeler ve yayınlar ile bilgi aktarımı ve karşılıklı fikir alışverişinin sağlanması için çalışmalar yürütmektedir. Bunun için her yıl farklı bir kentte, o yıl için belirlenen bir tema çerçevesinde toplantılar düzenlemektedir.

⁵⁷ Erbay, A.g.e., s.42.

⁵⁸ CAMOC, İngilizce *The International Committee for the Collections and Activities of Museums of Cities*’in kısaltmasıdır. Buradaki “*Museums of Cities*” tamlaması ile kentlerde yer alan müzeler kapsamaktadır.

CAMOC, kuruluşundan günümüze 43 ülkeden 300'e yakın üye sayısı elde etmiştir. Komitenin kentler ile ilgili tartışma konularının belirli bir sınırı bulunmamaktadır. Kentlerde yer alan müzelerin çevre kirliliği, kentsel dönüşüm, karbon ayak izinin küçültülmesi, işsizlik, belediyecilik faaliyetleri, kültürel miras unsurlarının korunması, ekonomik gelişim, ulaşım, sanat etkinlikleri ve festivallerin yaygınlaşması gibi pek çok alan üzerindeki etkilerini ele alan komite, kentin kimliğinin olumlu yönde gelişmesi ve pekiştirilmesi için katkıda bulunacak olan kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde hareket etmektedir. Komite kent müzelerini, kentin tarihi ve kimliği ile ilgili orijinal materyal ve eser toplama, koruma ve sunma çalışmaları konusunda desteklemekte, ancak kenti simgeleme ve anlatma görevini tamamen kent müzelerine yıkmamaktadır. Kentlerin ayrılmaz bir bileşeni olarak görülen göç olgusu komitenin değişmez temalarından biri olarak belirlenmiştir. Komitenin bir diğer değişmez teması, yine kentler söz konusu olduğunda akla gelen ilk kavramlardan biri olan kentsel çatışmadır. Bu iki değişmez temanın yanında komitenin ilgilendiği kent ile ilgili diğer konuların içeriği çok geniş bir alana yayılmaktadır. Kent meydanları ve mimarisi, kent turizmi, kent meclisi çalışmaları, kentin ekonomisi, kenti konu edinen edebiyat eserleri, kenti konu edinen filmler, kentin simgeleri, kentlerdeki evsizlik sorunu gibi sayısız alanda çalışmalar yürütülmektedir. CAMOC'un 2005 yılından itibaren düzenlediği konferanslar; Moskova (2005), Boston (2006), Viyana (2007), Seul (2008), İstanbul (2009), Şangay (2010), Berlin (2011), Vancouver (2012), Rio de Janerio (2013), Göteborg (2014), Moskova (2015 – ikinci kez), Milan (2016) ve Meksiko (2017), Frankfurt (2018) gibi kentlerde gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında Atina, Kopenhag, Glasgow ve Kazan gibi kentlerde toplantı ve seminerler düzenlenmiş, ayrıca Aveiro (Portekiz) ve Volos (Yunanistan) kentlerinde yeni kent müzeleri kurma projeleri başlatılmıştır (CAMOC, 2018). CAMOC tarafından farklı kentlerde düzenlenen yıllık konferanslarda pek çok farklı konu ele alınmıştır. Bunlara aşağıda kısaca değinilmiştir:

- **2005 Yılı CAMOC Konferansı, Nisan, Moskova/Rusya:**

Moskova Kent Müzesi bünyesinde yapılan toplantıda CAMOC resmi açılışı gerçekleştirilmiştir.⁵⁹

- **2006 Yılı CAMOC Konferansı, 30 Nisan – 2 Mayıs, Boston, Amerika Birleşik Devletleri: “Kentsel Yaşam Anlayışında Geçit Görevi Gören Kent Müzeleri”**

Boston Northeastern Üniversitesi bünyesinde gerçekleştirilen konferansta bellek, süreklilik, kentlerin benzersizliği, küreselleşen dünyada kent müzeleri, 21. yüzyıl kentlerindeki müzeler, kentlerdeki müzelerde insani değerlerin yansıtılması, kültürel çeşitliliğe kent müzelerinde yer verme konusunda yaşanan zorluklar gibi konular ele alınmıştır.⁶⁰

- **2007 Yılı CAMOC Konferansı, 20 – 22 Ağustos, Viyana, Avusturya: “Kent Müzeleri ve Kent Gelişimi”**

Viyana Üniversitesi’nde gerçekleştirilen konferansta kent müzelerinin günümüzdeki rolleri, kentlerdeki müzelerin izleyicileri ile olan etkileşimleri, özel sponsorluklar, kent plancıları ve mimarların kent müzeciliğine katkıları, kentsel ve kamusal miras alanları, geleceğin kentlerine katkı sağlayan yenilikçi girişimler gibi konular ele alınmıştır. Toplantının en önemli çıktılarından biri CAMOC’un ilk yayını olan “Kent Müzeleri ve Kent Gelişimi”nin basılmasıdır.⁶¹

- **2008 Yılı CAMOC Konferansı, 6 – 8 Ekim, Seul, Güney Kore: “Kent Müzeleri ve Geleceğin Kentleri”**

⁵⁹ CAMOC, Conferences, Moscow 2005, First meeting to set up CAMOC, (t.y.) (Çevrimiçi), <http://network.icom.museum/camoc/conferences/moscow-2005/>, 21 Haziran 2018.

⁶⁰ CAMOC, Conferences, Boston 2006, Museums of the City as Gateways to the Understanding of Urban Life, (t.y.), (Çevrimiçi), <http://network.icom.museum/camoc/conferences/boston-2006/> 21 Haziran 2018.

⁶¹ CAMOC, Conferences, Vienna 2007, City Museums and City Development, (t.y.) (Çevrimiçi), <http://network.icom.museum/camoc/conferences/vienna-2007/> 21 Haziran 2018.

Seul Tarih Müzesi'nde gerçekleştirilen konferans ICOM Güney Kore tarafından düzenlenmiştir. Arjantin, Avustralya, Azerbaycan, Brezilya, Yunanistan, Hindistan, Kore Cumhuriyeti, Malezya, Moğolistan, Rusya Federasyonu, Slovenya, Sri Lanka, Tayvan, Tayland, Birleşik Krallık ve ABD gibi ülkelerden 119 delegenin katılımıyla gerçekleştirilen konferans ile aynı isimli bir kitapçık İngilizce ve Korece dillerinde hazırlanmıştır.⁶²

- **2009 Yılı CAMOC Konferansı, 28 – 30 Ekim, İstanbul, Türkiye:**
“Elektronik Çağda Kentsel Tarihi Biriktirmek”

Pera Müzesi'nde gerçekleştirilen konferansa 23 ülkeden 100 delege katılmıştır. İstanbul'un tarihini ve kent yaşamını konu edinen bir tanıtım filminin çekildiği çalışmalarda ayrıca “Bizim En Büyük Eserimiz: Kent” adıyla bir çevrimiçi kitap hazırlanmıştır.⁶³

- **2010 Yılı CAMOC Konferansı, 7 – 11 Ekim, Şangay, Çin: “Daha İyi Kent, Daha İyi Yaşam”**

Şangay EXPO Fuarında gerçekleştirilen konferansta kent müzelerinin kentsel koşulların iyileştirilmesine katkısı ele alınmıştır. Kentlerde yer alan müzelerin eğitimde, kentsel tasarımda, tarihi merkezin korunması ve kentsel kimliklerin güçlendirilmesinde yönetim merkezleriyle kurduğu ilişkilerin tartışıldığı toplantıda sunulan bildiriler ile bir yayın hazırlanmıştır.⁶⁴

- **2011 Yılı CAMOC Konferansı, 31 Ekim – 1 Kasım, Berlin, Almanya:**
“Katılımcı Stratejiler”

Dahlem Müzesi'nde gerçekleştirilen konferansta kentsel değişimin ele geçirilmesi, vatandaşların değişen kentin toplanması ve belgelenmesi için katılımı ve katkıları;

⁶² CAMOC, Conferences, Seoul 2008, City Museums and the Future of the City, (t.y.) (Çevrimiçi), <http://network.icom.museum/camoc/conferences/seoul-2008/L/9/> 21 Haziran 2018.

⁶³ CAMOC, Conferences, Istanbul 2009, Collecting Urban History in the Electronic Age, (t.y.) (Çevrimiçi), <http://network.icom.museum/camoc/conferences/istanbul-2009/> 21 Haziran 2018.

⁶⁴ CAMOC, Conferences, Shanghai 2010, Better City, Better Life, (t.y.) (Çevrimiçi), <http://network.icom.museum/camoc/conferences/shanghai-2010/> 21 Haziran 2018.

insanları yaratmak, paylaşmak ve birleştirmek için kullanılan medya araçları, farklı kentlerin müzelerinde benimsenen stratejiler ve öncelikler, göçmenlerin kent deneyimlerine özel bir vurgu yaparak kent halkının deneyimini kaydetme, kentsel politika ve yenilenme projelerini yansıtmada konusunda müzelerin rolü gibi konular ele alınmıştır.⁶⁵

- **2012 Yılı CAMOC Konferansı, 24 – 27 Ekim, Vancouver, Kanada: “Kent Müzeleri: Çatışmalar ve Bağlantılar”**

Vancouver Müzesi’nde gerçekleştirilen konferansta 21. yüzyıl müzeciliğinin tanımı, müzelerin değişen rolleri, kentsel bir forum ve diyalog alanı olarak müzeler, kentsel gelişimde kent müzelerinin rolü, kent markalaşmasında müzelerin önemi, kent müzelerinin toplumsal değerini ölçme; göçmenler ve kente uzun süreliğine yerleşenlerin kent ile sosyal bağları, kentlerin değişen nüfus özellikleri, müzelerin değişen topluma ayak uydurması, yeni müzeciliğin müze çalışanları üzerindeki etkisi, kentteki okur-yazarlık, yoksulluk ve risk altındaki gençler üzerinde müzelerin iyileştirici etkisi gibi konular tartışılmıştır.⁶⁶

- **2013 Yılı CAMOC Konferansı, 12 – 17 Ağustos, Rio de Janerio, Brezilya: “Müzeler (Bellek + Yaratıcılık) = Toplumsal Değişim”**

Rio Botanik Bahçesi’nde gerçekleştirilen konferansta toplumsal sermayenin üretilmesinde kentsel dönüşümün rolü, müzelerin toplumda yankı uyandıran ve toplumsal değişimi tetikleyen gücü, müze ortamının harekete geçirdiği yaratıcılık unsuru, kent müzelerinin kentsel dönüşüme yardımcı etkileri, müzelerin kentler için politika üretilmesindeki rolleri tartışılmıştır. Ayrıca ICOM'un Uluslararası Edebiyat Müzeleri Komitesi olan ICLM ile işbirliği yapılarak “*City TEXTures*” başlığıyla bir etkinlik düzenlenmiş ve kentlerin büyük yazar ve şairlerin gözünden aktarılması üzerinde durulmuştur. Müzelerin kentsel yaşamın kurgusal ve tarihsel tasvirleri

⁶⁵ CAMOC, Conferences, Berlin 2011, Participative Strategies, (t.y.) (Çevrimiçi), <http://network.icom.museum/camoc/conferences/berlin-2011/> 21 Haziran 2018.

⁶⁶ CAMOC, Conferences, Vancouver 2012, City Museums: Collisions, Connections, (t.y.) (Çevrimiçi), <http://network.icom.museum/camoc/conferences/vancouver-2012/L/2/> 21 Haziran 2018.

arasındaki ilişkileri nasıl ele aldıkları; kentsel yaşamın edebi boyutuyla ilgili farkındalığın müzelerin toplama, sergileme ve program stratejilerini nasıl etkileyeceği; kentlerin edebiyat müzelerinde neler sunabileceği ve edebiyatın kent müzeleri çalışmalarında hangi rolü oynadığı; yazarlar ve kentler arasındaki bağlantıyı vurgularken, yeni yerel kitlelerin nasıl çekilebileceği; kentlere ya da edebiyata adanmış müzelerde yeni kentsel anlatılar geliştirmek için performans, müzik, sinema ve (yeni medya dâhil) diğer görsel sanat dallarının nasıl kullanılabileceği konusunda bir dizi tartışma yürütülmüştür.⁶⁷

- **2014 Yılı CAMOC Konferansı, 6 – 8 Ağustos, Göteborg, İsveç: “Endüstri Mirası, Sürdürülebilir Gelişme ve Kent Müzeleri”**

İsveç’in ikinci büyük kenti olan ve endüstriyel gelişimi ile bilinen Göteborg’da, Göteborg Kent Müzesi’nde gerçekleştirilen konferansta; sanayi sonrası dönemdeki kentsel gelişimde somut ve somut olmayan kültürel mirasın rolü, yeni teknolojiler, endüstriyel toplumda göçün rolünün yorumlanması gibi konular üzerinde durulmuştur.⁶⁸

- **2015 Yılı CAMOC Konferansı, 2 – 4 Eylül, Moskova, Rusya: “Bellek ve Göç: Kentler ve Müzeleri”**

CAMOC’un kuruluşunun 10. yıl dönümü nedeniyle yeniden Moskova Müzesi’nde düzenlenen konferansta göçün kentler üzerindeki etkisi, göçmenlerin geride bıraktıkları hatıralar, kültürel ve sosyal içirme, kent müzelerinin yaşanan krizlere yanıt verebilecekleri alanlar, müzik ve toplumsal tarih, herkes için müze, müzelerin vatandaşlık inşasındaki rolleri, farklı toplumsal gruplar için alan oluşturan müzeler gibi konular ele alınmıştır.⁶⁹

⁶⁷ CAMOC, Conferences, Rio de Janeiro 2013, Museums (Memory + Creativity) = Social Change, (t.y.) (Çevrimiçi), <http://network.icom.museum/camoc/conferences/rio-de-janeiro-2013/> 21 Haziran 2018.

⁶⁸ CAMOC, Conferences, Göteborg 2014, Industrial Heritage, Sustainable Development and the City Museum, (t.y.) (Çevrimiçi), <http://network.icom.museum/camoc/conferences/goteborg-2014/> 21 Haziran 2018.

⁶⁹ CAMOC, Conferences, Moscow 2015, Memory and Migration: CAMOC’s 10th Anniversary Conference, (t.y.) (Çevrimiçi), <http://network.icom.museum/camoc/conferences/moscow-2015/> 21 Haziran 2018.

- **2016 Yılı CAMOC Konferansı, 3 – 9 Temmuz, Milan, İtalya: “Müze ve Kültürel Düzenlemeler”**

ICOM’un üç yılda bir düzenlediği toplantılarının bir parçası olarak gerçekleştirilen konferansa, ICOM’un üye kuruluşlarından ICOFOM (müzecilik), ICAMT (mimarlık ve müze teknikleri), ICR (bölgesel müzeler); ve sosyal ve kültürel değişimle ilgili bir kuruluş olan MINOM katılmıştır. Kültür haritalaması, müzelerin toplumsal değişime ayak uydurması, yaratıcı kültürel ve çevresel düzenlemeler, kent müzeciliği kavramındaki olası değişimler, tarihi alanların geçmiş ile gelecek arasında kurdukları ilişkiler, kent sokaklarında yer alan kültürel düzenlemeler, fiziksel ve kültürel alanlar tarafından şekillendirilen yerel kimlikler gibi konular tartışılmıştır.⁷⁰

- **2017 Yılı CAMOC Konferansı, 30 – 31 Ekim, Meksiko, Meksika: “Kentlerdeki Müzeler ve Tartışılmalı Kent Tarihleri”**

Meksiko Ulusal Kültür Müzesi’nde gerçekleştirilen konferans kent belleğinde kişisel hatıraların önemi, müzelerdeki geçmiş anlatısına yönelik sorunlar, müzelerde aktivist hareketler, tarihi koruma yapılırken karşılaşılan zorluklar gibi konular ele alınmıştır.⁷¹

- **2018 Yılı CAMOC Konferansı, 4 – 5 Haziran, Frankfurt, Almanya: “Kentlerdeki Müzelerin Geleceği”**

Frankfurt Tarih Müzesi’nde gerçekleştirilen konferansta kent müzelerinin amacı, nasıl tanımlanmaları gerektiği, hangi amaca hizmet ettikleri, gelecekte kent müzelerini bekleyen sorunlar ve çözüm önerileri, kent markalamasında müzeleşmenin önemi, müzelerin kültürel farklılıklar ve sürdürülebilir kentler üzerindeki etkileri, müzelerde toplumsal hareketler ve düşünceler, topluluk müzelerinin farklı semtlerdeki stratejik rolleri, yeni kentsel anlatıların müzeler tarafından benimsenmesi gibi konular tartışılmıştır.⁷²

⁷⁰ CAMOC, Conferences, Milan 2016, Museums & Cultural Landscapes, (t.y.) (Çevrimiçi), <http://network.icom.museum/camoc/conferences/milan-2016/> 21 Haziran 2018.

⁷¹ CAMOC, Conferences, Mexico City 2017, Museums of Cities and Contested Urban Histories, (t.y.) (Çevrimiçi), <http://network.icom.museum/camoc/conferences/mexico-city-2017/L/2/> 21 Haziran 2018.

⁷² CAMOC, Conferences, Frankfurt 2018, The Future of Museums of Cities, (t.y.), (Çevrimiçi), <http://network.icom.museum/camoc/conferences/frankfurt-2018/L/2/> 21 Haziran 2018.

CAMOC tarafından vurgulandığı üzere; kentlerin içinde müzeler, yerel kimliğin birikimli bir şekilde sergilendiği ve kültürlerarası etkileşimin gerçekleştirildiği özgür alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle modernleşme sonrası dönem ile birlikte müzeler toplum ile üst düzeyde etkileşim kurabilmeyi hedefleyen kurumlar haline gelmişlerdir. “Karşılık Veren Müze” (Reeve ve Wollard, 2006), “Dâhil Eden Müze” (Black, 2005) ve “Katılımcı Müze” (Simon, 2010) gibi kavramlar⁷³, müze içerisindeki koleksiyona yönelik odağın yönünün müzenin dışındaki iletişime, toplumsal kalkınmada halkın rolüne, eğitime ve toplulukların dâhil edilmesine çevrilmesini desteklemektedir.⁷⁴ Bu kavramlar ile müzelerin salt kültürel içerik aktaran yerler olarak değil; etkileşim kuran, soru soran, çözüm üreten, birleştiren ve toplumsal gelişimi destekleyecek nitelikte çalışmalar yapan yerler olarak değişecekleri konusunu gündeme getirilmiştir. Benzer şekilde, Syddansk Üniversitesi Kültür Çalışmaları Bölümü öğretim üyesi Kirsten Drotner ve Roskilde Üniversitesi Sanat ve İletişim bölümü öğretim üyelerinden Kim Christian Schröder’in ürettikleri “Bağlantılı Müze” kavramında; medyanın izleyici katılımı, demokratikleşme, sosyal gelişim ve aktivizm aracı olarak sahip olduğu merkezi rolden söz edilmektedir.⁷⁵ Böylece müzelerin içerik aktarımı yaparken kullanacağı alanların çeşitlendirilmesi, yeni sunum teknikleri benimsemeleri ve izleyici ile ileri etkileşim yaklaşımlarını benimsemelerinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Yirmi birinci yüzyılda daha geniş sosyal ve kültürel alanlarda var olma olanağını yakalayan müzeler giderek daha fazla izleyici merkezli duruma gelmeye zorlanmıştır. Böylece müze izleyicileri bağ kurarak, danışılarak, işbirliği yapılarak ve belki de en önemlisi müze tarafından dinlenilerek daha önce olmadığı kadar tarih ‘oluşturma’ uygulamalarına ve süreçlerine katılmıştır.⁷⁶ Müzeler, geçmiş yüzyılın müze

⁷³ Dagny Stuedahl, "The Connective Museum", **Museum Communication; Prospects and Perspectives, International Research Conference**, Copenhagen, Danish Royal Academy of Sciences and Letters, 2015, s.31.

⁷⁴ Ceren Karadeniz, Ezgi Özdemir, “Hangi Müze? Müzecilikte Değişim Ve Yenimüzebilim”, **Millî Folklor**, C.XXX, No:120, 2018, s. 159.

⁷⁵ Stuedahl, **A.g.e.**, s.31.

⁷⁶ Jenny Kidd, **Museums in the New Mediascape: Transmedia, Participation, Ethics**. Surrey, England, Ashgate Publishing Limited, 2014, s.41.

ziyaretçisinin 21. yüzyılın müze katılımcısına dönüşmesini hedefleyen çalışmaları desteklemelidir.

Müze araştırmacısı Steven Conn'a göre müzelerin ilk altın çağı olan 19. yüzyıl nesne ve eserleri ne denli merkeze almışsa, müzelerin ikinci altın çağını yaşadığı günümüzde nesne ve eserler o denli geri plana alınmıştır.⁷⁷ Böylece müzeler yönlerini giderek toplumsal yaşama çevirmeleri ve eğitsel ve kültürel çalışmalara daha fazla odaklanmalarının bir sonucu olarak kendi başlarına birer nesne haline gelmiş ve koleksiyonlarından bağımsız bir şekilde de ele alınmaya, çalışılmaya ve kullanılmaya başlanmıştır.

Queensland Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan müze araştırmacısı Dr. Richard Robins'e göre ise; gerekçelerini ve rollerini yeniden tanımlama çabasına giren müzeler sürdürülebilirliklerini ve itibarlarını korumak ya da geliştirmek için, koleksiyonlarının bir kısmını ya da büyük çoğunluğunu harcama boyutuna gelseler bile, geleneksel nesne temelli odaklarından uzaklaşma paradoksuyla karşı karşıya kalabilirler.⁷⁸ Ancak bu paradoksun üstesinden toplumdan ve bulundukları kentten ayrı düşmeden gelebilen müzelerin, değerlerini hayata geçirirken hem toplumu hem de kenti ve kent kültürünü etkilemede başarılı olacakları da unutulmamalıdır. Bu nedenle müzelerin toplum üzerindeki etkilerinin ve topluma neler kazandırabileceğinin önünü açan tartışmalar kadar, toplumun müzeyi doğru bir şekilde yönlendirebilmesini sağlayan olanaklar da ortaya konulmalıdır.

Konu ile ilgili olarak; müzelerin kamusal alandaki rolleri ve işlevlerini araştırmacı Dieter Kramer şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Müzeler, sergiler, etkinlikler, yayınlar ve araştırmalar yoluyla, ‘kültürel yönelimli bir kamu alanı’ yaratıyorlar. Bu kurumsal çerçevede, yerel yönetimlerin ve bölgelerin sorunları, umut vaat eden, geleceğe dönük planların teşvik edilebileceği tarzda ele alınıyor. Müzeler, toplumsal ve ekonomik bir anlayışla kentsel yeniden yapılanma ve ekonomik yeniden örgütlenme tartışmalarına katkıda bulunuyorlar.

⁷⁷ Steven Conn, **Do Museums Still Need Objects?**, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2010, s.56.

⁷⁸ Richard Robins, "Paradox and Paradigms: The Changing Role of Museums in Aboriginal Cultural Heritage Management", **Nglulaig**, C.XVI, 1996, s.1.

Müzeler öteki kuruluşlarla bağlantı kurup, kültürel ve bilimsel örgütlerle, toplumsal girişimler ve sivil kaygılarla etkili bir işbirliğine giriyorlar. Sürekli mali sıkıntı tehdidi karşısında, okullar, halk eğitim kurumları, kütüphaneler gibi kamusal kurumlarla bağlantıları aracılığıyla destek buluyorlar. Bölgesel atmosferle ilişkisi ve kurumsal bağlantıları, müzeye 'yaşamda bir yer' sağlıyor.”⁷⁹

“Geçmiş zamanlar, en sonunda hayatın kendisi dahi boğulmakla karşı karşıya kalana kadar, katman katman kendisini kentin içerisinde korur: sonra modern insan, bir savunma olarak, müzeyi icat eder.”⁸⁰ Zamanın ve insanın ürünü olan kentler, yine zamanın ve insanın ürünü olan müzelerde kendilerine yer edinirler. Benzer şekilde; zamanın görünürlüğünü sade kronolojik bir yolla ya da karmaşık estetik hazlarla şekillenmiş biçimde sunan müzeler, zamanı kendine özgü yollarla görünür kılan kentlerin bir çeşit yansıması görevi görürler. Kent üzerine çalışmalarıyla tanınan Lewis Mumford, kentlerin insan yapımı birer sanat eseri olduklarını şu sözlerle anlatır:

“Kent; bir mağara, bir uskumru akını ya da bir karınca yuvası gibi doğanın bir gerçeğidir. Fakat aynı zamanda bilinçli oluşturulmuş bir sanat eseridir ve kendi toplumsal çerçevesi içerisinde daha basit ve daha fazla kişisel sanat biçimlerini barındırır. Akıl kentte şekillenir ve böylece kentsel biçimler akli düzenler. Alan, zamandan az olmamak kaydıyla, kentlerde ustaca yeniden düzenlenir: sınır çizgileri ve silüetlerde, yatay düzlemlerin ve dikey zirvelerin sabitlenmesinde, doğal alanların kullanılması ya da yadsınmasında kent, bir kültürün ve çağın tutumunu, varlığının temel gerçeklerine kaydeder. Kubbeler ve kule uçları, açık caddeler ve kapalı avlular, kentin hikâyesini sadece farklı fiziksel mekânlar açısından değil; temelde insanın kaderinin farklı kavramlarını ele alarak anlatır. Kent, hem toplu yaşam için fiziksel işe yararlığın hem de bu tür olumlu koşullar altında ortaya çıkan toplu amaçların ve fikir birliğinin simgesidir. Kent, kendine özgü dili ile insanın en büyük sanat eseri olmaya devam etmektedir.”⁸¹

Lewis Mumford’a göre müzeler; geçmiş dönemlerin oluşturduğu kalıplarla kendi etkinliklerimizi sınırlamadan geçmişle başa çıkmanın, başka dönemler ve öteki yaşam

⁷⁹ Dieter Kramer, “Alman Müzelerinde Modern Toplumsal Tarih”, **Kent, Toplum, Müze – Deneyimler ve Katkılar**, Çev. Gül Çağla Güven, Ed.by. Burçak Madran, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 2001, s. 37-38.

⁸⁰ Lewis Mumford, **The Culture of Cities**. Orlando: Harcourt Brace Jorandrich Publishers, 1938, s.4.

⁸¹ Mumford, **A.e.**, s.5.

biçimleriyle önemli ilişkilere sahip olmanın bir yolunu sunmaktadır.⁸² Bu durumda müzeyi ziyaret eden kişilerin anıları müze ile bağ kurmalarında önemli bir unsurdur. İnsanlar müzeleri ziyaret ettiklerinde, belki gösterişsizce ve hatta bilinçsizce -ancak erişilebilir bir biçimde, kendi yaşam hikâyelerini ve anılarını yanlarında getirirler⁸³ ve müzeler ile kendi aralarında bir benzerlik yakınlık görmeye ihtiyaç duyarlar. Buna göre; farklı yaşam hikâyelerine ve anılara sahip olduklarından, her insanın müzede edineceği deneyim bir diğerininkinden farklı olacaktır. Bu durum insanlar ve kentler arasında olacağı gibi; kentler ve müzeler arasında da benzer bir şekilde gerçekleşir.

Geçmişten günümüze rolleri incelendiğinde müzelerin; David Fleming'in de ifade ettiği üzere; bir zamanlar yalnızca kentlerde var olmaktan giderek kentlere ait olma rolünü benimsedikleri ve kentler ile diyaloga girdikleri görülür⁸⁴ ve kent ile diyaloga giren müzeler topluluk ile de etkileşim kurmuş olur. Müzenin etkin oluşu sadece müze içi yapılanmayı ya da müze ziyaretçilerini değil, içinde bulunduğu kenti de olumlu yönde etkiler. Bu durumda canlı bir yapı olan kentlerin, canlılıklarını sürdürmelerine ortam sağlayan kültür kurumları olarak müzelere ihtiyaçları olduğu gibi, müzeler de kendi canlı yapılarını, kent ile kurdukları etkileşim kapsamında geçerli ve sürekli kılarlar. Günümüz kent ve müzecilik kuram ve anlayışları bağlamında insandan bağımsız kentin varlığından söz edilemeyeceği gibi, kentten bağımsız müze ve müzeden bağımsız toplum da düşünülemez. Bu üç unsur birbirini etkilemeye, birbirinden etkilenmeye ve birlikte gelişip yeni formlar oluşturmaya devam edecektir.

⁸² Mumford, **A.e.**, s.446.

⁸³ George Kavanagh, "Making Histories, Making Memories", **Making Histories in Museums**, Leicester, Leicester University Press, 1996, s.2.

⁸⁴ Fleming, **A.g.e.**, s.133.

İKİNCİ BÖLÜM

KENT KİMLİĞİ VE KÜLTÜREL MİRAS ÇALIŞMALARI

KAPSAMINDA SELANİK MÜZECİLİĞİNİN GELİŞİMİ

Tezin ikinci bölümünde Selanik'in tarihi, kentin kuruluş yıllarından itibaren ele alınarak incelenmiş; Selanik kültürel belleğini ve girift kent kimliğini yansıtan, günümüze kadar ayakta kalmış Roma Dönemi, Erken Hristiyanlık – Bizans Dönemi ve Osmanlı Dönemine tarihlenen yapılar ile birlikte 15. yüzyıla beraber kentteki egemenlikleri artan Yahudi topluluğuna ait tarihi ve kültürel yapılar ele alınmıştır. Ayrıca günümüz kentinde önemli yer tutan ve artık birer simge haline gelmiş modern yapı ve alanlardan bahsedilerek Selanik'in kent kimliğinin nasıl şekillendiği vurgulanmıştır. Bu bölümün bir diğer alt başlığında Selanik müzelerinin kent içerisindeki gelişimi, kentte yapılan kültürel miras çalışmaları bağlamında incelenmiştir. Bu başlık altında kentteki müzeciliğin gelişimi ile yıllara göre yeni müze sayısındaki ivmelenme ile gösterilmiş ve günümüz Selanik kent ortamında etkin bir şekilde varlığını sürdüren bu müzeler, kuruldukları yıllara ve türlerine göre sınıflandırılarak gösterilmiştir.

2.1. Selanik Kent Tarihi ve Sosyokültürel Belleği

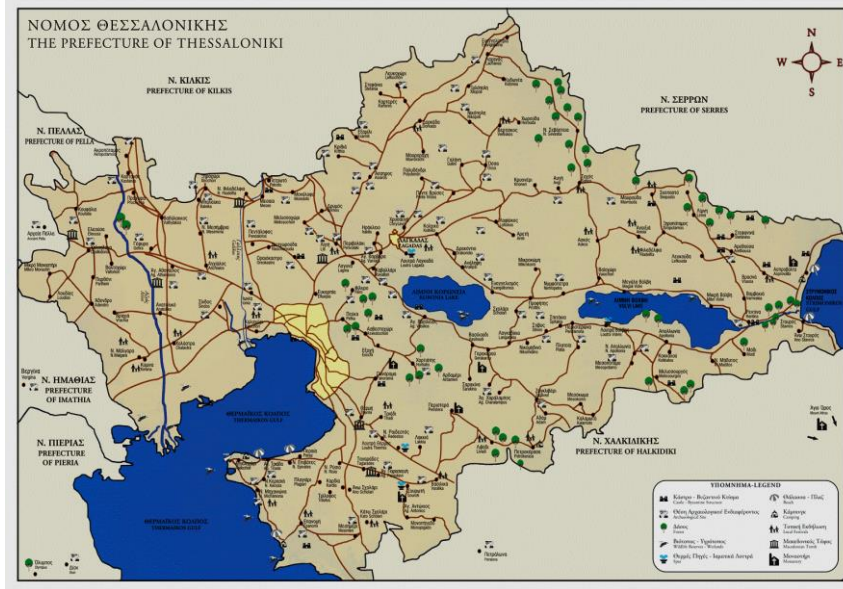
Bizanslı bilgin Nikiforos Choumnos'un "Selanik var olduğu sürece hiç kimse yurtsuz kalmaz"¹ sözüyle belirttiği üzere Selanik, kent olarak kurulduğu MÖ 4. yüzyıldan bugüne farklı topluluktan insanlara ev sahipliği yapmış, kültürel çokluğa sahip yapısını korumaya çalışmış ve çok yönlü kentsel karakterini Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorluğu gibi büyük imparatorlukların varlığı ile biçimlendirmiştir. Kentin en önemli müzelerinden biri olan Selanik Arkeoloji Müzesi'nde "Kentlerin Doğuşuna Doğru" isimli sergi alanında gösterilen tanıtım filminde, Andromache Gazi ve Alexandra Nikiforidou'nun ortak çalışmasıyla ortaya koyulan Selanik kent tarihine²

¹ Capacity Building Relay Race, "Thessaloniki, European Capital of Culture and Youth", 11 Ocak 2016, (Çevrimiçi), <http://www.caburera.org/thessaloniki-european-capital-of-culture-and-youth/> 22 Haziran 2018.

² Konu edilen tanıtım filmi altyazılarının Yunancadan Türkçeye çevirisi araştırmacı tarafından Selanik Arkeoloji Müzesi'ndeki stajı sırasında gerçekleştirilmiştir.

bakıldığında (bkz. Ek 1), kentin sadece büyük imparatorluklara ev sahipliği yapmakla kalmayıp, pek çok farklı etnik topluluğu da ağırlamış olduğu görülmektedir.

Görsel 2.1.1.: Selanik kentinin tematik haritası.

Kaynak: © Konstantinos, Lytos D., "Θεματικός Χάρτης του Νομού Θεσσαλονίκης (Δες Υπομνημα)", (26 Şubat 2010) (Çevrimiçi) http://kokkalou.blogspot.com.tr/2010/02/blog-post_26 11 Nisan 2018.

Antik kaynaklarda *Makedonya'nın Annesi* olarak da isimlendirilen Selanik, daha sonraki dönemlerinde de işlevsel bir metropol olarak görkemini sürdürmüştür. Kentin doğu – batı ekseninden geçen Via Egnatia yolu üzerinde bir ana durak oluşturan konumu ve özgür bir kent statüsüne sahip olması, Selanik'in refah seviyesinin yüksek olmasının başlıca nedenlerindendir.³

Thermaikos (Thermi) Körfezini çevreleyen bir liman kenti olarak Selanik, etkin bir ticaret ağının merkezinde konumlanmıştır. Kissos Dağının eteklerinde doğu-batı ve kuzey-güney ticareti için ayrıcalıklı bir konuma sahip, yakın çevresinde dört nehir ve güvenli bir liman olan ve zamanın en önemli yollarından Via Egnatia dolaylarında konumlanmış olan Selanik, Roma İmparatorluğu zamanında bu iyi korunmuş körfezde

³ Karl P. Donfried, "The Cults of Thessalonica and the Thessalonian", *New Testament Studies*, C.XXXI, No:3, 1985, s.345.

önemli bir ekonomi ve yönetim merkezi olmaya devam etmiştir.⁴ Kent; MS 4. yüzyıldan 1430 yılında Osmanlı Devleti tarafından alınana kadar, Bizans İmparatorluğunun Avrupa'daki kısmında imparatorluğun yönetim politikalarını uygulayan, *symvasilevoussa* adı verilen ikinci yönetim kenti olarak⁵ etkinliğini ve yönetsel üstünlüğünü sürdürmüştür.

Kentin ticarete bağlı canlı ve hareketli yapısı kültürüne de etki etmiştir. Yüzyıllar boyunca Yahudiler, Türkler, Ermeniler, Slavlar ve diğer etnik kökenlere ev sahipliği yapmış olan kentte, yerel Yunan halkın kültürel mirasının yanında pek çok farklı kültürel ve mimari unsur inşa edilmiş; bu durum kentin kozmopolit bir yapıya sahip olmasını sağlamıştır. Farklı kültürel unsurların kendisine eklemlenmesine ya da kendi içerisinde yeniden oluşturulmasına izin veren bir anlayışı sahiplenen Selanik kentinde; kiliseler, hamamlar, çarşılar, kaleler, çeşmeler, sur duvarları, limanlar, meydanlar, imaretler, anıtlar ve kamu binaları gibi yapılarda kentin kozmopolit yapısını gözlemlemek mümkündür. Ayrıca kentin girift kültürel yapısı hakkında sahip olduğu isimlerden de çıkarım yapılabilmektedir:

“(...) Selanik kentinin kozmopolit karakteri, ilginç bir şekilde, bilinen isimlerinde görülmektedir. Yunanlar kente hala, εις τήν Θεσσαλονίκην⁶ kullanımındaki gibi Thessaloniki der. Kentte bir koloni kurmuş olan Almanlar isim olarak Saloniki'yi, İngilizler Salonica'yi, İspanya Yahudileri Fransızca ismi Salonique'i, Türkler Selanik'i, İtalyanlar Salonicco'yu, Bulgarlar ise Solun'u kullanırlar.”⁷

Selanik'in zaman boyunca sahip olduğu kültürel çokluğu kentte basılan gazete ve takvimlerden de anlamak olanaklıdır. Bu konuda araştırmacı Ernest De Witt Burton'ın, *Notes on Thessalonica* adlı yayınında yer verdiği, kentte kullanılmış takvimlerden birinin sayfasını yeniden oluşturduğu çalışmasına (bkz. Görsel 2.1.2.) ve açıklamalarına yer vermek açıklayıcı olacaktır:

⁴ Thessaloniki History Center, **Heritage Walks in Thessaloniki**, Greece, Municipality of Thessaloniki, 2009, s.17.

⁵ Thessaloniki History Center, **A.g.e.**, s.21.

⁶ Yunanca “*Selanik'e*” anlamına gelen söz öbeği.

⁷ Ernest D. Burton, "Notes on Thessalonica". **The Biblical World**, C.VIII, No:1, 1896, s.16.

“[Kent takviminin] ilk üç satırı Türkçe yazılmış; sol tarafta bulunan dördüncü ve beşinci satırlar Ermenice, sağdaki beşinci satır İbranice-İspanyolca, soldaki altıncı satır Yunanca, yedinci satır Bulgarca yazılmıştır. Takvim yaprağı eski biçimde 20 Ekim, yeni biçimde 1 Kasım olacak şekilde – Cuma gününü göstermektedir. Fransızca dili açıkça ve genel anlamda Batılılara kolaylık olması adına eklenmiştir.”⁸

Selanik’in 2300 yıl boyunca koruduğu metropol imgesi ve birikimli bir şekilde elde edip yapısında kaynaştırdığı kültürel çeşitliliğin izlerinin büyük bir kısmı bugün kent içinde görünür durumdadır. Tarih boyunca farklı medeniyetlerle iç içe ve etkileşim halinde olması (bkz. Ek.2) Selanik’in canlı bir kent kültürüne sahip olması ve kent kimliğinin farklı kültürlerin öğelerinden oluşması durumunu ortaya çıkarmıştır. Kent, zaman zaman karşılaştığı yangınlar, istilalar, savaşlar ve diğer olumsuzluklara rağmen kültürel mirasını büyük ölçüde korumayı ve günümüze aktarmayı başarmıştır.

Görsel 2.1.2.: Selanik’te kullanılan takvimden Ermenice, İspanyolca-İbranice, Yunanca ve Bulgarca dillerinin yer aldığı bir yaprak.

Kaynak: © Burton, Ernest. De Witt, "Notes on Thessalonica". *The Biblical World*, C.VIII, No:1, 1896, s.10-19.

⁸ Burton, A.g.e., s.16.

2.1.1. Selanik'in Tarihini ve Kent Belleğini Yansıtan Bazı Yapı ve Alanlar

Selanik kentinin kültürü ele alınırken, özellikle son yüzyıl için, insan hakları savunucusu Cesar Chavez'in "Kendine ait kültürün korunması, diğer kültürleri aşağılamayı ya da onlara saygısızlık yapmayı gerektirmez"⁹ sözüyle paralel doğrultuda bir kültür koruma ve yaşatma anlayışının kente hâkim olduğu görülmektedir. Kente inşa edilmiş olan yapıların tamamı sağlam bir şekilde varlığını sürdürmemiş olsa da, var olan yapılar ile kentin bilinen tarihi büyük oranda örtüşmektedir. Yazar Elia Wiesel "Belleğin olmadığı yerde kültür olmaz; uygarlıktan, toplumdan ve gelecekte söz edilemez" sözüyle¹⁰ bir anlamda toplumsal hafızanın kültür üzerindeki gücünü vurgular. Selanik'te de bu yaklaşıma uygun bir koruma, sahip çıkma ve geleceğe aktarma anlayışının büyük oranda benimsendiği görülür.

Bilinen tarihiyle karşılaştırma yapıldığında, 2300 yıllık kent belleğinin izlenebildiği yapı ve unsurların çoğu ile günümüz Selanik sokaklarında karşılaşmak olanaklıdır. Bu yönüyle kentin, kültürel belleğinin ve kimliğinin sergilenmesi ve aktarılması görevini sadece müzelere ya da diğer eğitim ve kültür kurumlarına atfetmeyen, kendisi de bu görevi aynı ölçüde üstlenmeye çalışan bir anlayış biçimini benimsediği görülür. Selanik'te müzeler dışında kentin tarihi, kültürel birikimi, toplumsal yapısı ve kent kimliği konusunda yol gösterici nitelikte olan bazı yapı unsurları arasında kiliseler, camiler, hamamlar, çeşmeler, anıtlar, stoalar, bazilikalar, heykeller, pazar alanları ve meydanlar sayılabilmektedir. Bu yapılar çoğunlukla farklı dönemlere tarihlenseler ve farklı uygarlıklara ait olsalar da, kentte birbirleriyle uyum içerisinde varlıklarını sürdürdükleri gözlemlenir. Kent kültürü oluşumunu ve kent kimliğinin yansıtılmasını tarihi ve kültürel açılardan ele almaya olanak sağlayacak bu yapı ve unsurlardan bazıları aşağıda dönemsel kategoriler altında listelenmiştir.

⁹ Adriana Cataño, "7 Powerful Cesar Chávez Quotes That Speak to the Struggle Our Community Faces Today", **Remezcla**, 31 Mart 2017, (Çevrimiçi), <http://remezcla.com/lists/culture/cesar-chavez-quotes/>, 25 Haziran 2018.

¹⁰ Scott Stoner, "The Importance of Remembering", **Living Compass**, 26 Mayıs 2017, (Çevrimiçi), <https://www.livingcompass.org/wwow/the-importance-of-remembering>, 25 Haziran 2018.

2.1.1.1. Selanik'teki Roma Dönemi Yapıları

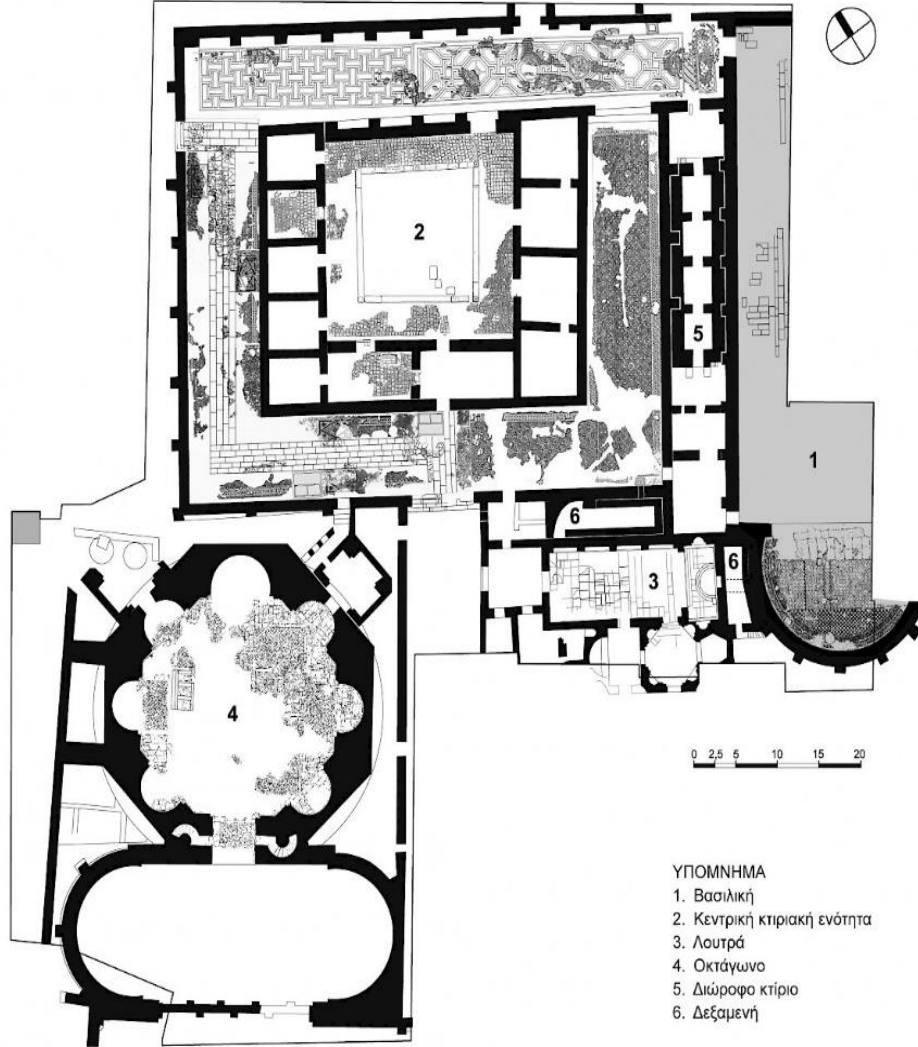
- **İmparator Galerius'un Saray Alanı**

Roma İmparatorluğunun dört yöneticisinden biri olan Caesar Galerius Maximianus, MS 3. yüzyılda Selanik kentini imparatorluğun bir yönetim merkezi olarak atamış ve kente büyük bir saray, zafer takı (bkz. Galerius Kemer), yuvarlak planlı bir ibadet yapısı (bkz. Rotonda), Hipodrom, Agora ve hamamlar gibi çeşitli kamu alanları inşa ettirmiştir. Kentte 150.000 m²'lik bir alanı kaplayan bu yapı ve anıtlar bütünü, kuzey – güney eksenini boyunca ilerler ve kuzeyde dönemin en büyük ticaret yollarından biri olan Via Egnatia'ya bağlanır.¹¹

Saray yapısında ve anıtsal mimari unsurlar üzerinde gerçekleştirilen restorasyon ve konservasyon çalışmaları, eski eserlerin korunması üzerine yoğunlaşan ve Avrupa Konseyinin bağımsız bir danışma kuruluşu olarak görev yapan Europa Nostra tarafından ödüllendirilmiştir. Alanda gerçekleştirilen yüzey araştırmalarından elde edilen buluntular Selanik Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Bunun yanında saray alanına bağlı mimari unsurlar yerinde ziyaret edilebilmektedir. Ziyareti ve bilgi aktarımını kolaylaştırmak için Selanik Eskiçağ Başkanlığı tarafından 2015 yılında, saray yapısındaki bir salona Galerius Sarayı Bilgi Merkezi kurulmuş ve ziyaretçilere videolar ve çeşitli etkileşimli uygulamalar ile karmaşık saray yapısı ve unsurları ile ilgili bilgiler dijital olarak aktarılmaya başlanmıştır.

¹¹ InThessaloniki Travel Guide, **Archaeological Monuments of Thessaloniki - Rotonda of Galerius**, (t.y.), (Çevrimiçi), <http://www.inthessaloniki.com/en/rotonda>, 5 Mart 2018.

Görsel 2.1.1.1.: İmparator Galerius'un Saray planı. Bazilika (1), Merkez Yönetim Binası (2), Hamamlar (3), Oktagon (4), İki Katlı Sarnıçlar (5), Depolar (6).

Kaynak: © ΕΦΑΠΟΘ, **The Monuments, Galerian Complex**, (t.y.), (Çevrimiçi)
<http://galeriuspalace.culture.gr/en/monuments/> 16 Temmuz 2018.

- **İmparator Galerius Zafer Takı/ Galerius Kemer (Kamara)**

İmparator Galerius'un Perslere karşı kazandığı zaferin bir hatırası olarak inşa ettirilen (MS 298 – 305) anıt, Roma dönemi zafer takılarının en bilinen örneklerinden biri olarak kentin merkezinde yer almaktadır. Egnatia Caddesi ve Dimitriou Gounari Sokağının kesişiminde yer alan Galerius Kemerinin sekiz orijinal iskelesinden sadece üçü günümüze kadar kalmıştır.

Görsel 2.1.1.2.: Galerius Kemerı'nin (Kamara) günümüz Selanik kentindeki yeri.

Kaynak: © George Rex, **Arch of Galerius/Kamara**, (17 Nisan 2018) (Çevrimiçi)
<https://www.flickr.com/photos/rogersg/41647791181> 15 Haziran 2018.

Duvarlarında Romalıların Perslere karşı elde ettikleri zaferleri betimleyen kabartmaların yer aldığı görkemli kemer yapısı, kent içerisinde kolaylıkla ulaşılabilir bir noktada yer alması ve dönemindeki görkemini koruması nedeniyle, önemli bir buluşma noktası olarak günümüz kent sakinlerinin yaşamına uyum sağlamıştır.

- **Roma Forumu**

Selanik Roma Forumu ya da diğer adıyla Selanik Antik Agorası, MS 2. yüzyılın sonlarında eski Helenistik Agoranın üzerine inşa edilmiştir. Günümüzde Aristoteles Meydanı'nın üst kısmındaki Olimpou Caddesi'nde yer alan Roma Forum alanı dikdörtgenler ile kaplanmış bir kare etrafında düzenlenmiştir. Her biri çift sıra sütundan oluşan üç taraftaki *stoalardan*¹² forum alanının çevresinde yer alan kamu binalarına doğrudan erişim sağlandığı düşünülmektedir. Forumun eğimli bir arazide yer alması nedeniyle forum iki katlı olarak tasarlanmış, bu iki kat birbirine taş merdivenler ile bağlanmıştır. Günümüzde kent içerisinde, Via Egnatia yoluna uzanan

¹² Stoa, üstü kapalı sütunlu bir galeri yapısını betimleyen ad. Stoalar Antik Yunanistan'da genellikle agoraların yanında konumlandırılmıştır.

bir doğrultuda yer alan forum alanı kent içerisinde bir açık hava müzesi görevi görmektedir. Dükkânlar, aşağı ve yukarı teras alanları, stoalar, kamu binaları ve tiyatro sahne yapısı foruma girilerek gezilebildiği gibi; forum alanı, kendisini çevreleyen sokaklarda yürürken yukarıdan da izlenebilmektedir. Bu durum, Selanik’te günümüzden yaklaşık iki bin yıl öncesine tarihlenen Roma Forum alanının, bir diğer deyişle Roma halkının yaşam sahasının, günümüz Selanik yaşam alanlarıyla birlikte var olmasının bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görsel 2.1.1.3.: Selanik Roma Forum alanının günümüz kenti içerisindeki konumu.

Kaynak: © Tilemahos Efthimiadis (wondergreece.gr)

Thessaloniki Prefecture – The Ancient or Roman Agora, (t.y.) (Çevrimiçi)

http://www.wondergreece.gr/public/images/2013/04/29/romaiki_agora/20130429173334romaiki_agora2.jpg 15 Haziran 2018.

- **Rotonda**

Kentteki en simge yapılardan biri olan Rotonda, MS 4. yüzyılda inşa edilmiş ve kentin tarihi boyunca çok tanrılı bir tapınak, Hristiyan bazilikası, cami ve sonra yeniden kilise olarak kullanılmış; pek çok amaca hizmet etmiş ve pek çok dini unsuru bünyesinde barındırmış kapsayıcı bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapının orijinal mozaiklerinin çoğu günümüze ulaşmamış olsa da; yapı, bu el değiştirmeler sırasında olabildiğince aslına sadık kalınarak korunmuş ve günümüze aktarılmıştır.

Rotonda; 1200 yıldan uzun bir süre kilise olarak kullanılmış, 1590 yılında Selanik Osmanlı Devleti egemenliğine geçtiğinde camiye dönüştürülmüş ve yapının yanına bağımsız bir minare inşa edilmiştir. Bu dönemde Süleyman Hortacı Efendi Camii ya da kısaca Hortacı Camii olarak da anılan yapı, 1912 yılında Selanik'in yeniden Yunanistan'a dâhil edilmesiyle Ortodoks kilisesine dönüştürülmüş, ancak camii olarak kullanıldığı dönemde inşa edilen minaresi yıkılmamış ve korunmuştur.¹³ UNESCO Dünya Mirası Listesinde yer alan ve günümüzde ziyaret edilebilir tarihi bir anıt müze olarak kullanılan Rotonda kentin kimliğini, kültürünü ve katmanlı geçmişini yansıtan simge yapılarından biri olarak varlığını sürdürmektedir.

Görsel 2.1.1.4.: Rotonda. Cami olarak kullanıldığı dönemden kalma minaresi günümüzde hala ayakta.

Kaynak: © InThessaloniki - Thessaloniki Travel Guide, **Archaeological Monuments of Thessaloniki - Rotonda of Galerius**, (t.y.) (Çevrimiçi)
<http://www.inthessaloniki.com/en/rotonda> 5 Mart 2018.

- **Hipodrom**

Çeşitli yarışların ve spor etkinliklerinin gerçekleştirildiği hipodrom yapıları, halkın keyifli zaman geçirebildiği ve imparator sınıfı ile halkın bir araya gelebildiği ortamlardan biri olması nedeniyle önemlidir. Yapımı 4. yüzyılın başlarına kadar

¹³ Stamatios T. Chondrogiannis, **Galerian Complex, The Monuments: Rotonda**, (t.y.), (Çevrimiçi), <http://galeriuspalace.culture.gr/en/monuments/rotonda/>, 1 Mart 2018.

uzanan ve yazılı kaynaklara göre 6. yüzyıla kadar devam eden Roma Hipodromunun kalıntılarının bir bölümü bugün Nea Panagia kilisesinin doğusunda, diğer bölümleri ise Hippodromiou Meydanı ve Dimitrou Gounari, Etaireais ve Agapinou Sokaklarında yer alan bloklarda açık havada korunmakta ve sergilenmektedir.

Görsel 2.1.1.5.: Roma Dönemi Selanik kentinin üç boyutlu modellemesi – Hipodrom, Octagon, Via Regia, Kamara, Rotonda ve İmparator Galerius’un saray yapısı ve kent surları.

Kaynak: © InThessaloniki, **The Palace Complex of Galerius**, (t.y.) (Çevrimiçi)
<http://inthessaloniki.com/item/galerius-palace-complex/> 16 Haziran 2018.

Selanik özelinde konu edilen Roma Dönemi yapılarının neredeyse tamamı bugün kent içerisinde ayakta ve görülebilir durumdadır. Bu yönüyle Selanik, salt kendi başına bir açık hava müzesi işlevini gören bir kent niteliği taşımaktadır. Selanik'in Roma dönemindeki konumunu, zenginliğini ve çok çeşitli etkinlik alanlarını gösteren ve çoğu İmparator Galerius'un saray alanından elde edilen diğer mimari unsurlar ve eserlerin korunması ve sergilemesi Selanik Arkeoloji Müzesi tarafından yapılmaktadır.

2.1.1.2. Selanik'teki Erken Hristiyanlık – Bizans Dönemi Yapıları

Selanik'in erken Hristiyanlık ve Bizans Dönemindeki önemini belirtmek için 'ikinci başkent' ve 'birinciden sonra gelen' gibi sıfatlar kullanılmıştır. Selanik, Bizans İmparatorluğunun egemenliğinde olduğu MS 4. yüzyıldan 1430 yılına kadar Normanların ve Haçlıların seferleri, İsihazm Hareketi ve fanatik Zealot akımları ile karşılaşmıştır. Bunlara rağmen Bizans Dönemi boyunca Selanik oldukça refah içinde, entelektüel ve sanatsal açıdan yükselişte olduğu bir dönem yaşamıştır. Bu zengin dönem sonrasında kente pek çok kültürel ve mimari unsur miras kalmıştır. Bu miras unsurlarından olan kiliseler, hamamlar, kent surları, manastırlar ve sarnıçlar aşağıdaki tabloda isimleri ve yapılış yılları ile birlikte verilmiştir.

Kentte Bizans Dönemine tarihlenen bu yapılardan Ayasofya Kilisesi, Yedikule (Heptapyrgion), Vlatadon Manastırı, Osios David Kilisesi (Latomou Manastırı), Akropolis Duvarları – Anna Paleologina Kapısı, Acheiropoietos Kilisesi, Profitis Elias Kilisesi, Aghia Ekaterini Kilisesi, Aziz Panteleimon Kilisesi, Panagia Chalkeon Kilisesi ve Aziz Nikolaos Orphanos Kilisesi, UNESCO tarafından Dünya Miras Alanları altında korumaya alınmıştır.

Tablo 2.1.1.2.: Selanik'teki Erken Hristiyanlık – Bizans Dönemi yapılarının listesi.

YAPININ ADI	YAPILIŞ TARİHİ
Doğu Duvarları – Kent Surları	MS 3. – 4. yy
Ayasofya Kilisesi	MS 7. yy sonları
Yedikule (Heptapyrgion)	MS 4. yy
Vladaton Manastırı	1351 – 1371
Akropolis Duvarları – Anna Paleologina Kapısı – Trigonion (Alysseos) Kulesi	15. yy
Acheiropoietos Kilisesi	MS 3. – 4. yy
Osios David Kilisesi (Latomou Manastırı)	15. yy
Kastra – Kent Surları	MS 4. – 5. yy
Aghia Ekaterini Kilisesi	Geç 13. – Erken 14. yy
Bizans Hamamları	MÖ 1300
Panagia Chalkeon Kilisesi	1028
Profitis Elias Kilisesi	14. yy
Aziz Apostles Kilisesi	1310
Aziz Nikolaos Orphanos Kilisesi	Erken 14. yy
Aziz Panteleimon Kilisesi	14. yy

Kaynak: ©Thessaloniki Tourism Organization (t.y.) (Çevrimiçi)

<https://thessaloniki.travel/en/exploring-the-city/themed-routes/early-christian-and-byzantine-route?start=15> 12 Temmuz 2018.

2.1.1.3.Selanik'teki Osmanlı Dönemi Yapıları

Yaklaşık beş yüz yıl boyunca kesintisiz bir şekilde Osmanlı egemenliğinde kalan Selanik, dönem boyunca önemli bir ticari liman ve kültür merkezi olmuştur. Kent, Bizans döneminde elde ettiği ikinci başkent ünvanını Osmanlı döneminde de korumuştur.

“Bu süre zarfında Selanik önemli bir kültür ve ekonomi merkezi hâline gelmiştir. 1850 yılında bir kız lisesi açılmış, 1863 yılından itibaren atlı tramvay işletilmeye başlanmış, 1879’da Selanik Askeri İdadisi kurulmuş, 1897-1903 yılları arasında yeni liman tesisleri yapılmış ve 1907 yılında daha İstanbul’da bile yokken şehre elektrikli

tramvay gelmiştir. Öyle ki Selanik, Osmanlı Devleti'nin İstanbul'dan sonraki ikinci büyük kenti olmuştur."¹⁴

Osmanlı Döneminde; gerek ekonomik gerek demografik anlamda büyük bir hızla gelişmeyi sürdüren kentte camiler, hamamlar, imaretler, pazar alanları, çeşmeler, çeşitli okullar, hastane yapıları ve türbeler gibi pek çok yapı inşa edilmiştir. Zamanla çeşitli doğal afetler ya da bilinçli yıkımlarla bu tarihi yapıların bir kısmı ortadan kalksa da, günümüzde kent içerisinde pek çok Osmanlı yapısı, bazen kullanım amacı değişmiş olarak bazen de oldukları gibi korunarak kalmıştır.

Osmanlı Döneminde Selanik; ağırlıklı olarak Yahudi, Türk ve Yunan topluluklarının bir arada yaşadığı, ancak başka etnik grupların da yer aldığı çok kültürlü bir kent durumuna gelmiştir. Kentin bu dönemdeki kültürel çokluğunu ve farklı katmanlarını ortaya koyan bir yapı, kentte inşa edilmiş son cami olan Yeni Cami'dir. Selanik'te 20. yüzyılda inşa edilmiş özgün yapıların başında gelen Yeni Cami, bünyesinde birden çok kimliği ve farklı kültürlerle ait mimari unsurları birleştirmiştir. İtalyan mimar Vitaliano Poselli tarafından 1902 yılında inşa edilen ve dönemin en yenilikçi yapılarından biri olan cami, Yahudilikten Müslümanlığa geçen Dönme topluluğuna hizmet etmiştir.

"(...)İtalyan mimar Vitaliano Poselli (1838-1918), Kapancı yahılarından yürüyerek on beş yirmi dakika uzaklıktaki Yeni Cami'yi inşa etmesi için, Yakubi Dönmesi belediye başkanı Hamdi Bey tarafından belediye mimarı olarak işe alınmıştır. Bu caminin benzersiz bir Müslüman ibadethanesi olması amaçlanmıştır. Poselli taşçılara, Yeni Cami'nin Batı Avrupa ve Osmanlı tarzlarının bir karışımı olarak inşa edildiğini yansıtan, üzerine değiştirilmiş Osmanlı Arap alfabesiyle "Mimar Vitaliano Poselli" ve onun altına İtalyanca mimar anlamına gelen "Architetto" yazan beyaz mermerden bir levha yaptırmıştır. (...) Bölgenin Yunan-Bizans geçmişine ve Neo-klasisizme atıfta bulunan Korint tarzı sütunları, İslam'a olduğu kadar Dönmelerin çoğunluğunun İspanyol Yahudisi atalarının kökenlerine de yakınlığı simgeleyen Elhamra stili Endülüs kemerleri taşır. Bu kemerlerin üstüne, binanın içine ve dışına, mermere işlenmiş altı köşeli yıldızlar yerleştirilmesi İtalyan sinagoglarını akla getirir. Girişin üzerindeki görkemli arabesk süslemenin içine büyük bir altı köşeli yıldız işlenmiştir.

¹⁴ Selanik Rehberi, "Osmanlı Dönemi Eserleri", (t.y.), (Çevrimiçi) <https://selanikrehberi.com/osmanli-donemi-eserleri/> 12 Temmuz 2018.

Tavandaki arabeskin arasında bir yıldız ve hilal göze çarpar. Ayrıca binanın önündeki iki kuleciğin tepelerine yerleştirilmiş saatler, bölgenin hızlı yaşam temposunu hatırlatmakta, güneye bakan güneş saati ise, zamanı öğrenmenin eski, yerel yöntemlerini temsil etmektedir.”¹⁵

Hem ait olduğu topluluğun kültürel özelliklerini hem de Selanik kentinin çoğulcu unsurlarını bünyesinde toplayan Yeni Cami, doğulu ve batılı öğelerin sentezlendiği bir yapı olma özelliğini taşır. Lozan Antlaşmasıyla 1923 yılından 1925 yılına kadar Anadolu’dan gelen Rum göçmenlerin barınağı olarak kullanılan caminin bu dönemde minaresi yıkılmış, kitabe ve süslemeleri kaldırılmıştır.¹⁶ Uğradığı bu yıkımlara rağmen Yeni Cami’nin ayakta kalan kısımları korunarak günümüze kadar gelmiştir. Yeni Cami’nin bir diğer önemli özelliği de, Osmanlı devletinden bağımsızlığını ilan eden Selanik kentinin ilk müze binası olarak kullanılmış olmasıdır:

“1925 yılında, Osmanlı zamanında dönme nüfusunun ibadet merkezi olan Yeni Cami binası Eskiçağ Başkanlığına devredilmiştir. Günümüzde hala ön cephesinde bulunan yazıdan da anlaşılabilceği üzere Yeni Cami, Selanik kentinin ilk müzesi olmuştur. 1940’lı yıllara gelindiğinde, İkinci Dünya Savaşı’nın sebebiyet vereceği baskınlardan korumak amacıyla çoğunluğu heykellerden oluşan pek çok antik eser yerin altına gömülmüştür. 1951 yılında bu antik eserler bulundukları yerlerden çıkarılmış ve 1953 yılında Arkeoloji Müzesi olarak kullanılan Yeni Cami’nin ana salonunda ilk kez sergilenmiştir”¹⁷

Günümüzde hala Selanik Belediyesi’ne ait bir sergi salonu olarak kullanılan yapı kentin tanıtım bültenlerinde Eski Arkeoloji Müzesi olarak da adlandırılmaktadır. Gerek mimari unsurlarıyla gerek hizmet verdiği alanlarla kentin çoğulculuğunu yansıtan yapı, bağımsızlıktan sonraki dönemde Selanik kentinin ilk müzesi olarak

¹⁵ Marc D. Baer, **Selanikli Dönmeler - Yahudilikten Dönenler, Müslüman Devrimciler ve Seküler Türkler**, 1. bs., (Çev. Sevinç Kayır), İstanbul, Doğan Kitap Yayıncılık, 1991, s.62.

¹⁶ Berrin Yapar, **Yunanistan'daki Türk Eserlerinde Kitabeler (Dedeagaç, Dimetoka, İskeçe, Gümüllüne, Selanik, Kavala, Yenice-Karasu)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2007, s.339.

¹⁷ Archaeological Museum of Thessaloniki, **The Story of the Archaeological Museum of Thessaloniki**, (t.y.), (Çevrimiçi) <https://www.amth.gr/en:> <https://www.amth.gr/en/story-archaeological-museum-thessaloniki> 30 Mart 2018.

kullanılmasıyla da kentin tarihi ve kültürel özelliklerini farklı bir açıdan yansıtmaya olanağı bulmuştur. Aşağıdaki tabloda Selanik’te günümüze kadar korunarak gelmiş diğer Osmanlı yapılarının listesi yapılış yılları ile birlikte yer almaktadır.

Tablo 2.1.1.3.: Selanik’te Osmanlı dönemine tarihlenen ve günümüze kadar ayakta kalmış olan yapıların listesi.

YAPININ ADI	YAPILIŞ TARİHİ
Bezesteni (Kumaş Pazarı)	1455-1459
Alaca İmaret	1484
Osmanlı Hukuk Fakültesi (Hükümet Binası)	1907
Tsinari (Çınar) Bölgesi	15. – 20. yy
Ano Poli Kütüphanesi	1897 – 1905
Yeni Hamam – Aigle Hamamı	16. yy
Sintrivani (Şadırvan)	1889
Liman Yolcu Terminali	1910
Agios Dimitrios Hastanesi (Hamidiye)	1900 – 1903
Hamidiye El Sanatları Okulu	1903
Pazar Hamamı (Yahudi Hamamı)	16. yy
Musa Baba Türbesi	16. yy
Paşa Bahçesi	1904
Osmanlı Bankası (Selanik Devlet Konservatuvarı)	1864 – 1903
Yeni Cami	1902
Osmanlı İdadi Mektebi	1887
Paşa Hamamı	1520 – 1530
Beyaz Kule	1450 – 1470
Bey Hamam (Cennet Hamamları)	1444
III. Ordu Birliği Karargâhı	1897-1905
Hamza Bey Camii (Alkazar)	1467 – 1468
Hafız Bey Villası (Görme Engelliler Okulu)	20. yy
Mordoch Villası	1905
Mehmet Kapani Villası	1900
Ahmet Kapani Villası	1900

Kaynak: ©Thessaloniki Tourism Organization (t.y.) (Çevrimiçi)
<https://thessaloniki.travel/en/exploring-the-city/themed-routes/early-christian-and-byzantine-route?start=15> 12 Temmuz 2018.

Görsel 2.1.1.6.: Günümüzde Selanik Belediyesine bağlı bir sergi salonu olarak kullanılan Yeni Cami yapısı ve ön cephesinde kentin ilk arkeoloji müzesi olduğu dönemlerden kalan Yunanca “αρχαιολογικόν μουσείον” (Arkeoloji Müzesi) yazısı.

Kaynak: © Ezgi Özdemir, 2017.

2.1.1.4.Selanik’teki Yahudi Topluluğuna Ait Yapılar

Selanik’teki Yahudi topluluğunun varlığı yirmi bir yüzyılı aşmakla birlikte, Yahudiler kentte Bulgarlar, Romanlar ve diğer etnik topluluklarda görüldüğü üzere azınlık konumunda kalmamıştır. Kentin kuruluşundan beri kent içerisindeki varlıklarını sürdüren Yahudi topluluğu, 1400’lü yıllardan itibaren demografik açıdan düzenli bir artış göstermiş ve zamanla kentteki en kalabalık topluluk haline gelerek kentsel düzen ve toplumsal yaşamda öne çıkmışlardır. Selanik içerisinde çok çeşitli kamusal ve yönetsel alanlarda etkin olmaya başlayan Yahudi topluluğu, bu süreçte kent içerisinde yer alan okullar, hastaneler, ticaret hanları, pazar alanları, sinagoglar, kütüphaneler, konaklar ve kamu binaları gibi pek çok mimari yapı ve alanda izlerini bırakmıştır. Kentte ağırlıklı olarak sur içi olarak tanımlanan kesime yerleşen Yahudi topluluğu; ticari faaliyetleriyle Selanik’in ekonomik yaşantısında, kütüphanecilik ve matbaacılıkla ise bilimsel etkinliklerinde önemli rol oynamıştır.

“Kentteki Yahudi varlığı MÖ 140 yılına tarihlendirilebilmektedir. Mısır’da Yunan dilini ve Helenistik kültürü benimsemiş olan ve Romaniyen Yahudileri denilen topluluğun bu yıllarda İskenderiye’den Selanik’e geldiği düşünülmektedir. 1376 yılında Macaristan ve Almanya’daki Yahudi soykırımını takiben Polonya ve Alman Yahudileri kente yerleşmiş, onları İtalya ve Sicilya’daki Yahudi toplulukları izlemiştir.

Selanik’teki Yahudilerin varlığı, kentin Osmanlı egemenliğine geçmesini takip eden yıllarda İspanya’dan sınır dışı edilen ve ‘Seferad’ adı verilen 20.000 kadar İspanya Yahudisinin kente yerleşmesiyle güçlenmiştir. Bu dönemden itibaren Yahudi toplulukları kentin karakteristik özelliklerinde etkili olmuşlar, ticari ve ekonomik büyüme katkı sağlayarak kenti canlandırmışlardır.

1870 yılında Yahudiler 50.000 vatandaş sayısı ile Selanik nüfusunun %56’sını oluştururken, 1941’de tamamen işleyen 36 sinagogun olması da dikkat çekicidir. 1943 yılı, sadece 1.950’sinin geri dönebildiği 46.091 Yahudinin Auschwitz ve Birkenau toplama kamplarına götürüldüğü yıl olarak, Selanik’teki Yahudi varlığının sona ermesinin başlangıç yılı olarak görülmektedir.”¹⁸

Selanik’te, İkinci Dünya Savaşı’nın yarattığı yıkımdan günümüze az sayıda da olsa sinagoglar, hastane, çarşı binaları, pasajlar ve lüks konaklar gibi yapılar (bkz. Tablo 2.1.1.4.), kentteki Yahudi topluluğunun varlığını simgeleyen belirgin örnekler olarak kalmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümünde detaylı bir şekilde incelenecek olan Selanik Yahudi Müzesi, kentteki Yahudilerin varlığını bütün yönleriyle ortaya koyan en önemli kurum olarak varlığını sürdürmekte ve izleyicilere ve araştırmacılara kentteki Yahudi topluluğu ve onların etkinliklerine yönelik bilgi sağlamaktadır. Selanik Yahudi Müzesi bu anlamda, kentte Yahudi topluluğuna ait, bir zamanlar var olan ancak daha sonra yıkılmış ya da dönüştürülmüş olan yapı ve alanlar hakkında da bilgi veren bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁸ Thessaloniki Tourism Organization, "Exploring the City", **Thessaloniki: Many Stories, One Heart**, (t.y.), (Çevrimiçi), <https://thessaloniki.travel/en/exploring-the-city/themed-routes>, 15 Nisan 2018.

Tablo 2.1.1.4.: Selanik’te Yahudi topluluğuna ait yapıların listesi.

YAPININ ADI	YAPILIŞ TARİHİ
Monastirioton Sinagogu	1927
Yad Lezikaron Sinagogu	1984
Casa Bianca (Fernandez Villası)	1912
Saul Stoası	1867 – 1871
Modiano Çarşısı	1922
Allatini Değirmenleri (Fabrika)	1898
Allatini Villası	1888
Eski Hirsch Hastanesi (Ippokrateio Hastanesi)	1908
Salem Köşkü (Eski İtalyan Konsoloslugu)	1894
Ouziel Yapı Topluluğu	1928
Malakopi Pasajı	1906

Kaynak: ©Thessaloniki Tourism Organization (t.y.) (Çevrimiçi)
<https://thessaloniki.travel/en/exploring-the-city/themed-routes/jewish-route> 18 Temmuz 2018.

2.1.1.5.Selanik’teki Modern Mimari Temsilcisi Yapı ve Alanlar

Önceki bölümlerde ele alınan, kentin tarihini gösteren ve yıllar içinde kültürünü de oluşturan yapı ve alanlar tek tek ele alındığında Selanik’in çokkültürlü ve girift yapısının kent içinde ne denli yerleştiği görülür. Tarih boyunca farklı uygarlıkların egemenlik kurduğu ve pek çok farklı etnik grubun yerleşim yeri olarak benimsediği bir yer olan Selanik; savaşlar, akınlar, yangınlar, depremler, politik ve ekonomik krizler görmüş ve pek çok olumsuzluk ile karşı karşıya gelmiştir. Bu tür olumsuzluklar kentte zaman zaman yıkımlara yol açmış olsa da, kentin bugünkü kimliğini oluşturmada ve kültürel çeşitliliğinin artmasında rol oynamışlardır. Çoğu zaman olumsuz olan bu yıkımlar, aynı zamanda kentin yeniden yapılandırılması ve çağa ayak uydurabilmesi adına yapılacak olan inşa çalışmalarının başlaması için ortam hazırlamıştır. Kentin çokkültürlü ve çok zamanlı kimliğinin yeni ve modern kimliği ile buluşmasının salt kent içerisinde gezilirken dahi gözlemlenebildiği bu alanlar aşağıda tablo ile gösterilmiştir.

Tablo 2.1.1.5.: Selanik’te yer alan modern yapı ve unsurların listesi.

YAPININ ADI	YAPILIŞ TARİHİ
Aristoteles Meydanı	1917
XANΘ (YMCA) Meydanı ve Binası	1921
OTE Telekomünikasyon Kulesi	1966
Selanik Uluslararası Fuar Alanı	1926
Nedelkou Köşkü	1909
Eski Yunan Konsoloslugu Binası	1893
Ladadika Bölgesi	16. – 19. yy
Vienni Oteli	1880
Eski Ev Ekonomisi Okulu	1893
Loggos Köşkü	1926
Eski Rus Hastanesi Binası (Makedonya Tarihi Arşivi)	19. yy – 20. yy
Selanik Konser Salonu	2000
George Zongolopoulos’un “Şemsiyeler” Enstalasyonu	1997
Papafeio Yetimhanesi	1903
Moni Lazariston (Lazaristes Manastırı)	1861
Nea Paralia Kıyı Alanı	2012
Petridis Villası	1900 – 1910
Ano Poli Bölgesi (Yukarı Kent)	15. yy – 20. yy
Morpurgo Villası	1905
Eski Melissa Yetimhanesi	1913
Michaelidi Villası	1890
Château Mon Bonheur (Eftichia Kulesi)	1890
Chatzilazarou Villası	1890
Salem Malikalesi (Eski İtalyan Konsoloslugu)	1878
Ortodoks Mezarlığı (Evangelistria)	1875 – 1880
Yeni Yahudi Mezarlığı	20. yy
Ermeni – Protestan Mezarlığı	19. yy
Zeytinlik (Zeitenlik) – Müttefik Ordu Mezarlığı	20. yy
Hint Mezarlığı	20. yy

Kaynak: ©Thessaloniki Tourism Organization (t.y.) (Çevrimiçi)
<https://thessaloniki.travel/en/exploring-the-city/themed-routes/modern-architecture> 18
Temmuz 2018.

Günümüz Selanik kent görüntüsünün şekillenmesinde etkili olan diğer yapı ve alanlar ise 19. ve 20. yüzyıllar arasında inşa edilmiştir. Kentin tarihi, kültürel ve toplumsal belleğine ters düşmeyecek şekilde inşa edilen bu yeni yapılar ile kentin çehresinde kent geçmişi ile uyumlu bir değişikliğe ve yenilenmeye gidilmiştir. Kentte; neoklasik ve modern yapılar ile mimari açıdan evrimsel bir sürece girilmiş, ancak Osmanlının barok dekorasyon unsurlarından tam anlamıyla kopulmamıştır. Kentin farklı topluluklara ait tarihi yapıları çoğunlukla korunmaya alınmış ya da işlevleri değiştirilerek müze veya sergi salonu gibi farklı alanlarda kullanılmaya başlanmıştır. Bu şekilde günümüz kentine uyum sağlayan ve kentteki varlıklarını sürdürmeye devam eden bu yapılar, Selanik'in tarihi boyunca sahip olduğu kültürel ve sosyal sürekliliğine birer atıf niteliğine sahip olmuşlardır.

2.2. Selanik'teki Kültürel Miras Çalışmaları ve Selanik Müzeciliğinin Gelişimi

Yunanistan'ın başlıca kültür merkezlerinden biri olan Selanik, sahip olduğu çokkültürlü geçmişinin ve benimsediği koruma politikalarının ortak bir sonucu olarak, günümüzde kültürel miras çalışmalarının oldukça ön planda olduğu bir kent olarak karşımıza çıkmaktadır. Selanik'te kültürel mirasın korunması, yaşatılması ve yansıtılması ile ilgili yapılan çalışmalar, mekânsal belleği ve dolayısıyla kent kimliğini de izlemeye yardımcı olmaktadır. Selanik'teki kültürel miras çalışmalarının gelişimi incelendiğinde, kültürel miras kavramının başlarda geleneksel turizm çalışmaları içerisinde yer aldığı ve bir kazanım olarak görüldüğü gözlemlenir. Kentin Yunanistan topraklarına katılmasını izleyen yıllardan itibaren turizm çalışmaları içerisinde Yunanistan'a özgü kültürel unsurlar vurgulanmıştır. Günümüzde kültürel miras çalışmaları Yunanistan'ın genelinde benzer motivasyonla devam etse de, Selanik özelinde bu anlayış yerini kentte varlığı gözlemlenebilen diğer etnik ve kültürel unsurların da vurgulandığı ve kentin çokkültürlü temelini gösterildiği bir anlayışa bırakmıştır. Selanik'in bu çok yönlülüğü benimsemesinde etkili olan unsurlar arasında kentin kuruluşundan bu yana pek çok farklı kültüre ev sahipliği yapması ve kentin bağımsızlığından önce yaklaşık beş yüz yıl boyunca Osmanlı Devleti egemenliğinde olması söylenebilir. Kent, Osmanlı egemenliğindeyken Makedonya bölgesinin en önemli limanı olmuş ve pek çok farklı kültürü içerisinde barındırmıştır. Roma, Erken

Hristiyanlık ve Bizans dönemlerinde Selanik yükselen bir değer haline gelmiş ve hem bölgede hem diğer kentler ile olan ilişkilerinde oldukça etkin bir konumda yer almıştır. Daha sonraki dönemlerde, kentin Osmanlı egemenliğine geçtiği yılları takiben, İspanya'dan kovulan Yahudilerin Selanik topraklarına yerleşmesiyle birlikte kentte ekonomik anlamda bir kalkınmanın temelleri atılmış ve artan nüfuslarıyla orantılı bir biçimde Yahudi kültürü kente hâkim olmaya başlamıştır. Birikimli bir kültürel yapının ortaya konduğu Selanik'te kültürel çalışmaların hız kazanması, müzecilik çalışmalarının gelişmesiyle eşdeğer doğrultuda ilerlemiştir.

Selanik kentinin müzeler ile olan ilişkisi 1912'de elde ettiği bağımsızlığının hemen ardından gerçekleşmiştir. Yunanistan topraklarına katılmasını izleyen yıllarda Selanik'te; mimari, edebiyat, tarih gibi alanlarda Aristoteles ve Büyük İskender üzerine yoğunlaşmak gibi, kentin Yunan kökenini ön plana çıkaracak çalışmalar yapılmıştır. Bu nedenle hiç zaman kaybedilmeden arkeoloji ve eski eserler üzerine çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Selanik'te eski eserler üzerine kurulan ilk hizmet, şehrin Yunanistan topraklarına katılmasından yaklaşık iki hafta sonra, Eski Makedonya Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak kurulan Eskiçağ Başkanlığıdır.¹⁹ Bağımsızlık kazanılır kazanılmaz kurulan bu başkanlık ile Kuzey Makedonya bölgesindeki eski eserlerin koruma altına alınması amaçlanmıştır. Eskiçağ Başkanlığı'nın ilk başkanı olan arkeolog Georgios Oikonomos, tarumar edilmiş alanlarda bulunan ve vatandaşların sahip çıktıkları eski eserleri toplamış ve Selanik ve Pella gibi alanlarda geniş arkeolojik kazılar başlatmıştır.²⁰ Bağımsızlıktan sonraki süreç Selanik kenti için oldukça inişli çıkışlı olmuştur. Özellikle bağımsızlığın ilk on yılı içerisinde, Yunan hükümeti ulusal, politik, sosyal ve ekonomik sorunlarla mücadele ettiği iki Balkan Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı'nı geçirmiş ve Anadolu'da Türk Hareket Ordusu'na yenilerek savaş alanından yorgun ayrılmıştır. Bu yıllarda

¹⁹ Archaeological Museum of Thessaloniki, **The Story of the Archaeological Museum of Thessaloniki**, (t.y.), (Çevrimiçi), <https://www.amth.gr/en>: <https://www.amth.gr/en/story-archaeological-museum-thessaloniki>, 30 Mart 2018.

²⁰ Evangelia Stefani, **Archaeology Behind the Battle Lines**, 1. bs, Thessaloniki: Archaeological Museum of Thessaloniki Publications, 2012, s.27.

*Megali Idea*²¹ düşüncesi deneyimlenmiş ve kaybedilmiş, sadece birkaç Yunan arkeolog büyük yoksulluk ve genel eğitim eksikliği çeken bu ülkede, savaştan zarar görmüş eser kalıntılarını yabancı silahlı kuvvetlerden kurtarma çabasına girmiştir.²² 1925 yılına kadar, Makedonya bölgesinde bulunan bütün eserler, günümüzde Aristoteles Üniversitesi Felsefe Fakültesi olarak kullanılan dönemin Osmanlı İdadi Mektebi'nde ve yine günümüzde Makedonya-Trakya Bakanlığı binası olarak kullanılan binada korunmuş ve saklanmıştır.²³

Yunanistan, 20. yüzyılın popüler düşüncesi olan ulusçuluk akımından etkilenmiş ve müzecilik anlayışını da bu akımın üzerine temellendirmiştir. Selanik kentinin ilk müzesi de yine bu amaç doğrultusunda Yeni Cami binasında şekillenmiş; burada Makedonya tarihini ve kültürünü birleştirici bir biçim üzerinden anlatmak hedeflenmiştir. Tarihi çağlar boyunca oluşturulan ve arşivlenen sözlü – yazılı kaynaklara ve bilim, felsefe ve sosyoloji gibi alanlarda öne çıkan buluş ve düşüncelere sahip olması nedeniyle Yunanistan, tarih boyunca pek çok disiplini kapsayan önemli bir eğitim merkezi olarak görülmüştür. Bu nedenle Yunanistan müzeciliğinde de müzelerin eğitim işlevi yerleşik bir yapıda yer almış ve başından itibaren müze ile toplum arasında sürekliliği olan bir bağ kurulması amaçlanmıştır. Yunanistan müzeciliğinde müzenin eğitim görevinin öne çıkarılması 1825 yılı gibi erken bir tarihe, Geçici Yunan Hükümeti'ne bağlı Eğitim Komitesi'nin görevlerinin açıklandığı ve her ilde bulunan antik kalıntıların koleksiyonunun yapılmasının ve bunların okullarda toplanmasının emredildiği tarihi bildiriye dayanmaktadır.²⁴ Bu bildiride her okulun yavaş yavaş kendi müzesine sahip olacağına ve böylece en gerekli şey olan atalarının yeteneklerini bilme hakkına erişebileceklerine vurgu yapılmıştır.²⁵ Yunanistan'da müzenin eğitim işlevinin öne çıkarılması bu kadar erken bir zamana tarihlendirilse de;

²¹ Yunanistan'ın kaybettiği topraklarını geri alarak Büyük Helen İmparatorluğunu kurma ve ülkeyi Bizans'ın en parlak günlerine taşıma ülküsünü anlatan terim.

²² Stefani, **A.g.e.**, s.27.

²³ Archaeological Museum of Thessaloniki, **The Story of the Archaeological Museum of Thessaloniki**, (t.y.), (Çevrimiçi), <https://www.amth.gr/en>: <https://www.amth.gr/en/story-archaeological-museum-thessaloniki>, 30 Mart 2018.

²⁴ Andromachi Gazi, **The Concept of the Early Museum**, Leicester, University of Leicester, 1993, s.64.

²⁵ Angeliki Kokkou, **The Care for the Antiquities in Greece and the First Museums**, Athens, Ekdoseis Kapon Publishing, 2010, s.202-223.

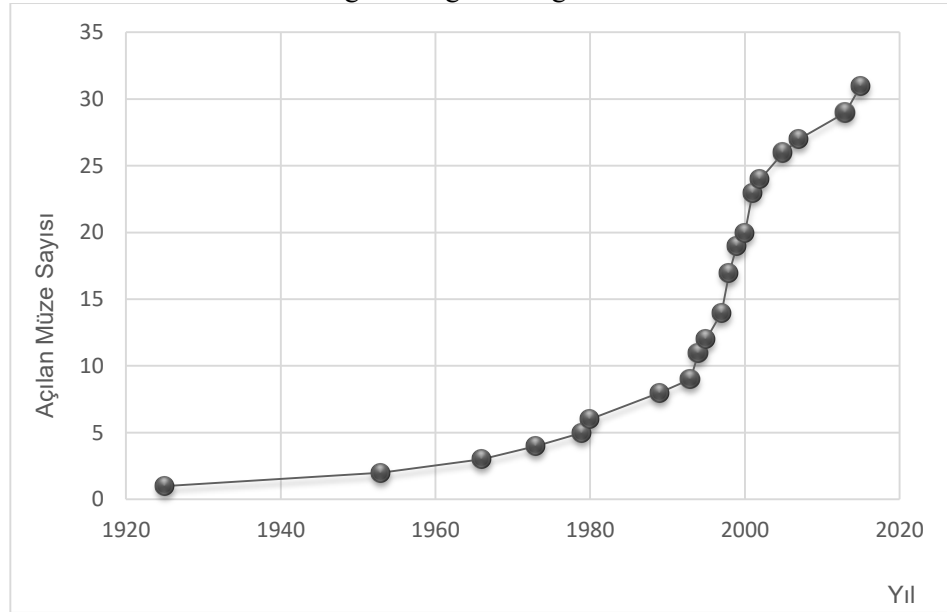
1980'lere kadar bu işlev, müzeleri ziyaret eden bireylerin yaşları ve ilgi alanlarına göre müzenin verdiği sınırlı bilgilerden edindikleri “kendiliğinden öğrenme” durumunun²⁶ önüne geçememiştir. Ancak daha sonraları, yeni müzecilik yaklaşımları ile dünya çapında olduğu gibi Yunanistan genelinde de müzeler çok yönlü ve ilerici yaklaşımları benimseyen birer kazanım alanları olarak görülmeye başlanmıştır.

“Müzelerin temel görevlerinden biri nesnelerin kültürel anlamlarının geçmiş ve bugün arasında bağ kurularak aktarılması ise; müzeler teorik olarak sadece eserlerin korunmasından değil, birer eğitim alanı olmaktan da sorumludur.²⁷ Bu nedenle son yıllarda, tüm dünyada olduğu gibi Yunanistan genelinde de müzeler, toplumun gözünü korkutan alanlar olmaktan çıkmaya; katılımcı ve herkesi kapsayan çoğulcu bir tavır sergilemeye yönelmişlerdir. Edindikleri bu yeni tavırda ne kadar başarılı oldukları tartışmalı bir konu olsa da, Selanik özelindeki müzelerde bu tavrın ek bir boyut ile birlikte sunulduğunu gözlemlemek olasıdır. Selanik müzelerinde sunulan bu ek boyut, sadece müzeye özgü ya da belirli müze bağlamındaki nesnelerin sunulmasını değil; Selanik'in kent kültürünün ve kent kimliğinin öne çıkarılıyor ya da vurgulanıyor olmasını içermektedir.

²⁶ Alev Önder vd., “Müzelerin Eğitim Amaçlı Kullanımı Projesi: İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki Marmara Örnekleme”, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.I, No:25, 2009, s.103-117.

²⁷ Sonia Geladakia, Giota Papadimitriou, "University Museums as Spaces of Education: The Case of the History of Education Museum at the University of Athens", **Procedia - Social and Behavioral Sciences**, 2014, 300-306.

Tablo 2.2.1.: Bağımsızlığından günümüze Selanik kentinde kurulan müzelerin yıllara göre dağılımını gösteren grafik.²⁸

Hazırlayan: Ezgi Özdemir, 2018.

Selanik'te 1912'de kazanılan bağımsızlıktan sonra ulusçuluk akımının etkisinde ilerleyen müzecilik anlayışı 1950'li yıllardan itibaren yeni bir boyut kazanarak yönünü kültürel çeşitliliğe çevirmiştir. Bağımsızlıktan sonra ortaya atılan ilk fikirlerden olan ve 1925 yılında Yeni Cami bünyesinde yaşama geçirilen Selanik Arkeoloji Müzesi'nden sonra kentte müze olarak hizmet veren ikinci yapı, çağdaş Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün çocukluk yıllarını geçirdiği ev olan ve 10 Kasım 1953 yılında müze olarak düzenlenen Atatürk Evi Müzesi'dir. Kentin en erken iki müzesinin biriyle kentin Yunan kökenleri öne çıkarılmak istenirken, diğer müze kentin yaklaşık beş yüz yıldır egemenliği altında olduğu Türk kültürünü simgelemektedir. Bu anlamda kentteki farklı kültürlerin varlığının

²⁸ Selanik Aristoteles Üniversitesi bünyesinde 1920'li yılların sonundan günümüze kadar uzanan bir zaman aralığında açılan 16 müze (Heykel Müzesi, Aristoteles Üniversitesi Tarih Arşivi Müzesi, Folklor Müzesi, Modern Yunan Edebiyatı Arşivi, Yunan El Yazması Koleksiyonu, İlahiyat Fakültesi Kitap Arşivi, İncil Müzesi, Üniversite Kampüsü Haritalar Koleksiyonu Müzesi, AUTH Profesörleri Portre Koleksiyonu Müzesi, Jeoloji-Paleontoloji Müzesi, Zooloji Müzesi, Vahşi Yaşam Müzesi, Botanik Müzesi, Tiyatro Tarihi Müzesi, Kriminoloji Müzesi ve Eğitim Akademisi Arşivi) grafiğe dâhil edilmemiştir.

müzecilik ekseninde gösterilmesinin, bir topluluğu simgeleyen önemli bir kişiyi odak noktası olarak belirlemiş olan Atatürk Evi Müzesi ile başladığı söylenebilir.

Tablo 2.2.2.: Selanik’te kent içerisinde yer alan müzelerin kuruldukları yıllar ve türleri.

MÜZE ADI	KURULDUĞU YIL	MÜZE TÜRÜ
Selanik Arkeoloji Müzesi	1925	Arkeoloji Müzesi
Atatürk Evi Müzesi	1953	Özel Müze
Makedonya Etnografya Müzesi	1973	Etnografya Müzesi
Bilim Merkezi ve Teknoloji Müzesi	1978	Bilim Müzesi
Makedonya Çağdaş Sanatlar Müzesi	1979	Sanat Müzesi
Makedon Mücadelesi Müzesi	1980	Tarih Müzesi
Selanik Tasarım Müzesi	1993	Sanat Müzesi
Bizans Kültürü Müzesi	1994	Arkeoloji Müzesi
Selanik Doğa Tarihi Müzesi	1994	Doğa Tarihi Müzesi
Selanik Sinema Müzesi	1995	Uzmanlık Müzesi
Çağdaş Sanatlar Devlet Müzesi	1997	Sanat Müzesi
Selanik Çocuk Müzesi	1997	Çocuk Müzesi
Selanik Fotoğrafçılık Müzesi	1998	Uzmanlık Müzesi
Selanik Olimpiyat Müzesi	1998	Uzmanlık Müzesi
Balkan Savaşları Müzesi	1999	Tarih Müzesi
Roma Forumu Müzesi	1999	Açık Hava Müzesi
Selanik Savaş Müzesi	2000	Tarih Müzesi
Selanik Su Şebekesi Müzesi	2001	Uzmanlık Müzesi
Selanik Demiryolu Müzesi	2001	Uzmanlık Müzesi
Selanik Yahudi Müzesi	2001	Tarih Müzesi
Beyaz Kule Müzesi	2002	Tarih Müzesi
Pontoslu Kadınlar El İşi Müzesi	2005	Uzmanlık Müzesi
Irene Kaliga Yunan Rehberler Müzesi	2005	Uzmanlık Müzesi
Yunan Eczacılık Müzesi	2007	Uzmanlık Müzesi
Selanik Böcek Müzesi (Insectopia)	2013	Uzmanlık Müzesi
Y.M.C.A Basketbol Müzesi	2013	Uzmanlık Müzesi
Gerovassilou Şarap Müzesi	2015	Uzmanlık Müzesi
Rotonda	2015	Özel Müze

Kaynak: ©Thessaloniki Tourism Organization (t.y.) (Çevrimiçi)
<https://thessaloniki.travel/en/exploring-the-city/art-culture/museums>, 18 Temmuz 2018.

Selanik'teki müze sayısında 1970'li yıllardan itibaren dikkate değer bir artış görülmüş (bkz. Tablo 2.2.1); 1970-1980'li yıllar arasında Makedonya Halk Yaşamı ve Etnografya Müzesi, Makedonya Çağdaş Sanatlar Müzesi, Makedon Mücadelesi Müzesi, Selanik Bilim Merkezi ve Teknoloji Müzesi (NOESIS) gibi müzeler açılmıştır. Yunanistan'ın 1981 yılında Avrupa Birliğine üye olmasını takiben, 1980'li yılların ortalarından itibaren Selanik müzelerinin sayısında görülen ivmelenme (bkz. Tablo 2.2.1.) günümüze kadar devam etmiştir. 1990'lı yıllara gelindiğinde Selanik müzelerinde ulusçuluk etkisi azalmaya başlamış; Tasarım Müzesi, Doğa Tarihi Müzesi, Devlet Çağdaş Sanatlar Müzesi ve Çocuk Müzesi gibi müzelerin yanında Fotoğrafçılık Müzesi, Sinema Müzesi ve Olimpiyat Müzesi gibi “uzmanlık müzeleri” kategorisi altında yer alan müzeler kurulmuştur. Bunun yanında var olan müzelere de dönemin çağdaş koruma ve sergileme yaklaşımlarına uyum sağlayabilmeleri adına değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır.

Selanik müzelerindeki bu tema çeşitliliği 2000'li yıllara gelindiğinde Su Şebekesi Müzesi, Demiryolu Müzesi, Pontoslu Kadınlar El İşi Müzesi, Irene Kaliga Yunan Rehberler Müzesi, Yunan Eczacılık Müzesi gibi müzeler ile devam ettirilirken; Selanik Savaş Müzesi, Selanik Yahudi Müzesi ve Beyaz Kule Müzesi gibi müzeler ile eski anlatılar farklı ve çağdaş bir biçimde yeniden yorumlanmıştır. Yakın dönemde ise kentte Selanik Böcek Müzesi (Insectopia), YMCA Basketbol Müzesi, Gerovassilou Şarap Müzesi gibi yeni müzelerin açılmış ve Rotonda (detaylı bilgi bkz. Bölüm 2.1.1.) tarihi yapısı da müzeye dönüştürülmüştür.

Günümüz Selanik kenti içerisinde 28 adet müze bulunmaktadır (bkz. Tablo 2.2.2.). Selanik'teki müzecilik anlayışını sadece müze sayısındaki artış ve müze türlerindeki çeşitlilik değil; müze politikalarındaki değişiklikler ve etkileşimli ve öğrenme temelli müzecilik yaklaşımlarının egemen olması da etkilemiştir. Yunanistan'ın Avrupa Birliğine üyeliğinin gerçekleştiği 1981 yılında, Melina Mercouri Yunanistan Kültür ve Turizm Bakanı olarak seçilmiş ve uluslararası alanda tanınmış bir aktris olması ile sanatla oluşan derin ilişkisinin sonucunda, Avrupa kültürünü vurgulamak için önemli

politika girişimleri başlatmıştır.²⁹ Böylece Selanik müzelerinde de müzelerin eğitim işlevini vurgulayacak yeni müzecilik anlayışları benimsenmeye başlanmıştır. 1993 yılında Yunanistan genelindeki okullarda uygulamaya konulan ve Melina Mercouri'nin ismini taşıyan "Melina Programı", Yunanistan okullarının bugün oldukça önemli bir eğitim mirasına sahip olmasında yardımcı bir unsur olmuştur. "Melina Programı ile çocuklara kültürel farklılıkları ve çeşitliliği öğretmek ve hoşgörü kazandırmak amacıyla müzelerden faydalanılmasının ilk örnekleri sunulmuştur."³⁰ Okul ile müzeler arasındaki işbirliğinin kurulduğu ve etkileşimin artırıldığı program ile kültür bilincini erken yaştaki çocuklara eğitim yoluyla kazandırmak amaçlanmıştır. Bilinçli bir düşünce sisteminin temel alındığı yöntemlerin ortaya çıkmasına olanak sağlayan program ile farklı bakış açılarının benimsenmesi hedeflenmiş, çoğunlukla görsel sanatlar, müzik, dans, drama, dil eğitimi gibi belirli kültürel temalar üzerine odaklanılmıştır. Temel hedefi çocukların kültürel miras konusundaki farkındalığını artırmak ve onları çağdaş sanatsal ifade biçimleri ile tanımaya yönelik bir kültür stratejisi geliştirmek olan program, günümüzde hala Melina Mercouri Derneği tarafından Yunanistan ve Selanik müzelerinde uygulanmaktadır.

²⁹ Panagiota M. Papanikolaou, "Homage To Melina's Programme Education and Culture: From the Educational Programmes of Greek Museums to Art Competitions in Schools", **International Journal of Education and Social Science**, C.III, No:5, 2016, s. 25-29.

³⁰ Ceren Karadeniz, "Atina'dan Çocuk Müzesi Örnekleri ve Yunanistan'da Müze Eğitimi", **Çocuk Müzeleri ve Yaratıcı Drama**, Ed. by. İnci San, Ankara, Naturel Yayınları, 2012, s.72.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SELANİK'TEKİ MÜZELERİN KENT KİMLİĞİNİ VE KÜLTÜRÜNÜ YANSITMA ROLLERİNİ DEĞERLENDİRME

Tezin ikinci bölümünde ele alınan Selanik kent tarihi, kent kültürü ve kent belleği konuları toparlanacak olursa, kentte baskın olan ve kente atfedilen kültürel kimliklerin sırasıyla Helenistik – Roma, Erken Hristiyanlık – Bizans, Osmanlı, Yahudi ve Makedon kimliklerine göre şekillenmiş olduğu görülmektedir. Kentin kuruluşundan günümüze kentsel belleği ve çeşitlilik unsurları incelendiğinde Selanik'in bu kimliklere hem ayrı ayrı dönemsel bir şekilde sahip olduğu, hem de birbirinin devamı niteliğinde olan bu kültürel çeşitlilik unsurlarını kentsel kimliği içerisinde bütünleştirdiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Araştırmanın bu bölümünde Selanik'te bulunan ve kentin konu edilen dönemlerine ait kültürel yapısını ve kimliksel özelliklerini sergileri, misyonları, vizyonları ve çalışmalarıyla öne çıkaran altı müze, kent kimliği ve kültürünü yansıtmaları bakımından incelenmiştir. Selanik'in kültürel çeşitliliğine vurgu yapan, kent kimliğini ve kültürünü kendilerine özgü yöntemlerle yansıtan bu müzeler, Selanik'te en çok ziyaret edilen¹ ve kentin tarihi boyunca ağırladığı topluluklara göre şekillenen yapısını vurgulayan ve kenti merkezine alan müzeler arasından seçilmiştir.

Selanik'in Helenistik ve Roma dönemindeki kent kimliğini yansıtmaları bakımından kentin ilk müzesi olan Selanik Arkeoloji Müzesi, Erken Hristiyanlık ve Bizans dönemi boyunca kentte gerçekleşen kültürel ve toplumsal gelişmeleri yansıtmaları bakımından Bizans Kültürü Müzesi, kentin Osmanlı egemenliğinde olduğu yüz yılları simgeleyen bir Türk evi olması nedeniyle Atatürk Evi Müzesi, Selanik'te özellikle 15. yüzyıldan itibaren etkisi artan Yahudi kültürünü ve kentin bu kültüre göre şekillenmesini

¹ Yunanistan İstatistik Kurumu (The Hellenic Statistical Authority – ELSTAT) 2017 Ağustos raporu taban alınmıştır.

vurgulaması bakımından Selanik Yahudi Müzesi, kentte bu alanlardaki tek örnekler olmaları nedeniyle araştırmada yer almıştır.²

Kentin Makedon kimliğinin yansıtıldığı müze olarak Makedon Mücadelesi Müzesi, Selanik'in yeniden Yunan egemenliğine geçtiği 1912 yılının öncesi ve sonrasında verilen mücadeleleri, Selanik'in kent belleğini ve bağımsızlıktan sonra kentte yeni bellek alanları yaratmaya olanak sağlayan diğer çalışmaları odak noktasına alması nedeniyle araştırmada yer almıştır. Son olarak; resmi bir kent müzesi olarak anılmayan ancak Selanik'in kuruluşundan günümüze bütün tarihine, yaşadığı kültürel ve toplumsal değişimlere, kent içerisinde yaşamış topluluklara, kentteki ekonomik ve ticari faaliyetlere ve hatta kentin kendine özgü yeme – içme kültürüne yer veren ve bu anlamda bir kent müzesi işlevi gören Beyaz Kule, kent kimliğini ve belleğini her yönüyle yansıtması nedeniyle araştırmada yer almıştır. Araştırmanın devamında bu müzelerin sergileri, misyonları, vizyonları ve çalışmalarına detaylı bir şekilde yer verilerek müzeler tanıtılmış ve bu müzelerin kent belleğini ve kent kimliğini yansıttıkları yönleri değerlendirilmiştir.

3.1. Atatürk Evi Müzesi'nin Selanik Kent Kimliğini Yansıtmadaki Rolünün Değerlendirilmesi

“Türk toplumunun ve Osmanlı Devleti'nin kaderini değiştiren Mustafa Kemal Atatürk; Selanik'te, Koca Kasım Mahallesi, Islahhane Caddesinde üç katlı pembe boyalı bir evde dünyaya gözlerini açmıştır.”³ Özellikle Türk ziyaretçiler için Selanik denilince akla gelen ilk yapılardan biri Atatürk'ün evidir. Atatürk'ün doğduğu ve çocukluk yıllarını geçirdiği bu tarihi ev, müze olarak düzenlenmesiyle beraber yer yıl binlerce turist tarafından ziyaret edilmeye başlamıştır.

² Selanik'in Erken Hellenistik ve Roma dönemlerindeki kent kimliği, araştırmanın ikinci bölümünde “Selanik'in Tarihini ve Kent Belleğini Yansıtan Bazı Yapı ve Alanlar” başlığında da ele alındığı üzere Roma Forumu, İmparator Galerius'un Saray Yapısı, Hipodrom, Rotonda ve Kamara yapılarında da gözlemlenebilmektedir. Buralarda yapılan kazılar ve yüzey araştırmalarında bulunan eserlerin Selanik Arkeoloji Müzesi'nde sınıflandırılarak sergileniyor olması, araştırmanın bu bölümünde daha detaylı bir inceleme için Selanik Arkeoloji Müzesi'nin seçilmesine olanak sağlamıştır.

³ Abdurrahman Çaycı, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk Milli Bağımsızlık ve Çağdaşlaşma Önderi (Hayatı ve Eseri)**. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2002, s.11.

Selanik'in Yukarı Kent (Ano Poli) bölgesinde yer alan Türk mahallesinde, günümüz Türkiye Konsoloslugu binasının hemen bitişiğinde, Aghio Dimitriou ve Apostolou Pavlou sokaklarının keşiştiği yerde 75 numarada yer alan üç katlı bu ev (bkz. Görsel 3.1.1.), savaş zamanında Mustafa Kemal Atatürk ve yol arkadaşları tarafından bir karargâh olarak da kullanılmıştır. Avlulu bir bahçe içerisinde yer alan ev, etrafı yüksek duvarlarla çevrili olup, harem ve selamlığı olan klasik, çıkartmalı bir ev olarak⁴, dönemin geleneksel Türk evlerini yansıtan bir mimariye sahiptir. Tarihi evin müze yapılmadan önce geçirdiği aşamalar, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

“Selanik arşiv belgelerinden edinilen bilgilere göre, şimdi müze olan Atatürk Evi, 1870 yılından önce Rodoslu müderris Hacı Mehmed tarafından yaptırılmış olup önce İbrahim Zühdü adlı birisine, daha sonra da yine Selanik halkından Abdullah Ağa ve Eşi Ümmü Gülsüm'e satılmıştır. Bu kayıtlardan anlaşıldığına göre Ev, Atatürk'ün babası Ali Rıza efendi tarafından inşa ettirilmemiş, sahiplerinden kiralanmıştır. Balkan harbinden sonra, Selanik Yunanlıların elinde kalmış o güne kadar Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım'ın oturduğu ev de Lozan antlaşması hükümlerince Yunan Hükümetine intikal etmiştir. Yunan Hükümeti de evi Yunanlı bir aileye satmıştır.

Cumhuriyet'in Onuncu yıl dönümü (29 Ekim 1933) dolayısıyla, Selanik Belediyesi, Türk-Yunan dostluğu ve Balkan Konferansının bir hatırası olarak, Atatürk'ün doğduğu evin çift kanatlı kapısının sağ köşesine mermer bir plaka yerleştirmiştir. Kasım 1933 tarihinde Türkiye'nin Atina Elçisi ve elçilik mensupları Makedonya Genel Valisi, Selanik Belediye Başkanı ve Yunan ileri gelenlerinin katılımıyla bir tören yapılmış, plaka bu törende yerine konmuştur. Selanik Belediyesi, daha sonra evin, Yunanlı sahibinden satın alarak Atatürk'e hediye edilmesini de kararlaştırmış ev ancak 19 Şubat 1937 de boşaltılabilmiş ve anahtarları Selanik Konsoloslugu'na teslim edilmiştir. Bu olaydan sonra, Atatürk Evi, Selanik'teki Türk Konsoloslugu'nun bakımına verilmiş ve evin zemin katında sonradan açılan dükkânlar kaldırılarak eski şekline getirilmiş, sonradan sarıya boyanan ev yine pembe renkle, boyanmış, çatısı aktarılarak onarılmıştır. 1950 yılında daha geniş çapta büyük onarım gören Atatürk Evi'nin (Atatürk Müzesi) olarak tanzimi düşünölmüş ve bu konuda Dışışleri Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı çalışmalara başlamıştır.”⁵

⁴ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, **Neredeyim: Atatürk**, (t.y.), (Çevrimiçi), <http://www.kultur.gov.tr/TR,96346/selanik-ataturk-evi.html>, 29 Mart 2018.

⁵ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, **Neredeyim: Atatürk**, (t.y.), (Çevrimiçi), <http://www.kultur.gov.tr/TR,96346/selanik-ataturk-evi.html>, 29 Mart 2018.

Sergileme ve sunum teknikleri açısından geleneksel ev müzelerinden belirgin bir ayrımı bulunmasa da; çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün çocukluğunun geçtiği bu ev, başta Türkiye'den gelen ziyaretçiler olmak üzere pek çok yerli ve yabancı turistin ilgisini çekerken; yaklaşık beş yüzyıl boyunca Osmanlı Devletinin egemenliğinde kalan Selanik'teki Türk evlerinin özelliklerini de ortaya koymaktadır. Tarihi evin kısımları hakkında Köksal Anadol ve Ersin Arıoğlu tarafından yayınlanmış araştırmada aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

“Giriş Kat – Toplam 112 metrekare bir alan kaplayan giriş kat, caddeden ve bahçeden girilen bir sofa ile ona açılan bir kiler, bir hizmet odası, mutfak ve merdiven içermektedir. Bahçe yönündeki merdivenle birinci kata ulaşılır. Giriş katının, genel olarak Türk evlerinde olduğu gibi, servis işlevlerini üstlendiği anlaşılmaktadır. Giriş katının dış duvarları kâgir yığma, iç duvarları ise üst kattakilerin izdüşümünde ahşap çatki üzerine bağdadi ve sıva olarak yapılmıştır.

Birinci Kat – Birinci katın boyutları giriş katının aynıdır. Bahçe yönünden de giriş alan bu katta geleneksel bir öge olan orta sofa yer almakta, bir yanında yatak odası ve mutfak, diğer yanında misafir odası, sandık odası ve merdiven bulunmaktadır. Merdiven sahanlığında bir hela vardır. Bu katın duvarları ahşap çatki üzerine bağdadi ve sıva olup giriş katının yığma duvarlarının dış yüzüne oturmaktadır.

İkinci Kat – Birinci katta olduğu gibi bu katta da ortada bir sofa, bir yanda cadde yönünde çıkmalı bir yatak odası ve kafesli, üstü açık bir hayat, diğer yanda bir çalışma odası ile bir banyo vardır. Çalışma odası da cadde yönüne çıkmalıdır. İkinci katın duvarları da ahşap çatki üzerine bağdadi ve sıva olarak yapılmıştır. Sofanın iki yanındaki odaların yol cephesindeki çıkmaları "eli böğründe" adıyla bilinen bingilerle taşınmakta ve yükleri ana dikmelere aktarılmaktadır. Döşemeler ahşap kirişlemeden oluşmaktadır.

Çatı – Atatürk Evi'nin çatısı ahşap oturtmadır ve alaturka kiremitle örtülüdür. Yapının tüm cephelerinde ensiz bir saçak vardır.

Yapının dış biçimlenişinde yapıldığı döneme özgü etkiler açıklıkla görülmektedir. Kat ayrımları yatay, köşeler düşey yönde çakmalarla kaplanmış, araları sıva ile örtülmüştür. Çıkmaların üzerindeki alınlıklar yöreye özgü biçimde düzenlenmişlerdir. Pencerelede, daha sonra güvenlik nedeniyle takılmış ahşap panjurlar bulunmaktadır. Arşivlerdeki görsel belgelerden özgün durumda pencerelerin kafesli oldukları anlaşılmaktadır. Genel olarak Selanik Atatürk Evi, 19. yüzyıl Türk evine özgü çoğu genel nitelik ile yöreye özgü özel nitelikleri taşıyan bir yapıdır.”⁷

⁷ Anadol, A.e., s.7.

Atatürk Evi'nde Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2014 yılında gerçekleştirilen bir sergi düzenlemesi ile müze    bölüme ayrılmıştır. Belirli bağlamlar üzerinden Atatürk'ün yaşamında yer eden önemli olayların ve düşüncelerinin aktarıldığı bölümler ile müzeye  ağdaş bir sergileme anlayışı kazandırmak amaçlanmış; müzede sergilenen koltuk, halı, yatak gibi ev eşyalarının çoğu sergiden kaldırılmıştır. Buna rağmen evin mutfak ve kiler bölümündeki raf ve dolaplarda toprak testi, çömlek, havan, bakır kaplar ve yiyecek içecek takımları sergilenmektedir. Bu bölümde kullanılan çoğu nesne orijinal olmasa da, dönemin mutfak kültürünü yansıtmaları bakımından özenle oluşturulmuş bir anlatıyı takip etmektedir. Dönemin Türk evlerinin bir özelliği olan ahşap tavan işlemeleri Atatürk Evi'nde de iyi korunmuş bir biçimde göze çarpmaktadır. Atatürk'ün yazı masasının bulunduğu odada çeşitli misafir koltukları ve yazı araç gereçleri bulunmaktadır. Atatürk'ün hayatı hakkında bilgi edinmemizi sağlayan çeşitli gerçek belgeler de yine bu odada yer almaktadır. Buna göre, Atatürk Evi'nin günümüzde de geçerliliğini koruyan sergi bölümleri şu şekildedir:

- Giriş / Zemin Kat → Atatürk ve  ocuk Odası
- Birinci Kat → Selanik Odası ve Manastır Odası
- İkinci Kat → İstanbul Odası ve Ankara Odası

Her katta bulunan ve o kata özgü mimari planları içeren maketler ile evin kullanıldığı dönemdeki düzen anlatılırken; dönemin eşyaları, balmumu heykeller ve ışıklandırılmış panolar ile anlatıdaki ayrıntılar desteklenmiştir. Ayrıca evin bahçesinde, müzenin giriş kapısının hemen yanında bulunan ve Atatürk' n babası Ali Rıza Bey tarafından dikildiği rivayet edilen nar ağacı da yanında bir bilgi panosu ile birlikte sergilenmekte ve müze ziyaret leri tarafından ilgiyle karşılanmaktadır.

Görsel 3.1.2.: Selanik Atatürk Evi Müzesi

Kaynak: © Turkish Consulate / Kemal Atatürk Museum, **Escape Greece**, (2016), (Çevrimiçi) <http://www.escapegreece.com/en/locations/turkish-consulate-kemal-ataturk-museum> 30 Mart 2018.

Görsel 3.1.3.: Selanik Atatürk Evi Müzesi bahçesinde yer alan asırlık nar ağacı.

Kaynak: © ÖzelKalem, 27 Mart 2018, (Çevrimiçi) <https://www.ozelkalem.com.tr/ataturkun-babasinin-emaneti-nar-agacinin-bakimi-yapildi/> 30 Ekim 2018.

Görsel 3.1.4.: Selanik Atatürk Evi Müzesi eski sergi düzenlemesi.

Kaynak: © Hürriyet, (t.y.), (Çevrimiçi),
<http://fotogaleri.hurriyet.com.tr/galeridetay/71909/2/5/selanikteki-ataturkun-evi-yenilendi/> 30 Ekim 2018.

Her katta her alan Türkçe, İngilizce ve Yunanca dillerindeki yazı panolarında Atatürk'ün hayatının kilit noktalarını anlatan fotoğraflara, sözlere ve gerek kendisinden gerek başka devlet adamları, yazarlar ve diplomatlardan yapılan alıntılara yer verilmiştir. Giriş katta yer alan “Atatürk ve Çocuk” temalı odada Atatürk'ün çocuklara verdiği değer eğitim temelli bir sergileme anlayışı üzerinden aktarılmış; çocukların okuyabilecekleri kitaplar, Atatürk ile ilgili izleyebilecekleri kısa bir belgesel film ve bir hafıza oyunu odaya yerleştirilmiştir. “Atatürk ve Çocuk” odasında, Atatürk'ü tanıyan kişiler tarafından alıntılara yer verilmiştir (bkz. Ek.3).

Görsel 3.1.5.: Atatürk’ün bazı kişisel eşyalarının sergilendiği vitrinden görünüm: kartvizitlik, kravat, kahve fincanı ve gümüş zil. Kartvizitlikte kapağın üzerinde altın sarısı metalden “K” harfi, kutunun içindeki kâğıtta Osmanlıca “Latife Mustafa Kemal” yazılıdır.

Kaynak: © Ezgi Özdemir, 2017.

Yeni sergi düzenlemesi ile Atatürk Evi geleneksel ‘müze-ev’lerden ayrılmış; müzedeki çoğu ev eşyası kaldırılmış, daha sade ve modern bir sergileme anlayışı benimsenmiştir. Atatürk’ün kullandığı birkaç kişisel eşya dışında neredeyse başka hiç nesne olmayışı, bir ‘ev müzesi’ görmeye gelen ziyaretçiler için başlangıçta şaşırtıcı olabilse de; bu yeni sergileme anlayışı Atatürk’ün “*Beni görmek demek mutlaka yüzümü görmek değildir. Benim fikirlerimi, benim duygularımı anlıyorsanız ve hissediyorsanız bu kâfidir*”⁸ sözüyle benzer doğrultuda bir anlatıyı aktarır. Tarihsel ev müzelerinin, tarihi diğer müzelerden daha fazla uyandıran ve izleyiciyi doğrudan tarih

⁸ Utkan Kocatürk, **Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri**. Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 1999, s.400.

ile etkileşime sokan rolü⁹ Selanik'teki Atatürk Evi Müzesi'nde sergilemedeki nesnelerinin azlığına rağmen hissedilebilir durumdadır.

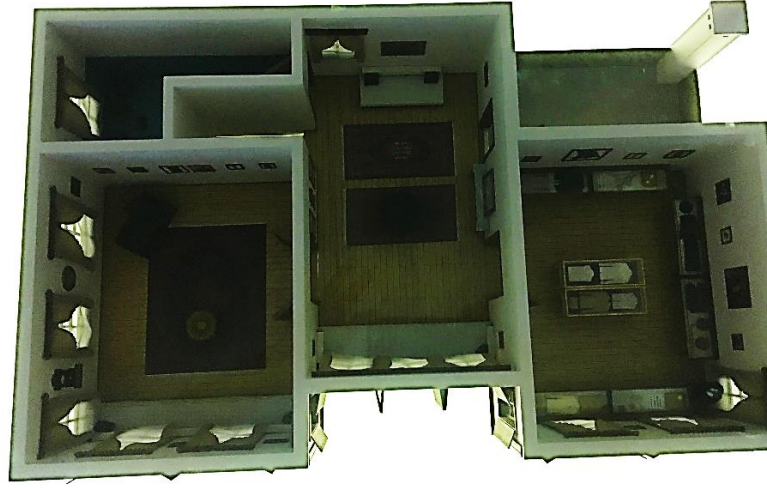
Görsel 3.1.6.: Selanik Atatürk Evi Müzesi güncel sergi düzenlemesi.

Kaynak: © Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2014, (Çevrimiçi), <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-110474/selanik-ataturk-evi.html/> 30 Ekim 2018.

⁹ Giovanni Pinna, "Introduction to Historic House Museums", **Museum International (UNESCO, Paris)**, C.LIII, No:2, Nisan 2001, s.4.

Görsel 3.1.7.: Selanik Atatürk Evi Müzesi'nde geleneksel Türk evi planının yansıtıldığı maket (giriş kat).

Kaynak: © Ezgi Özdemir, 2017.

Görsel 3.1.8.: Selanik Atatürk Evi Müzesi'nde geleneksel Türk evi planının yansıtıldığı maket (birinci kat).

Kaynak: © Ezgi Özdemir, 2017.

Osmanlı Devleti'nin Rumeli Bölgesi'nde en önemli şehirlerinden olan ve kozmopolit yapısıyla dikkati çeken Selanik¹⁰, Osmanlı egemenliğinin yaşandığı diğer kentlerde olduğu gibi içerisinde pek çok etnik kökeni barındıran bir yapıya sahip, modern ve gelişmiş bir kendir. "Selanik'te Müslüman, Yahudi ve Hristiyanların katı ve kesin

¹⁰ Diren Çakılcı, "Selanik Şehrinden Bir Kesit: 19. Yüzyıl Ortasında Çavuş (Vlatadon) Manastırı Mahallesi", **CEDRUS The Journal of MCRI**, C.V, Haziran 2017, s. 447.

çizgiler olmadan ayrı mahallelerde sakin olduğu kent merkezinde bahse konu tarihi dönemlerin kültür ve miras birikimi üzerine inşa edilmiş bir topografik özellik hâkimdir.”¹¹ Kent surlarının arasında kalan dar ve havasız sokaklardan oluşan kent merkezinin sağlıksız ortamı nedeniyle¹², kentin kuzey kesiminde bugün Ano Poli (Yunanca: Eski Kent) olarak nitelenen alana yerleşmiş olan Müslümanlar, dönemin klasik Türk mimari tipine sahip evlerini de bu alana inşa etmişlerdir.

*“Osmanlıların yaşadığı her yerde kendine özgü bir ev türü vardır. On yedinci yüzyıldan 20. yüzyılın ilk günlerine kadar Bulgaristan, Yunanistan, Bosna ve Türkiye gibi bölgeler, bir zamanlar oldukça büyük olan bu imparatorluğun bir parçası olmaları nedeniyle kendilerine özel bir unvan talep ettikleri sırada, çıkma üst katlara sahip ahşap çerçeveli evler, geniş manzaraları ile kendilerine özgü birer Osmanlı damgası taşımaktaydı.”*¹³

“İnsan yaşamının en önemli ve bir o kadar da özel mekânları olarak değerlendirilen mimari yapılar; içerisinde yüzyılların birikimini, sosyal yaşanmışlıklarını, dönemlerin ekonomik ve teknolojik gelişimlerine ait izleri barındırmaktadır.”¹⁴

Doğan Kuban’a göre Türk evi; Geleneksel Türk ailesinin yaşam kültürü ve törelerine uygun şekil ve plan özelliklerini gösteren, asırlarca Türk insanının gereksinimlerine cevap vermiş bir konut tipi olarak bilinmekte ve tanımlanmaktadır.¹⁵ Selanik’te günümüze kadar gelebilmiş Türk evleri arasında aslına sadık kalınarak korunmuş evlerin en başında gelen Atatürk Evi, hem dönemin Türk mimarisini olduğu gibi yansıtması, hem de çağdaş Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün doğduğu, büyüdüğü ve düşüncelerinin şekillendiği yer olması bakımından

¹¹ Çakılcı, A.e., s.448.

¹² Çakılcı, A.e., s.448.

¹³ Carel Bertram, **Imagining the Turkish House: Collective Visions of Home**, Austin, University of Texas Press, 2008, s.1.

¹⁴ Yüksel Gögebakan, "Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi'nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar ve Bu Evlerin Genel Özellikleri", **Inönü University Journal of Culture and Art**, C.I, No:1, 2015, s.54.

¹⁵ Gülçin S. Bozkurt, "19.yy da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekan Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi", **Journal of the Faculty of Forestry**, C.LXII, No:2, 2013, s.37-70.

önemlidir. Kent içerisinde yaklaşık beş yüzyıl boyunca en kalabalık nüfuslardan olmuş olan Müslüman-Türk nüfusunu ve konut tipini simgeleyen ev, sadece çağdaş Türkiye'nin ve Türklerin tarihini değil, Selanik kentinin tarihi, toplumsal, kültürel ve hatta topografik özelliklerini yansıtmaları bakımından kentin en önemli müzeleri arasında yer almaktadır.

Görsel 3.1.9.: Selanik'teki Türk yerleşimi Ano Poli (Yukarı Kent) bölgesinden Selanik körfezine bakış.

Kaynak: © GrckaInfo.com (11 Mayıs 2016), (Çevrimiçi),
<https://www.grckainfo.com/blog/Ano-Poli-istorija-i-najleps-pogled-na-Solun> 20 Temmuz 2018.

Carel Bertram Türk evinin sanatta, anlatılarda ve maneviyat gibi geçmişle ilgili düşünceleri simgeleyen edebi çağrışımlarda yer alan temsillerinin, ya da Osmanlı dünyasında ve yaşamında bir kaideyi karşılamasının öneminden bahsederken; bir Türk evi müzesi inşa edilmesinin gerekliliğinden bahsetmiştir.¹⁶ Türk evlerinin sadece bireysel bellekte edindiği yerin değil, kolektif bir belleği simgelemesinin üzerinde durulan bu öneriyi karşılayan en iyi örneklerden biri olan Atatürk Evi, Selanik kentinin Türk kimliğini ve kentin belleğini simgeleyen örnek yapılardan biridir. Bunun yanında kentin -özellikle Türkiye'den gelen turistler tarafından- en çok ziyaret edilen müzelerinden biri olan Atatürk Evi Müzesi, kentin sadece geçmişini aydınlatmakla

¹⁶ Bertram, A.g.e., s.4.

kalmamakta; günümüzdeki turizm etkinliklerine ve dolayısıyla kültürüne ve ekonomisine de katkı sağlamaktadır.

“Tarihi müze evler, diğer müzelerden farklı olarak mekânın, yapı geçmişinin ve yaşanmışlıkların getirdiği türlü sınırlamalarla kuşanmıştır. Buna rağmen bu müzeler, müze sergi mekânlarının taşıdığı tarihi özelliklerden bir başka deyişle yaşanmışlıklardan, hatırlarla yüklü oluştan kaynaklanan eşsiz ve özel bir üstünlüğe sahiptir. Kendileri zaman içinde temsil ettikleri pek çok değerle birlikte unutulmuş olsa da tarihi-geleneksel evler, geçmişi hatırlatan, geçmişi günümüze taşıyan hafıza mekânlarıdır (Demir, 2017: 34).”¹⁷

Tarihi ev müzelerinin geçmişi gelecek ile bağlayan birer bellek mekânı olmaları konusunda ortak bir düşünceye sahip olursa da, her tarihi evin bir müze olup olamayacağı konusunda ICOM’un 1997 yılında Cenova kentinde gerçekleştirdiği Tarihi Müze Evler toplantısındaki notlar dikkat çekicidir:

“Tarihi binalar, önceki yaşanmışlıklarıyla halka açıldıklarında kendi orijinal eşyalarını ve koleksiyonlarını halka göstermek durumundadırlar. Bu koleksiyonların tarihi, kültürel, ulusal değerlere sahip olarak tanınmış bu kişilerin ruhunu koruyarak, halkın tarihsel hafızası ile bir bağlantı kuran yapılara müze ev tanımlaması yapılmaktadır. ‘Müze evler, yapının kendisi ve içinde bulundurduğu koleksiyon ile karakteristik bir şema oluşturan, sürekli önemli bir pozisyona sahip olmuş ve bu pozisyonu korumuş olan yapılardır (Pavoni, 2001; 17)’ bu tanımdan yola çıkarak şöyle bir yorum getirmek doğru olacaktır. Herkesin evi müze ev kategorisinde değerlendirilmemektedir. Bir kişinin evinin müze olabilmesi için içinde yaşadığı toplumun o kişiye önemli vasfını vermesi gerekmektedir. Aynı zamanda bu önemli kişinin evindeki koleksiyon ile yapının birbirini tamamlaması gerekir. Bu şartlar sağlandığında biz bu mekâna müze ev diyebilmekteyiz. Bazen de kişilerin öneminin yani sıra yapının kendi özellikleri, yapının çevre ile olan bağlantısı veya karakteristik özelliği nedeniyle ön plana çıkan evleri de müze ev olarak tanımlamak mümkündür.”¹⁸

¹⁷ Sema Demir, “Kültürel Bellek, Gelenek ve Halk Bilimi Müzeleri”, **Milli Folklor Dergisi**, C: XXIV, No: 95, 2012, s.184-193.

¹⁸ Seden Uz, **Müze Evler**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 2015, s.269.

Buna göre; Selanik Atatürk Evi Müzesi hem toplumun önemli ve nitelikli bir kişisi olan Atatürk'ü temsil etmesi, hem yapının kendi karakteristik özellikleri ile ön plana çıkması ve bulunduğu yerin Türk kimliğini ve kültürünü vurgulaması, hem de barındırdığı koleksiyon ile temsil ettiği değerleri birleştirebilmesi ve izleyiciye yansıtabilmesi nedeniyle başarılı bir ev müzesi örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki; Selanik'teki Atatürk Evi'nin birer kopya örnekleri Ankara (Atatürk Orman Çiftliği) İstanbul (Avcılar), Kırklareli ve Bursa illerinde de inşa edilmiştir. *Geleneksel ev müzesi* tipolojisinden uzaklaşıp daha çağdaş bir sergileme ve sunum anlayışını benimseyen Selanik Atatürk Evi Müzesi, sadece Türkiye'den değil dünyanın her yerinden izleyici ile buluşmakta ve onları doğrudan dönemin tarihi özellikleri, Selanik'in kentsel ve kültürel kimliği, bir Türk evinin karakteristik nitelikleri ve Atatürk'ün yaşam felsefesi ile etkileşime sokması açısından önemlidir.

3.2. Selanik Arkeoloji Müzesi'nin Selanik Kent Kimliğini Yansıtmadaki Rolünün Değerlendirilmesi

Kentin ilk müzesi olan Selanik Arkeoloji Müzesi, Selanik'in bağımsızlık kazanmasının ardından çok zaman geçmeden, dönemi de etkisi altına alan ulusçu bir anlayış üzerine temellenerek kurulmuştur. Beş yüzyıla yakın bir süre Türk egemenliğinde olan kentin 'Yunan köklerini' vurgulamak adına pek çok eser biriktirilmiş; bu eserler 1925 yılına kadar dönemin Osmanlı İdadi Mektebi'nde saklanmış ve korunmuştur.¹⁹ Kentin en önemli mimari simgelerinden Yeni Cami'nin 1925 yılında Eskiçağ Başkanlığına devredilmesiyle, daha önce saklanan eserler burada sergilenmiştir. Daha sonraları, kentin oldukça merkezi bir konumu olan YMCA (Yunanca XANΘ) Meydanı'nda, Selanik Uluslararası Fuarı'nın hemen yanındaki büyük arsa, hem genişleyen müze koleksiyonunu tam anlamıyla yansıtabilecek hem de daha yeni ve modern bir bina ihtiyacını karşılayabilecek bir müze yapısı inşa etmek

¹⁹ Archaeological Museum of Thessaloniki, **The Story of the Archaeological Museum of Thessaloniki**, (t.y.), (Çevrimiçi), <https://www.amth.gr/en>: <https://www.amth.gr/en/story-archaeological-museum-thessaloniki>, 30 Mart 2018.

için seçilmiştir. İnşa edilecek olan müzenin projesi, Modernizm akımının önde gelen temsilcilerinden olan ünlü Yunan mimar Patroklos Karantinos'a verilmiştir.²⁰

Müzenin inşası için kentin en işlek caddelerinin kesişim noktasında yer alan YMCA (XANΘ) Meydanı'nın seçilmesinin nedeni olarak, mimar Karantinos'un eski Askeri Tiyatro'nun ve uluslararası fuarın bulunduğu yere yapılacak bir müze ile birlikte bu alanın kentin kültürel merkezi durumuna gelmesini istemesi²¹ gösterilmiştir. Yapımı 1962'de tamamlanan müze binası, Yunanistan'daki modernist mimarının en seçkin ve erken örneklerinden biri olmakla birlikte, Karantinos'un yapıtlarının da en önemlisi olarak nitelendirilmiş ve koruma altındaki yapılar listesine girmiştir. Mimar Patraklos Karantinos'un bina tasarımı ile ilgili bilgiler Müze tarafından aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

“Karantinos'un şematik yaklaşımı binanın karakterini, biçimlerinin düzenini ve orantılarını sergilerken; sergi salonlarını çalışma alanlarından ayırma şekli, binanın gereksinimlerinin en iyi şekilde giderildiğinin kanıtıdır. Binanın genel düzeni iki atriumdan oluşan bir dikdörtgen şeklindedir. Bina, yatay, minimal, basit ve işlevsel olup, tüm alanların ortada, merkezi bir atriumun etrafında birleştiği eski bir Rum evinin mimari tasarımından esinlenerek tasarlanmıştır. Bu düzene göre, tüm alanlar içerideki merkez atriuma kadar açılmakta, böylece doğal ışık, sergilenen antik eserlere kolayca dağıtılmakta; dış duvarlardaki cam tuğlalar ve çatı pencereleri de yeterli ışıklandırma sağlamaktadır. Cam tuğlaların geniş kullanımının yanı sıra, müzenin tabanında görülen taş işçiliği de Karantinos'un ilk kez burada kullandığı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Müze 2002 yılında, Selanik'te 20. yüzyılın ikinci yarısını temsil eden en önemli kamusal yapılardan biri olması sebebi ile Koruma Altına Alınmış Sanat Eserleri ve Yapılar listesine girmiştir.”²²

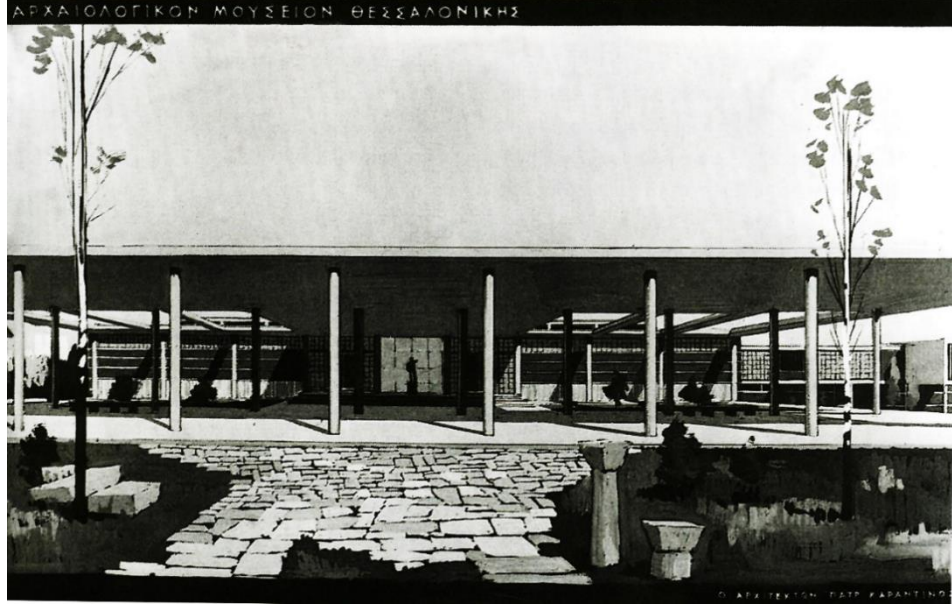
²⁰ Archaeological Museum of Thessaloniki, **The Story of the Archaeological Museum of Thessaloniki**, (t.y.), (Çevrimiçi), <https://www.amth.gr/en>: <https://www.amth.gr/en/story-archaeological-museum-thessaloniki>, 30 Mart 2018.

²¹ Dimitris V. Grammenos, **The Archaeological Museum of Thessaloniki**. Athens, OIKOS Publishing, 2004, s.13.

²² Archaeological Museum of Thessaloniki, **The Story of the Archaeological Museum of Thessaloniki**, (t.y.), (Çevrimiçi), <https://www.amth.gr/en>: <https://www.amth.gr/en/story-archaeological-museum-thessaloniki>, 30 Mart 2018.

Yeni müze binası 1962 yılında, Selanik'in bağımsızlığının ellinci yılında büyük bir kutlama töreniyle halka açılmıştır. Derveni mezarlarından çıkan eserlerin sergilenmesi ve 1977 yılında Aristoteles Üniversitesi Arkeoloji Profesörü Manolis Andronikos tarafından Vergina'da II. Philip'e ait mezar odasının ve diğer kral mezarlarının bulunması²³, koleksiyonu genişleyen müzeye yeni bir ek yapılmasını gerekli kılmıştır. Müze binasına yapılacak olan ek bölüm ile birlikte yeni ve çağdaş bir sergileme yönteminin uygulanması planlanmıştır.

Görsel 3.2.1: Müzenin mimarı Patroklos Karantinos tarafından yapılmış Selanik Arkeoloji Müzesi cephe çizimi.

Kaynak: © Archaeological Museum of Thessaloniki, **The Story of the Building**, (t.y.), (Çevrimiçi) <https://www.amth.gr/en/story-building> 30 Mart 2018.

Müzede, kentin tarihini ve arkeolojik kültürünü ön plana çıkaran ilk büyük sergi, 1985 yılında, Selanik'in MÖ 315 yılında Makedonya kralı Kassandros tarafından kurulmasının üzerinden tam 2300 yılın geçmesini kutlamak amacıyla, dönemin müze müdürü Ioulia Vokotopoulou tarafından düzenlenmiştir. Daha sonra müze binasına yapılan yeni eklemeler ile sergi alanları zenginleştirilmiş ve yeni sergiler açılmıştır:

²³ Arna Elezovic, "Manolis Andronikos: Greece's National Archaeologist", **Journal of International Studies**, No:1, 2011, s.56.

“1996 yılında, müzenin Vergina buluntularının sergilendiği salonun altında, Vogiatzis tarafından 1980 yılında tamamlanmış olan yeni bina uzantısında Prehistorik Makedonya’yı konu alan ilk geniş çaplı sergi düzenlenmiştir. Bu sergi, dönemin müze müdürü Dimitris Grammenos tarafından organize edilmiştir. 1998 yılında ise, Vergina buluntuları Kral Mezarı höyüklerinin benzerinin yapıldığı bir alanda sergilenmek üzere geri götürüldüklerinde, müzede oluşan dikkat çekici boşluğu doldurmak amacıyla Dimitrios Grammenos ve arkeologlar Betina Tsigarida ve Despina Ignatiadou tarafından “Makedonya’nın Altınları” başlıklı yeni bir sergi düzenlenmiştir.”²⁴

2002 yılında Selanik Arkeoloji Müzesi, Yunanistan Kültür ve Spor Bakanlığı’nın özel bir bölgesel servisi haline getirilmiştir. Müzecilik alanındaki gelişmeler ve yeni sergileme ve sunum tekniklerinin müzelerde hızla uygulanması sebebiyle Selanik Arkeoloji Müzesi’nde de kapsamlı fiziksel yeniliklere gidilmiş ve çağdaş sergileme anlayışının benimsendiği beş yeni sergi alanı tasarlanmıştır. Müzenin kendini yenileme gereksinimi ve çağdaş standartlara ulaşma isteği, 2002-2006 yılları arasında kapsamlı onarım ve genişleme çalışmalarına yol açmıştır. Müzedeki mimari çalışmalar, *Synthesis&Research* şirketinden mimar Nikos Fintikakis ve mimar Giorgos Albanis önderliğindeki mimarlar grubu tarafından gerçekleştirilmiştir.²⁵

“Müzenin dış mimarisine dokunulmayan bu yenileme çalışmalarında iç mekânlar; merkezi atriumun seviyesinin düşürülmesi ve tavanı cam fitillerle örülü ve Vokotopoulou ismi verilen yeni bir sergi salonunun açılması gibi çalışmalarla yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca müzenin bodrum katı, sürekli güncellenmesi gereken elektromekanik tesislere yer açmak amacıyla genişletilmiştir. Sergileme salonlarında, depolarında ve son teknoloji ürünü laboratuvarlarında müzeye özel olarak tasarlanmış klima ve sıcaklık koşullarına sahip olan bu yenilenmiş bina, Selanik Arkeoloji Müzesini Yunanistan’daki en iyi donanımına sahip müzelerin en modernlerinden biri haline getirmiştir. Klima sistemlerinin yanı sıra, ziyaretçilere veya sergilere yönelik her türlü tehlikeyi en aza indirmek için, dâhili bilgisayar ağları ses ve gaz şebekeleri ve ayrıca yangın koruma sistemleri ile donatılmıştır.”²⁶

²⁴ Archaeological Museum of Thessaloniki, **The Story of the Archaeological Museum of Thessaloniki**, (t.y.), (Çevrimiçi), <https://www.amth.gr/en>: <https://www.amth.gr/en/story-archaeological-museum-thessaloniki>, 30 Mart 2018.

²⁵ Synthesis&Research, **Archaeological Museum - Renovation**, 13 Eylül 2005, (Çevrimiçi) <http://www.syntres.gr/projects/02/>, 17 Nisan 2018.

²⁶ Archaeological Museum of Thessaloniki, **The Story of the Building**, (t.y.), (Çevrimiçi) <https://www.amth.gr/en/story-building> 30 Mart 2018.

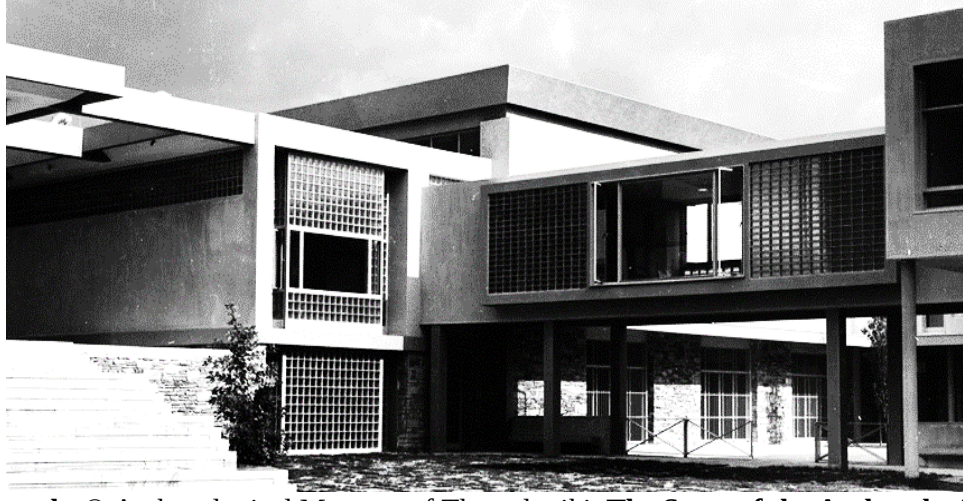
2009 yılında müzeyi çevreleyen alanın doğusunda “Tarla – Ev – Bahçe – Mezar” adı verilen yeni bir açık hava sergisi eklenmiş ve sergi müzenin sürekli sergilerinin arasına girmiştir. Müzenin son sürekli sergisi ise 2014 yılında müzeyi çevreleyen alanın batısına kurulan ve yine bir açık hava sergisi olan “Taştaki Bellek” adlı sergidir. Eklenen sergi alanları ve çağdaş donanımlarıyla birlikte Selanik Arkeoloji Müzesi Yunanistan’daki en büyük ve kapsamlı müzelerden biri haline gelmiştir.

“Müzenin koleksiyonunda; günlük kullanım malzemelerinden ev araç gereçlerine, eğlence ve kozmetikten dini uygulamalara, kült geleneklerinden ölümden sonraki yaşama ve mezar stillerine kadar, Antik Yunan yaşantısını olası bütün yönleriyle ele alan çeşitli türden 10.000 adetten fazla eser bulunmaktadır. Bu özel koleksiyon, cam eserlerin yanı sıra pek çok organik malzemeyi de içermektedir. Koleksiyondaki eserler, Arkaik Döneme ait bir yerleşim bölgesi olan Sindos, Klasik Döneme ait mezarlara sahip olan Aineia ve Erken Helenistik Döneme tarihlenen mezarlara sahip Derveni gibi, Selanik’in çevresindeki bölgelerden elde edilen eserler ile oluşturulmuştur.”²⁷

Kentte çağdaş müzecilik yaklaşımlarını benimseyen ilk müzelerden olan ve sergileme, sunum ve bilgilendirme birimlerini ziyaretçi odaklı bir anlayışla donatan Selanik Arkeoloji Müzesinde sekiz adet sürekli sergi alanı bulunmaktadır. Bu alanlarda Derveni Krateri ve Derveni Papirüsü gibi müzenin imza eseri haline gelmiş eserlerin yanı sıra, Selanik ve Makedonya bölgesini her yönüyle incelememize fırsat tanıyan pek çok eser sergilenmektedir. Bu eserler arasında yönetici figürlerin kullandıkları altın taçlar, imparatorların fermanları, kanunlar, mesleki belgeler gibi benzersiz eserler bulunmaktadır. Makedon toplumunun yaşantısını her yönüyle anlatan bu eserlerin birçoğu kent içerisinde kazıları hala sürmekte olan Roma Forum Alanı ve İmparator Galerius’un Saray Yapısı alanlarından gelmiştir.

²⁷ Archaeological Museum of Thessaloniki, **Museum Collections**, (t.y.), (Çevrimiçi) <https://www.amth.gr/en/exhibitions/highlights>, 15 Nisan 2018.

Görsel 3.2.2.: Selanik Arkeoloji Müzesi çağdaş binası.

Kaynak: © Archaeological Museum of Thessaloniki, **The Story of the Archaeological Museum of Thessaloniki**, (t.y.), (Çevrimiçi) <https://www.amth.gr/en>: <https://www.amth.gr/en/story-archaeological-museum-thessaloniki> 30 Mart 2018.

Müzenin sürekli sergileri ve geçmişten günümüze dek düzenlenmiş olan süreli sergileri aşağıda yer almaktadır:²⁸

a) Sürekli Sergiler

- Prehistorik Makedonya Sergisi
- Kentlerin Doğuşuna Doğru Sergisi
- MÖ Yedinci Yüzyıldan Geç Antik Döneme Makedonya Sergisi
- Makedonya Metropolü Selanik Sergisi
- Makedon Altınları Sergisi
- Tarla – Ev – Bahçe – Mezar Sergisi
- Taştaki Bellek Sergisi
- Makedonya: Parçalardan Piksellere Sergisi

²⁸ Archaeological Museum of Thessaloniki, **Museum Exhibitions**, (t.y.), (Çevrimiçi), <https://www.amth.gr/en/exhibitions>, 14 Nisan 2018.

Görsel 3.2.3.: Prehistorik Makedonya sergi salonu.

Kaynak: © Archaeological Museum of Thessaloniki, **Περιοδικες Εκθεσεις**, (t.y.) (Çevrimiçi) <https://www.amth.gr/exhibitions/temporary/archive?page=1>, 1 Nisan 2018.

b) Süreli Sergiler (2008 – 2018)

Selanik Arkeoloji Müzesi, 2006 yılında yenilendiği ve müze içerisinde çağdaş sergileme yöntemlerine elverişli ortamlar yarattığı zamandan günümüze otuzdan fazla süreli sergiye ev sahipliği yapmıştır. Bu sergiler geçmişten günümüze kronolojik olarak şu şekilde sıralanmaktadır²⁹:

- Kalindoi: Bir Antik Makedonya Kenti Sergisi (15 Şubat 2008 – 31 Ocak 2009)
- Büyük İskender: İtalya'daki Efsanenin İkonografisi ve Makedonya Koleksiyonlarından Eserler Sergisi (29 Mayıs 2008 – 31 Aralık 2009)
- Aydınlanan Hikâyeler Sergisi (15 Eylül – 31 Aralık 2008)
- Alpha Bank Koleksiyonundan Makedonya Para Birimleri Sergisi (29 Şubat 2009 – 1 Ocak 2010)
- Kehribarın Büyüsü: Güney İtalya ve Makedonya'dan Mücevherler Sergisi (22 Mayıs 2009 – 11 Haziran 2010)
- Cam Dünyası Sergisi (16 Eylül 2009 – 31 Aralık 2010)
- “İletişime Yazıyla Geçtim...” Sergisi (30 Haziran – 30 Ekim 2010)
- Myrtis: Geçmişle Yüz Yüze Sergisi (14 Ocak – 13 Mart 2011)

²⁹ Archaeological Museum of Thessaloniki, **Museum Exhibitions**, (t.y.), (Çevrimiçi), <https://www.amth.gr/en/exhibitions/temporary>, 15 Nisan 2018.

- Fransız Atina Okulu'nun Thassos'ta Yüz Yıl Süren Kazı Çalışmaları Sergisi (9 Mayıs – 30 Ağustos 2011)
- Dionysos'un Hediyesi: Merkez İtalya (Molise) ve Kuzey Yunanistan (Makedonya) Şarap Mitolojisi Sergisi (13 Haziran 2011 – 30 Eylül 2012)
- Selanik'teki Yahudiler: Mekândaki İlham Verici İşaretler Sergisi (17 Eylül 2011 – 17 Eylül 2012)
- Akdeniz'in Kesişim Noktasında Yunanlar ve Fenikeliler Sergisi (20 Aralık 2011 – 20 Eylül 2012)
- “Tarihi Eserlerin Ticareti: Durdurun!” Sergisi (7 Nisan 2012 – 30 Haziran 2013)
- Plato'dan Voltaire ve Korai'ye: Antik Yunan Felsefesi ve Aydınlanma Sergisi (12 Ekim 2012 – 27 Ocak 2013)
- Taşınan Arkeoloji: Selanik'in Zor Yılları (1912-1922) Sergisi (24 Kasım 2012 – 30 Haziran 2014)
- 1912 – Yunanların Selanik'i Sergisi (29 Aralık 2012 – 31 Mart 2013)
- Yeraltından Mektuplar: Methoni'den Yazıtlar Sergisi (12 Eylül 2013 – 20 Mayıs 2015)
- Yunanistan Avrupası: Alpha Bank Sikke Koleksiyonu Sergisi (5 Nisan 2014 – 19 Ekim 2015)
- Roma Sanatı ve Kültürü: Antik Çağın Ortak Dili Sergisi (18 Şubat – 31 Mart 2015)
- Antik DNA: Geçmişte ve Gelecekte Bir Pencere Sergisi (30 Haziran 2015 – 31 Nisan 2016)
- HEL(L)AS! Her Yerde! Sergisi (31 Temmuz 2015 – 10 Ocak 2016)
- Haida: Yaşam, Ruh, Sanat Sergisi (26 Ekim 2015 – 2 Mayıs 2016)
- Tekirdağ'dan Selanik'e: Mübadele Yolculuğundaki Eski Eserler Sergisi (29 Ocak 2016 – 2 Nisan 2017)
- 30+ Yıllık Arkadaş: Selanik Arkeoloji Müzesi ile Arkadaşlığın Hikâyesi Sergisi (28 Şubat – 31 Nisan 2016)
- Kazıdan Sunuma Sergisi (14 Mayıs 2016 – 31 Mart 2017)

- Üniversite-Kent (AUTH) - 90 Yılı Aşan Uygulama, 100 Yılı Aşan Uzamsal Planlama Sergisi (1 Mart – 31 Nisan 2017)
- Orfeus'un Işığı Sergisi (17 Mayıs – 27 Nisan 2017)
- Floransa'dan Üç Küçük Hikâye Sergisi (7 - 24 Eylül 2017)
- A-POL(e)IS Sergisi (12 Eylül – 29 Ekim 2017)
- Figürinler: Bir Küçük Kil Evreni Sergisi (3 Nisan 2017 – 30 Nisan 2018)
- Orta Çağların Hazineleleri Sergisi (14 Aralık 2017 – 15 Nisan 2018)
- Formlar ve Diyaloglar: Antik Anjiyografi ve Modern Görsel Sanatlar Sergisi (30 Ekim 2017 – 15 Haziran 2018)
- Sanat + Sanat Sergisi (29 Mart 2018 – 18 Mayıs 2018)

Selanik Arkeoloji Müzesi; kendi ortamı içerisinde ve dışarısında, müze öncesinde ve sonrasında, her yaştan ve her gruptan bireye eğitim ve öğretim yapmayı ve onlarda kazanım oluşturmaya kendisine görev edinmiştir. Bunun için farklı topluluklar, kurumlar ve okullarla çalışarak belirli dönemlerde ortak eğitim etkinlikleri düzenlenmiştir. 1980'li yıllardan itibaren okullardaki eğitim etkinliklerinin Yunanistan genelinde yaygınlaşması ile müzede eğitim olgusu Selanik Arkeoloji Müzesi'nde etkin bir biçimde benimsenmiş ve ilk yıllarda çoğunlukla çocuklarla yapılan müze eğitimi etkinlikleri daha sonra her yaştan yetişkin ile uygulanabilir hale getirilmiştir. Müzenin ziyaretçi ile olan işbirliği, 2006 yılında yenilenen sergi salonları ve koleksiyonları ile yeni bir boyut kazanmış; teknolojik gelişmeleri barındıran yeni müze yapısı ile birlikte etkileşimli bir müze – izleyici ilişkisi kurulmuştur.

Görsel 3.2.4.: Selanik Arkeoloji Müzesi ana giriş kapısı ve ön bahçesi.

Kaynak: © Archaeological Museum of Thessaloniki **The Story of the Archaeological Museum of Thessaloniki**, (t.y.), (Çevrimiçi) <https://www.amth.gr/en>: <https://www.amth.gr/en/story-archaeological-museum-thessaloniki> 30 Mart 2018.

Kentin tarih öncesi dönemden Erken Hristiyanlık Dönemine kadar uzanan tarihini detaylı bir şekilde işleyen Selanik Arkeoloji Müzesi, kentte kurulan ilk müze olması ve kentin ‘Yunan’ kökenini öne çıkarması nedeniyle önemlidir. Müzenin Selanik’in 1912 yılında bağımsızlık kazanarak Yunanistan’a dâhil olmasının hemen ardından dönemin yaygın düşüncesi olan ulusçuluk akımından etkilenerek kurulması ve kentin Büyük İskender ile ilişkili olması; Selanik’te baskın olan diğer etnik kimliklerden sıyrılıp kentin Makedon kimliğinin gösterilmesinin önünü açmıştır. Bağımsızlıktan hemen sonra kentte ve kenti çevreleyen bölgelerde gerçekleştirilen kazılarda elde edilen buluntular Selanik Arkeoloji Müzesi’nde korunmuş, iyileştirilmiş ve sergilemeye uygun hale getirilmiştir. Bu buluntuların sınıflandırılması yapılmış ve sergilenecek durumda olan eserler müzenin sürekli sergi alanına yerleştirilmiştir.

Selanik Arkeoloji Müzesi’nin sekiz sürekli sergi alanının ikisi doğrudan kentin kimliği ile ilgilidir. Bunlardan biri olan “MÖ Yedinci Yüzyıldan Geç Antik Döneme Makedonya Sergisi” bağımsız Makedon Krallığı’nın kuruluşundan Geç Antik Döneme kadar olan zaman dilimini, Makedonyalıların kent içerisindeki yaşamlarının farklı yönlerini ele alarak göstermektedir. Sergilenen eserler 1100 yıllık bir kronolojik çerçevede ele alınmıştır ve tamamı Selanik ve Selanik çevresindeki kazılardan elde edilmiştir. Kendi içerisinde sekiz temaya ayrılan sergi, Selanik kent halkının siyasi, sosyal ve ekonomik özelliklerini tüm yönleriyle anlatan cam, seramik, metal, kemik

ve taştan üretilen yüzlerce eser içermektedir. Kentin yönetim şeklini, kamusal alanlarda yapılan etkinlikleri, eğitim sistemini, kentteki spor etkinliklerini, ekonomik ve ticari unsurları ve toplumun dini inançlarını yansıtan nitelikte eserlerin seçildiği sergi, günümüz kentlilerinin ve müze izleyicilerinin antik kent anlatısına katılımını kolaylaştırmak amacıyla video ekranları ve dokunmatik sistemler ile desteklenmiştir. Bu şekilde antik dönem kent yaşamı ile günümüz kent yaşamı arasındaki benzerlikler ve farklılıkların daha kolay ortaya konulabilmesi adına izleyicilere karşılaştırma olanağı sunulmuştur. Kentin kimliğini doğrudan ele alan bir diğer sürekli sergi olan “Makedonya Metropolü Selanik” sergi alanında, kuruluşundan itibaren bölgenin en önemli ve en büyük kentlerinden biri olan Selanik’in antik dönemdeki kent yerleşim planı, kent nüfusunun bileşimi, kült ve tapınma ögeleri, vatandaşların ve kentin önde gelen insanların özel hayatları ve meslekleri gibi konular aktarılmıştır. Sergide geleneksel materyal kullanımı bilgilendirici metinler ile desteklenmiş ve Selanik’in bir liman kenti olmasının sonucu olan canlı ekonomik ilişkileri vurgulanmıştır. Sergi alanında ayrıca antik Selanik hakkında kısa bir film (bkz. Ek 1) ve modern Selanik üzerinde dijital bir tura çıkabilmeye olanak sağlayan dokunmatik ekranlar kullanılmış; çeşitli multimedya uygulamaları ile izleyicinin etkin bir şekilde sergiyi özümsemesi amaçlanmıştır.

Bugün Selanik Arkeoloji Müzesi; Makedon kültürü ve tarihini öne çıkaran geniş koleksiyonunun yanında konserler, konferanslar, sempozyumlar, tiyatro günleri, film gösterimleri, dans geceleri, çocuklara ve yetişkinlere yönelik hazırladıkları müze eğitimi etkinlikleri, atölye çalışmaları ve dönemsel kursları ile kentin Makedon kimliğini yansıtmakla kalmayıp günümüz kent kültürüne de sürekli olarak katkıda bulunmaktadır. Oldukça kısa aralıklarla süreli sergilere ev sahipliği yapan müze, bu yolla hem müze içerisindeki canlılığı ve ilgiyi ayakta tutmayı hem de bu sergiler üzerinden sadece antik dönemlerin değil, çağdaş eser ve koleksiyonların da müzede sergilenmesini ve böylece izleyicilerin geçmiş ve gelecek ile bağ kurmalarını amaçlamaktadır.

Bütün süreli sergileri ile kent halkının ve müze izleyicilerinin ilgisini çeken Selanik Arkeoloji Müzesi’nin dört süreli sergisi doğrudan Selanik’i merkezine almıştır. Bunlardan ilki olan “Taşınan Arkeoloji: Selanik’in Zor Yılları (1912-1922)” isimli

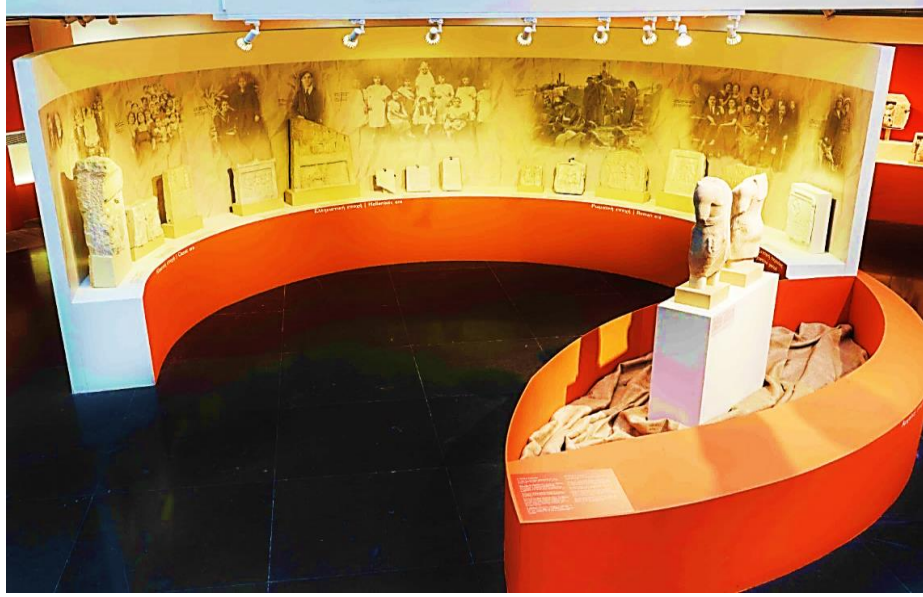
sergi, Selanik'in bağımsızlık kazanmasının yüzüncü yılı kutlamaları çerçevesinde gerçekleştirilmiş ve iki yıl boyunca müzede yer almıştır. Kentin bağımsızlık kazanma mücadelesi boyunca süregelen zorlu arkeolojik kazıların özelliklerinin ve savaş ve çatışma ortamında Yunan arkeologlarının Selanik ve çevresindeki eserlerin kurtarılması için verdikleri mücadelenin anlatıldığı sergi için Yunanca ve İngilizce bir katalog hazırlanmış ve “Tarih Öncesi Makedonya’da Yüz Yıllık Araştırma (1912-2012)” adıyla bir uluslararası konferans düzenlenmiştir. Yunan halkı için hassas bir konuyu gerçek belge ve nesneler ile sunan sergi ve sonrasında düzenlenen konferans kent halkı tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Konferans ile ilgili bir rapor Yunanca ve İngilizce dillerinde yayınlanarak araştırmacıların ve müze izleyicilerinin ilgisine sunulmuştur.

Kenti merkezine alan bir diğer süreli sergi, gazeteci Konstantinos Guioulekas ve Georgios Konstantinidis’in koleksiyonlarından oluşturulan “1912 – Yunanların Selanik’i” sergisidir. Sergi, Osmanlı egemenliğindeki Selanik’te yaşayan Yunan topluluğunun değişen toplumsal, ekonomik ve politik ortamdaki yerlerine ve çok uluslu ve çok kültürlü kentteki faaliyetlerine değinmiştir. Sergide vurgulanan ana konulardan birisi de, kent nüfusunun beşte birine denk gelmelerine rağmen Yunan kültürünün ve Ortodoks geleneğinin kent içerisindeki yaygınlığı nedeniyle Yunan halkının kentin ahlaki ve doğal mirasçıları olduğu düşüncesidir. Sergide Yunan topluluğunun kent içerisindeki kurumları ve bu kurumların işleyişleri, ticaret ve girişimcilik faaliyetleri, Helenizm düşüncesinin yeniden ortaya çıkması ile kent arkeolojisinde karşılaşılan zorluklar, Makedon mücadelesi ve kentin bağımsızlığı gibi alt başlıklar üzerinden dönemin Selanik’i hakkında bilgi vermek amaçlanmıştır.

Müzenin Selanik’te yeni bir kent kimliğinin oluşumunu odağına alan bir süreli sergisi de “Tekirdağ’dan Selanik’e: Mübadele Yolculuğundaki Eski Eserler” adını taşımaktadır. Selanik’in ‘Makedon’ kimliğini öne çıkarmak için yapılan çalışmalar kentin 1912 yılındaki bağımsızlığından çok daha önceye dayanmaktadır. Merkezi Tekirdağ’da olan Trakya Eğitim Birliğinin de katkılarıyla, 1871 yılından itibaren Doğu Trakya bölgesinden toplanan antik eserler Selanik’e taşınmış, daha sonraları bu eser taşıma işlemi 1922’de yapılan nüfus mübadelesi sırasında Selanik’e gönderilen

Yunanlar tarafından gerçekleştirilmiştir.³⁰ Kente yeni gelen Yunan vatandaşların, bir yandan göç etmenin zorluğuyla uğraşırken bir yandan da kentteki en eski kültüre ait antik eserleri yanlarında götürerek, bağımsızlık kazanmış kentin bu ‘yeni’ kimliğin oluşumuna katkıda bulunmaları sergide vurgulanan ana düşüncelerden biridir.

Görsel 3.2.5.: “Tekirdağ’dan Selanik’e: Mübadele Yolculuğundaki Eski Eserler” sergi alanında yer alan mübadele göçmenlerinin kente taşıdığı eserlerin gösterildiği yerleştirme.

Kaynak: © Archaeological Museum of Thessaloniki, **Ραιδεστος - Θεσσαλονίκη. Αρχαιοτητες Σε Ενα Ταξίδι Προσφυγίας** (t.y.), (Çevrimiçi), <https://www.amth.gr/exhibitions/temporary/raideustos-thessaloniki-arhaiotites-se-ena-taxidi-prosfygias> 20 Temmuz 2018.

Selanik’in kent planına doğrudan katkı yapan en önemli kurumlardan biri olan Selanik Aristoteles Üniversitesi’nin kuruluşunun doksanıncı yıl dönümü için hazırlanan “Üniversite – Kent (AUTH) - 90 Yılı Aşan Uygulama, 100 Yılı Aşan Uzamsal Planlama” isimli süreli sergide ise, kentte yüz yıl içerisinde gerçekleşen değişiklikler çeşitli çizimler, fotoğraflar, belgeler ve yayınlar ile desteklenerek gösterilmiştir. Selanik Aristoteles Üniversitesi Mimarlık Bölümü öğrencilerinin de işleriyle katkıda bulundukları sergide çeşitli görsel-işitsel materyaller yeniden tasarlanmış ve kent dokusunu değiştiren ya da kente yeni katkılar sunan yapıların ve kamu alanlarının

³⁰ Archaeological Museum of Thessaloniki, **Περιοδικος Εκθεση**, (t.y.), (Çevrimiçi) <https://www.amth.gr/exhibitions/temporary/archive?page=1>, 1 Nisan 2018.

Γόρσλ 3.2.6.: “Üniversite – Kent (AUTH) - 90 Yılı Aşan Uygulama, 100 Yılı Aşan Uzamsal Planlama” sergi alanından bir pano.

Ναυδοτική όψη του συγκροτήματος της Φυσικομαθηματικής και Γεωμετρολογικής Σχολής, 1938,
Αργύριος Ν. Μπρόδοις, Αρχιτέκτονας, Αργύριος Ν. Μπρόδοις, © Μουσείο Μπενάκη

ΠΩΣ ΘΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΘΕΙ ΤΟ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΘΕΝΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΕΓΕΙΡΟΜΕΝΩΝ ΝΕΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Μελέτη Ν. Μπρόδοις, ηρώατο, 1938

Selanik Arkeoloji Müzesi, sergilerinde yer verdiği kent kültürü, kent yaşamı ve bunların oluşturduğu kent kimliği kavramının bütün izleyicilerinde daha iyi bir şekilde yer edinebilmesi için güçlü anlatı yolları edinmeyi amaçlamaktadır. Kent kültürünü izleme ve ona katkı sağlama bakımından da izleyici katılımını oldukça önemseyen Selanik Arkeoloji Müzesi’nde, sergileme alanında çağdaş anlatı yolları benimsenmiş ve gerek teknoloji altyapısı gerekse sergi alanlarında yer alan uygulamalarla izleyiciyi müzeye dâhil etmek amaçlanmıştır. Müze sergi alanlarında Yunancanın yanında İngilizce dili kullanılmış, ayrıca müzenin tanıtım broşürleri 22 farklı dilde hazırlanarak

sadece kent sakinlerine değil, farklı kültürlerden gelen geniş bir izleyici kitlesine hitap etmek amaçlanmıştır. Müze, çağdaş sergileme alanlarına kavuştuğu 2006 yılından günümüze pek çok müze eğitimi etkinliğine imza atarak kent toplumunu müze ile birleştirmeyi görev edinmiştir. Selanik Arkeoloji Müzesi'nin müze eğitimini bu denli merkeze alması Yunanistan'ın kültürel miras konusunda gerçekleştirdiği reformlar ile ilişkilidir:

“Yunanistan’da 1985 – 1997 yılları arasında çocuk merkezli, çocuğun aktif ve katılımcı olduğu çeşitli eğitim reformları gerçekleştirilmiştir. Özellikle 1997 ve 1998’de okul eğitimi sadece ders kitabı ile sınırlandırılmamış, öğrencinin eleştirel düşünce kazanması ve yaratıcılığını geliştirebilmesi için projeler hazırlanmıştır. (...) Bu reformlar, çocukların yaparak ve yaşayarak öğrenmesini olanaklı kılmak ve kültür bilincini kazanmalarını sağlamak konularında çok sayıda projenin hazırlanmasına ve eğitim etkinlikleri düzenlenmesine olanak sağlamıştır. Yunanistan’da müzelerin eğitim amacıyla kullanılması da bu reformların ürünüdür. Yunanistan’da 1978 yılında Benaki Müzesi’nin müze eğitim birimini kurmasıyla resmi olarak başlayan müze eğitimi çalışmaları, ICOM Yunanistan Ulusal Komitesi’nin çalışmaları ve sanat eğitimi etkinliklerinin ilköğretim programlarında yaygınlaştırılmasıyla hız kazanmıştır. Yunanistan Kültür Bakanlığı’nın sanat etkinliklerini yaygınlaştırmak ve kültürel mirası korumak amacıyla hazırladığı projeler ülke genelinde yaygınlaştırılan müze eğitim etkinliklerini kapsamıştır.”³¹

Selanik Arkeoloji Müzesi'nin bu şekilde bir eğitim ve etkinlik ortamı olarak kullanılması hem müzenin amaç ve işlevleri ile örtüşmekte hem de müzenin kent ile ilişkisini güçlendirmektedir. Günümüzde müzelerin eğitim işlevi çok etkili ve önemlidir. “Geçmişte bu işlev daha çok ziyaretçilerin müze gezerken bilgi aldıkları doğal bir eğitim süreci ile sınırlı iken günümüzde artık müzelerin bu rolü kendi akışına bırakmadığı hatta eğitim işlevini örgün ve programlı bir biçimde yerine getirmeyi amaçladığı görülmektedir.”³² Müze eğitimi etkinliklerini ve diğer kültürel çalışmaları yaygın bir şekilde gerçekleştiren Selanik Arkeoloji Müzesi de bu şekilde kent toplumuna yatırım yapmakta ve toplumsal ve kültürel çeşitlilik üzerinden kent kimliğinin yansıtılmasına katkıda bulunmaktadır.

³¹ Karadeniz, **A.g.e.**, s.72.

³² Halil Demirdelen, "Müze Eğitimi ve Halkla İlişkiler", **İdol**, No:33, 2007, s.28-34.

3.3. Bizans Kültürü Müzesi'nin Selanik Kent Kimliğini Yansıtmadaki Rolünün Değerlendirilmesi

Bizans Kültürü Müzesi, Selanik kentinin en parlak yılları olduğu düşünülen Bizans döneminin tarihini, kültürünü ve eserlerini sergileyen, kentin Bizans İmparatorluğu Döneminde sahip olduğu kimliğini ortaya koyan bir müze olarak yer alır. Selanik Arkeoloji Müzesi ile karşılıklı konumlanması nedeniyle; bu müzenin Erken Hristiyanlık Döneminden Geç Antik Döneme kadar tarihlenen kronolojisinin devamını temsil eden nitelikte bir koleksiyonu barındıran Bizans Kültürü Müzesi, 1994 yılından günümüze kentteki etkinliğini sürdürmektedir. Açılışını “Selanik'in Bizans Hazinelei: Dönüş Yolculuğu” isimli bir sergi ile yapan müze, 1916'da Atina Bizans Hristiyan Müzesi'ne aktarılan Bizans eserlerinin 80 yıl sonra Selanik'e geri getirilmesini vurgularken, Makedonya bölgesindeki bir Bizans müzesine olan gereksinimi de gidermeyi amaçlamıştır.

“1913 yılında Makedonya Valisi General Stephanos Dragoumis tarafından yayınlanan bir kararnamede Selanik Acheiropoietos Kilisesi'nde bir "Merkez Bizans Müzesi" kurulması ile ilgili tarihi bir karar alınmıştır. Selanik Başpiskoposu Gennadios'un yazdığı bir mektupta kilisenin “uygun şartlar sağlanırsa, Yunanistan'da kurulacak bir Merkez Bizans Müzesi'ne ev sahipliği yapabileceği” belirtilmiştir. Aynı yıl (9 Eylül 1913) Atina Üniversitesi Bizans Sanatı ve Arkeolojisi profesörü ve Hristiyan ve Orta Çağ Anıtlarının baş küratörü Adamandios Adamandiou; Makedonya'da bir Merkez Bizans Müzesi'nin kurulması ve organizasyonu konusunda; Selanik'in Bizans İmparatorluğunun ikinci başkenti ve resmi ortaçağ kenti ve Büyük Helen İmparatorluğunu yeniden kurmanın ulusal idealini simgeleyen kent” olmasını öne sürerek bir bildiri sunmuştur. Bununla birlikte, çağın politik gereklilikleri Bizans Müzesi'ni Atina'da, “Bizans ve Hristiyan Müzesi” adıyla kurulmasını gerektirmiştir. Atina'da kurulacak olan Bizans Müzesi için “Makedonya bölgesindeki eserler hariç, Hristiyanlığın ilk yıllarından Helenistik Krallığın kuruluşuna kadar bütün Bizans, Ortaçağ ve Hristiyan sanat eserleri yer alacaktır” kanunu çıkarılmıştır. (...) Kanunun dokuzuncu maddesinde “Selanik'te, Bizans ve Orta Çağ anıtlarının yerel küratörü gözetiminde Makedonya'nın eski eserlerini de içerecek olan bir başka müze kurulabilmesi” durumu açıklığa kavuşturulmuştur.”³³

³³ Museum of Byzantine Culture, **Founding History**, (t.y.), (Çevrimiçi), <http://mbp.gr/en/founding-history>, 20 Nisan 2018.

Bu şekilde Selanik'te bir Bizans müzesi kurulması planı Birinci Dünya Savaşı nedeniyle ertelenmiştir. 1915 yılında küratör Amandios Adamandiou, Atina'daki Bizans ve Hristiyan Müzesi yönetim kurulu tarafından, savaş nedeniyle tehlike altında olan eserleri getirmesi için Selanik'e gönderilmiş ve böylece 1600'den fazla eser Atina Bizans ve Hristiyan Müzesi'ne taşınmış ve 1994 yılına kadar burada –gerek sergi alanında gerekse depolarda– kalmıştır.³⁴ Savaş yılları geride bırakıldıktan sonra, 1970'li yıllara kadar Selanik'te var olması planlanan Bizans müzesi projesinde somut bir adım atılamamıştır.

Selanik Bizans Kültürü Müzesi, 1975 yılında Selanik Merkez Arkeoloji Komitesi tarafından müze binası için ulusal çapta düzenlenen bir mimari yarışmanın birincisi olan mimar Kyriakos Krokos'un projesi olarak hayata geçirilmiştir.³⁵ Kentin merkezinde, Selanik Arkeoloji Müzesi ile karşılıklı ve Selanik Belediye Binası ile yan yana olacak şekilde konumlandırılacak olan ve Bizans kültürünü her yönüyle ele alan bir merkez ile birlikte kentin bu kanadında kültürel bir hareketliliğin gerçekleşmesi öngörülmüştür. Bu aşamada Bizans kültürü merkezinin yer alacağı arazi ile ilgili çeşitli karışıklıklar yaşanmış, inşasının ilk aşaması bitmiş olan binanın tamamlanması için Yunanistan Savunma Bakanlığı ile görüşmelere başlanmıştır:

“Mimari tasarımın ilk aşaması 1978-1979'da, ikinci aşaması ise 1985-1987 döneminde mimar G. Makri ile işbirliği içinde tamamlandı. Eski Tsirogianni kampının bir parçası olarak Milli Savunma Fonu'nun mülkü olan arazinin imtiyazıyla ilgili ortaya çıkan karışıklık; 1984 yılında, dönemin Başbakanı ve Milli Savunma Bakanı Andreas Papandreou'nun kişisel müdahalesiyle çözüldü. 1988 yılında, Avrupa Ekonomi Topluluğu Entegre Akdeniz Programları kapsamına alınan binanın inşası, 28 Şubat 1989 tarihinde, dönemin Kültür Bakanı Melina Mercouri tarafından başlatıldı. Yapı tamamlandı ve Ekim 1993'te teslim edildi. Merkez Arkeoloji Komitesinin tavsiyesini takriben, 4 Nisan 1993 tarihinde Kültür Bakanı Dora Bakoyianni'nin kararı ile Bizans Eserleri 9. Bölge Başkanlığının önerisi geçerli kılındı. Öneri, “Bizans Kültürü Müzesi” adını alan yeni müzenin sergi planının onayını da içeriyordu.”³⁶

³⁴ Museum of Byzantine Culture, **A.e.**, (t.y.)

³⁵ Museum of Byzantine Culture, **A.e.**, (t.y.)

³⁶ Museum of Byzantine Culture, **A.e.**, (t.y.)

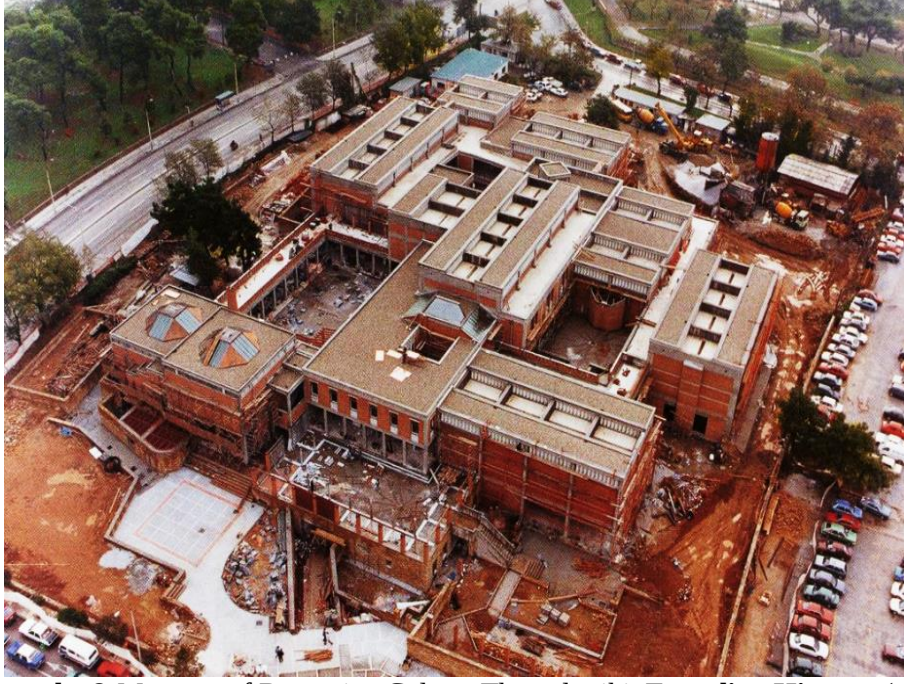
Selanik için bir gereklilik olarak görülen ve bu doğrultuda yıllar boyunca süregelen çalışmaların sonucunda oluşturulmuş olan Bizans Kültürü Müzesi, bugün köklü kent tarihinin önemli bir yüzünü yansıtmaktadır. Selanik'te Bizans üzerine temellendirilmiş en önemli kurumların başında gelen müze, sadece Bizans kültürünü yansıtmayı değil; bu kültürü korumayı ve onun hakkında detaylı bilgiye ulaşmayı sağlayacak araştırmaları yapmayı teşvik etmektedir. 1997 yılından bu yana Yunanistan Kültür ve Spor Bakanlığı'nın bağımsız bir birimi olarak varlığını sürdüren Bizans Kültürü Müzesi'nin misyonuna aşağıda yer verilmiştir:

“Madde 4, Amaçlar: Bizans Kültürü Müzesi geniş kültürel ve eğitimsel karakteriyle halka açık bilimsel bir kurumdur ve Erken Hristiyanlık, Bizans, Bizans sonrası Ortaçağ dönemine tarihlenen; Bizans Eserleri 9. Bölge Başkanlığı'na bağlı Makedonya ve çevresindeki kazılardan gelen eser ve nesnelerin toplanması, korunması, saklanması, onarılması, sergilenmesi, tanıtılması ve çalışılması amaçlarına sahiptir. Bizans Kültürü Müzesi, serginin zenginleştirilmesi ve bilimsel açıdan daha iyi belgelendirilerek sunulması için gerekliyse diğer Bizans Eserleri Başkanlıkları ile işbirliği yapar. Bizans Kültürü Müzesi hedefleri bağlamında; geniş halk kitlesine hitap eden, ziyaretçilerin müzeye katılımını artırmak için uygun etkinlikleri yaratan, koleksiyonları ile toplum arasında eğlenceli ve eğitici iletişimi teşvik eden ve sunumlarının bilim temelli ve uluslararası müzecilik anlayışına aday oluşunu güvence altına alan bir müzeciliği amaç edinir.”³⁷

Bizans Kültürü Müzesi'nin binası 2000 yılında, Helenistik Mimarlık Enstitüsü tarafından Kamu Eserleri kategorisinde kendi türünün en iyi örneği seçilerek özel bir ödüle sahip olmuştur. Bir sonraki sene Yunanistan Kültür Bakanlığı tarafından tarihi anıt ve aynı zamanda bir sanat eseri olarak ilan edilen müze binası; 2004 yılına gelindiğinde bütün sürekli sergi alanları düzenlenerek son haline kavuşmuştur. Onbir adet sürekli sergi odasına sahip olan müze, Bizans İmparatorluğunun tarihini Hristiyanlığın çıkış yıllarından itibaren ele almış ve her odada farklı bir konu üzerinde yoğunlaşan bir anlatıyı uygulamıştır.

³⁷ Agathoniki Tsilipakou, "Twenty years from the Journey Home: Twenty years Museum of Byzantine Culture", **Macedonian Studies Journal**, C.I, No:1, 2014, s. 53-54.

Görsel 3.3.1.: Bizans Kültürü Müzesi'nin inşası.

Kaynak: © Museum of Byzantine Culture Thessaloniki. **Founding History**, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://mbp.gr/en/founding-history> 20 Nisan 2018.

Sergileri, etkinlikleri ve yüksek hizmet kalitesi ile müzecilik alanında kısa sürede adını duyuran Bizans Kültürü Müzesi, 2005 yılında Avrupa Konseyi tarafından verilen ve kültürel miras alanındaki en önemli ödüllerden biri olan “Yılın Müzesi” ödülünü alan ilk Yunan müzesi olmuştur. Avrupa Müze Forumu jürisi ödül kararını; sergileme vitrinlerinin olmayışını ve müzenin koruma çalışmalarına olan teşviklerini özellikle vurgulayarak, “müzenin mükemmelliğine” ve “koruma, saklama ve sunum arasındaki dengeye verdiği öneme” temellendirmiş ve eğitsel yönünün altını çizerek müzeyi “izleyici dostu” olarak nitelendirmiştir.³⁸

Yaklaşık 3.500 metrekarelik bir alanı kaplayan sergi alanlarıyla Bizans Kültürü Müzesi, çoğu Selanik ve Makedonya bölgesinden olmak üzere Bizans kültürünü çeşitli yönleriyle ele alan görsel materyalleri ve multimedya sistemlerini ziyaretçilere sunmaktadır. Müzenin koleksiyonunda bulunan ve 2. yüzyıldan 20. yüzyıla tarihlenen 46.000’den fazla eser arasında 3190 tanesi bu sergi alanlarında kronolojik bir anlatım

³⁸ Tsilipakou, A.e., s.55.

yolu izlenerek sergilenmektedir.³⁹ Duvar resimleri, mozaikler, ikonlar, mermer mimari unsurlar, Erken Hristiyan mezarları ve onların duvar resimleri, tören kapları, kişisel süs eşyaları, günlük kullanılan ve ustalara ait aletlerin uygun tematik anlatılarla desteklenerek sergilendiği müzede, eserler sadece birer sanat eseri olarak değil; aynı zamanda kendilerini yaratan kültüre ve kendilerini kullanan toplumdaki insanlara tanıklık eden nesneler olarak sunulmaktadır:

“Giriş salonunu ardında bırakan ziyaretçi, yukarı doğru giden ve bir merdivenden aşağı inerek başlangıç noktasına ulaşan spiral biçimli bir “iç yoldan” geçer. Bu yol, ziyaretçilere diğer odalarından içinden geçmesine gerek kalmadan belirli bir sergi odasını ziyaret etme seçeneğine sunmakla birlikte sergi odalarını birleştirmektedir. Müzenin iç mekânının kalitesi, farklı yollarla zenginleştirilmiş olan rota ve odalar arasındaki bu karşılık ilişkisiyle karakterize edilmiştir. Bu rotadaki aydınlatma iç bölümler ve pencereler tarafından sağlanırken; iç odalardaki aydınlatma üst kısımlardaki açıklıklardan ve güneş koruma birimlerinin yardımıyla sağlanır. Müze giriş salonuna girerken veya çıkarken, ziyaretçiler Bizans dönemindeki günlük yaşamın farklı yönleri hakkında bilgi sahibi olmak için özel olarak tasarlanmış bir dijital uygulamayı kullanabilirler. Müzenin sergi tasarımı ve eğitsel karakteriyle uyum içerisinde olan uygulama Avrupa Bizans ve Bizans Sonrası Dönemi Anıtları Merkezi tarafından geliştirilmiştir.”⁴⁰

Müzenin sürekli sergilerine ev sahipliği yapan 11 oda aşağıdaki gibi isimlendirilmiştir:

a) Sürekli Sergiler

- Birinci Oda: Erken Hristiyan Tapınağı
- İkinci Oda: Erken Hristiyan Kenti ve Konutları
- Üçüncü Oda: İlahi Mekânlardan Hristiyanlık Cennetine
- Dördüncü Oda: İkonoklazmadan Makedon ve Komnenos Hanedanlarının İhtişamına
- Beşinci Oda: Bizans İmparatorlarının Hanedanları
- Altıncı Oda: Bizans Kalesi

³⁹ Museum of Byzantine Culture, **A.g.e.**, (t.y.)

⁴⁰ Museum of Byzantine Culture, **Introduction to the Permanent Exhibition**, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://mbp.gr/en/introduction-permanent-exhibition> 12 Nisan 2018.

- Yedinci Oda: Bizans'ın Alacakaranlığı (1204-1453)
- Sekizinci Oda: Dori Papastratos Koleksiyonu
- Dokuzuncu Oda: Demetrios Oikonomoloulos Koleksiyonu
- Onuncu Oda: 'Bizans'tan sonra Bizanslılar': Düşüşten sonraki yıllarda Bizans mirası (1453-19. yy)
- On Birinci Oda: Geçmiş Keşfetmek

Görsel 3.3.2.: Bizans Kültürü Müzesi.

Kaynak: © Ezgi Özdemir, 2017.

Bizans Kültürü Müzesi sürekli sergilerinin yanı sıra süreli, gezici ve ödünç verdiği sergilere de sahiptir. Süreli sergiler müze ortamının her zaman canlı tutulabilmesi ve müzenin ziyaretçiye kendini sürekli yenileyen bir alan sunabilmesi için vazgeçilmez bir sergileme şeklidir. “Birçok gelişmiş müzede toplam koleksiyonun sadece %10’u sürekli sergilerde yer alabilmekte, depolardaki eserler ise süreli sergiler için önemli bir kaynak yaratmaktadır.”⁴¹ Bizans Kültürü Müzesi, sahip olduğu 46.000’den fazla eseri bu şekilde süreli, gezici ve ödünç sergi yollarını kullanarak farklı yerlerden pek çok ziyaretçiye sunmakla birlikte; çağdaş sanatçılar ve çeşitli sanat kurumları ile

⁴¹ Berna Okan, “Günümüzde Müzecilik Anlayışı”, *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2015, s.190.

işbirlikleri yaparak yeni sergileme türleri de yaratmaktadır. Müzenin geçmişten günümüze süreli, gezici ve ödünç sergileri aşağıdaki gibidir:

b) Süreli Sergiler (1996 – 2018)

- Dori Papastratou Koleksiyonundan Ortodoks Gravürleri Sergisi (15 Haziran 1996 – 30 Kasım 1996)
- Dori Papastratou Koleksiyonundan Dini Gravürler Sergisi (11 Kasım 1995 – 3 Mart 1996)
- Velimezis Koleksiyonundan İkonalar Sergisi (31 Ocak 1997 – 15 Mayıs 1997)
- Aris Prodromidis’in Heykel Eserleri “Dünya Tiyatrosu” Sergisi (14 Mart 1997 – 30 Mayıs 1997)
- Athos Dağı’nın Hazineleleri Sergisi (21 Haziran 1997 – 30 Mayıs 1998)
- Bizans Ortaçağında Kıbrıs: Doğunun ve Batının Kraliçesi Sergisi (26 Ekim 1997 – 30 Ocak 1998)
- Fayum Portrelelerinden Bizans Sanatının Başlangıcına Bizans İkonaları Sergisi (1 Ağustos 1998 – 30 Ağustos 1998)
- 1978 Depremi ve Selanik Anıtları Sergisi (1 Kasım 1998 – 30 Kasım 1998)
- Bizans Sırlı Seramikleleri: Sgraffito Sanatı Sergisi (11 Ekim 1999 – 31 Aralık 1999)
- Giorgos Tsaras’ın “Kapılar” Anıt Heykelleri Sergisi (14 Ocak 2001 – 30 Ocak 2001)
- Giorgos Tsolozidis Koleksiyonu: Bir Koleksiyoncunun Gözünden Bizans Sergisi (29 Ocak 2001 – 31 Aralık 2001)
- Bizans Zamanı, İşleleri ve Günleleri: Bizans’ta Günlük Yaşam Sergisi (1 Ekim 2001 – 31 Mayıs 2002)
- St. Gall Manastırı ve Hazineleleri Sergisi (11 Ocak 2002 – 3 Şubat 2003)
- Bizans Sırlı Seramikleleriyle Tanışma Sergisi (28 Ağustos 2002 – 31 Ekim 2002)

- Photis Zachariou Athos: İzlenimler ve Anılar Sergisi (1 Aralık 2002 – 30 Mart 2003)
- “Arkeolojiler” 15. Uluslararası Photosynkyria 2003 Sergisi (22 Şubat 2003 – 25 Mart 2003)
- Rönesans’tan 19. Yüzyıla Venedik Camları: Renkler ve Şeffaflık Sergisi (12 Nisan 2003 – 11 Mayıs 2003)
- Bizans Günlük Yaşamının Tüm Yönleri Sergisi (2 Ocak 2003 – 30 Mayıs 2003)
- Beyaz Kule: Kentin Simgesi Sergisi (4 Eylül 2003 – 4 Eylül 2006)
- Avrupa’nın Uçbeyleri Sergisi (4 Eylül 2004 – 30 Ekim 2004)
- Yunan Kız Lisesinin Geleneksel Kıyafetleri Sergisi (13 Aralık 2004 – 13 Ocak 2005)
- Dori Papastroutou Koleksiyonundan Kâğıt İkonalar Sergisi (9 Temmuz 2005 – 31 Ekim 2005)
- İkiz İlham Perileri: Avrupa Müzelerinden Genç Sanatçılar Sergisi (17 Aralık 2005 – 19 Ocak 2006)
- Arnavutluk Ortodoks Toplulukları İkonaları: Korce Ulusal Ortaçağ Sanatı Müzesi Sergisi (14 Mart 2006 – 12 Haziran 2006)
- Değerli Gelenek: Aristoteles Üniversitesi Folklor Müzesinden Mücevherler, Takılar ve Tılsımlar Sergisi (6 Temmuz 2006 – 28 Şubat 2007)
- Selanik’in Yemek Kültürü Sergisi (22 Eylül 2006 – 8 Ekim 2006)
- Heterotopi: I. Selanik Çağdaş Sanat Bienali Sergisi (21 Mayıs 2007 – 30 Eylül 2007)
- Avrupa’nın Kareleri – Avrupa İçin Kareler Sergisi (9 Kasım 2007 – 9 Aralık 2007)
- Selanik Bilim İnsanlarının Portreleri 1900-1980 Sergisi (11 Ekim 2007 – 18 Kasım 2007)
- Nikos Alexiou “Son” Sergisi (8 Aralık 2007 – 29 Şubat 2008)
- Mekânlar ve İbadet Yerleri: Selanik I. Fotoğraf Bienali Sergisi (23 Mayıs 2008 – 31 Ağustos 2008)

- Efthymios Varlamis “Kutsal Dağ” Sergisi (15 Ekim 2008 – 31 Ocak 2009)
- Kyriakos Krokos: Anılar, Çizimler, Resimler Sergisi (28 Eylül 2008 – 12 Ekim 2008)
- Miro of Mallorca Sergisi (4 Eylül 2009 – 31 Ocak 2010)
- İkon Olarak Mimarlık: Bizans Sanatındaki Mimarlığı Algılamak ve Kavramak Sergisi (6 Kasım 2009 – 31 Ocak 2010)
- Kalfayan Koleksiyonundaki Ermeni Sanatının Yönleri Sergisi (11 Ocak 2010 – 10 Ekim 2010)
- Eski Kesişim Yolları: Yenile Sergisi (11 Eylül 2010 – 18 Aralık 2011)
- Yunan Ulusal Bankası Koleksiyonundan Yunan Ressamlar Sergisi (23 Şubat 2010 – 1 Mayıs 2010)
- Konstantinos Xenakis Resim Sergisi (24 Ekim 2010 – 31 Ocak 2011)
- Thomas Mozinki “Kutsal Dağ” Fotoğraf Sergisi (1 Kasım 2010 – 31 Mart 2011)
- Bulgaristan’ın Karadeniz ve Trakya Kıyılarından İkonlar Sergisi (26 Kasım 2011 – 3 Nisan 2012)
- Bizans ve Araplar Sergisi (14 Ekim 2011 – 31 Mart 2012)
- Cyrillitsa: Kiril Alfabesi Harflerine Adanmış Resim Sergisi (23 Mayıs 2012 – 30 Haziran 2012)
- Tirikoglou Koleksiyonundan Doğu Akdeniz Turu Sergisi (2 Temmuz 2012 – 8 Eylül 2012)
- Günümüz Yunanistan’ında Hz. İsa Sergisi (31 Mayıs 2012 – 20 Haziran 2012)
- Koleksiyoncuların Selanik’i: Kentten Hikâyeler (21 Eylül 2012 – 8 Aralık 2012)
- Louvre’dan Selanik’e Sanat Eserleri Sergisi (14 Ekim 2012 – 27 Haziran 2013)
- Balkanlarda “Armée d’ Orient”: Thermi/Sedes’teki Hastanenin Arkeolojik Kalıntıları Sergisi (21 Aralık 2012 – 12 Mayıs 2013)

- ZAMAN + MEKÂN: C.P. Cavafy'den Yirmi İki Şiir Sergisi (31 Mayıs 2013 – 31 Ağustos 2013)
- Selanik Kenti ve Kuleleri Sergisi (2 Nisan 2013 – 28 Nisan 2013)
- Yeni Doğan Dünyalar: Apostolos Kilessopoulos Retrospektif Sergisi (16 Eylül 2013 – 31 Ekim 2013)
- Harflerin Işığı Sergisi (28 Kasım 2013 – 2 Mart 2014)
- Işık Selanik'ten Yükselir Sergisi (31 Ocak 2014 – 2 Mart 2014)
- Kenti Hayal Et: Selanik 2014 Sergisi (20 Haziran 2014 – 29 Haziran 2014)
- Bizim (?) Bizans'ımız: Bizans Kültürü Müzesi'ne 30+1 Görsel Yaklaşım Sergisi (23 Haziran 2014 – 30 Eylül 2014)
- Philippi 1914 – 2014: Atina Fransız Okulunun Yüz Yıllık Araştırması Sergisi (23 Ekim 2014 – 31 Ocak 2015)
- Tetra Makri Sergisi (11 Mart 2015 – 6 Mayıs 2015)
- Yurtdışındaki Bulgar Mimarlar Sergisi (22 Mayıs 2015 – 22 Haziran 2015)
- Konuşuyorum... Kanıt ve Tanıklıklar: Manolis Anagnostakis Yıllı Etkinlikleri Sergisi (15 Ekim 2015 – 15 Aralık 2015)
- Doğu Akdeniz'de Seyahat: Theodoros Korres Yunan Kültürü Dijital Arşivi (AUTH) Sergisi (23 Haziran 2015 – 16 Eylül 2015)
- Savaşın Kıyısında: Alman İşgali Altında Selanik (1941 – 1944) Bryon Metos Fotoğraf Koleksiyonu Sergisi (10 Şubat 2016 – 21 Mayıs 2017)
- Yunan Kâğıt İkonları: Yunanistan ve Rusya Arasında İletişim Yolu Sergisi (24 Ekim 2016 – 11 Aralık 2016)
- Bulgaristan'da UNESCO Koruması Altındaki Eserler Sergisi (6 Ekim 2016 – 23 Ekim 2016)
- Selanik'ten Viyana'ya Yürüyorum Sergisi (5 Nisan 2017 – 18 Mayıs 2017)
- Bizans Kültürü Müzesi'nin El Yazması Koleksiyonu Sergisi (18 Ekim 2017 – 18 Kasım 2017)

- Fossati Kardeşlerin Ayasofyası: Aristoteles Üniversitesi Trikoglios Kütüphanesi Sergisi (15 Haziran 2017 – 15 Ekim 2017)
- Yeni-Dışavurumculuk: Modern Dünyanın Karşı Sunumları Sergisi (8 Eylül 2017 – 22 Ekim 2017)
- TEMPLON: Kutsal Figürler – İnancın Gizli Kapıları Sergisi (27 Ekim 2017 – 28 Şubat 2018)
- Büyük Savaşın Girdabına Doğru: Armée d 'Orient (1915-1918) Selanik'i Sergisi (14 Aralık 2017 – 30 Eylül 2018)
- Anıtların Hatıraları Sergisi (20 Nisan 2018 – 17 Haziran 2018)

c) Gezici Sergiler

- Doğu Deniz Yollarında Ortaçağ Limanları: Kuzey Ege, Karadeniz, Hazar Denizi Sergisi (15 Aralık 2012 – 12 Mayıs 2013)
- Işık Üstünde Işık: Bir Aydınlanma Hikâyesi Sergisi (31 Ekim 2011 – 11 Haziran 2012)
- Morphou: Eski Mirasın Yağmalanması ve Yıkımı Sergisi (19 Ekim 2013 – 19 Ocak 2014)
- Ortaçağ Sırp Krallığı'nın Kalbinden Mimari Hazineler Sergisi (7 Aralık 2012 – 3 Mart 2013)
- Thermi/Sedes'te I. Dünya Savaşı Fransız-Sırp Askeri Hastanesine Arkeolojik Tanıklık Sergisi – Sırbistan Tarihi Müzesi (22 Aralık 2016 – 20 Şubat 2017)
- Doğu Akdeniz'de Seyahat: Theodoros Korres Yunan Kültürü Dijital Arşivi (AUTH) Sergisi (30 Mart 2018 – 20 Mart 2018)

Bizans Kültürü Müzesi'nin süreli sergilerinin sıklıkla yenilenmesi ve müzenin farklı müzeler ve sanat kurumlarıyla işbirlikleri yapıp ortak sergiler düzenlemesi hem koleksiyonunun farklı nesnelerinin görülebilir olmasına hem ziyaretçileri ile olan ilişkisinin sürekliliğine katkı sağlamaktadır. Ayrıca müze, Bizans kültürünü tanıtmak amacıyla Yunanistan içinde ve dışındaki bölgelere gezici sergiler düzenlemektedir. Böylece sadece kentteki müze izleyicisiyle değil, kente ulaşım sağlayamayan

izleyicilerle de buluşmayı amaçlamaktadır. Bunun yanında müze, ziyaretçileri ile olan ilişkisini sadece koleksiyonu üzerinden tanımlamamakta; çocuk festivalleri, konserler, yılbaşı etkinlikleri, kitap tanıtımları, imza günleri, müzede bir gece etkinlikleri, film gösterimleri, seminerler, konferanslar, paneller ve dersler ile toplumun kültürel gereksinimlerini karşılama görevini üstlenmektedir. Bu haliyle Bizans Kültürü Müzesi, toplumsal işlevlerini etkin bir şekilde gerçekleştiren ve içinde bulunduğu kent olan Selanik'in kültürel yaşamını canlandırma amacı taşıyan bir anlayışa sahip olduğu söylenebilmektedir. Kentin sahip olduğu Bizans kimliğini daha da görünür kılmak için yaptığı çalışmalarla müze, sadece kent halkına değil, dışarıdan gelen izleyicilerine de hitap etmekte ve koleksiyonları ve etkinlikleri üzerinden Bizans kültürünün tanıtılmasına sürekli bir biçimde katkı sağlamaktadır.

Görsel 3.3.3.: Bizans Kültürü Müzesi.

Kaynak: © Ezgi Özdemir, 2017.

Görsel 3.3.4.: Bizans Kültürü Müzesi.

Kaynak: © Museum of Byzantine Culture Thessaloniki. **Introduction to the Permanent Exhibition**, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://mbp.gr/en/introduction-permanent-exhibition> 12 Nisan 2018.

Görsel 3.3.5.: Mozaik zemin, ressam Dimitra Kamaraki'nin, antik kentlerin üzerine inşa edilen Selanik'in çağdaş kent ortamının devamlılığına ve çevresindeki kazılara adanan soyut bir çalışması ile çevrelenmiştir.

Kaynak: © Museum of Byzantine Culture Thessaloniki. **Introduction to the Permanent Exhibition**, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://mbp.gr/en/introduction-permanent-exhibition> 12 Nisan 2018.

Bizans Kùltürü Müzesi, Selanik Arkeoloji Müzesi'nin Erken Hristiyanlık döneminde bıraktığı anlatısını sürdürür bir biçimde, kentin Erken Hristiyanlık döneminden 20. yüzyıla kadar olan tarihini farklı yönleri ile ele alarak sergilemektedir. Müzede sergilenen eserlerin çoğunun Selanik içlerinden ve Makedonya bölgesindeki yerleşim yerlerinden elde edilmesi, müzenin Selanik kentinin en parlak zamanları olduğı düşünölen Bizans Dönemindeki haline ışık tutmasını ve kentin Bizans kimliğini öne çıkarmasını sağlamıştır. 2005 yılında Avrupa Konseyi tarafından verilen “Yılın Müzesi” ödölü alan ilk Yunan müzesi olması ile dikkat çeken ve adını geniş kitlelere duyuran müze, gerek süreli sergilerinin gerekse eğitim faaliyetlerinin sürekliliğıyle kent içerisinde etkin bir biçimde görev almaktadır. Bizans Kùltürü Müzesi'nde genel anlamda Bizans kùltürünü ve yaşantısını yansıtmak amaçlasa da, Makedonya bölgesinde bir Bizans müzesi olması gerekliliğı fikriyle kurulduğundan müze, Selanik özelinde kentin Bizans tarihini, kùltürünü, günlük ve dini yaşantısını, sanatını ve zanaatını aktarmayı hedeflemiştir. Bu yönüyle Selanik ve çevresinin köklerini ortaya koymakta ve tanıtmaktadır.

Oldukça geniş bir alanı kaplayan Bizans Kùltürü Müzesi'nde izleyici ile karşılıklı etkileşimin sağlanabilmesi için multimedya sistemleri devreye sokulmuş ve sergilemede vitrin kullanılmaması ile müze ile izleyici arasındaki engeli kaldırmak amaçlanmıştır. Müze, kentin kimliğini ve kùltürel tarihini yansıtırken aynı zamanda sahip olduğı son teknolojiyle donatılmış laboratuvarlar ve atölyeler ile eser koruma ve onarım çalışmalarını sürdürmektedir. Müze içerisinde vitrinsiz sergileme yönteminde de olduğı gibi izleyici ile eser arasında bir engelin bulunmaması, bir yandan müzenin koruma ve sergileme arasında sağladığı dengeyi göstermekte, öte yandan izleyiciye korumanın önemi didaktik olmayan bir biçimde aşılannmaktadır. Bu yönüyle Bizans Kùltürü Müzesi, hem kentin kimliğini yansıtarak hem de toplumun kùltürel yapısının yine toplum tarafından korunması gerektiğini sessizce hatırlatarak toplumsal ve kùltürel yapılanmanın önemini vurgulamaktadır.

Bizans Kùltürü Müzesi, sürekli sergileriyle Bizans kimliğini ve kùltürünü eğitimden yönetime, dini etkinliklerden günlük yaşama kadar her yönüyle ele alıp yansıtmaktadır. Müzenin Selanik'i ve kentin kimliksele özelliklerini doğrudan işleyen süreli sergileri kent kimliğinin daha açık bir şekilde görölmesini sağlamaktadır. Bu

sergilerden biri olan “1978 Depremi ve Selanik Anıtları” sergisi, Selanik’te 1978 yılında gerçekleşen büyük depremin sonucunda hasar gören tarihi anıtların fotoğraflarından oluşan işleri içermektedir. Serginin önemli bir özelliği sadece kentte yer alan Bizans yapılarının değil, farklı kültürlerle ait olan bütün tarihi anıt ve yapıların depremde gördüğü zararları ele almasıdır. Sergi ile Selanik’in geçirdiği felaketlere karşın, barındırdığı birbirinden farklı kültürlerle ait mimari yapılar ile ortaya çıkan kent belleğini korumanın önemi vurgulanmıştır.

Görsel 3.3.6.: “Beyaz Kule: Kentin Simgesi” süreli sergisinin yer aldığı holden görünüm.

Kaynak: © Museum of Byzantine Culture Thessaloniki, **White Tower – The Symbol of the City Through Time**, (t.y.) (Çevrimiçi)

<http://www.mbp.gr/en/exhibitions/%E2%80%9Cwhite-tower-symbol-city-through-time%E2%80%9D> 21 Temmuz 2018

Bizans Kültürü Müzesi tarafından, Selanik’i simgeleyen en önemli yapılardan biri olan ve bugün kentin logosunda yer alan Beyaz Kule yapısı bir süreli sergi alanı olarak kullanılmış ve burada gerçekleştirilen “Beyaz Kule: Kentin Simgesi” isimli sergide kent tarihinde önemli bir yeri olan kule üzerinden kent belleği ve kimliği aktarılmıştır. Bir süre Bizans Kültürü Müzesi tarafından süreli sergi alanı olarak kullanılmış olan Beyaz Kule, kentte yer alan en eski yapılardan biri olması ve pek çok farklı kültürün kent üzerindeki egemenliğine şahit olmuş olması (detaylı bilgi için bkz: Beyaz Kule Müzesi, s. 148) bakımından önemli bir yapıdır. Sergi ile yapının tarih boyunca edindiği

farklı işlev ve görevler, görünümündeki değişiklikler ve yapının kent içerisindeki konumu ve önemi fotoğraflar ve çizimler ile desteklenerek aktarılmıştır.

Kentin kültürel çokluğa sahip yapısının en iyi şekilde aktarılabildiği olgulardan birisi de yemek kültürüdür. Bizans Kültürü Müzesinin yer verdiği süreli sergilerden biri olan “Selanik’in Yemek Kültürü” sergisi, 2006 Yılı Avrupa Kültürel Miras Günleri kapsamında gerçekleştirilmiştir. Çeşitli sanatçıların fotoğraf işlerinin ağırlıklı olarak yer aldığı sergide, kuruluş yıllarından günümüze Selanik’in yemek kültürü hakkında izleyicilere bilgi verilirken, antik dönemden günümüze Selanik sofrası kültüründeki değişiklikler ve aynılıklar görsel bir anlatı yolu benimsenerek aktarılmıştır. Kullanılan sofrası eşyalarının biçimi değişse de işlevinin değişmemesi ve en temel insani ihtiyaçlardan biri olan yemek yemenin kentin tarihi boyunca bir kültüre dönüşmesinin belirtildiği sergi büyük ilgiyle karşılanmıştır.

Görsel 3.3.7.: “Beyaz Kule: Kentin Simgesi” süreli sergisinin yer aldığı holden görünüm.

Kaynak: © Museum of Byzantine Culture Thessaloniki, **About Appetite... in Thessaloniki**, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://www.mbp.gr/en/exhibitions/%E2%80%99About-appetite%E2%80%A6-thessaloniki%E2%80%99D> 21 Temmuz 2018

Bizans Kültürü Müzesi’nin kenti farklı biçimlerde ele alan bir süreli sergisi de, on beş farklı koleksiyonların kent ile ilgili biriktirdikleri nesne ve eserlerden oluşturulan “Koleksiyoncuların Selanik’i: Kentten Hikâyeler” sergisidir. Vassilis Vassiakostas,

Alexandros Garyphallos, Savvas Demertzis, Giorgos Thomareis, Kalfayan Ailesi, Manolis Kandylakis, Panagiotis Kokkas, Giorgos Konstantinidis, Yannis Megas, Vassilis Nikoitsios, Angelos Papaioannou, Giorgos Patieridis, Kostas Stamatis, Dimitris Takas, Alexandros ve Lena Chaitoglou gibi koleksiyonerlerin çoğu ilk kez görücüye çıkan eserlerinden oluşan sergide kentte basılan gazete ve dergiler, kentin okullarında okuyan öğrencilere ait diploma ve karneler, kent ticaretinde kullanılan paralar, posta pulları, resimler, fotoğraflar, kent haritaları, kamusal belgeler ve kentte yer alan askeri birliklere ait üniformalar gibi pek çok etnografik özelliği olan nesne izleyicilere açılmıştır. Farklı kültürlerin kolektif bir şekilde oluşturduğu kent kimliği, benzer şekilde, farklı koleksiyonerlerin nesneleri ile kolektif bir şekilde oluşturulan bu sergide gösterilmiştir. Böylece farklı kişilerin farklı şekillerde algıladıkları Selanik'in kent anlatısının bütüncül bir şekilde aktarılması amaçlanmıştır.

Selanik'in göze çarpan özelliklerinden birisi olan kulelerin kent içerisindeki yerlerini ve anlamlarını öne çıkarmanın amaçlandığı bir diğer süreli sergi olan "Selanik Kenti ve Kuleleri" sergisi, kentte çıkan Parallaksi dergisi ve kentin grafik tasarım topluluğu ile ortaklaşa düzenlenmiştir. Selanik'te grafik tasarım işleri ile uğraşanların işlerini göstermelerine olanak sağlayan sergide kentin üç kulesi, Beyaz Kule, Trigonion Kulesi ve OTE İletişim Kulesi üzerinden kulelerin tarihi, kent insanı için kulelerin ne anlam ifade ettiği ve bu kulelerin zamanla nasıl kentin simgeleri haline geldikleri gibi konular ele alınmıştır. Grafik tasarımcıların kendi yaklaşımlarını görselleştirdikleri eserlerde kulelerin bütün özellikleri ve simgeledikleri değerler ortaya konulmuş ve Selanik'in zaman içerisinde gelişen tarihi de bu yolla aktarılmıştır.

Bizans Kültürü Müzesi'nin kentin kimliğini yansıtmayı temel alan en göze çarpan süreli sergilerinden biri "Işık Selanik'ten Yükselir" sergisidir. Müzenin halka açılmasının yirminci yılı nedeniyle müze için önemli bir tarih olan 2014 yılında gerçekleştirilen sergi ile Bizans kültürünün önemli değerlerinden olan Selanik doğumlu Aziz Cyril ve Methodius anılmış, onların buldukları yazılı Slav dili ve Kiril alfabesi dolayısıyla Hristiyanlığın Orta Avrupa ve ötesine yayılabilmesi kutlanmıştır. Sergi ile Bizans dönemi Selanik kent yaşamının 9. yüzyıla ait pek fazla bilinmeyen ruhani ve kültürel altyapısı, Aziz Cyril ve kardeşi Methodius'un Orta Avrupa'daki Slavlar ile olan diplomatik ve sivil ilişkileri ve misyonerlik etkinliklerine 'ışık

tutulması’ amaçlanmıştır. Sergi, fotoğrafik ve görsel malzemeler kullanılarak oluşturulmuş ve müzenin kendi koleksiyonundan eserler ile zenginleştirilmiştir.

Görsel 3.3.8.: “Işık Selanik’ten Yükselir” süreli sergisinin yer aldığı holden görünüm.

Kaynak: © Museum of Byzantine Culture Thessaloniki, **Ex Thessalonica Lux**, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://www.mbp.gr/en/exhibitions/%E2%80%99Cex-thessalonica-lux%E2%80%9D> 21 Temmuz 2018.

Bizans Kültürü Müzesi 2014 yılında ayrıca Selanik’in mimari gelişimi ve kentsel planlamasına getirilen önerilerin yer aldığı bir sergi olan “Kenti Hayal Et: Selanik 2014” sergisine ev sahipliği yapmıştır. Sergide görsel materyallerin yanı sıra çeşitli üniversitelerden akademisyenlerin de yer aldığı tartışmalar ve paneller düzenlenmiş, kent mimarisi üzerinde sanat eserlerinin etkisi konusunda öneriler sunulmuştur. Müzenin orta avlusunda gerçekleştirilen sergi kapsamında ayrıca çocuklar için kent planlamasını ele aldıkları resim atölyeleri, gençler için gönüllülük çalışmaları ve konserler gibi kent sakinlerini hedef alan çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir. Serginin temel amacı kent kültürünün ve imajının kentte yaşayan bireylerin fikirleri ve kentin kurumlarının destekleri ile nasıl geliştirilebileceği konusunda işbirliği oluşturmaktadır. Bu nedenle, sergi kapsamında düzenlenen konferanslar, tartışmalar ve atölyeler ile kent sakinlerinin görsel düzenleme tekniklerini öğrenmesi ve kentteki yaşam kalitesinin artırılması için ne gibi olanaklara sahip olduklarını canlandırmaları

amaçlanmıştır. Kentin estetik açıdan iyileştirilmesi ve işlevselliğinin artırılması açısından kültürel ve çevresel değeri olan önerilerin değerlendirildiği ve kentsel sorunlara çözümlerin arandığı sergi kentin sivil girişimci topluluklarıyla ortaklaşa düzenlenmiştir. Serginin Selanik'in bilinmeyen ya da az bilinen kentsel özelliklerinin ortaya konulduğu ve kentsel dönüşüm ve yerel kalkınma ekseninde sanatsal eylemlerin etkisinin tartışıldığı yan etkinliklerinde özellikle gençlerin katılımı teşvik edilerek yeni bilgi ve tutumların sivil girişimler üzerinden yaygınlaştırılması hedef alınmıştır.

Yenilenen süreli sergileriyle halkın ilgisini canlı tutan Bizans Kültürü Müzesi'nin Selanik'i odak noktasına alan bir başka sergisi "Savaşın Kıyısında: Alman İşgali Altında Selanik (1941 – 1944) Bryon Metos Fotoğraf Koleksiyonu" isimli sergidir:

"Byron Metos koleksiyonu, Selanik'in 1941 – 1944 yılları arasında uğradığı Alman işgalinde görev alan Alman askerleri tarafından çekilen fotoğraflardan oluşmaktadır. Başlangıçta kimliği bilinmeyen bir Alman askeri tarafından toplanan fotoğraflar, daha sonra Yunanistan ile ilgili koleksiyonun bir kısmını satın alan koleksiyoncu Byron Metos tarafından satın alınmıştır.

Üçüncü Reich'in hem resmi hem de amatör fotoğraflara yansıyan propaganda gücünü ortaya koymayı amaçlayan sergide, Selanik'teki Alman işgali hala keşfedilmemiş bir dönem olduğundan, kentin tarihinin bilinmeyen yönlerine ışık tutmak amaçlanmıştır. Özgün fotoğraflar, filmler, reproduksiyonlar ve dijital gösterimlerin sunulduğu sergi, yakın zamana kadar "Alman işgalcilerin bakış açısı" olarak görülen fotoğrafların amatör olarak çekilmeleri nedeniyle birer tarihi belge olarak yeniden değerlendirilmelerini amaçlamış ve bu yönüyle sıra dışı bir karaktere sahip olmuştur."⁴²

Sergi kapsamında müzede, Alman işgali altındaki Selanik'teki fotoğraf üretiminin yönlerinin tartışıldığı uluslararası bir konferans düzenlenmiş ve sergi için bir katalog hazırlanmış, ayrıca sergi açılışında halka açık bir konser etkinliği düzenlenmiştir. Kent halkı tarafından büyük ilgi gören sergide, Selanik'in savaş dönemindeki halini gösteren etkili anlatım yöntemlerini benimsenmiş ve izleyicileri bilinçlendirmek

⁴² Museum of Byzantine Culture, "On the Margins of War: Thessaloniki under the German Occupation (1941-1944) through the Photographic Collection of Byron Metos", (t.y.), (Çevrimiçi), <http://mbp.gr/en/exhibitions/margins-war-thessaloniki-under-german-occupation-1941-1944-through-photographic>, 12 Nisan 2018.

amaçlanmıştır. Sergi Selanik Fotoğrafçılık Müzesi, NOESIS Bilim Merkezi ve Teknoloji Müzesi, Kalamaria Belediyesi Yunan Mübadilleri Tarihi Arşivi gibi kurumlarla işbirliği içerisinde gerçekleştirilmiş, ayrıca sergi kataloğunun düzenlenmesi ve uluslararası konferans için Selanik'te bulunan Almanya Federal Cumhuriyeti Başkonsoloslugu ve Bizans Kültürü Müzesi Dostları Derneğinin destekleri alınmıştır.

3.4. Makedon Mücadelesi Müzesi'nin Selanik Kent Kimliğini Yansıtmadaki Rolünün Değerlendirilmesi

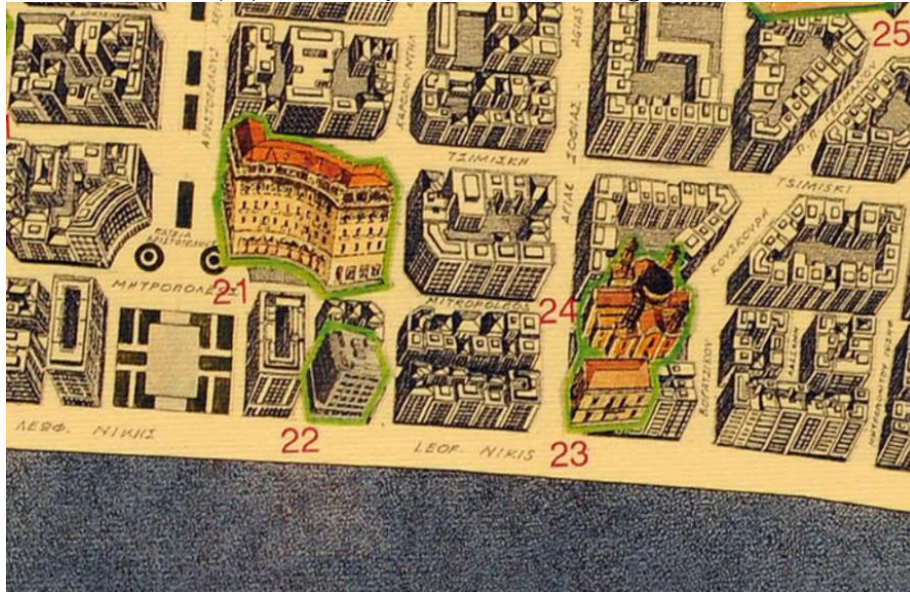
Selanik'in merkezinde en önemli Neoklasik mimari yapılarından birinde yer alan Makedon Mücadelesi Müzesi, kentin en işlek caddelerinden biri olan Nikis Bulvarı ve Tsimiski Caddesi arasında Proxenou Koromila sokağında yer almaktadır. 1894 yılında Selanikli iş insanı Andreas Syngros tarafından finanse edilen ve 19. yüzyıl Yunanistan mimarisinin önemli isimlerinden mimar Ernst Ziller tarafından tasarlanan yapı, 1893 – 1912 yılları arasında Yunanistan Konsoloslugu olarak hizmet vermiştir.⁴³

“Makedon yaşantısını anlatan bir müzenin kurulması düşüncesi, Makedonya'nın Yunanistan topraklarına alınmasından birkaç yıl sonra, 1917 yılında Venizelos Geçici Hükümeti tarafından 2134 sayılı kanunla belirtilmiş; antik çağlardan Osmanlı egemenliğinin sonlarına kadar olan dönemde Makedonya bölgesinde kayda değer bütün tarihi ve sanatsal değeri olan eserlerin toplanarak bir müze oluşturulması önerisi sunulmuştur. 1940'lı yıllara gelindiğinde müzenin kurulmasına yönelik faaliyetler Makedon Eğitim Birliği tarafından desteklenmiştir. 1965 yılının Aralık ayında, dönemin başbakanı Stefanos Stephanopoulos, Yunanistan'ın eski Yunanistan Başkonsoloslugu binasında yer alacak olan bir Makedon Mücadelesi Müzesi'nin kurulması ile ilgili kararnameyi imzalayarak müze için ilk resmi adımı atmıştır. 1978 yılındaki depremden sonra, bir zamanlar Selanik Yunan Konsolosluguna ev sahipliği yapan bina yenilenmiş ve Makedon Mücadelesi Müzesi'nin kurulması için Makedon Mücadelesi Müzesi Dostları Derneğine verilmiştir. Açılış 27 Ekim 1982 tarihinde dönemin cumhurbaşkanı Konstantinos Karamanlis tarafından gerçekleştirildi. 1990 yılında müzenin sergi alanı, yönetmen ve sahne tasarımcısı Giorgos Anemogiannis tarafından baştan sona yenilenmiştir. Sergi alanının ikinci bir yenilenme çalışması

⁴³ Foundation of MMS, "The Museum Building", **Museum for the Macedonian Struggle - Guide to the Museum.** (t.y.), (Çevrimiçi), Thessaloniki, www.imma.edu.gr, 1 Nisan 2018.

2008-2009 yıllarında gerçekleşmiş ve yeni sergi alanı 4 Aralık 2009 tarihinde Yunanistan Parlamentosu Başkanı Philippos Petsalnikos tarafından açılmıştır⁴⁴

Görsel 3.4.1.: Makedon Mücadelesi Müzesi (23) ve Aziz Gregory Palamas Kilisesi (24)'nin kent içindeki konumlarını gösteren harita.

Kaynak: © Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα (t.y.) (Çevrimiçi)
<http://www.imma.edu.gr/imma/index.html>, 10 Nisan 2018.

1981 yılında Makedon Mücadelesi Müzesi Vakfı tarafından müzeye dönüştürülen yapının hemen yanında yine mimar Ernst Ziller tarafından tasarlanan Aziz Gregory Palamas Kilisesi yer almaktadır. Müzenin koleksiyonu çoğunlukla silahlar, askeri ve diğer resmi üniformalar, haritalar, kitaplar, gazeteler, fotoğraflar ve çeşitli hatıra nesneleri gibi etnografik eserlerden oluşmaktadır. Makedon Mücadelesi hakkında geniş bir arşivi bulunan müzenin en önemli koleksiyon özelliklerinden biri de içerdiği nesne, eser ve belgelerin büyük çoğunluğunun doğrudan Makedon Mücadelesine katılmış kişilere ait olmasıdır. Müzenin koleksiyonunda yer alan ve türünün tek örneği olan bazı nesnelerin arasında Taksim Paşa'nın saha gözlükleri, Kenan Messaré'nin tabancası, Polygyros'ta bir okul inşaatı için yetki veren ferman, Edward Stanford'un Türkiye'nin Avrupa topraklarında kalan kısmına ait etnografik haritası, Makedonya'daki Hristiyan okulları haritası, Penelope Delta'ya ait kâğıt ağırlığı, Pavlos

⁴⁴ Τδρυμα Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα, *Το χρονικό της ίδρυσης του μουσείου*, (26 Ekim 2010), (Çevrimiçi), <http://www.imma.edu.gr/imma/museum/timeline.html>, 21 Nisan 2018.

Melas'ın sandığı, avcı bıçağı, aile fotoğrafları ve düğün davetiyesi, Atina Başpiskoposu Chrysostomos Hatzistavros'un kıyafetleri, İskenderiye ve Morihovon bölgelerinden kadın elbiseleri ve Jön Türkler Hareketinin taşbaskısı yer almaktadır.⁴⁵

Makedon Mücadelesi Müzesi, sergilerinde 1893 – 1908 yıllarında bugünkü Kuzey Yunanistan bölgesinde, Osmanlı İmparatorluğunun gücünü kaybedeceği öngörüsüyle Makedonya'ya sahip olmak isteyen Yunan ve Bulgar güçleri arasında yaşanan toplumsal, siyasi, kültürel ve askeri çatışmaları ve bunların günümüze yansıyan sonuçlarını ele almaktadır. Yunan güçlerin üstün geldiği Makedon Mücadelesi, bölgedeki Helenizm ideasını sağlamlaştırmış ve devamında bütün Balkanlarda olduğu gibi Selanik'te de bir dizi toplumsal, ekonomik ve politik gelişmeyi tetiklemiştir.

Müzenin giriş katında yer alan yedi sergi odasında, Makedon gelenekleri korunmaya çalışılarak gerçekleştirilen çağdaşlaşma çalışmalarının yanında hızla değişen Balkan toplumunun bu çalışmalara ne şekilde ayak uydurduğu konuları da ele alınmıştır. Makedon Mücadelesinin ana tema olarak belirlendiği ve mücadeleye öncülük eden tarihi kişiliklerin etkilerinin de yansıtıldığı müzenin yedi sürekli sergisi şu şekilde adlandırılmıştır:

- Mücadeleden Önce Makedonya
- Batı Makedonya'daki Mücadele
- Selanik Konsolosluğu ve Konsolos Lambros Koromilas'ın Ofisi
- Makedonya Halkının Mücadele'deki Rolü
- Orta ve Doğu Makedonya'daki Mücadele
- Giannitsa (Yenice) Gölündeki Mücadele
- Jön Türk Devriminden Sonra Makedonya'daki Olaylar

Müzenin sürekli sergi alanında yer alan Mücadeleden Önce Makedonya odasına Selanik ve Selanik'e bağlı yerleşimlerin mücadeledeki yerini gösteren bir dokunmatik ekran yerleştirilmiş, bağımsızlık mücadelesi 1821 yılında başlayan Yunan gruplarının hareketlerinden itibaren ele alınmıştır. Mücadelenin seyri maketler ve dioramlar ile

⁴⁵ Ίδρυμα Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα, **A.e.**, (21 Nisan 2018).

canlandırılmış, kullanılan savunma aletleri ve dönemin gazete ve yayınları ile bağımsızlık anlatısı somut bir biçimde belgelenmiştir. Batı Makedonya'daki Mücadele sergi alanında ise bağımsızlık savaşı veren Yunan gruplarının Bulgar güçlerine karşı verdiği mücadele ve bu mücadelenin önde gelen kişilerine odaklanılmıştır.

Görsel 3.4.2.: Makedon Mücadelesi Müzesi, Batı Makedonya Mücadelesi sergi alanında yer alan portre galerisi.

Kaynak: © Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα (t.y.) (Çevrimiçi)
http://www.imma.edu.gr/imma/exhibition-old/hall_B/index.html, 10 Nisan 2018.

Makedon Mücadelesi Müzesi'nin yer aldığı tarihi binanın mücadelenin genel merkezi olarak rol oynamış olan eski Yunan Konsolosluk binası olması sebebiyle, dönemin Selanik Başkonsolosu Lambros Koromilas'ın ofisi de kalıcı bir sergi alanına dönüştürülmüştür.

“Selanik'teki Yunan Konsolosluk, özenle seçilmiş diplomat ve ‘özel kalemlerden’ oluşmaktaydı. Görevleri durumu incelemek ve 1890'ların ortalarından itibaren başlayan Bulgarların dini dönüştürme çabalarına karşı savunmaları için yerel Yunan halkını örgütlemektir. Bu nedenle kilise, öğretmenler, silahlı isyancılar ve kasaba ve köy komitelerinin önde gelen temsilcileriyle temas halindeydi. Selanik Konsolosluk, bu operasyonlar yürütüldüğü sırada Makedonya bölgesindeki diğer Yunan konsoloslukları ve Dimitrios Kalapothakis'in Atina'daki “Makedon Komitesi” ile yakın işbirliği içinde çalışmıştır.

Operasyonların önde gelen figürlerinden birisi de Mayıs 1904'ten 1906 yazına kadar kadar başkonsolosluk görevini yürüten Lambros Koromilas (1856-1923)'tir. Koromilas'ın başarısı, Yunan hükümetinin kendisini Atina'ya gönderdiği görevinden

*geri çağırması için zorlayan Osmanlı hükümetinden gelen protestolara neden olmuştur. Buna rağmen, Koromilas'a "Makedonya'daki Yunan Konsoloslukları Müfettişi" ünvanı verilmiş ve 1907'nin sonuna kadar büyükelçi olarak Washington'daki görevine devam etmiştir."*⁴⁶

Genel olarak verilen mücadelelerin çarpıcı yönlerinin aktarıldığı bir diğer sergi alanı olan Giannitsa (Yenice) Gölündeki Mücadele odasında gerçek boyutlu dioramalar ile tarihsel canlandırma yapılarak etkili bir sergileme ortamı elde etmek amaçlanmıştır. Burada yer alan 20. yüzyılın başlangıcında bir okul ortamının canlandırıldığı dioramalarda, Rum Ortodoks Patrikhanesine mensup insanlar kiliselerini Bulgar Eksarhlığına karşı korurken betimlenirken (bkz: Görsel 3.4.4.), Yunan birliklerinin Selanik'e 45 km yakınlıktaki Giannitsa Gölündeki mücadelesi de ayrıca canlandırılmıştır.

Müzenin birinci katındaki çok amaçlı sergi salonunda süreli sergiler; Yunanca, İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerinde seslendirilmiş Makedon Mücadelesi filminin gösterimi ve Pavlos Melas ile Makedonya Yolculuğu isimli görsel – işitsel sistem yer almaktadır. Ayrıca ziyaretçiler ve araştırmacılar yine bu katta bulunan Makedonya Tarihi Arşiv Araştırma Merkezi'nin (KEMIT) dijital arşivlerinden Makedon Mücadelesi ve kenti etkileyen diğer önemli olaylar ile ilgili bilgilere erişebilme olanağı bulmaktadır. 2003 yılında yenilenen ve interaktif sergileme alanlarına kavuşan müze, tarihi belgelerden oluşan arşivini de dijital ortama aktararak kent halkının ve diğer izleyicilerin bilgiye daha kolay erişmesini amaçlamıştır. Makedon Mücadelesi Müzesi, kentin kolay ulaşılabilir bir noktasında yer alması ve Yunanistan halkı için önemli konulardan biri olan bağımsızlık mücadelesini tüm yönleriyle incelemesi nedeniyle kent halkı tarafından ilgiyle izlenen müzelerden biridir. Müzenin, koleksiyon içeriğinden ve misyonundan bağımsız olmayacak şekilde ev sahipliği yaptığı süreli sergileri aşağıdaki gibidir⁴⁷:

- Chrysostomos Kalafatis'in Hatıraları Sergisi (1993)

⁴⁶ Τδρυμα Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα, **A.e.**, (21 Nisan 2018).

⁴⁷ Τδρυμα Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα, **A.e.**, (21 Nisan 2018).

- Pavlos Melas'ı Anma Sergisi (1994)
- Penelope Delta ile Makedonya Sergisi (1996)
- Balkan Savaşları Hatıraları Sergisi (1997)
- Nikoitsios Koleksiyonundan Birinci Dünya Savaşında Makedonya Sergisi (1998)
- Nikoitsios Koleksiyonundan Tarihin Kokusu: Yüz Yıllık Anılar Sergisi (2000)
- 1908'de Makedonya'da Sergisi – A. Papaioannou Koleksiyonu (2001)
- Makedonya'nın Efendileri: Balkan Savaşlarında Yunan Ordusunun İzci-Detektörleri (1912-1913) Sergisi (2003)
- Makedonya'yı Haritalamak 1870 – 1930 Sergisi (12 Kasım 2004 – 3 Aralık 2004)
- Makedon Mücadelesi Sırasında Makedonya Sergisi (26 Nisan 2004 – 3 Eylül 2004)
- Çocukların Gözünden Makedon Mücadelesi Sergisi (9 Ekim 2004 – 31 Aralık 2004)
- Makedon Mücadelesi Model Sergisi (10 – 14 Kasım 2004)
- Makedon Mücadelesinde Demiryollarının Rolü Sergisi (21 Kasım 2004 – 28 Şubat 2005)
- Gençler ve Müzeler: Asterios Koukoudes Koleksiyonundan fotoğraflar Sergisi (2005)
- Bir Bina Binlerce Hikâye Sergisi (2005)
- 1897 Yunan – Türk Savaşı Sergisi (2005)
- Germanos Karavangelis Sergisi (2010)
- Kuzey Yunanistan'da Toplum, Ekonomi ve Mimari: Makedonya ve Trakya Sergisi (9 Eylül 2010)
- Selanik'in Bağımsızlık Hatıraları Sergisi (26 Ekim 2012 – 31 Ocak 2013)
- Selanik'teki İngilizler Sergisi (5 Kasım 2012 – 31 Aralık 2012)
- Balkan Savaşları 1912 Sergisi (2013)
- İkinci Dünya Savaşı ve 21. Yüzyıl Devriminde Kıbrıslıların Ulus Oyunlarına Yanıtı Sergisi (2014)

- 20. Yüzyılda Aydınlanma ile Avrupa’da Yunan Felsefeciliği (2014)
- Mozaik Sergisi (1 Haziran 2014 – 30 Eylül 2014)
- Büyük Savaşta Makedonya: 100. Yıl Sergisi (26 Ekim 2015 - 31 Mart 2016)
- Birinci Dünya Savaşında Selanik Sergisi (2015)
- Evzonian Üniformaları: Yannis Mylonas'ın 40 Eserli Tarihi Rotası Sergisi (2016)
- Yunanistan - Sırbistan: Avrupa’da Balkanlar İçin Verilen 150 Yıllık Mücadele Sergisi (2017)

Görsel 3.4.3.: Makedon Mücadelesi Müzesi.

Kaynak: © Thessaloniki Sightseeing (t.y.) (Çevrimiçi) <https://thessaloniki-sightseeing.com/en/home/> 11 Nisan 2018.

Görsel 3.4.4.: Makedon Mücadelesi Müzesi dioramaları.

Kaynak: © Ίδρυμα Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα (t.y.) (Çevrimiçi)
<http://www.imma.edu.gr/imma/index.html>, 11 Nisan 2018.

Bağımsızlık mücadelesinde Selanik'in sahip olduğu stratejik konum ve politik önemi ön plana çıkaran Makedon Mücadelesi Müzesi, kentin özellikle Yunan halkı için değerli olan manevi yönlerini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Selanik'in yeniden Yunanistan Devletine bağlanmasıyla beliren Makedon kimliğini benimsetme ve tanıtmaya ihtiyacını karşılamayı hedefleyen müze, bunun için sadece Selanik kent merkezindeki binasında değil, Selanik'e bağlı ilçelerde de sergiler düzenlemektedir. Bunun yanında sınır bölgelerinde kalan okulların Selanik merkezine gelmeleri için gezi organizasyonları, yılın belirli zamanlarında okullar arası şiir, kompozisyon ve resim yarışmaları, tarihi belgesel ve film gösterimleri, Makedon mücadelesinin okullarda kutlanması için ek destek materyalleri sağlama, ilköğretim ve ortaöğretim öğretmenleri için müzecilik ve tarih öğretimi seminerleri gibi çeşitli çalışmalar gerçekleştirerek üst düzey bir katılım elde etmeyi amaçlamaktadır.⁴⁸ Müze ayrıca, lisansüstü seviyesindeki öğrencilerin araştırma yapmaları için kütüphane ve arşivini öğrencilere açmakta ve geçmişten günümüze Makedonya tarihini ele alan tezler

⁴⁸ Ίδρυμα Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα, A.e., (21 Nisan 2018).

yazmaları ve konu ile ilgili çalışmalar yapmalarını teşvik etmek için burs olanağı sağlamaktadır.

Selanik'in Makedon kimliğini vurgulayan Selanik Arkeoloji Müzesi ile benzer doğrultuda bir anlatıyı ve misyonu benimseyen Makedon Mücadelesi Müzesi, kentin Yunanistan topraklarına katılmasının hemen ardından fikri olarak oluşturulmuştur. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında Makedonya bölgesine egemen olmak için bir dizi isyanın çıktığı ve Yunan kuvvetlerin yıllar içerisinde üstünlük kazandığı büyük mücadeleyi merkeze alan müze, sergilerinde döneme özgü ve orijinal silahlar, üniformalar, haritalar, kitaplar ve fotoğraflar gibi nesnelere yer vermektedir.

Makedon Mücadelesi Müzesi, Selanik kentinin Makedon kimliğini vurgulamak misyonuyla kurulmasının ardından 1980'li yıllarda müze içeriğiyle aynı doğrultuda bir müze eğitimi programı oluşturarak, Selanik müzeleri arasında misyonunu eğitim çalışmaları üzerinden gerçekleştirmeyi hedefleyen ilk müze olmuştur. Bu bakımdan izleyicilere hem Makedon Mücadelesini aktarmayı hem de eski Makedon geleneklerini günümüze ulaştırmayı amaçlayan müze, kentin kökenini vurgularken somut olmayan kültürel mirasını da korumayı benimsemiştir.

Temelde Selanik Arkeoloji Müzesi ile benzer şekilde Megali Idea ve Helenizm düşüncesinin üzerine kurulmuş olan Makedon Mücadelesi Müzesi, çalışmalarına Makedon kültürünün kent içerisindeki etkinliğinin kuvvetlendirilmesi düşüncesi doğrultusunda devam etmektedir. Genellikle 1870 – 1912 yılları arasındaki olaylara odaklanılan müzede Makedon toplumunun Selanik ve çevresindeki yaşamı ve faaliyetlerinin ele alındığı çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Bunun için gölge oyunları, Selanik halkının mücadeleye olan desteğini görmek için kentteki askeri mezarlıların ziyareti, Makedon kültürünü anlatmaya yönelik şiir ve resim yarışmaları ve sertifika programları gibi etkinlikler yürütülmektedir. Bunların yanında müze tarafından imparatorluğa ait bir kentin daha sonraları ulus devlet içerisindeki bir kente dönüşüm sürecini gösteren çeşitli canlandırma, oyun ve görevlerden oluşan ve Selanik'in kültürel çokluğunun eleştirel bir şekilde ele alındığı programlar tasarlanmıştır. Bu programlar genellikle çocuklara yönelik olup; kentin kokularını, seslerini ve öyküsünü kendi hayal güçlerini kullanarak algılamalarını sağlamak

amaçlanmıştır. Kentin geçmişini ve kimliğini tanıtmaya yönelik tasarlanan bu programlar ile kentin geçmiş yaşantısı ile bugünkü yaşantısı arasında bağ kurulmuş ve kültürel çeşitliliğin ve kimliğin özümsemesi ve bu unsurlarla uyum sağlanmasının yolu açılmıştır.

Müze, “Selanik: Bir Kentin Dönüşümü” adlı eğitim programı ile Selanik’in son yüz yılını içerisine alan modern tarihini oyunlar, yaratıcı drama ve rol yapma etkinlikleri ile çocuklara sunmaktadır. Böylece çocukların kentin geçmişini, bir imparatorluğun parçası olan bir kentten ulus-devlet yapılanması olan başka bir kente evrilmesini, kültürel çokluk düşüncesini deneyimlemeyi ve her biri kendi hikâyesini anlatan anıtlar yoluyla kentin sesi, kokusu ve anlatıları ile iletişim kurmayı öğrenmeleri amaçlanmıştır.⁴⁹

Makedon Mücadelesi Müzesi’nin eğitim programları, müzelerin sadece kültürün yansıtıldığı değil, aynı zamanda yeniden oluşturulduğu alanlar oldukları anlayışı doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu nedenle eğitim programlarında eski Makedon geleneklerinin günümüze aktarılması ve özellikle okul çağındaki çocukların bu gelenekleri özümseyip onlara uyum sağlamaları hedeflenmektedir. Bu amaçla tasarlanan müze eğitimi programlarından biri de “Gölge Oyunu – Karagiozis’tir. “Karagöz, şeffaflaştırılmış (cam deri tabir edilen) deriden yapılan tasvir olarak adlandırılan insan, hayvan veya eşya şekillerinin çubuklar yardımı ile oynatılarak, arkadan verilen ışıkla beyaz perde üzerine yansıtılması temeline dayanan gölge oyununun adıdır.”⁵⁰ Makedon halk kültürünün vazgeçilmez unsurlarından biri olan Karagiozis’in gösterimi için yeni teknoloji yöntemleri kullanılmış ve böylece gölge oyunu öğrenciler için daha çekici hale getirilmiş; Karagiozis üzerinden dönemin toplumsal özelliklerini ve ulus bilincinin inşasında sanatın rolünü çağa uygun bir biçimde aktarmak amaçlanmıştır. Karagiozis yoluyla ayrıca dönemin mimari özellikleri üzerinde de durulmaktadır. Genellikle sahnenin sol tarafında Karagiozis’in barakası, sağ tarafında ise Osmanlı sultanının ya da beyinin konağı yer almaktadır.

⁴⁹ Τόρμα Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα, A.e., (21 Nisan 2018).

⁵⁰ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, **Geleneksel Türk Tiyatrosu Karagöz**, (t.y.), (Çevrimiçi), <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,12744/karagoz.html>, 10 Nisan 2018.

Sahne geçişlerinde farklı mimari unsurların da kullanıldığı gölge oyunu, dönemin kent mimarisine ve konut özelliklerine değinerek kent belleğini izleyicilere aktarmaktadır.

Görsel 3.4.5.: Karagiozis gölge oyunu karakterleri ve mimari unsurlar.

Kaynak: ©euGreeka.com (2016) (Çevrimiçi) <https://eugreeka.com/greek-shadow-theatre-alexander-the-great-and-the-accursed-serpent/> 11 Nisan 2018.

Selanik'in Makedon bağımsızlık mücadelesinde oynadığı önemli rolün üzerinde duran müze, dönemin sosyo-kültürel belleğini kent yapılanması üzerinden ortaya koyan süreli sergilere de ev sahipliği yapmıştır. Bu sergilerden biri olan ve 2005 yılında hazırlanan “Bir Bina Binlerce Hikâye” sergisiyle; müzenin yer aldığı eski konsolosluk binasının mücadeledeki önemi, mücadele sonrası dönemde değişen işlevleri, okul olarak kullanılması, 1978 yılında kentte büyük bir yıkıma yol açan depremde binanın gördüğü zarar, depremin hemen ardından gerçekleşen yenileme ve onarım çalışmaları gibi konular kent sakinlerinin hatıralarına da yer verilerek ele alınmıştır.

Müzedede Selanik'in kent kimliğini ve belleğini konu edinen sergilerden bir diğeri “Kuzey Yunanistan'da Toplum, Ekonomi ve Mimari: Makedonya ve Trakya” sergisidir. Sergide, Makedonya coğrafi bölgesinin tarih boyunca en gelişmiş kentlerinden biri olan Selanik'in toplumsal, ekonomik ve mimari özellikleri, müze arşivinden elde edilen belgeler ile birlikte farklı boyutlarıyla ele alınmıştır. Kentteki Yunan kimliğinin ve kentin kültürel çokluğa sahip karakterinin etnik mimari unsurlar ve arkeolojik eserler ile ifade edildiği sergi kent araştırmacıları tarafından da ilgiyle izlenmiştir. Ayrıca sergide kentteki diğer etnik kimliklere ve bu kimliklerin kente olan

etkilerine değinilmiş; Yunan, İspanyol, Yahudi, Türk, Ermeni ve Fransız kültürlerinin kente verdiği kozmopolitan karakter, bu kültürlere ait mimari yapılar ve geleneksel kostümler üzerinden aktarılmıştır. Benzer şekilde, Selanik'in Bağımsızlık Hatıraları ve Birinci Dünya Savaşında Selanik isimli sergileriyle müze, koleksiyonunda bulunan kitaplar, gazeteler, siyasi kararların yer aldığı yazışmalar, bölge haritaları, kartpostallar, fotoğraflar ve kişisel eşyaları tematik bir biçimde sergileyerek kentin iki önemli zaman dilimine ışık tutmayı amaçlamıştır.

Görsel 3.4.6.: Makedon Mücadelesi Müzesi “Bir Bina Binlerce Hikâye” sergisi.

Kaynak: © Ίδρυμα Μουσείου Μακεδνικού Αγώνα (t.y.) (Çevrimiçi)
<http://www.imma.edu.gr/imma/cache/image/e0ca9a15b6153677/2657.800.jpg>, 23 Nisan 2018.

Kentin Makedon kimliğini ve kent belleğini aktarmayı görev olarak benimseyen Makedon Mücadelesi Müzesi, bu konuda çok sayıda araştırma ve yayına, kitap, video ve eğitici bilgisayar oyunlarına ve görsel işitsel materyallere sahiptir. Müze, kent içerisinde Makedon kimliğini yansıtan etkin varlığı ile yetinmeyerek araştırma, yayın ve eğitim materyallerini çevrimiçi alanda da ücretsiz olarak paylaşarak izleyici ile etkileşim ve iletişimini ileri seviyede sürdürmeyi amaçlamaktadır.

3.5. Selanik Yahudi Müzesi'nin Selanik Kent Kimliğini Yansıtmadaki Rolünün Değerlendirilmesi

Selanik'in Yahudi topluluklarıyla olan ilişkisi Erken Hristiyanlık dönemine dek tarihlendirilebilmektedir. “Yahudiler; kentin kuruluşundan hemen sonra, Hristiyanlığın ilk aşamalarının yaşandığı dönemde Selanik'e yerleşmiş ve gelişmekte olan bir topluluk olarak başta Aziz Pavlus olmak üzere havarilerin ilgisini çekmiştir.”⁵¹ Bu dönemden başlayarak kentte giderek büyüyen Yahudi topluluğu, kentin Osmanlı egemenliğinde olduğu yüzyıllarda nüfus ve etki alanı bakımından hızlı bir artış göstermiştir. İstanbul'un 1453 yılında Osmanlı Devleti tarafından alınmasından sonra; padişahın İspanya, Portekiz ve İtalya'daki engizisyonlardan kaçan Yahudilere sığınak sağlama olanağına yanıt veren on binlerce Yahudi Selanik'e yerleşmiş ve burada Yahudi kültürünün gündemi hızla belirlenmiştir.⁵²

Osmanlı Devleti egemenliği altındaki Selanik'te uzun yıllar boyunca varlıklarını sürdüren Yahudi toplulukları, kentin kamusal, kültürel ve ticari alanlarını kullanmada ve kent yaşamını şekillendirmede oldukça etkin davranmışlar ve kentin her alanında yer almışlardır. “Osmanlı Dönemindeki Selanik Yahudileri, dini açıdan tamamen özgür bir biçimde kent yaşamını sürdürmüştür.”⁵³ Selanik'te dört yüzyıldan fazla güçlü ve yaygın bir şekilde varlığını sürdüren Yahudiler, kentin kimliğini şekillendiren önemli bir topluluk olarak konumlanmıştır. Yahudiler zamanla Selanik'te sadece nüfus bakımından üstün gelmemiş; kentin kültürel, politik ve ekonomik özellikleri üzerinde de etkin rol oynamıştır.

“Gelecek dört yüz yıl boyunca Selanik Yahudileri Osmanlı yönetiminde olacaktı. Kullandıkları diller Ladino, İbranice, Türkçe ve kendi ana dilleriydi. Yunanca bilgisi şarttı. Seferad Yahudileri, kentteki en büyük topluluk iken; Müslümanlar ikinci ve Yunanlar genellikle uzak ara üçüncü büyük topluluklar olarak yer almaktaydı. Bu durum 1800'lere kadar devam etmiştir. Kısaca, Selanik'teki Seferad Yahudileri 1912

⁵¹ Dan Georgakas, **The Jews of Thessaloniki, 1912-1941**, (t.y.), (Çevrimiçi), <http://www.jewishwikipedia.info/thessaloniki.html>, 14 Nisan 2018.

⁵² Georgakas, **A.e.**, (t.y.).

⁵³ Esin Ozansoy, "Selanik'in İspanya Yahudileri (Yerleşme, Yükseliş, Büyük Yıkım)", **Litera: Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi**, C.XXVII, No:2, 2017, s.116.

yılına kadar bir Yunan hükümetine bağlı değildi ve kentte yirminci yüzyıla kadar Yunan kültürü ikincil derecede önemliydi."⁵⁴

Selanik Yahudi Müzesi, kentte 2001 yılında Selanik'te bulunan Yahudi topluluğuna ait eski bir ticari çarşı görevi gören tarihi Cedid Han'da kurulmuştur. Selanik Yahudi Müzesi'nin misyonlarından biri, kentte iki bin yıldan uzun süredir varlığını sürdüren Yahudilerin geçmişini ve bugününü her yönüyle araştırmaya olanak sağlayan bir mekân olarak var olmaktır. Müze kurulduktan kısa bir zaman içerisinde, kentte büyük bir alan içerisinde bulunan ve Alman işgal kuvvetleri tarafından tahrip edilen Yahudi Mezarlığına ait mezar taşları koleksiyonunu, sinagoglardan kalan yapı parçalarını, dini eserleri, İbranice dilinde yazılmış eski ve az bulunan kitapları, aile yadigârlarını, *ketubotlar* (evlilik sözleşmeleri) ile II. Dünya Savaşı, özel yazışmalar, geleneksel kıyafetler, kumaşlar, masa örtüleri, kitaplar ve banka hesap cüzdanı ile ilgili kamusal ve özel belgeler toplanmıştır.⁵⁵ Selanik Yahudi Müzesi, savaş öncesinden kalan aile ve okul fotoğraflarının yer aldığı ve hala devam etmekte olan bağışlarla oluşturulmuş tek koleksiyona sahip olması nedeni ile Yahudilerin kent ile ne denli iç içe olduklarını ve kent kimliğine etkilerini bu koleksiyon üzerinden gözlemlemeye olanak yaratmaktadır. Bunun yanında müze, kent içerisinde etkin olan Yahudi şirketleri ile ilgili geniş bir dijital belge koleksiyonu barındırmaktadır.

⁵⁴ Georgakas, A.e., (t.y.).

⁵⁵ Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης, **Η αποστολή του Μουσείου**, (t.y.), (Çevrimiçi), <http://www.jmth.gr/article-06032014-history-of-the-museum>, 20 Nisan 2018.

Görsel 3.5.1.: Selanik Yahudi Müzesi’nde Yahudilerin Selanik’teki varlığını aktaran tarih şeridi alanı.

Kaynak: ©Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης, **Η αποστολή του Μουσείου**, (t.y.) (Çevrimiçi) http://www.jmth.gr/cpanel/resources/news-events/000084-seit-80ed67_m.jpg, 20 Nisan 2018.

Müzenin yer aldığı tarihi bina 1904 yılında, kentin Yahudi topluluğuna ait bir iş hanı olması amacıyla yapılmıştır. Cedid Han ismiyle de bilinen bina, Selanik kent merkezinde 1917 yılında çıkan ve kentin büyük bölümünü yok eden büyük yangından en az zararlı çıkan ve yangın sonrasında kentin yeniden şekillendirilmesi sırasında olduğu gibi korunan ender yapılardan biridir. Bu yönüyle iş hanı, Yahudi topluluğu tarafından inşa edilen binaların karakteristik özelliklerinin orijinal haliyle saklandığı bir yapı olma niteliği taşımaktadır. Bu nedenle iş hanının kendisi de korunması gereken bir yapı statüsünde olup, bir döneme ışık tutan mimarisiyle kent içerisinde önemli bir konumda yer almaktadır.

Selanik’te, yapımı 1880’li yıllarda başlayan iş merkezlerinin başında gelen bina, Yeni Cami’nin de mimarı olan Vitaliano Posselini tarafından tasarlanmış; Atina Bankası ve Selanik’te 1909 – 1941 yılları arasında basılan L’Independent Gazetesi gibi firmalara da ev sahipliği yapmıştır.⁵⁶ İş hanı olarak kullanılmış olan müze binası, kentin kalabalık ve merkezi bir caddesi olan Agiou Mina üzerinde yer almaktadır. Yapının

⁵⁶ Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης, **A.e.**, (t.y.)

Selanik Yahudi Müzesi olarak hizmet vermesi, 1997 Avrupa Kültür Başkenti Selanik Organizasyonu tarafından finanse edilen bir proje ile gerçekleşmiştir.⁵⁷

Görsel 3.5.2.: Selanik Yahudi Müzesi'nin yer aldığı tarihi hanın üç boyutlu modellemesi.

Kaynak: © Trimble Inc, **Jewish Museum of Thessaloniki**, (2014) (Çevrimiçi)
<https://3dwarehouse.sketchup.com/model/9c51a79547168dd638011e704b6406f9/Jewish-Museum-of-Thessaloniki>, 20 Nisan 2018.

Selanik'teki Yahudi topluluklarının kente etkilerini ve kültürel belleğe katkılarını her yönüyle inceleme ve aktarma misyonunu benimseyen Selanik Yahudi Müzesi'nin sürekli sergileri aşağıdaki gibi adlandırılmıştır:

- Yahudi Mezarlığı
- Simon Marks Galerisi
- Soykırım Galerisi
- Günlük Yaşam
- Yahudi Yaşamı ve Tatilleri
- Ekonomik Yaşam
- Sosyal Yaşam
- Kişilikler

⁵⁷ Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης, **A.e.**, (t.y.)

Bu sürekli sergi alanları müzenin iki katına da paylaştırılmıştır. Giriş kat, Selanik'teki eski Yahudi mezarlığından kurtarılmış kalıntılara ayrılmıştır. 1942 yılında 15. yüzyıldan itibaren genişleyen Yahudi nüfusuna ait olan ve döneminde dünyanın en geniş Yahudi mezarlığı olarak bilinen alandaki yaklaşık 500.000 mezar kamulaştırılmış ve adeta kentin bir taş ocağı haline getirilmiştir.⁵⁸ Selanik Yahudi mezarlığında bulunan mezar taşları ve tuğla gibi yapı malzemeleri kamu binalarında, özel binalarda ve kent içerisindeki kaldırımların yapımında yeniden kullanılmıştır.⁵⁹ Tüm bunlardan geride kalan mezar taşları ve steller müzede, mezarlık alanını ziyaret eden Yahudilerin yer aldığı 1914 yılına tarihlendirilen fotoğraf koleksiyonuyla birlikte sergilenmektedir. Bu sergi alanının hemen yanına müze koleksiyonu için yeni bir kanat eklenmiştir. Duvarlarında Soykırımda hayatını kaybeden Yahudilerin isimlerinin kazındığı sergi alanı; müzenin kuruluşuna öncülük eden Yahudi topluluğunun başkanı Andreas Sefiha'ya adanmıştır ve müzenin sürekli sergilerine de ev sahipliği yapmaktadır.

⁵⁸ Yakov Benmayor, **The Jews of Thessaloniki**, (t.y.), (Çevrimiçi), <http://www.holocausteducenter.gr/the-jews-of-thessaloniki/>, 12 Nisan 2018.

⁵⁹ Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης, **Το κτίριο του Μουσείου - Ιστορικά στοιχεία για το κτίριο**, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://www.jmth.gr/article-05032014-the-building-of-the-museum>, 20 Nisan 2018.

Görsel 3.5.3.: Selanik Yahudi Müzesi’nin giriş katında yer alan mezar taşları sergi alanı.

Kaynak: © Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης, **Η αποστολή του Μουσείου**, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://www.jmth.gr/article-06032014-history-of-the-museum>, 20 Nisan 2018.

Müzenin birinci katında yer alan Simon Marks Galerisi’nde, “Seferad Metropolisi Selanik” isimli sürekli sergi yer almaktadır.⁶⁰ Bu sergi alanı, Yahudilerin kent içindeki sosyal yaşamları, aile hayatları, dini etkinlikleri gibi konulara değinen odaları içermekte ve Soykırım ile birlikte kentten silinen Yahudi tarihini ele almaktadır. Antik dönemden itibaren kentte var olan Yahudilerin Bizans Dönemi, Osmanlı Dönemi ve yirminci yüzyıldaki durumlarını konu alan sergi alanında ayrıca Yahudilerin hayır kurumları, önde gelen kişileri, ekonomileri, matbaacılık faaliyetleri, bayramları, eğitim kurumları, evleri ve Soykırım sırasında verdikleri mücadeleleri anlatan odalar ve ayrıca Selanik Yahudi Tarihi Merkezi olarak bilinen bir kütüphane bulunmaktadır.

⁶⁰ Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης, **A.g.e.**, (t.y.)

Görsel 3.5.4.: Selanik Yahudi Müzesi peristil görünümü.

Kaynak: © Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης, **Η αποστολή του Μουσείου**, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://www.jmth.gr/article-06032014-history-of-the-museum> 20 Nisan 2018.

Yahudilerin Selanik'teki kültürünü ve tarihini her yönüyle aktarmayı hedefleyen müze; eğitim programları, araştırma yapmaya uygun kaynak arşivi ve çeşitli kültürel etkinlikleri ile kent içerisinde etkin bir konumda yer almaktadır. Müzenin geçmiş yıllara ait sergileri şu şekildedir:

- Hatıralar – Bar-İlan Üniversitesi Sergisi (2001)
- Via Egnatia'daki Yahudi Anıtları Sergisi (2003)
- Selanik Yahudilerinin Girişimcilik Etkinlikleri (1920-1940) Sergisi (2004)
- “Kendi Kelimeleriyle” Ladino Dili Sergisi (2006)
- Zamanın İzleri: Negev Çölü ve Ölü Deniz Bruna Biamino Sergisi (2010)
- Mishmash ya da Karışıklık Christian Carez Sergisi (2011)
- “Sylvia: Auschwitz-Birkenau-Majdanek” Victor Koen Sergisi (2011)

- Sporda Yunan Yahudileri: Selanik'in Katkıları Sergisi (2011)
- Kehillot'unu Arayan Bir Kent: Selanik'in Görünmez Kültürel Anıtları Sergisi (2013)
- Georges Lappas'ın Belgeler ve Heykel Manzaraları Sergisi (2013 – 2014)
- “Öncü Kuvvetler” Sergisi (2013)
- Nazi İşgali Döneminden Belgeler ve Hatıralar Sergisi (2014)
- Savaş Sonrası Selanik'teki Yahudi Sanatçılar Sergisi (2014)
- Agonist: Ulusal Direnişte Yunan Yahudileri Sergisi (2014 – 2015)
- Geriye Dönüp Bakmak: Günümüz Çocuklarının Gözünden, Bir Çocuğun Soykırım Anıları Sergisi (2016)
- Bölünmüş Anılar (1940 – 1950): Tarih ve Deneyimler Arasındaki Mesafe Sergisi (2016 – 2017)
- Xenis Sachinis: Hatıralar ve Cezalar Sergisi (2017)
- “Gülüşü Olmayan Gelinler” Sergisi (2017)
- “Soykırımdan Sonraki Gün” Sergisi (2017)
- Selanik'in Mimari Etkinliklerinin Dijital İşaretlenmesi ve Tarihi Yahudi Yapıları Sergisi (2018)

Selanik Yahudi Müzesi; bünyesinde gerçekleştirdiği atölye çalışmaları, eğitim etkinlikleri, okullara ve doğrudan bireylere yönelik öğrenim programları ile olası ırkçılığa karşı mücadelede, insanlara farkındalık kazandırmada ve kültürel içe içe geçmişliğin yansıtılmasında önemli kazanımlara imza atmaktadır. Müze ayrıca, kendi koleksiyonunun yanında başka kaynaklardan aldığı materyalleri de dijital bir arşiv haline getirerek araştırma ve belgeleme yapmak isteyen kişilere erişilebilir bir veri tabanı olanağı sunmaktadır. Selanik'te ekonomik, kültürel ve sosyal anlamlarda oldukça verimli bir dönemi gösteren Yahudi varlığının kent kültürüne yaptığı katkıları gözler önüne seren müze, bugün kentin en ilgi çeken ve ziyaret edilen müzelerinden biridir.

Bugün Selanik içinde çok fazla yapı, eser ya da anıtları bulunmasa da kentin bir zamanlar en bilinen yüzü olan Yahudilerin kent içerisindeki etkinlikleri, aile yapıları, gelenek ve görenekleri, evlilik ve düğünleri, sanat eserleri, çalışma ve ticaret alanları, dergi ve gazeteleri gibi, Yahudi kültürünü ve toplumsal yaşamını aktaran unsurlar Selanik Yahudi Müzesi'nde sergilenmektedir. Kent içerisinde Erken Hristiyanlık yıllarından itibaren var olan Yahudi topluluğu, Osmanlı Devletinin İstanbul'u almasını takip eden yıllarda Avrupa'dan büyük göçler halinde Selanik'e gelmiş ve kent hızlı bir biçimde Yahudi kültürüne adapte olmuştur.

Kentte dört yüzyılı geçen bir zamanda nüfusları giderek artan Yahudiler demografik yapı bakımından diğer yerel topluluklara üstün gelmiş ve eğitsel, ekonomik, kültürel ve politik alanlarda kent kimliğini şekillendirmiştir. Bu nedenle Selanik Yahudi Müzesi, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası zayıflayan ve bugün kent içerisinde ufak bir topluluk olarak var olan Yahudilerin dününü ve bugününü, Selanik için Yahudilerin önemini ve Selanik'in Yahudilerde uyandırdığı izlenimi vurgulayan bir anlatıyı kullanmaktadır. Müze bu amaçlarını sadece koleksiyonları ve sergileri üzerinden değil, Selanik Yahudilerinin kent içerisindeki varlıklarını tüm yönleriyle ele almaya olanak sağlayan kütüphane ve arşiviyle, bir 'araştırma merkezi' olma yönünü vurgulayarak gerçekleştirmeyi seçmiştir. Bu amaç doğrultusunda geniş bir dijital koleksiyonu ve somut materyalleri barındıran müze, bütün izleyicilerini aynı zamanda birer araştırmacı olmaları konusunda teşvik eden çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bütün bunların yanında müze, gerçekleştirdiği atölye çalışmaları, çocuklara yönelik müze eğitimi etkinlikleri, uzaktan ve etkileşimli okul programları, seminerler ve konferanslar ile Selanik'in Yahudi kimliğini ve kent ile Yahudi topluluğunun ne denli iç içe olduğunu vurgulamayı amaçlamaktadır.

Selanik Yahudi Müzesi, kentin kuruluş yılı olan MÖ 315 yılından günümüze Yahudi topluluklarının kent içerisindeki varlıklarını tarihi dönemler içerisinde sınıflandıran sürekli sergisi ile Selanik'in sosyo-kültürel gelişimi ve dönüşümü konusunda bilgi vermektedir. Bu dönüşüm Simon Marks Galerisi alanında yer verilen 11 adet sergi bölümünde aktarılmıştır. Bu bölümler; Selanik'teki İlk Yahudiler, Roma Fethi, Bizans Selanik'i, Venedik Yönetimi, Osmanlı Egemenliği ve Seferad Yahudilerinin Kente Gelişi, Sabetay Sevi'nin Mesih Hareketi, Yeni Rönesans, 1912 – Selanik'in

Bağımsızlığı, 1917 – Büyük Selanik Yangını, Yangından Soykırıma ve 1940 – 41 Savaşında Selanik isimlerini taşımaktadır. Fotoğraflar, çizimler, somut nesneler ve yazılı metinlerin kullanıldığı çeşitli panellerin yer aldığı sergi, Yahudilerin Selanik'in kent kimliğine tarih boyunca yaptığı katkıları ve kentsel dönüşüme etkilerini vurgulamaktadır. Sergide ayrıca kentin belirli kesimlerinde yoğunlaşan Yahudi mahalleleri, Yahudi topluluğuna ait yönetim binaları, basımevleri, sinagoglar, eğitim alanları, fabrikalar, hanlar, spor kulüp binaları ve yaşadıkları evler gibi kenti mimari açıdan şekillendiren unsurlar ele alınmaktadır.

Görsel 3.5.5.: Selanik Yahudi Müzesi'nde Seferadların günlük eşyalarının gösterildiği vitrin.

Kaynak: © Dan Fellner, “Madre de Israel”, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://global-travel-info.com/thessaloniki-jews/> 13 Haziran 2018.

Günümüz kenti içerisinde Selanik Yahudi Müzesi, Yahudilerin Selanik'teki varlığının açık bir şekilde görülebilir olduğu önde gelen alanlardan biri olması bakımından kentin uzun bir dönemi kapsayan belleğini vurgulamaktadır. Kentin bir zamanlar en kalabalık topluluklarından biri olan Yahudilerin girişimcilik etkinliklerini anlatan aynı isimli sergide, iki dünya savaşı arasındaki döneme ışık tutularak kentteki Yahudi topluluğunun çeşitli el sanatları ve üretim endüstrisi ile ilgili hizmetleri sergilenmiştir.

“1920’lerin başlarında, Selanik’teki Yahudi topluluğu, yaklaşık 65.000 kişi ile kent nüfusunun dörtte üçüne yakın bir orana denk geliyordu. Selanik bu dönemde sürekli

olarak savaşlar, Balkanlarda verdiği kayıplar, eski kentin dörtte üçünü yok eden ve 52.000'i Yahudi topluluğundan olmak üzere 73.000 kişinin evsiz kalmasına yol açan 1917'deki devasa yangın gibi felaketlerden maddi olarak iyileşme çabasında olmuştur. Küçük Asya felaketi ve ardından gelen mübadil yerleşimi kentin nüfus yapısını kökten değiştirmiştir. 1930'ların ortalarında yayılan anti-Semitizm dalgasının ve kentin Campbell bölgesinin kundaklanması sonucu çeşitli ailelerin Filistin'e göç etmesiyle kent içerisindeki Yahudilerin sayısı, kentin nüfusunun yaklaşık beşte birine denk gelen 53.000 kişiye düşmüştür.

Selanik'in bağımsızlığından itibaren kentteki güçlü Yahudi ailelerinin varlıkları çeşitli nedenlerde ötürü zayıflasa bile, iki savaşın arasındaki dönemde Yahudilerin kentin ekonomik yaşamındaki varlığı belirgindir. Bunun yanında İstanbul, İzmir, Karadeniz ve Doğu Trakya'dan gelen mübadillerin hayatlarını yeniden inşa etme çabaları ile ticari alandaki yetenekleri birleştiğinde, kent ekonomisindeki Yahudi varlığı, küçük ölçekli zanaat endüstrisi alanlarında her zaman adil olmayan bir rekabet ortamının da getirisiyle giderek azalmıştır. Bu nedenle, genel anlamda, iki savaş arasındaki dönemde önemli sayıda kadın da dâhil olmak üzere kentteki etkin Yahudi nüfusu, yaklaşık 12.000 liman işçisi, esnaf ve zanaatkâr, 6.000 büro çalışanı, 5.000 küçük tüccar ve 2.500 kadar serbest girişimciden oluşmaktaydı.⁶¹

Yahudilerin kente olan ekonomik etkilerinin dönemin ticari belgeleri ile desteklendiği sergi, Yahudi girişimcilerin temsil edildiği reklamlar, şirket logolarının yer aldığı belgeler, biletler, çekler, fotoğraflar, ürün etiketleri, broşürler gibi orijinal efemera nesnelerini içermektedir. Ayrıca sergi ile Yahudi girişimcilerin kent içerisinde iş yaptıkları büyük yapılar, mağazalar, zanaat atölyeleri, ofis ve bürolar gibi yapılar ile Yahudi topluluğunun Selanik'teki ekonomik egemenliğe vurgu yapılmıştır.

⁶¹ Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης, A.g.e., (t.y.)

Görsel 3.5.6.: “Selanik Yahudilerinin Girişimcilik Etkinlikleri (1920-1940)” sergisinde yer alan ve Selanik ekonomisi ve toplumsal yaşamıyla ilgili bilgi sağlayan bazı efemera nesneleri.

Kaynak: © Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης, «Η Επιχειρηματική Δραστηριότητα των Εβραίων της Θεσσαλονίκης (1920-1940)», (t.y.) (Çevrimiçi) <http://www.jmth.gr/article-08022013-the-entrepreneurial-activity-of-the-jews-of-thessaloniki-1920-1940-2004> 23 Nisan 2018.

Selanik’in kent kültüründe yer alan önemli konulardan biri olan spor etkinliklerinde de Yahudi topluluğu önemli katkılarda bulunmuştur. Kentin spor sahnesinde yerini almasında önemli adımlar atan topluluğun bu faaliyetleri, Selanik Yahudi Müzesi tarafından düzenlenen “Sporda Yunan Yahudileri: Selanik’in Katkıları” sergisiyle gün yüzüne çıkarılmıştır.

“Yirminci yüzyılın başında Selanik’te, Atina’daki benzer gelişmeleri yansıtan ilk sistematik sportif etkinlikler ortaya çıkmıştır: futbol, tenis, bisiklet, eskrim, yüzme, kürek, atletizm, kroket, jimnastik ve boks. Selanik’te, kent yaşamının her alanında uzun ve etkileyici bir şekilde var olan Yahudilerin spor alanında da etkin olmaları kaçınılmaz olmuştur. 1939’a gelindiğinde, Selanik Yahudileri spor sahnesini şekillendirmeye ve kentin bireysel ve takım disiplinlerinde öne çıkmasına yardım etmiş, atletizm, futbol, boks, güreş, yüzme, yelken etkinlikleri, tenis, masa tenisi, eskrim, bisiklet, voleybol, dağcılık ve kış sporları alanlarında uzmanlaşma başlamıştır. Kentin spor hikâyesinde, 1908’de kurulan Maccabi Selanik Kulübü ve 1924’te kurulan Akoah Selanik Kulübü gibi başarılı spor kulüplerinde kadın ve erkek pek çok Yahudi sporcu yer almıştır. Bunların dışında, Iraklis, Aris, P.A.O.K, Aetos, Asteras, Makedonikos, Megas Alexandros, Orfeas Serron, Trikala, Preveza, Doxa Dramas, the Sporting Union of Komotini, Kavala Philippi gibi Yahudi kökeni

bulunmayan spor kulüplerinde de görev almış ve ayrıca uluslararası spor etkinliklerinde Yunanistan'ı temsil etmişlerdir."⁶²

İkinci Dünya Savaşı ve yıkıcı etkileri ile birlikte Selanik'teki Yahudi nüfusunda büyük bir azalma görülmüş, kentteki Yahudi topluluğuna ait yapı ve anıtların mezarlıklar dâhil büyük bir çoğunluğu yıkılmış ya da çehresi değiştirilmiştir. Müze, 2013 yılında düzenlediği "Kehillot'unu Arayan Bir Kent: Selanik'in Görünmez Kültürel Anıtları" sergisi ile bu duruma ışık tutmayı amaçlamıştır. Yahudi topluluğunun yapılandığı alanları ifade eden *Kehillotların* belirlendiği sergide, Selanik'in belirli bölgelerinde yer alan ancak günümüzde görünürlüğü olmayan Yahudi yerleşimleri modern kent haritası üzerinde işaretlenerek kent belleğindeki somut kayıpların vurgulanması amaçlanmıştır. Çok sayıda arşiv belgesi, fotoğraf ve gazete haberlerinin yer aldığı sergide, Selanik'teki Yahudilerin uzun yıllar boyunca geliştirdiği kent kültürünün ve oluşturulan kent belleğinin savaş, deprem ve yangın gibi olaylarda ve yer yer nükseden anti-Semitizm hareketlerinde nasıl yok edildiği üzerinde durulmuştur.

Müze tarafından düzenlenen ve Selanik kent kimliğinin Yahudi toplulukları tarafından nasıl şekillendirildiğini mimari yönleriyle ortaya koyan bir diğer sergi ise "Selanik'in Mimari Etkinliklerinin Dijital İşaretlenmesi ve Tarihi Yahudi Yapıları" sergisidir. Selanik'in 1917 yılında geçirdiği büyük yangının sonrasında kentin yeniden inşası sırasında Yahudi mülk sahipleri tarafından inşa edilmiş olan, ancak günümüz Selanik kentinde var olmayan 125 adet binanın ele alındığı sergi için ayrıca akıllı telefonlara özel uygulamalar ve bir internet sitesi yapılmıştır.

"Selanik kent merkezinde Venizelou, Ionos Dragoumi, Egnatia, Frangon, Vasileos Irakleiou, Ptolemaion, Dodekanisou, Leontos Sofou ve Valaoritou gibi çeşitli sokaklarda bulunan bu yapıların tamamı ticari yapılardır. Sergi için hazırlanan dijital uygulamalar her bina hakkında çeşitli bilgiler içermektedir. Yapı ruhsatları ve mülk sahiplerinin isimleri, yapının inşasında görev alan mimar ve mühendislerin isimleri, binanın mimari bir tanımı, orijinal mimari planın bir kopyası, her bir arsada günümüzde var olan yapının fotoğrafı ve bu yapının orijinal ya da sonradan yapılan

⁶² Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης, **A.g.e.**, (t.y.)

bir yapı olup olmadığı konusunda bilgileri içeren uygulamalar Yunanca ve İngilizce dillerinde hizmet vermektedir.”⁶³

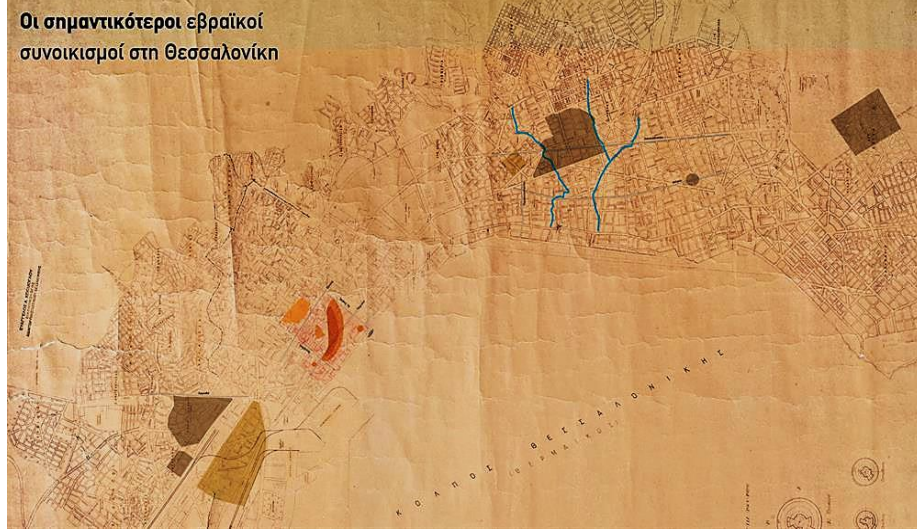
Görsel 3.5.7.: “Selanik’in Mimari Etkinliklerinin Dijital İşaretlenmesi ve Tarihi Yahudi Yapıları” sergisinde yer alan, Selanik’teki Yahudi ticaret binalarının eskizleri.

Καυνακ: © Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης, «Ιστορία της εβραϊκής οικοδομικής και αρχιτεκτονικής δραστηριότητας της Θεσσαλονίκης», (2018) (Çevrimiçi)
<http://www.salonikajewisharchitecture.com/> 18 Nisan 2018.

⁶³ Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης, A.g.e., (t.y.)

Görsel 3.5.8.: “Kehillot’unu Arayan Bir Kent: Selanik’in Görünmez Kültürel Anıtları” sergisinde yer alan, Selanik’teki Yahudi yerleşim alanlarını gösteren harita.

Kaynak: © Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης, «Μια πόλη αναζητά τις κειλόνις της. Αόρατα πολιτιστικά μνημεία της εβραϊκής Θεσσαλονίκης», (t.y.) (Çevrimiçi)
http://www.jmth.gr/cpanel/resources/news-events/000084-wnpm-f6bf72_n.jpg 18 Nisan 2018.

Tarihsel süreçte çeşitli nedenlerle kentlerin başından geçen yeniden düzenlenme, biçimlendirme ve sıralanma etkinlikleri, yüzyıllar boyunca canlı bir şekilde ayakta kalmış olan Selanik’in de başından geçmiştir. Kentin geçirdiği değişim ve dönüşümler yer yer hafif bir biçimde gerçekleşmiş olsa da, bazı zamanlarda da bir o kadar köktenci bir biçimde gerçekleştirilmiş ve Selanik’in kent belleğinde yer alan kimi unsurlar neredeyse tümüyle yok edilmiştir. Selanik’in kurulduğu yıllardan itibaren Yahudi topluluklarıyla iç içe olmasına ve özellikle 15. yüzyıldan itibaren giderek artan Yahudi nüfusu ve etkinlikleri nedeniyle Yahudi topluluklarının ‘ikinci başkenti’ olarak görülmesine rağmen, bugün kent içerisinde Yahudi kültürünün izlerinin görülemiyor olması bu duruma örnektir. Bu çerçevede Selanik Yahudi Müzesi, hem kentteki en etkin topluluklardan birinin kent ile olan ilişkilerini, kentin belleğini ve kültürünü yansıtarak öne çıkarması bakımından hem de kentin belirli bir topluluğuna ait kolektif bilinci yansıtan bir bellek mekânı olması bakımından önemlidir. Bunun yanında, Selanik’in Yahudi topluluğu ile yapısal ve kültürel bakımdan yıllar içinde nasıl şekillendiğini otobiyografik bellek olayları ve kolektif bellek hatıraları ile aktarması, müzenin toplumsal bir temsil mekânı olarak öne çıkmasını sağlamaktadır.

3.6. Beyaz Kule Müzesi'nin Selanik Kent Kimliğini Yansıtmadaki Rolünün Değerlendirilmesi

Kentin Osmanlı egemenliğinde olduğu yüzyıllarda inşa ettirilen ve Aslan Kulesi, Kelemerye (Kalamaria) Kulesi, Kanlı Kule, Yeniçeri Kulesi gibi isimlerle anılan⁶⁴ Beyaz Kule (Yunanca Λευκός Πύργος/Lefkos Pyrgos); günümüzde kentin simge yapılarından biri olarak Nikis Bulvarı üzerinde yer almaktadır. Selanik'in kent logosunda yer alacak kadar önemli bir yapı olarak görülen Beyaz Kule, kentte yüzyıllar boyunca neredeyse hiçbir mimari değişikliğe uğramadan ayakta kalabilmiş ender yapılardan biridir.

Görsel 3.6.1.: Bizans Dönemi Selanik kent illüstrasyonu ve Beyaz Kule.

Kaynak: © Byzantine Military Blog, **Arab Sack of Thessaloniki**, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://byzantinemilitary.blogspot.com.tr/2011/10/arab-sack-of-thessaloniki.html>, 10 Nisan 2018.

⁶⁴ Seda Kaplan-Çinçin vd., "Ottoman Monumental Buildings in Thessaloniki Architectural Heritage". **OEEP | Journal Of Emerging Economies And Policy**, C.I, 2016, s.82.

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde kulenin Kanuni Sultan Süleyman döneminde Mimar Sinan'a yaptırıldığından söz edilse de⁶⁵ konu hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Selanik kentine ait eski çizimlerden ve gezginlerin yaptığı betimlemelerden yola çıkıldığında, kentin deniz kıyısı boyunca ilerleyen uzun kale duvarının üstünde yer alan üç kuleden en doğuda olanının bugünkü Beyaz Kule olduğu görülür. Selanik Başpiskoposu Eustathius tarafından kentin 1185 yılında Normanlar tarafından kuşatılması aktarılırken, bugünkü Beyaz Kule'nin bulunduğu alanda bir Bizans kalesinin yer aldığı belirtilmiştir.⁶⁶

On beşinci yüzyılda kentin Osmanlı egemenliğine geçmesinden sonra burada yer alan kulenin yıkılarak ya da yenilenerek yerine Beyaz Kule'nin inşa edildiği düşünülmektedir. Evliya Çelebi notlarında, günümüze kadar pek çok farklı isimle anılmış olan kulenin giriş kapısında yer alan yazıyı aktarmıştır⁶⁷:

*“Şîr-i merdân Hazret-i Sultân Süleymân-ı zamân,
Emri ile yapılup burc-ı esed oldu tamâm,*

*Şîr-i peyker ejdehâ toplar ki etrâfındadır,
Yaraşur bu kuleye burc-ı esed denilse nâm,*

*Oldu tarihi tokuz yüz kırk iki bu kulenin,
Hicret-i Peygamber-i âhır zamandan ve's-selâm.*

Sene 942.”

Kulenin giriş kapısının girişinde yer alan ve daha sonraları tahrip edilip kaldırılan bu yazıya göre kulenin inşası 1530 yılından sonraki bir döneme tarihlendirilmektedir. Beyaz Kule'nin adı gibi kullanım amaçları da zaman içinde değişiklik göstermiştir. “Başlangıçta kent surunun bir parçası olan kule; 16. yüzyılda Aslan Kulesi iken 18.

⁶⁵ Evliya Çelebi, **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Gümölcine, Kavala, Selanik, Tırhala, Atina, Mora, Navarin, Girit Adası, Hanya, Kandiye, Elbasan, Ohri, Tekirdağı**, 1. bs., Cilt I, Ed. by. Seyit Ali Kahraman) İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011, s.148.

⁶⁶ Dimitris Nalpantis, **Θεσσαλονίκη, Κεντρική Μακεδονία, Λευκός Πύργος**, (t.y.), (Çevrimiçi), <http://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=lefkospyrghos>, 15 Nisan 2018.

⁶⁷ Evliya Çelebi, **A.g.e.**, s.147.

yüzyılda Kalamarya Kulesi adını almış; 19. yüzyıla gelindiğinde ise Yeniçeri garnizonunun kulede toplanması nedeniyle Yeniçeri Kulesi ve hapishane olarak kullanılması ve içerisinde çok sayıda infaz yapılması nedeniyle Kanlı Kule olarak iki farklı isimle anılmıştır.”⁶⁸ Bu isim değişiklikleri sonraki dönemlerde de devam etmiştir.

Görsel 3.6.2.: Beyaz Kule’yi surlarıyla birlikte gösteren 1896 yılından bir fotoğraf.

Kaynak: © Wilhelmina von Hallwyl Koleksiyonu, **Πως ο Πύργος στη Θεσσαλονίκη έγινε λευκός**, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://www.mixanitouxronou.gr/o-lefkos-pirgos-itan-filaki-ke-topos-vasanistirion-apo-tous-genitsarous-enas-evreos-katadikos-ton-asvestose-to-1891-gia-na-kerdisi-tin-eleftheria-tou/> 10 Nisan 2018.

Kentin anıtları hakkında yazan tarihçi Mihail Xatzi Ioannou, 1880 tarihli kitabında kule için Selanik Hapishane Hisarı adını kullanmış; kentin batı tarafından gelen ve ölüm cezalarının onandığını belirten top atışı sesinin devamında mahkûmların kulenin terasında toplu bir şekilde katledildiğinden ve akan kanlarının kulenin duvarlarını kırmızıya boyadığından bahsetmiştir.⁶⁹ Kulenin beyaz renge boyanıp günümüzdeki adıyla anılması konusunda ise iki yaygın görüş bulunmaktadır. Bunlardan biri, Sultan

⁶⁸ Λευκό Πύργο Θεσσαλονίκης, **Ιστορία**, (t.y.), (Çevrimiçi), <http://www.lpth.gr/history-weg-74399.html>, 22 Nisan 2018.

⁶⁹ Λευκό Πύργο Θεσσαλονίκης, **A.g.e.**, (t.y.)

II. Abdülhamid'in 1883 yılında, Osmanlı İmparatorluğunda yaygınlaşmaya başlayan reformlardan hareketle Kanlı Kule isminin imparatorluğun yeni karakterine uymayacağını düşünmesi üzerine kuleyi boyattığı görüşüdür. Buna göre kuledeki Yahudi bir mahkûm olan Nathan Guidili, özgürlüğünü elde etmesine karşılık kuleyi tek başına beyaza boyamayı kabul etmiştir.⁷⁰ Diğer görüşe göre ise kulenin boyanması, 1912 yılında Selanik Osmanlı İmparatorluğundan bağımsızlığını kazanınca gerçekleşmiş; kuleyi çevreleyen sur duvarları yıkılarak kule beyaza boyanmış ve kentte simgesel anlamda temiz bir sayfa açılmıştır.

Beyaz Kule, Birinci Dünya Savaşı sırasında müttefiklerin haberleşme merkezi görevini görmüş, aynı zamanda İngiliz keşif heyetleri tarafından eski eserlerin korunması ve saklanması için kullanılmıştır.⁷¹ Beyaz Kule, restorasyon geçirip sergi alanı ve müzeye dönüştürülmesinin hemen öncesinde de farklı görev ve işlevler ile kent içerisindeki varlığına devam etmiştir. 1983 yılına kadar kentin hava savunma üssü olarak görev yapan kule, bünyesinde ayrıca Selanik Üniversitesi ve Denizci Birliklerinin meteoroloji laboratuvarını barındırmıştır.⁷² Yüksekliği ve kent içerisindeki konumu nedeniyle bu görevlerin gerçekleştirilmesinde başarılı olan Beyaz Kule, günümüzde kent manzarasının geniş bir kadrardan izlenebildiği önemli alanlardan biridir.

1983 yılında Yunanistan Kültür Bakanlığı'na bağlanan Beyaz Kule'nin bir sergi alanı ve daha sonra müze olarak hizmet vermesi, Bizans Eserleri 9. Bölge Başkanlığının restorasyon çalışmalarından sonra, 1985 yılında gerçekleşmiştir. 1985 yılından günümüze bir müze ve aynı zamanda Bizans Kültürü Müzesi'nin sergi alanı olarak görev yapan Beyaz Kule, kentin odak noktasında yer alması ve kendi tarihi boyunca edindiği farklı işlevler nedeniyle, kentin ilgi çeken yapıları arasında yer almaktadır. Beyaz Kule'nin tarihi olduğu kadar Selanik kordon boyunda yükselen mimarisi de etkileyicidir:

⁷⁰ Vaia Touna, Vaia, **Fabrications of the Greek Past: Religion, Tradition, and the Making of Modern Identities**, Leiden, Netherlands, Koninklijke Brill Publishing, 2017, s.149.

⁷¹ Greek National Tourism Organisation, **The Emblem of Thessaloniki**, 2017, (Çevrimiçi), http://www.visitgreece.gr/en/culture/monuments/the_white_tower, 20 Mart 2018.

⁷² Greek National Tourism Organisation, **A.e.**, 2017.

“Beyaz Kule, 33.90 metre yüksekliğinde ve 21.70 metre çapında dairesel yapıdadır. Zemin (giriş) kat ve altı üst kattan oluşmaktadır. Kule taş, sıva ve kısmen tuğladan yapılmış; siperler, girişin üstündeki çatı ve zemin kat ve merdiven tonozları sadece tuğladan yapılmıştır. Yalnızca dairesel bir alandan oluşan zemin kat ve altıncı katın dışında diğer beş kat, merkezde 8.50 metre çapında dairesel bir boşluk ve ana alanıyla düşük açıklıklardan doğrudan ya da dolaylı olarak iletişim kuran küçük çevre odalar ile oluşturulmuştur. Mimari açıdan bakıldığında, Beyaz Kule'nin inşaatı bir dış ve bir iç olmak üzere iki silindirden oluşmaktadır. Dış silindir beşinci kata kadar yükselirken iç silindir ondan bir kat daha uzundur; bu nedenle kenti ve Olympos Dağını izlemek için son derece ince bir görünüm sunan dış bir teras oluşur. İki silindir arasında 92 basamaktan oluşan bir döner merdiven vardır. Kulenin iç odaları kırk adet pencerenin de yardımıyla gün ışığı kullanılarak aydınlatılmaktadır.”⁷³

Beyaz Kule, 2008 yılından itibaren Selanik'in MÖ 315'te kuruluşundan günümüze dek olan uzun ve kesintisiz kentsel varlığını ve ayırt edici özelliklerini ayrıntılı bir şekilde ele alan sürekli bir sergiye sahip olmuştur. Kentin çok yönlü ve çok kültürlü kimliğini tarih boyunca koruması ve dışarıdan gelenlere karşı takındığı hoşgörölü tutumun sunulduğu sergi alanları, teknolojik anlatıdan olabildiğince fazla yararlanılarak ancak aynı zamanda kulenin mimari karakterini de bozmayacak bir düzende yerleştirilmiştir. Tematik olarak düzenlenen ve kentin tarihini tanıtmayı amaçlayan sergi, her katta farklı bir zamanı niteleyen yan temalarla zenginleştirilmiştir. Serginin ana teması yine her katta kulenin odak noktası olan merkez alanda belirtilmiş, bu merkez alanı çevreleyen odalarda ise daha detaylı bilgilerin verildiği sergi alanları düzenlenmiştir. Beyaz Kule Müzesi'nin altı kat boyunca ilerleyen sergi alanları şu şekilde isimlendirilmiştir:

- Giriş Kat: “Selanik: Zaman ve Mekân”
- Birinci Kat: “Selanik: Dönüşümler”
- İkinci Kat: “Selanik: Anıtlar ve Tarih”
- Üçüncü Kat: “Selanik: İnsanlar İçin Bir Memleket”
- Dördüncü Kat: “Selanik: Ticaretin Rotası”

⁷³ Λευκός Πύργος Θεσσαλονίκη, **Αρχιτεκτονική**, (t.y.), (Çevrimiçi) <http://www.lpth.gr/architecture-weg-92795.html>, 22 Nisan 2018.

- Beşinci Kat: “Selanik: Serbest Zaman ve Kültür”
- Altıncı Kat: “Selanik: Tatlar”

Kentin tarihi, kültürü ve kimliği hakkında aktarılması gereken bilginin fazlalığı ve kulenin sergi alanının bu duruma izin verecek büyüklük ve genişlikte olmaması nedeniyle sergi anlatısında teknolojik unsurlardan fazlaca yararlanılmış, bu durum Beyaz Kule Müzesi’nin çağdaş ve etkileşimli bir müzecilik anlayışına sahip olmasını da beraberinde getirmiştir. Basılı bilgi panoları ve grafiklerin dışında çeşitli multimedya ortamları, projeksiyonlar, paneller, video anlatımları, sesli rehberler, kiosklar ve etkileşimli uygulamalar ile kulenin dar sergi alanları etkili bir şekilde kullanılırken; müze ile ziyaretçinin ilişkisinin etkileşime dayalı olması amaçlanmıştır. Sergi alanlarında her katın temasına uygun şekilde sikkeler, amforalar, yemek kapları, mozaikler, sütun parçaları, günlük kullanım eşyaları gibi eski eserler gözü yormayacak ve sergi alanını kısıtlamayacak oranda yerleştirilmiştir. Yine sergi alanlarının yeteri kadar geniş olmaması sebebiyle bilgi panolarında sadece Yunanca kullanılmış olsa da; müzenin girişinde İngilizce, Türkçe, Almanca ve Rusça dillerinde sesli rehberler ücretsiz bir şekilde temin edilebilmektedir.

Görsel 3.6.3.: Beyaz Kule ikinci kat “Selanik: Anıtlar ve Tarih” sergi alanından “Kentin Tarihine Bakış” isimli bilgi paneli, sağ alt köşede Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Selanik’teki evi görülmektedir.

Kaynak: © White Tower Thessaloniki (t.y.) (Çevrimiçi) <http://www.lpth.gr/indexeg.php>, 10 Nisan 2018.

Müzenin giriş katında Selanik kentinin kuruluş öyküsü tarihsel ve coğrafi yönlerden ele alınarak incelenmiştir. Selanik için önemli rol oynamış kişilerin gösterildiği dikey bir afiş ve coğrafyacı Strabon'un kentin adı ve kuruluş aşamaları hakkında yazdığı metinler bu alanda yer almaktadır. Afişin hemen önündeki alanda kentin coğrafi özelliklerinin yansıtıldığı kabartmalı bir harita bulunmaktadır. Burada Selanik'in MÖ 315 yılında kurulmasından önceki dönemlerde de insan yaşamının olduğu, Tunç Çağına tarihlenen yerleşim yerleri ile gösterilmektedir. Merkezi alanın çevresinde kentin belirli tarihlerdeki haritasını içeren video sistemleri yer almakta, böylece kentte ya da kent yakınlarında gerçekleşen önemli olaylar etkileşimli bir zaman çizelgesi şeklinde yansıtılmaktadır. Giriş katta ayrıca, kulinin sarmal merdivenlerini kullanamayacak ve müzenin üst katlarını gezemeyecek olan kullanıcılar için bir sanal tur uygulaması yer almaktadır.

Birinci katta yer alan serginin teması Selanik'in kent planına ve altyapısına yönelik hazırlanmıştır. Serginin odak noktası olan orta alanda kentin çeşitli dönemlere tarihlenen kendisine özgü duvar örüntülerini ve mimari unsurlarını gösteren üç boyutlu grafik yerleştirmeler yer almaktadır (bkz. Görsel 3.6.5.). Grafik yerleştirmelerin altındaki yuvarlak yapıda Selanik'in antik dönemlerden günümüze kentsel gelişimi ve genişlemesi gösterilmektedir. Bu alanda ayrıca sütun başlıkları, içki kapları ve günlük kullanım eşyaları gibi çeşitli eserler, kentin antik dönemini vurgulayarak yer almaktadır. Duvarda yer alan üç panelde sağlamlaştırma, su sistemi ve liman gibi altyapı unsurları aktarılmaktadır. Ana sergi alanının çevresinde bulunan odalarda kentin 19. ve 20. yüzyıllardaki durumu; kenti çevreleyen sur duvarlarının yıkılışı, kenti saran büyük yangın ve daha sonraları yangında hasar gören alanın ve evlerin yeniden planlanması gibi konular üzerinden işlenmektedir.

Müzenin ikinci katında yer alan sergi alanında Selanik'in tarihi kentteki en önemli yedi yapı üzerinden aktarılmaktadır. Her bir yapı için ayrı bir ekran panelinin yer aldığı alanda sunulan anıtlar şunlardır⁷⁴:

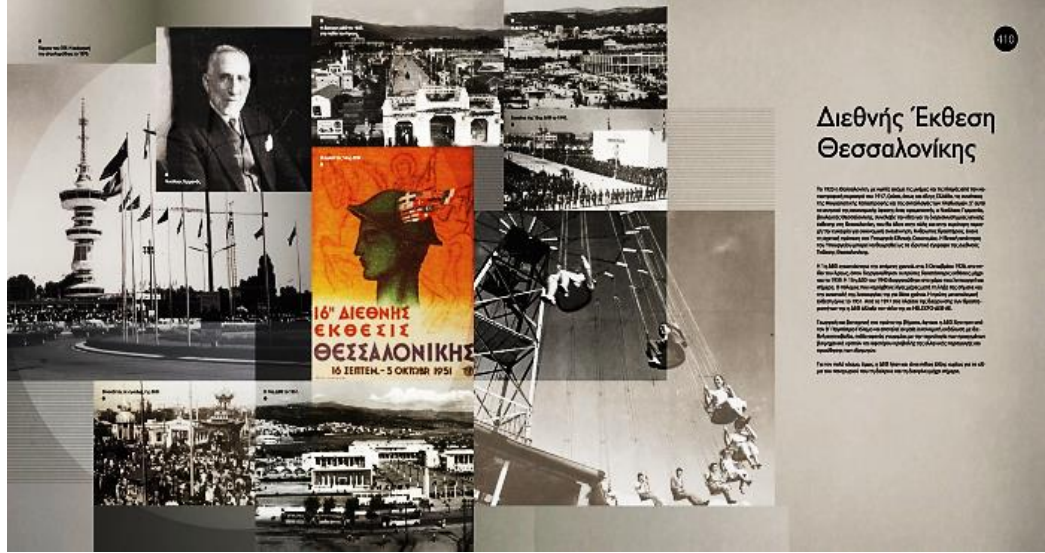
⁷⁴ Λευκός Πύργος Θεσσαλονίκη, A.e., (t.y.)

- Selanik'in Roma dönemindeki ayrıcalığını ve “özgür bir kent” olmasının önemini vurgulayan ve 1911 yılında kentin batı duvarlarının bir bölümü ile birlikte yıkılmış olan Altın Kapı,
- Kentin Roma Dönemindeki kamusal yaşamının bir resmini çizen Selanik'in yönetsel, ekonomik ve sosyal merkezi olan Roma Agorası,
- Kentin antik dini bırakıp daha sonraları Bizans İmparatorluğunun temeli olacak olan Hristiyanlığa geçişini simgeleyen Galerius Yapıları,
- Bizans Dönemindeki Selanik'in dini, sosyal ve ekonomik hayatı üzerinde Aziz Demetrius'un rolünün önemini gösteren Aziz Demetrius Kilisesi (Agios Demetrios),
- Kentin Geç Bizans Dönemindeki önemini (Konstantinopolis'ten sonraki ikinci önemli kent oluşunu) vurgulayan On İki Havariler Kilisesi (Agioli Apostoloi),
- Selanik'in korunmuş en eski Hristiyan kilisesi olan ve Bizans egemenliğinin sonunu ve – camiye dönüştürülen ilk kilise olduğu için – Osmanlı egemenliğinin başlangıcını simgeleyen Acheiropoietos Kilisesi,
- Kentin Osmanlı egemenliğindeki tarihini gösteren Heptapyrgion (Yedi Kule).

Sergi alanını çevreleyen odalarda; 390 yılındaki Hipodrom katliamı, 1204 – 1224 Latin Krallığı, 1342 – 1349 yıllarına tarihlenen gerici ayaklanma, 1821 Devrimi, 1904 – 1908 Makedon Mücadelesi, 1908 Jön Türkler Hareketi, kentin bağımsızlık kazanması ve I. Dünya Savaşı gibi kentin önemli olayları bir dizi kiosk üzerinde gösterilmektedir.⁷⁵

⁷⁵ λευκός πύργος θεσσαλονίκη, 2ος Όροφος «Θεσσαλονίκη. Μνημεία και ιστορία», (t.y.) (Çevrimiçi) <http://www.lpth.gr/2nd-floor-weg-99714.html>, 22 Nisan 2018.

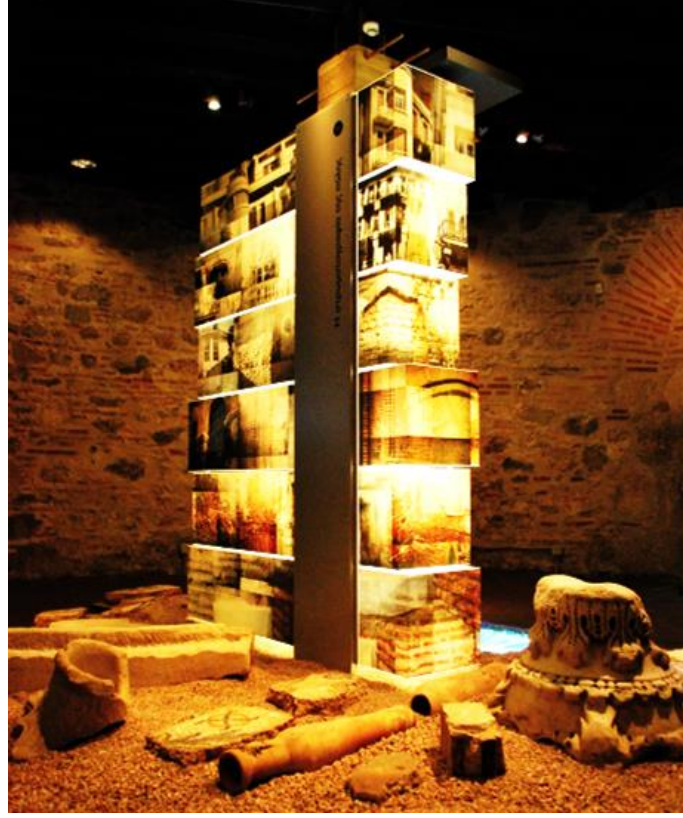
Görsel 3.6.4.: Beyaz Kule dördüncü kat “Selanik: Ticaretin Rotası” sergi alanından “Selanik Uluslararası Sergisi” isimli bilgi paneli. Panelde kentin modernleşme dönemindeki etkinlikleri yansıtılmaktadır.

Kaynak: © White Tower Thessaloniki (t.y.) (Çevrimiçi) <http://www.lpth.gr/indexeg.php>, 10 Nisan 2018.

Kulenin üçüncü katında yer alan serginin temasını Selanik ve insanların Selanik ile olan ilişkileri oluşturur. Sergi alanının odak noktasında bir evin giriş kapısı yer almaktadır. Pencerelemin panel ekrana dönüştürüldüğü ve bu ekranlardan mübadeleyle gelmiş Yunan vatandaşların ayrıldıkları yurtlarına ait fotoğrafların gösterildiği sergilemenin arka tarafında film gösterimi için ayrı bir alan yaratılmıştır. Buranın dışında kalan alan, Selanik’in farklı dönemlerdeki demografik verileri ve yedinci yüzyıldan günümüze kadar şehri anlatan yazar ve gezginlerin metinlerinden alıntılar ile zenginleştirilmiştir. Ana sergi alanını çevreleyen odalarda Antik Dönem, Bizans Dönemi ve Osmanlı Döneminde Selaniklilerin yaşamı; 1922 yılı mübadilleri, II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan Alman işgali ve Selanikli Yahudilerin uğradığı soykırım, 1950 ve 1960’lı yıllardaki kentleşme ve 1990’larda yurtlarına geri gönderilen vatandaşlar hakkında bilgiler kiosk ekranlar yoluyla aktarılmaktadır.

Görsel 3.6.5.: Beyaz Kule birinci kat – Kentin farklı duvar örüntülerini ve mimari unsurlarını gösteren üç boyutlu yerleştirme.

Kaynak: © White Tower Thessaloniki (t.y.) (Çevrimiçi) <http://www.lpth.gr/indexeg.php>,10 Nisan 2018.

Görsel 3.6.6.: Beyaz Kule – Kentin en önemli yedi yapısı hakkında bilgi veren kiosklar

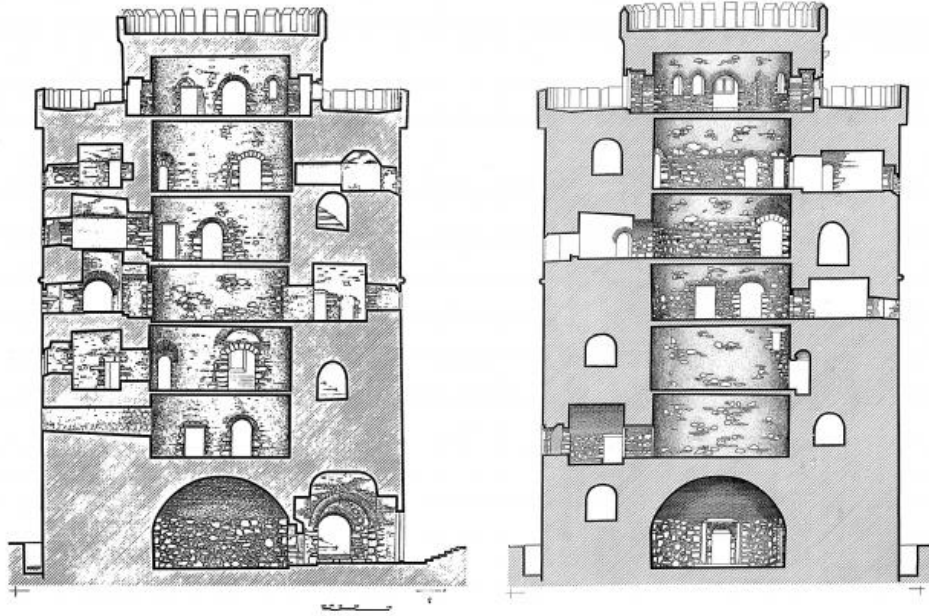
Kaynak: © White Tower Thessaloniki (t.y.) (Çevrimiçi) <http://www.lpth.gr/indexeg.php>,10 Nisan 2018.

Kentin ticari ve ekonomik hayatının anlatıldığı dördüncü katta; ticarete sıklıkla kullanılan amforalar, çeşitli dönemlere tarihlendirilen sikkeler, Selanik'in diğer kentlerle olan ekonomik ilişkisini anlatan grafikler, kentin pazar alanları, meslekler ve kentte üretilen malların gösterildiği bir sergi alanı oluşturulmuştur. Bu alanı çevreleyen duvarlarda kenti çeşitli dönemlerde ticaret yaptığı diğer kentlere bağlayan ticaret yollarının haritaları yer almaktadır. Sergi alanının çevresindeki odalarda Selanik Uluslararası Ticaret Fuarı, kentin pazar alanları, ürünler, kent esnafı ve zanaatkârları, sanayileşme sonucunda işçi sınıfının ortaya çıkması ve üretim çağıyla birlikte ortaya çıkan sosyal değişimlerin aktarıldığı kiosklar, videolar ve çeşitli eserler yer almaktadır.

Kentin 19. ve 20. yüzyıllardaki sanat hayatını ele alan ve kulinin beşinci katında yer alan merkez sergi alanı ufak bir amfi tiyatro olarak tasarlanmıştır ve burada kentin sanatsal yapısı ve entelektüel geçmişi hakkında görüntüleri içeren bir film gösterilmektedir. Alanı çevreleyen odalarda Selanik basını, Aristoteles Üniversitesi, kentin diğer eğitim – öğretim kurumları ve edebiyat, tiyatro, sinema, müzik gibi güzel sanatlar alanlarının kent kültüründeki yerini anlatan konulara yer verilmiştir. Bu bölümde ayrıca Selanik'te çıkmış gazeteler, kentin radyo ve televizyon tarihi, antik dönemden günümüze Selanik'te yaşamış entelektüel kişilikler hakkında etkileşimli bir uygulama ve Selanik hakkında yazılmış şarkıların dinlenebileceği sesli bir uygulama yer almaktadır.

Beyaz Kule'nin altıncı ve son katında kent lezzetlerinin ve kente özgü yemeklerin tanıtıldığı bir sergi alanı oluşturulmuş; duvarlarda Selanik'in yeme – içme durakları gösterilirken, yükseltilmiş bir platformda yer alan masa ve sandalyeler ile bu sergi alanına bir lokanta görünümü kazandırılmıştır. Masaların üstüne her birinde farklı bir Selanik yemeğinin yapılışını gösteren videoları oynatan yatay ekranlar yerleştirilmiştir. Kentteki kültürel çeşitliliğinin kent mutfağına ne şekillerde yansıtıldığının görülebileceği sergi alanı kulinin terasına açılmaktadır. Teras alanında günümüz Selanik kenti, liman alanı ve karşısında yer alan Olympos Dağının izlenebilmesinin yanında; panolardaki yazılar yoluyla kentin önemli anıtları ve yapıları hakkında bilgi alınabilmektedir.

Görsel 3.6.7.: Beyaz Kule mimari planı.

Kaynak: © White Tower Thessaloniki, **Architecture**, (t.y.) (Çevrimiçi)
http://www.lpth.gr/img/lpthgr_photo37.jpg ,10 Nisan 2018.

Tez kapsamında ele alınan Selanik müzelerinden kent kimliğini ve kültürünü yansıtmayı amaç edinen müzelerin kentin genellikle belirli bir zaman aralığına tarihlenen tarihini ya da belirli bir grubun kent içerisindeki etkilerini ele aldıkları görülmüştür. Bunların arasında Beyaz Kule Müzesi'nin, Selanik'in tarihini geçmişten günümüze her yönüyle ele alan ve tam anlamıyla bir 'kent müzesi' niteliği taşıyan bir kurum olduğu gözlemlenmiştir.

Kentin tarihini ele alan bir müze için Beyaz Kule yapısının seçilmiş olması, hem kulenin kendisinin Bizans dönemine kadar tarihlenen bir yapı olması hem de pek çok el –ve dolayısıyla görev– değiştirerek kentin dönüşümlerine bizzat tanıklık etmiş olması bakımından uygun olmuştur. Kentin odak noktasında konumlanan ve bugün kentin simgesi olarak görülen Beyaz Kule, altı katlı sergileme alanında kentin kuruluşundan günümüze kadar olan kısmını kesintisiz bir biçimde anlatmaya odaklanmıştır. Yapının mimari karakterinin de sergilemeye dâhil edilmesi, kentin çokkültürlü yapısını ve bu yapının getirdiği hoşgörülü tutumunu öne çıkaran anlatıyı güçlendirmiştir. Tarihi bir kulenin içerisinde yer bulan sergileme alanlarının küçüklüğü müze anlatısının eksilmesine yol açmamış, aksine günümüz teknolojisinin

ve dijital anlatının yeterli seviyede kullanılmasına ve çağdaş ve akıcı bir müzecilik anlatısının benimsenmesine olanak sağlamıştır.

Selanik'te bir kent müzesi bulunmamasına rağmen, resmi olarak adını taşımasa da bir kent müzesi görevini üstlenen Beyaz Kule Müzesi; kentin coğrafi ve demografik özellikleri, tarih boyunca geçirdiği dönüşümler, önemli anıt ve yapıları, kentteki insan topluluklarının özellikleri ve etkinlikleri, kentin ekonomik ve turistik yönü ve geçmişten günümüze kadar gelmiş olan yeme-içme kültürü ile ilgili pek çok veriyi izleyicilerine aktarmaktadır. Kentin merkezinde konumlanması nedeniyle oldukça canlı bir ortama sahip olan müze Selanik'te ve hatta Yunanistan genelinde en çok ziyaret edilen müzelerinin başında gelmekte (bkz. Görsel 3.6.9.) ve kent kimliğini bütün yönleriyle anlatmayı amaçlayan çok yönlü ve yenilikçi bir kültür kurumu olarak yer almaktadır. Müze misyonu olarak, sahip olduğu bütüncül tavır ve katılımcı politikaları ile toplumun her kesimini kazanmayı ve böylece kentsel, toplumsal ve kültürel unsurları harmanlayarak izleyicilerine yansıtmayı belirlemiştir. Kentin keşfedilmeyi bekleyen tarihini ve kültürel yapısını ortaya koyan Beyaz Kule, bir müze olarak kentten esinlendiği anlatıları ve kentsel değerleri farklı biçimlerde ortaya koymaktadır.

Görsel 3.6.7.: Yunanistan İstatistik Kurumu tarafından 2017 yılı için yayınlanan, Yunanistan geneli müze ziyaretçi sayısının yansıttığı infografik. Beyaz Kule, 268.149 ziyaretçi sayısı ile en çok ziyaret edilen dördüncü müze olmuştur.

Kaynak: © Hellenistic Statistical Authority (ELSTAT)
(13 Nisan 2017) (Çevrimiçi)

http://www.statistics.gr/documents/20181/9053928/infographic_museums_EN.png/b80634e9-c7f6-4071-a233-a940e4aaad98 10 Haziran 2018.

Selanik Körfezi, Ano Poli mahallesi, Nea Paralia sahil alanı, liman bölgesi ve Ladadika gibi kentin önemli noktalarını izlemeye olanak sağlaması ile Beyaz Kule Müzesi, yalnızca sergi içeriği ile değil, izleyiciler için yarattığı manzarasıyla da kent sakinlerini ve kente yeni gelenleri kendisine çekmektedir. İnsanların tarih boyunca Selanik ile kurdukları ilişkilerin çok çeşitli boyutlarını göstermeyi amaçlayan Beyaz Kule Müzesi, postmodern müze anlayışı ile birlikte gelen toplumcu bakış açısını ve çeşitliliği vurgulayan bir anlayışı benimsemiştir.

Beyaz Kule Müzesi, kentin kuruluş öyküsü ile başlattığı anlatıyı, kronolojik bir çizelgeyi takip ederek günümüzde tamamlamaktadır. Müzede her bir kat çıkıldığında anlatı günümüz kentine daha da yakınlaşmakta, müze gezisinin en sonunda varılan teras ile de günümüz Selanik'i anlık olarak izlenebilmektedir. Yirmiüç yüz yıl boyunca ayakta kalmış olan Selanik'i canlı bir şekilde izleme olanağı sunması, Beyaz Kule Müzesi'nin kentin kimliğini yansıtan diğer müzelerden ayrılmasına yol açan bir başka

özelliğidir. Kentin tarihi, toplumsal, ekonomik, coğrafi ve yeme içme kültürü gibi pek çok özelliğini yansıtan ve kent belleğinin en önemli unsurlarına kesintisiz vurgular yapan Beyaz Kule Müzesi, kentin hem gerçek hem mecaz anlamda izlenmesine olanak sağlaması bakımından izleyicilerine canlı bir deneyim ortamı sunması ile öne çıkmaktadır.

SONUÇ

Bir bellek mekânı olan kentlerin, yine birer bellek mekânı olan müzeler ile ilişkilendirilmesi yeni bir düşünce değildir. Kenti ve kentsel mekânı vurgulamasa dahi kentlerde yer alan her müzenin kent hayatı içerisinde bir rolü vardır. Canlı bir yapılanma olan kentlerin, kültürel ve toplumsal belleklerinin biçimselliği ve kente yerleşmiş kolektif aidiyet bilincinin izlenebilirliği açısından kentlerde yer alan müzeler bir sosyal temsil alanı olarak da görülmektedir.

Müzelerin kentler üzerinde ekonomik, toplumsal ve hatta politik etkilerinin var olduğu bilinmektedir. “Müzeler, korudukları, sergiledikleri, hatırlattıkları ile topluluğun tarih içindeki yolculuğunu gösterdiği kadar söz konusu tarih içinde ne kadar ‘kök’ saldıgını da ortaya koymaktadırlar.”¹ Bu nedenle toplumsal belleğin geçmişten günümüze korunduğu ve yansıtıldığı alanlar olarak müzeler kentsel belleği de temsil etmektedirler. Öte yandan kenti, kent kültürünü ve kent kimliğini yansıtmaya görevinin sadece kent müzelerine ait olduğu söylenemeyeceği gibi, bir kentte var olan diğer bütün müzelerin de bütün ‘kentsel özellikleri’ yansıttığı da söylenemez. Ancak kentlerde yer alan müzelerin kültürel ve toplumsal yaşama yaptıkları katkıları göz önüne alındığında, kentin kültürüne ve gelişimine katkı sağladıkları, bu yönden kent hayatına etki ettikleri ve kentin kimliğinin oluşmasında katkıları olduğu söylenebilmektedir.

Kentteki bireylerin dününe ve bugününe yönelik unsurları toplayıp biriktiren ve bunları kentin yarınına ışık tutmada kullanmak üzere sergileyen müzelerin kent kimliğini ve kolektif kent belleğini yansıtmayı amaçladıkları söylenebilir. Araştırma kapsamında, Selanik’in kentsel kimliğinin belirli unsurlarını yansıtan ve kent belleğine ışık tutan müzeler ile ilgili gözlemler yapılmış ve görüşler elde edilmiştir. Araştırmaya konu edilen ve her biri Selanik’in farklı bir dönemsel kimliğini yansıtan müzelerden Atatürk Evi Müzesi, Selanik Arkeoloji Müzesi, Bizans Kültürü Müzesi, Selanik Yahudi Müzesi, Makedon Mücadelesi Müzesi ve Beyaz Kule Müzesi ile ilgili gözlem

¹ Necat Keskin, "Kentlerde Yeni Bellek Mekânları: Kent Müzeleri", **Folklor/Edebiyat Dergisi**, C.III, No:79, 2014, s.31.

ve görüşlere araştırmanın üçüncü bölümünde yer verilmiştir. Bu bölümde müzelerin tarihleri, özellikleri, misyon ve vizyonları ele alınmış; sürekli ve süreli sergilerinde ve varsa eğitim programlarında kenti, kent kimliğini ve kent belleğini vurgulama ve yansıtma biçimleri yer yer ilgili görseller ile desteklenerek ortaya konulmuştur.

Selanik'teki bu müzelerin kente yaptıkları katkılar, sadece müze – kent arasındaki ilişki bağlamında değil, toplum ile ilişkileri üzerinden de değerlendirilmelidir. Yirmi birinci yüzyılın müzecilik anlayışında izleyicinin deneyimi ve müzeden edindiği kazanımlar her zamankinden daha önemlidir. Bu bağlamda Annis'in (1986) "Sembolik Müze" yaklaşımı, Falk ve Dierking'in "Etkileşimli Müze Deneyimi" yaklaşımı (1992), Perry'nin (1993) "Müze Ziyaretinin Anatomisi" yaklaşımı ve Hooper-Greenhill'in (1994) "Müze Deneyimi" yaklaşımı gibi izleyicilerin müze deneyimini anlamaya yönelik bütüncül yaklaşımlar² ile bu deneyimi kavramsal olarak açıklamak ve müzenin izleyici üzerindeki uzun vadeli etkilerini değerlendirmek amaçlanır. Böylece izleyicinin müze algısı ve kazanımları hakkında bilgi sahibi olunarak müzenin kendini gerçekleştirmesine ve kitlelere nitelikli bir şekilde hitap etmesine ortam sağlayan unsurlar üzerinde çalışma olanağı doğacaktır.

Müzeler; iç ve dış katılıma önem veren, yaratıcı bir şekilde düşündüren, sorgulayan ve sorgulatan kurumlar olarak öne çıkmaları ve izleyicinin merak duygusunu perçinleyerek toplumsal gelişimin sürekliliğini hedeflemeleri ile 'var olmalarının' içini doldururlar. "Halkın müzelere geliş sıklığını artırma çabaları; müze tasarımlarında da yapılan değişikliklerden, müzenin koleksiyon ve programlarının halka ulaşabilirliğine; uzmana ulaşma, sergi türleri ve aktivite programları gibi geniş çaplı faaliyet alanlarındaki çalışmaları kapsar."³ Bütün bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda; araştırma kapsamında ele alınan Atatürk Evi Müzesi, Selanik Arkeoloji Müzesi, Bizans Kültürü Müzesi, Makedon Mücadelesi Müzesi, Selanik Yahudi Müzesi ve Beyaz Kule Müzesi'nin; yenilenen sergi tasarımları, duysal, görsel

² Ibramsha Yahya, **Museum Learning, The Museum Visitor, The Museum Visit: An Investigation into their Understanding and its Implications for the Effective Exhibition Development in Indian Science Museums**, University of Leicester, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Leicester: ProQuest LLC, 1997, s.71-72.

³ Erbay, **A.g.e.**, s.42.

ve işitsel sunum teknikleri ve eğitsel yönleriyle, halka ulaşma çabalarında bir sonraki aşamaya geçmeyi amaçladıkları görülmüştür. Kendilerini sürekli yenileyerek, sürekli yenilenen kente uyum sağlamaya çalışan bu müzeler; hem kent halkına hem diğer izleyicilere sundukları etkili müze deneyim ve yaklaşımları yoluyla hem kent belleğinde hem insanların belleklerinde kalıcı olmayı amaçlamaktadır.

Araştırmaya konu edilen ve Selanik kent kimliğini ve kültürel çeşitliliğini farklı yönleriyle yansıtmayı hedefleyen müzeler, kendilerine özgü anlatı yollarını benimseyerek izleyicilere ulaşma çabalarını sürdürmektedir. Bu müzeler izleyicilere, içerisinde bulundukları kent hakkında –ister ziyaretçi ister kent sakini olsunlar– kendi misyon ve vizyonlarına uygun bir biçimde vurgulamak istedikleri özelliklerini öne çıkararak bilgi vermeyi amaçlamışlardır. Kentin kimliğini; tarihi, sosyal ve kültürel niteliklerini yansıtma, anlatma ve anımsatma işini sadece isminde ‘kent müzesi’ nitelmesi taşıyan müzelere bırakmamaları bakımından araştırmada incelenen müzelerin iyi birer örnek oldukları düşünülmektedir. Ayrıca araştırmada vurgulanan müzelerin kent ile sürekli ilişkilerinin bir getirisi olarak, bu müzelerin kent kimliğini yansıtmada ne gibi unsurlardan yararlanabilecekleri, sergi ve koleksiyonlarını kent belleğini yansıtma amacıyla ne şekillerde düzenleyebilecekleri de ortaya konulmuştur. Bu bakımdan araştırmada, kentler ile kentlerde yer alan müzeler arasındaki ilişkiyi vurgulayan diğer araştırmalara ve ileri çalışmalara bir katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırmanın; bu alanda çalışmak isteyen kişilere fikir, kaynak ve veri sağlayabileceği gibi, kentlerde yer alan müzelerin kent kimliğini ve belleğini yansıtma ve kültür inşası gibi alanlarda ne çeşit katkılarda bulunabilecekleri konusunda yeni görüş ve önerilere açık olması bakımından ileri araştırmaları destekleyici olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Anadol, Köksal, Ersin Arıoğlu: “Selanik Atatürk Evi 1978 Haziran Depremi Sonrası Restorasyonu”, **O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi**, C.VII, No:1, 1981, s. 5-24.
- Archaeological Museum of Thessaloniki: **Museum Collections**, (t.y.) (Çevrimiçi) <https://www.amth.gr/en/ceramics-wall-paintings-and-mosaics-collection> 15 Nisan 2018.
- Archaeological Museum of Thessaloniki: **Shedio Exoterikis Opsis**, (t.y.) (Çevrimiçi) https://www.amth.gr/sites/amth.gr/files/styles/gallery_open/public/images/informational/gallery/shedio-exoterikis-opsis.jpg?itok=yJcdq02q 15 Nisan 2018.
- Archaeological Museum of Thessaloniki: **The Story of the Archaeological Museum of Thessaloniki**, (t.y.), (Çevrimiçi) <https://www.amth.gr/en:https://www.amth.gr/en/story-archaeological-museum-thessaloniki> 30 Mart 2018.
- Archaeological Museum of Thessaloniki: **The Story of the Building**, (t.y.), (Çevrimiçi) <https://www.amth.gr/en/story-building> 30 Mart 2018.
- Archaeological Museum of Thessaloniki: **Περιοδικες Εκθεσεις**, (t.y.) (Çevrimiçi) <https://www.amth.gr/exhibitions/temporary/archive?page=1>, 1 Nisan 2018.
- Artun, Ali: **Müze ve Modernlik - Sanat Müzeleri I**, 2. bs., İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.
- Baer, Marc D.: **Selanikli Dönmeler - Yahudilikten Dönenler, Müslüman Devrimciler ve Seküler Türkler**, 1. bs., Çev. Sevinç Kayır, İstanbul: Doğan Kitap Yayıncılık, 1991.

- Baer, Marc D.: "Selanik Dönmelerinin Camisi: Ortak bir geçmişin tek yadigarı", (E. Özyürek, Dü.) **Tarih ve Toplum**, C.XXVIII, No:168, 1997, s.31.
- Basa, İnci: "Kentsel Hafızanın Sürdürülebilirliği: Bir Mimarlık Stüdyosu Deneyimi", **Sanat ve Tasarım Dergisi**, 2015, s.27-42.
- Benmayor, Yakov: **The Jews of Thessaloniki**, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://www.holocausteducenter.gr/the-jews-of-thessaloniki/> 12 Nisan 2018
- Bertram, Carel: **Imagining the Turkish House: Collective Visions of Home**. Austin: University of Texas Press, 2008.
- Bingöl, Bora: "Postmodernizm ve Kent Tasarımı". **Ormancılık Dergisi**, C.X, No:1, 2014, s.14-22.
- Bozkurt, Gülçin S.: "19.yy da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekan Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi", **Journal of the Faculty of Forestry**, C.LXII, No:2, 2013, s.37-70.
- Burton, Ernest. D.: "Notes on Thessalonica". **The Biblical World**, C.VIII, No:1, 1896, s.10-19.
- Calvino, Italo: **Görünmez Kentler**, 1. bs., Çev.İşıl Saatçioğlu, İstanbul:Yapı Kredi Yayınları, 2002.
- CAMOC: **About CAMOC**, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://network.icom.museum/camoc/about/about-camoc/> 12 Temmuz 2018.
- Capacity Building Relay Race: **Thessaloniki, European Capital of Culture and Youth**, 11 Ocak 2016, (Çevrimiçi) <http://www.caburera.org/thessaloniki->

europa-capital-of-culture-and-youth/
22 Haziran 2018.

Carr, David:

The Promise of Cultural Institutions.
Oxford: Altamira Press, 2003.

Cataño, Adriana:

“7 Powerful Cesar Chávez Quotes That
Speak to the Struggle Our Community
Faces Today”, **Remezcla**, 31 Mart 2017,
(Çevrimiçi),
[http://remezcla.com/lists/culture/cesar-
chavez-quotes/](http://remezcla.com/lists/culture/cesar-chavez-quotes/), 25 Haziran 2018.

Chondrogiannis, Stamatios T.:

Rotunda, (t.y.) (Çevrimiçi)
[http://galeriuspalace.culture.gr/en/monu-
ments/rotonta/](http://galeriuspalace.culture.gr/en/monu-
ments/rotonta/) 1 Mart 2018.

Clapp, James A.:

**The City: A Dictionary of Quotable
Thoughts on Cities and Urban Life**, 2.
bs., New Jersey: Transaction Publishers,
2014.

Conn, Steven:

Do Museums Still Need Objects?,
Philadelphia: University of Pennsylvania
Press, 2010.

Çakılcı, Diren:

"Selanik Şehrinden Bir Kesit: 19. Yüzyıl
Ortasında Çavuş (Vlatadon) Manastırı
Mahallesi". **CEDRUS The Journal of
MCRI**, C.V, Haziran 2017, s. 447-462.
doi:10.13113/CEDRUS/201721

Çakır-İlhan, Ayşe, Ayşe Okvuran:

"Bir Eğitim Ortamı Olarak Müzeler".
Türkiye 1. Drama Liderleri Buluşması.
Ankara: Oluşum Tiyatrosu ve Drama
Atölyesi Yayınları, 1999, s.82-85.

Çakır-İlhan, Ayşe vd.:

Müze Eğitimi Yetişkin Kitabı. Ankara,
2011.

Çaycı, Abdurrahman:

**Gazi Mustafa Kemal Atatürk Milli
Bağımsızlık ve Çağdaşlaşma Önderi
(Hayatı ve Eseri)**. Ankara: Atatürk
Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2002.

Çıldır, Zekiye:

“Türkiye’de Bir Eğitim Ortamı Olarak Müzelerin Kullanımına İlişkin Eğitimciler Tarafından Hazırlanan Raporlar”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, C:III, 2014, s.184.

Connerton, Paul:

Toplumlar Nasıl Anımsar, (Çev: Alaeddin Şenel), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.

Demir, Sema:

“Kültürel Bellek, Gelenek ve Halk Bilimi Müzeleri”, **Milli Folklor Dergisi**, C: XXIV, No: 95, 2012, s.184-193.

Demirdelen, Halil:

"Müze Eğitimi ve Halkla İlişkiler", **İdol**, No:33, 2007, s.28-34.

Demirseren-Çöl, Şölen:

Kent Kimliği: Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1998.

Diepen van, Alice:

“City museum and city archives: who should collect what?”, **City Museums as Centres of Civic Dialogue**, (Dü. Renée Kistemaker), Proceedings of the Fourth Conference of the International Association of City Museums, Amsterdam, 2005, s.67-73.

Dimitriadis, Vasilis:

"Topografia tis Thessalonikis kata tin Epohi tis Tourkokratias (1430-1912)". **Belleten**, C.XLIX, Thessaloniki: εταιρεία μακεδονικών σπουδών, 1983.

Donfried, Karl P.:

"The Cults of Thessalonica and the Thessalonian". **New Testament Studies**, C.XXXI, No:3, 1985, s.336-356. doi:10.1017/S0028688500013904

- Elezovic, Arna: "Manolis Andronikos: Greece's National Archaeologist", **Journal of International Studies**, No:1, 2011, s.55-66.
- Ephorate of Antiquities of Thessaloniki: **Archaeological Sites and Monuments Open to the Public / Arch of Galerius.** (t.y.) (Çevrimiçi) <http://galeriuspalace.culture.gr/en/monuments/kamara/> 30 Mart 2018.
- Erbay, Fethiye: **Müze Yönetimini Kurumsallaştırma Çabası (1984-2009)**, 1. bs., İstanbul: Mimarlık Vakfı Enstitüsü, 2009.
- Erhat, Azra: **Mitoloji Sözlüğü**, 1. bs., İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 1972.
- Evliya Çelebi: **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Gümölcine, Kavala, Selanik, Tırhala, Atina, Mora, Navarin, Girit Adası, Hanya, Kandiye, Elbasan, Ohri, Tekirdağı**, 1. bs., Cilt I, (Ed. Seyit Ali Kahraman) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011.
- Fleming, David: "Making City Histories", **Making Histories in Museums**, (Dü. Gaynor Kavanagh), Leicester: Leicester University Press, 1996, s. 131-142.
- Fleming, David: "Kentler, Müzeler ve Toplum", **Kent, Toplum, Müze – Deneyimler ve Katkıları**, (Çev. Gül Çağla Güven), (Dü. Burçak Madran), İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 2001, s. 25-33.
- Foundation of MMS: "The Museum Building", **Museum for the Macedonian Struggle - Guide to the Museum.** (t.y.) (Çevrimiçi) Thessaloniki: Foundation of the Museum for the Macedonian Struggle, www.imma.edu.gr 1 Nisan 2018.

- Gazi , Andromachi, Alexandra Nikiforidou: "Εφαρμογές νέων τεχνολογιών στην επανέκθεση του ΑΜΘ ", (t.y.), Çev. Ezgi Özdemir, **Archaeological Museum of Thessaloniki**, Greece.
- Gazi, Andromachi: **The Concept of the Early Museum** (Cilt I). Leicester: University of Leicester, 1993.
- Geladakia, Sonia, Giota Papadimitriou: "University Museums as Spaces of Education: The Case of the History of Education Museum at the University of Athens", **Procedia - Social and Behavioral Sciences**, 2014, 300-306.
- Georgakas, Dan: **The Jews of Thessaloniki, 1912-1941**, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://www.jewishwikipedia.info/thessaloniki.html> 14 Nisan 2018.
- Göğebakan, Yüksel: "Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi'nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar ve Bu Evlerin Genel Özellikleri". **Inönü University Journal of Culture and Art**, C.I, No:1, 2015, 41-55.
- Grammenos, Dimitris. V.: **The Archaeological Museum of Thessaloniki**. Athens: OIKOS Publishing, 2004.
- Greek National Tourism Organisation: **The Emblem of Thessaloniki**, 2017, (Çevrimiçi) http://www.visitgreece.gr/en/culture/monuments/the_white_tower 20 Mart 2018.
- Güler, Tahsin vd.: "Kent Kimliğinin Oluşturulmasında Kültürel Unsurların Önemi: Balıkesir Üzerine Bir İnceleme". **PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi**, No: 11(Özel Sayı), Aralık 2016, s.85-104.

- Hannerz, Ulf: "City", **The Social Science Encyclopedia**, (Ed. Adam Kuper) 2. bs., London: Routledge, 1996, s. 148.
- ICOM: "Development of the Museum Definition According to ICOM Statutes (2007-1946)". Vienna, Austria. (24 Ağustos 2007) (Çevrimiçi) http://archives.icom.museum/hist_def_eng.html 27 Şubat 2018.
- İmamoğlu, Olcay: "Psikolojik Açıdan İnsan-Çevre İlişkileri", **İnsan Çevre Toplum**, (Ed. Ruşen Keleş), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2016, s.57-72.
- InThessaloniki Travel Guide: **Archaeological Monuments of Thessaloniki - Rotonda of Galerius**. (t.y.) (Çevrimiçi) <http://www.inthessaloniki.com/en/rotonda> 5 Mart 2018.
- Joy of Museums: **"Quotes About Museums, Art and History"**. (t.y.) (Çevrimiçi) <https://joyofmuseums.com/museums-art-galleries/quotes-about-museums/> 18 Şubat 2018.
- Kaplan-Çinçin, Seda vd.: "Ottoman Monumental Buildings in Thessaloniki Architectural Heritage". **OEEP | Journal Of Emerging Economies And Policy**, C.I, 2016, s.73-84.
- Karadeniz, Ceren: **Dünyada Çocuk Müzeleri ile Bilim, Teknoloji ve Keşif Merkezlerinin İncelenmesi ve Türkiye İçin Bir Çocuk Müzesi Modeli Oluşturulması**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2009.
- Karadeniz, Ceren: "Atina'dan Çocuk Müzesi Örnekleri ve Yunanistan'da Müze Eğitimi", **Çocuk Müzeleri ve Yaratıcı Drama**, (Ed. İnci

- San), Ankara: Naturel Yayınları, 2012, s.72.
- Karadeniz, Ceren: **“Postmodern Müzede Kadın”**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:VI, No:1, 2015, s.132-147.
- Karadeniz, Ceren: "Müze ve Toplum: Müzeyle Topluma Ulaşmak". **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, C.VI, No:8, 2017, s.19-37.
- Karadeniz, Ceren, Ezgi Özdemir: "Hangi Müze? Müzecilikte Değişim ve Yeni Müzebilim", **Millî Folklor**, C.XXX, No:120, 2018, s. 158-169.
- Kavanagh, George: "Making Histories, Making Memories", **Making Histories in Museums**. Leicester: Leicester University Press, 1996, s.1-14.
- Kaymaz, Işıl: "Urban Landscapes and Identity", **Advances in Landscape Architecture**, London: InTech Publishing, 2013, s. 739-760, doi:10.5772/51738
- Kaypak, Şafak: "Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İncelenmesi". **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.VII, No:14, 2010, s.373-392.
- Keleş, Ruşen: "Kentleşme ve Türkçe". **Dilbilim Araştırmaları Dergisi**, C.VI, 1995, s.1-5.
- Kelly, Lynda: "Measuring The Impact Of Museums On Their Communities: The Role Of The 21st Century Museum". **INTERCOM 2006 Conference Paper**, Taipei: INTERCOM, 2006, s.1-10.

- Keskin, Necat: "Kentlerde Yeni Bellek Mekânları: Kent Müzeleri", **Folklor/Edebiyat Dergisi**, C.III, No:79, 2014, s. 25-39.
- Kidd, Jenny: **Museums in the New Mediascape: Transmedia, Participation, Ethics**. Surrey, England: Ashgate Publishing Limited, 2014.
- Kramer, Dieter: "Alman Müzelerinde Modern Toplumsal Tarih", **Kent, Toplum, Müze – Deneyimler ve Katkılar**, (Çev. Gül Çağla Güven), (Dü. Burçak Madran), İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 2001, s. 34-38.
- Kocatürk, Utkan: **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 1999.
- Kokkou, Angeliki: **The Care for the Antiquities in Greece and the First Museums**, 2. bs., Athens: Ekdoseis Kapon Publishing, 2010.
- Konstantinos, Lytos D.: "Θεματικός Χάρτης του Νομού Θεσσαλονίκης (Δες Υπομνημα)", (26 Şubat 2010) (Çevrimiçi) http://kokkalou.blogspot.com.tr/2010/02/blog-post_2611Nisan2018.
- Koyuncu, Ahmet: "Sosyoloji Kuramlarında Kent". **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, No:25, 2011, s.31-56.
- Kuban, Doğan: **Sanat Tarihimizin Sorunları**. İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1976.
- Kutluer, Görkem: "Çağdaş Sanatta Biçimsel ve Kavramsal Bir Eleman Olarak Müze ve Arkeoloji", **Art-Sanat**, No:3, 2015, s.161-171.

- Logan, William: "Museums, Community Identity and Urban Heritage". **Queensland Review**, C.XII, No:1, 2005, s.27-35. doi:10.1017/S1321816600003883
- Marstine, Janet: **New Museum Theory and Practice: An Introduction**, Oxford: Blackwell Publishing, 2006.
- Mumford, Lewis: **The Culture of Cities**. Orlando: Harcourt Brace Jorandrich Publishers, 1938.
- Museum of Byzantine Culture: **Founding History**, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://mbp.gr/en/founding-history> 20 Nisan 2018.
- Museum of Byzantine Culture: **Introduction to the Permanent Exhibition**, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://mbp.gr/en/introduction-permanent-exhibition> 12 Nisan 2018.
- Nalpantis, Dimitris: **Θεσσαλονίκη, Κεντρική Μακεδονία, Λευκός Πύργος**, (t.y.) (Çevrimiçi), <http://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=lefkospirgos> 15 Nisan 2018.
- Nora, Pierre: **Hafıza Mekânları**, (Çev: Mehmet Emin Özcan), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006.
- Okan, Berna: "Günümüzde Müzecilik Anlayışı", **Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi**, 2015, s.187-197.
- Ozansoy, Esin: "Selanik'in İspanya Yahudileri (Yerleşme, Yükseliş, Büyük Yıkım)", **Litera: Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi**, C.XXVII, No:2, 2017, s.113-123. doi:10.26557/iulitera.368767
- Önder, Alev vd.: "Müzelerin Eğitim Amaçlı Kullanımı Projesi: İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki

- Marmara Örnekleme", **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.I, No:25, 2009, s.103-117.
- Özdemir, Emin: **Kurmaca Kişiler Kenti**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2015.
- Özdoğan, Mehmet: "Yerbilimleri ve Arkeoloji", **59. Türkiye Jeoloji Kurultayı Bildiri Özleri**. Ankara: TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası, 2006.
- Papanikolaou, Panagiota M.: "Homage To Melina's Programme Education and Culture: From the Educational Programmes of Greek Museums to Art Competitions in Schools", **International Journal of Education and Social Science**, C.III, No:5, 2016, s. 25-29.
- Pinna, Giovanni: "Introduction to Historic House Museums". **Museum International (UNESCO, Paris)**, C.LIII, No:2, Nisan 2001, s.4-9.
- Reader, John: **Cities**, New York: Grow Press, 2004.
- Robins, Richard: "Paradox and Paradigms: The Changing Role of Museums in Aboriginal Cultural Heritage Management". **Nglulaig**, C.XVI, 1996, s.1-30.
- Sakarya, Adem: "Kent Kavramı ve Planlama Üzerine", Rapor, 2014, s.1-15.
- Selanik Rehberi: "Osmanlı Dönemi Eserleri", **Selanik Rehberi**, (.t.y.) (Çevrimiçi) <https://selanikrehberi.com/osmani-donemi-eserleri/> 12 Temmuz 2018.
- Smith, Mahlon. H.: "Virtual Religion Network", (.t.y.) (Çevrimiçi) <http://virtualreligion.net/iho/cassander.html> 30 Mart 2018.

Stefani, Evangelia:

Archaeology Behind the Battle Lines, 1. bs, Thessaloniki: Archaeological Museum of Thessaloniki Publications, 2012.

Stelter, Gilbert:

“Does Urban History Need A Theory of the City?: Theory and Urban History”, **The Urban History Newsletter**, 2001, s. 3-5.

Stone, Wendy:

"Measuring Social Capital Towards a Theoretically Informed Measurement Framework for Researching Social Capital in Family and Community Life", Melbourne: **Australian Institute of Family Studies**, 2001, s.1-40.

Stoner, Scott:

“The Importance of Remembering”, **Living Compass**, 26 Mayıs 2017, (Çevrimiçi)
<https://www.livingcompass.org/www/the-importance-of-remembering>, 25 Haziran 2018.

Stuedahl, Dagny:

"The Connective Museum", **Museum Communication; Prospects and perspectives. International Research Conference**. Copenhagen: Danish Royal Academy of Sciences and Letters, 2015.

Synthesis&Research:

Archaeological Museum - Renovation, (13 Eylül 2005) (Çevrimiçi)
<http://www.syntres.gr/projects/02/> 17 Nisan 2018.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı:

Geleneksel Türk Tiyatrosu Karagöz, (t.y.), (Çevrimiçi)
<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,12744/karagoz.html> 10 Nisan 2018.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı:

Neredeyim: Atatürk, (t.y.), (Çevrimiçi)
<http://www.kultur.gov.tr/TR,96346/selan-ik-ataturk-evi.html> 29 Mart 2018.

- Thessaloniki History Center: **Heritage Walks in Thessaloniki**, Greece: Municipality of Thessaloniki, 2009.
- Thessaloniki Tourism Organization: "Exploring the City", **Thessaloniki: Many Stories, One Heart**, (t.y.), (Çevrimiçi)
<https://thessaloniki.travel/en/exploring-the-city/themed-routes> 15 Nisan 2018.
- Thessaloniki Tourism Organization: "Exploring the City", **Themed Routes: Jewish Route**, (t.y.), (Çevrimiçi)
<https://thessaloniki.travel/en/exploring-the-city/themed-routes/jewish-routes> 20 Temmuz 2018.
- Thorsell, William: **"Museums – Not Relics of the Past But Inspiration for the Future"**, (26 Temmuz 2017) (Çevrimiçi)
<http://www.lokusdesign.com/museums-not-relics-of-the-past-but-inspiration-for-the-future/> 16 Nisan 2018.
- Thorsell, William: **"The Whaling Museum & Education Center Exhibits"**, (24 Kasım 2017) (Çevrimiçi)
<http://www.cshwhalingmuseum.org/exhibits.html> 16 Nisan 2018.
- Topal, Kadir A.: "Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye'de Kent Neresidir?". **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.VI, No:1, 2004, s.276-294.
- Touna, Vaia: **Fabrications of the Greek Past: Religion, Tradition, and the Making of Modern Identities**. Leiden, Netherlands: Koninklijke Brill Publishing, 2017.
- Tsilipakou, Agathoniki: "Twenty years from the Journey Home: Twenty years Museum of Byzantine Culture", **Macedonian Studies Journal**, C.I, No:1, 2014, s. 51-76.

- Türk, Seçil M: "20. Yüzyıl Kent Kuramları", **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.II, No:3, 2015, s.41-59.
- Uz, Seden: **Müze Evler**, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 2015.
- Ünlü, Tülin S.: "Kent Kimliğinin Oluşumunda Kentsel Bellek ve Kentsel Mekan İlişkisi: Mersin Örneği", **Planlama Dergisi**, C. XXVII, No:1, 2017, s.75-93.
- Yahya, Ibramsha: **Museum Learning, The Museum Visitor, The Museum Visit: An Investigation into their Understanding and its Implications for the Effective Exhibition Development in Indian Science Museums**, University of Leicester, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Leicester: ProQuest LLC, 1997.
- Yapar, Berrin: **Yunanistan'daki Türk Eserlerinde Kitabeler (Dedeoğaç, Dimetoka, İskeçe, Gümölcine, Selanik, Kavala, Yenice-Karasu)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2007.
- Yılmaz, Ali Sırrı, Beyzade N. Çetin: "Postmodernizm ve Kent", **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları**, 2006, s.69-74.
- Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης: **Η αποστολή του Μουσείου**, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://www.jmth.gr/article-06032014-history-of-the-museum> 20 Nisan 2018.
- Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης: **Το κτίριο του Μουσείου - Ιστορικά στοιχεία για το κτίριο**, (t.y.) (Çevrimiçi) <http://www.jmth.gr/article-05032014-the-building-of-the-museum> 20 Nisan 2018.

- Ίδρυμα Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα: **Το χρονικό της ίδρυσης του μουσείου,** (26 Ekim 2010) (Çevrimiçi)
<http://www.imma.edu.gr/imma/museum/timeline.html> 21 Nisan 2018.
- Λευκό Πύργο Θεσσαλονίκης,: **Ιστορία,** (t.y.) (Çevrimiçi)
<http://www.lpth.gr/history-weg-74399.html> 22 Nisan 2018.
- Λευκός πύργος Θεσσαλονίκη: **2ος Όροφος «Θεσσαλονίκη. Μνημεία και ιστορία»,** (t.y.) (Çevrimiçi)
<http://www.lpth.gr/2nd-floor-weg-99714.html> 22 Nisan 2018.
- Λευκός Πύργος Θεσσαλονίκη: **Αρχιτεκτονική,** (t.y.) (Çevrimiçi)
<http://www.lpth.gr/architecture-weg-92795.html> 22 Nisan 2018.

EKLER

Ek 1: “Kentlerin Doğuşuna Doğru” tanıtım filmi metni	166
Ek 2: Selanik tarih şeridi	168
Ek 3: Selanik Atatürk Evi sergilerindeki anlatılar	170
Ek 4: “Müzelerin Tarihi” eğitim metni	172
Ek 5: Jette Sandahl röportaj metni	175

Ek 1: Selanik Arkeoloji Müzesi “Kentlerin Doğuşuna Doğru” isimli sergi alanında gösterilen tanıtım filmi için Andromache Gazi ve Alexandra Nikiforidou tarafından hazırlanmış olan ve Selanik kent tarihini aktaran metin.

Selanik’in kuruluşundan uzun zaman önce de, Thermaikos Körfezi’nin iç kısımlarında önemli yerleşim yerleri bulunmaktadır. MÖ 315 sularında Makedonya Kralı Kassandros, bu 26 yerleşim yerinin sakinlerini yeni kentte bir arada yaşamak üzere zorlamıştır. Kassandros kente –aynı zamanda Büyük İskender’in üvey kız kardeşi olan– eşi Thessaloniki’nin adını vermiştir. Kentin konumu son derece avantajlıdır: Vardar Ovası’ndan iç kesimlere olan kolay ulaşım olanağı sayesinde Kuzey Ege bölgesinin en güvenli limanı sayılmış ve aynı zamanda Makedonya’nın bütün önemli şehirleri ile iletişim kurabilmede bütünüyle elverişli olmuştur.

Selanik kent olarak, sokakları birbirini dik açıyla kesecek şekilde, Hippodamik plana uygun bir biçimde inşa edilmiştir. 100 ile 200 stremmata (yaklaşık 100.000-200.000 metrekare) alanı kapsayan genişliği ile Makedonya Krallığında, başkent Pella’dan sonra ikinci en önemli kent olmuştur. Selanik, bütün Yunan kentleri gibi düzenlenmiştir. Kabileler ve demeler halinde organize olan kent sakinleri ile birlikte bir konseyi, bir senatosu ve kendilerine ait bir yönetimleri olmuştur. Ancak uygulamada şehrin iç ve dış işlerini, kraliyete bağlı gözetmenler ve denetçiler aracılığıyla Makedonya Kralı kontrol etmiştir. Kent hızla Makedonya bölgesinin en önemli askeri ve ticari merkezi haline gelmiştir. Diğer Yunan kentlerinin vatandaşları buraya yerleşmek için gelmiş ve ticaret yolları sayesinde büyük çoğunluğu Doğudan olmak üzere yeni ibadet biçimleri Selanik kentine ulaşmıştır. Bu durum İlk Çağ’ın sonuna kadar artarak devam etmiştir. Kentin mezarlıklarındaki buluntuların keşfedilmesi ve bölgedeki Makedon gömütlerinin ortaya çıkarılmasıyla, Selanik kentinin Helenistik Çağ boyunca zirve noktasını yaşadığı görülmüştür.

Romalılar öncelikle Makedonya’yı dört meride, diğer bir deyişle idari bölgeye ayırmış ve Selanik bu bölgelerden birinin başkenti ilan edilmiştir. Bu durumu izleyen yirmi yılın sonunda Selanik, Makedonya’daki Roma eyaletinin başkenti haline gelmiştir. Önemli bir askeri yol olan Via Egnatia’nın yapımı şehrin ekonomik

gelişimini güçlendirmiştir. Kentin batı duvarından geçen Via Egnatia, Selanik ile o zamanki bilinen dünya arasında bağlantı kurmuştur.

MÖ 31'de, Octavianus Augustus'un Roma İmparatorluğu'nun tek hükümdarı olarak ortaya çıkmasıyla birlikte yeni imparatorluk dönemi başlamıştır. Selanikliler Augustus'u onurlandırmış ve ona bir tapınak adanmışlardır. Kısa bir istikrarsızlık ve huzursuzluk sürecinden sonra Selanik kenti de, Pax Romana olarak bilinen uzun bir barış döneminin meyvelerinden faydalanmıştır. Kentin milattan sonraki ilk yüzyıllar boyunca çizdiği rota etkileyici olmuştur. Roma İmparatorluğu'nun Doğuda ve Kuzeyde genişlemesiyle Selanik, insanların ve fikirlerin kesiştiği bir yol haline gelmiştir. Belirli kozmopolit bir karaktere ve aktif bir yerel aristokrasiye sahip bu geniş ve dinamik kent, Balkanların en büyük limanı ve ticaret merkezi haline gelmiştir. Bu yıllar boyunca şehrin politik ve idari çekirdeği, etkileyici yapıların inşa edildiği yeni Agora yapısına taşınmıştır. Büyük insan kalabalıkları; konuşmacıları ve filozofları dinleme, tiyatro performansları izleme, çeşitli konular üzerinden tartışmalar yürütme, alandaki yapılara hayranlık duyma ve şehrin nabzını tutma amaçlarının yanı sıra; yönetsel etkinliklerini idare etmek için de bu büyük meydanlarda ve stoalarda toplanmıştır.

MS 3. yüzyıla gelindiğinde, Selanik hali hazırda liderliğini kabul ettirmiştir. Dolayısıyla MS 299 yılında, Roma İmparatorluğu tetrarklarından biri olan Caesar Galerius Maximianus'un kenti yönetim merkezi olarak seçmesi rastlantısal olmamıştır. Caesar Galerius Maximianus, Selanik'i devasa bir saray yapısı, savaşta başarılarına dair övgüleri dile getiren bir zafer takı ve dairesel planlı bir ibadet yapısı dâhil olmak üzere, hepsi günümüze kadar korunmayı başarmış görkemli binalar serisi ile taçlandırmıştır.

Ek 2: Selanik Tarih Merkezi tarafından hazırlanan, Selanik'i odak alan tarih şeridi (Thessaloniki History Center, Heritage Walks in Thessaloniki, Greece: Municipality of Thessaloniki, 2009).

MÖ 315	Çevredeki 26 yerleşim yerinin sakinleri Selanik'te birleşir. Kent, Makedonya Kralı Kassandros tarafından kurulur. Kent ismini aynı zamanda Büyük İskender'in üvey kızkardeşi olan Kassandros'un eşi <i>Thessaloniki</i> 'den alır.
MÖ 168	Kent Roma İmparatorluğuna geçer.
MÖ 148	Kent Makedonya'daki Roma eyaletinin başkenti haline gelir.
MÖ 130	Kentin zamanın bilinen dünyasıyla bağlantısının kurulmasını sağlayan <i>Via Egnatia</i> yolunun inşasına başlanır.
MÖ 50	Romalı konuşmacı <i>Cicero</i> kentin sakini olur.
MÖ 42	Selanik "özgür kent" ilan edilir (<i>civitas libera</i>).
MS 50	On iki havariden biri olan <i>Aziz Pavlus</i> kenti ilk kez ziyaret eder.
MS 3 – 4. yy	Kent, İmparator Galerius'un önderliğinde Roma İmparatorluğunun <i>tekrarklarından</i> biri ve doğu ayağının merkezi olur.
MS 323	İlk Bizans imparatoru Konstantin, Roma imparatoru Licinius'a savaş açmak üzere kente yerleşir.
Geç 4. yy	Kent Makedonya bölgesinin yönetim merkezi konumuna gelir. Bizans imparatoru Theodosius kentin sur duvarlarını inşa ettirir.
5 – 12. yy	Gotlar, İranlılar, Persler, Türkler ve Bulgarlar tarafından kente akınlar düzenlenir. Güçlü sur duvarları sayesinde kent ayakta kalır.
1185	Kent İskandinavların eline geçer.
1224	20 yıllık Frenk egemenliğinden sonra kent Theodore Komnenos Doukas tarafından alınır ve Epirus Despotluğunun başkenti ilan edilir.
1300 – 1430	Yüksek gelirlerin yanında sosyal ve kültürel büyümeyle birlikte kentin altın çağı yaşanır.
1342 – 1349	Ortaçağ hegemonyacılığına tepki olan <i>Zealot Hareketi</i> baskın gelir ve " <i>Tanrının düzeni</i> " hâkim olur.
1423	Kent Venediklilere teslim olur.
1430	Osmanlı Türkleri Selanik'i ele geçirir.
15. yy	Çoğu İber yarımadasından olmak üzere Avrupa'dan kovulan büyük Yahudi nüfusu kente yerleşir.
16 – 18. yy	Selanik gelişir ve farklı etnik grupların bir arada uyum içinde yaşadığı görülür. 18. yy'da kent büyük bir ticaret merkezi konumuna gelir.
Geç 19. yy	Kente Avrupa ve İstanbul'u birbirine bağlayan bir demiryolu bağlantısı yapılır.

1890	Çıkan büyük yangında kentin sahil kesiminin büyük kısmı yok olur.
1912	I. Balkan Savaşı sırasında 26 Ekim günü Yunan orduları kenti ele geçirir. Beş yüz yıllık Osmanlı egemenliğinden sonra kent Yunanistan'ın parçası olur.
1916	Kral Konstantin ile çarpışmanın ardından kentte Eleftherios Venizelos tarafından geçici " <i>Ulusal Savunma Hükümeti</i> " kurulur.
1917	18 Ağustos günü çıkan ve 32 saat süren büyük yangında kentin büyük kısmı harap olur. Fransız mimar <i>Ernest Hébrard</i> tarafından kent yeniden planlanır.
1922 – 1923	Batı Cephesi'nde Yunanistan'ın aldığı ağır yenilgilerin sonucunda Türkiye ve Yunanistan arasında nüfus mübadelesi anlaşması yapılır. Kente büyük sayıda Yunan göçmen alınır.
1997	Selanik " <i>Avrupa Kültür Başkenti</i> " olur.
2014	Selanik'e " <i>Avrupa Gençlik Başkenti</i> " ismi verilir.

Ek 3: Selanik Atatürk Evi Müzesi sergilerinde yer alan ve Atatürk ile ilgili anıları konu edinen anlatılar.

Türkiye’de Amerikan Ticaret Ataşesi olarak bulunmuş olan Julian Gillespie’nin kızı, Atatürk’ü şöyle anlatır:

“Bir akşam Atatürk bizim kabinimize geldi. Babam ve orada bulunan Amerikalılar kendisini saygı ile selamladılar. Babam beni ve kardeşimi Atatürk’e takdim etti. Bizler küçük olduğumuz için O’nun büyüklüğünü kavrayacak durumda değildik. Ben ve kardeşlerim Atatürk’e bizimle oynamasını, oyuncak fincanlarımızdan çay içmesini rica ettik. Çay yerine, oyuncak fincanların yerine kum doldurmuş çamurdan pastalar yapmıştık. Atatürk, bizim oyuncan fincanlarımızı aldı, çay içer gibi yaptı ve çamurdan pastaları yer gibi yaparak “Çok güzel olmuş, çok iyi yapmışsınız” diye bana ve kardeşlerime iltifat etti. Biz yeni bir oyun arkadaşı kazandığımız için çok sevinçli ve mutlu idik. Atatürk’ü denizde yüzerken gördüğümüz zaman ellerimizi salları “Gel bizimle oyna” diye çağırırdık. Babam Atatürk’ün büyük bir kişi olduğunu, O’nu böyle çağırmamamızı tembih ettiği halde biz çocuklar Atatürk’ü oynamak için çağırmaya devam ederdik. Atatürk sık sık kabine gelirdi. Bizimle top oynar, bizleri omzunda gezdirir, kucağında oturturdu. Biz çocuklar O’nu kendimize hakiki dost edinmiştik. Bir defa gelişinde bebeğim hasta olduğu için ağlıyordum. Atatürk gitti elinde siyah çanta bir zat ile geldi. Bana “Doktoru getirdim” dedi. Doktor stetoskop ile bebeğin göğsünü dinledi ve nane şekerini de ilaç olarak verdi: Ben şimdi bu büyük adamın biz çocukları kırmadan arkadaşlık etmesini düşündükçe; bu mükemmel insanın büyük bir önder, bir dahi olduğunu nereden bilebilirdim? O’na olan saygı ve hayranlığım sonsuzdur.” – Mary Howard, Gillespie Crichell, 1 Ağustos 1981.

Atatürk’ün çocuklara olan sevgisini ve eğitime verdiği sıkı önemi vurgulayan diğer alıntılar, müzenin birer sergi alanı olarak kullanılan duvarlarında aşağıdaki gibi yer almaktadır:

“Atatürk çocukların eğitimine önem vererek, bu konuyla yakından ilgilenirdi. Onların, ‘Fikri hür, vicdanı hür’ bir anlayışla yetiştirilmesinden yanaydı. Atatürk bu düşüncesini şöyle ifade etmişti: ‘Çoğu ailelerin öteden beri çok kötü bir alışkanlıkları

var; çocuklarını söyletmez ve dinlemezler. Zavallılar, lafa karışınca ‘Sen büyüklerin konuşmasına karışma’ der, susturulurlar. Ne kadar yanlış, hatta zararlı bir hareket... Hâlbuki tam tersine çocukları serbestçe konuşmaya, düşündüklerini, duyduklarını olduğu gibi ifade etmeye teşvik etmelidirler; böylece hem hatalarını düzeltmeye imkân bulunur, hem de ileride riyakâr ve yalancı olmalarının önüne geçilmiş olur. Kısacası çocuklarımızı artık düşüncelerini hiç çekinmeden, açıkça ifade etmeye, içten inandıklarını savunmaya, buna karşılık da başkalarının samimi düşüncelerine saygı beslemeye alıştırmalıyız. Aynı zamanda onların temiz yüreklerinde yurt, ulus, aile ve yurttaşlık sevgisi ile beraber doğruya, iyiye ve güzel şeylere karşı sevgi ve ilgi uyandırmaya çalışmalıdır...’’

“Atatürk çocukları çok severdi. O’nun dilinde çocuk, sevgi demekti. Sevdiklerine, hangi yaşta olurlarsa olsunlar, ‘Çocuk’ diye seslenirdi... Bütün Türk yavruları, O’nun öz çocukları gibiydi. O, bu yavrulara öylesine gönül vermiş, onlar, O’na öylece candan bağlanmışlardı... Atatürk’ün, yanından hiç ayırmak istemediği şipşirin bir çocuk vardı; O’na kendisi ‘Ülkü’ adını vermişti. Ülkü, çocuklara karşı beslediği derin ilgiyi ne kadar yerine, ne güzel belirten bir isim! Küçük Ülkü’yü sık sık Çankaya’daki evine getirirdi. Henüz yürümeye, birkaç yarım yamalak kelime ile konuşmaya başlamış olan bu çok sevimli, hareketli yavrucuğu kucağına alır, kendisiyle saatlerce meşgul olurdu...” – Hasan Rıza Soyak, Atatürk’ten Hatıralar.

Ek 4: J. V. Maranto tarafından TED-ED eğitim kanalı için kaleme alınmış “Müzelerin Tarihi” isimli yazı. Çevirisi Eren Gökçe, düzenleme ve gözden geçirilmesi Figen Ergürebüz tarafından yapılmıştır.

“Herkes merhaba. Haydi rehberli turumuza başlayalım. Müzeler Müzesi'ne hoş geldiniz. Müzeler, neredeyse 2000 yıldır insanlık tarihinin bir parçası olmuştur. Fakat bugün ziyaret edebildiğimiz türden müzeler her zaman yoktu. Müzelerin tarihi, tahmin edebileceğinizden çok daha eski ve ilginçtir.

Turumuza, Yunan kanadıyla başlayacağız. Müze kelimesi, Yunanca'da Müzler, yani sanat ve bilim tanrıçaları için inşa edilen tapınaklar anlamına gelen "mouseion" kelimesinden geliyor. Tapan kişiler, Müzler'in akademiye bekçilik etmelerini ve hakeden kişilere de beceri vermelerini diliyorlardı. Tapınaklar, heykeller, mozaikler, karmaşık bilimsel araçlar, şiirsel ve edebî yazıtlardan oluşan sunumlarla ve bir ölümlünün, kutsal ilhama layık olduğunu gösterebilecek diğer hediyelerle doluydu.

Şimdi Mezopotamya kanadına geçiyoruz. İlk müze, şu anda Irak olan bölgede, M.Ö. 530 yılında kurulmuştu. İlk müze yöneticisi de aslında bir prensesi. Ennigaldi-Nanna, E-Gig-Par adlı evinde Mezopotamya antikalarını toplamaya ve biriktirmeye başladı. Arkeologlar bölgede kazı yaptıklarında, üstlerinde üç dille yazı yazılmış kil etiketleriyle birlikte, düzgünce sıralanmış, düzinelerce eser keşfettiler. İlginç partiler veriyor olmalıydı.

İlgi çekici parçaları toplama ve sergileme geleneği, Roma İmparatorluğu kanadında da görebildiğiniz gibi, taklit edilmeye başlamıştı. Politikacıların ve generallerin hazine evleri, savaş kalıntılarıyla doluydu ve krala ait hayvanat bahçeleri de gladyatör turnuvaları gibi özel günlerde, halka egzotik hayvan sergiliyordu. Gördüğünüz gibi, burada bir aslanımız ve bir de gladyatör var ve tabii hizmetlinin de bu kanatta olması gerekiyor.

Devam ediyoruz, acele edin. Müzelerin evriminde bir sonraki adımımız Rönesans'ta, doğal yaşam çalışmaları, neredeyse bin yıllık bir Batı cahilliğinden sonar tekrar ortaya çıktığı zamanda meydana geliyor. Aynı zamanda Wunderkammers

adı da verilen antika kabinleri, fiziksel bir ansiklopedi gibi görünen, camekânlarda sergilenen eserlerin toplandığı yerd.

Şuradaki elbise dolabına girin. İşte geldiniz. Ceketlere dikkat edin. Ole Worm'un kabininde gezeceğiz; 17. yüzyılda doğa bilimcisi, antikacı ve doktor olan zengin Ole Worm'a ait ve en göze çarpan antika kabinlerinden birisi. Ole Worm; doğal numuneleri, insan iskeletlerini, antik runik metinleri ve Yeni Dünya'dan eserleri topluyordu. Diğer antika kabinlerinde ise genetik anormallikler, değerli taşlar, sanat çalışmaları, dini ve tarihi kalıntıları bulabilirdiniz. Tanrım! Buna dokunmak istemeyebilirsiniz. Bu kabinler kişiseldi ve yine, genellikle konaklarda, sahipleri, yöneticiler ve aristokratlar, ayrıca tüccarlar ve eski bilim adamları tarafından yönetilirdi.

Şimdi, kimler sirk orgunun sesini duyuyor? 1840 civarında genç girişimci bir şovmen olan Phineas T. Barnum, Avrupa'dan ünlü olan antika kabinlerini satın aldı ve New York'ta, Barnum'un Amerikan Müzesini kurdu. Hayvanat bahçesindeki türler, amfiteatr, bal mumu müzesi, tiyatro ve seçkin sakinleri ile bilinen, mesela aylar, filler, akrobatlar, devler, Siyam ikizleri, Fiji deniz kızı, sakallı bir kadın ve aynı zamanda modern makineler ile bilimsel araçlardan oluşan garip bir gösteri vardı.

Halka açık müzeler, kısmen yeni bir olgudur. Barnum'dan önce ilk halka açık müzeler yalnızca üst ve orta sınıfa açıktı ve bu yalnızca belirli günlerdeydi. Ziyaretçilerin, müzeyi ziyaret etmek için, öncelikle kabul için mektup yazmaları gerekiyordu ve müzeyi her gün yalnızca küçük gruplar ziyaret edebiliyordu. Louvre, tüm halkın müzeye girmesine müsaade ediyordu, fakat yalnızca haftada üç gün.

19. yüzyılda, bildiğimiz müze kavramı şekil almaya başlamıştı. Smithsonian gibi kurumlar ortaya çıktı, böylelikle nesneler kilitli kalmak yerine görülebiliyor ve incelenebiliyordu. Özellikle Amerika müzeleri deneyler gerçekleştiriyordu ve doğal numuneleri aramak ve yeniden kazanmak için kâşifler tutuyordu. Müzeler, ilim, sanatsal ve bilimsel keşfin merkezi hâline geldi. Bu çağa genelde Müze Çağı deniyor.

Günümüzde müzeler herkese açık, öğrenme ve araştırma merkezleri, ayrıca uygulamaları olan kurumlara dönüşüyorlar. Fakat müzelere kimin gittiği sorusu hâlâ

gündemde, çünkü bilet fiyatları bazen geleceğin bilimcilerini, sanatçılarını ve merakını gidermek için bütçesi uygun olmayan kutsal ilhamın hedefi olan insanları engelleyebiliyor. Geldiğiniz için teşekkürler ve giderken hediye dükkânlarına da uğramaktan çekinmeyin.

Ek 5: Müze Tanımı: Beklentiler ve Potansiyeller Komitesi Başkanı Jette Sandahl ile yapılan röportaj (ICOM, The Challenge of Revising the Museum Definition, 2018).

- **Müze tanımı neden önemlidir?**

Müze tanımının, dünya çapındaki bütün müzeler için paylaşılan bir çerçeve işlevi görmesi açısından önemli olduğunu düşünüyorum. Bütün müzeleri kapsamasa bile, pek çok müzenin kendi çalışma ve faaliyetlerinin temeli olacak olan bir çerçeveye sahip olmaları hepimiz açısından oldukça işlevseldir.

Müzelere bakarsanız inanılmaz derecede farklı olduklarını görürsünüz. Bazen bir mahalle bakkalı ile bir hipermarket kadar birbirlerinden farklı olduklarını söyleriz. Dolayısıyla müzenin ne olduğu konusunda büyük bir çeşitliliğimiz var, ancak bu büyük çeşitliliğin merkezinde bir şekilde ortak bir çekirdek bulunuyor.

Müze tanımı ayrıca, diğer büyük küresel organizasyonlar ile olan ortaklığımızın bir temeli olarak işlev görmekte; bazı ülkelerde, müzelerin mevzuatlarının bir parçası olarak kendisine yer bulur. Müze tanımı belli yükümlülükleri yerine getirirken, aynı zamanda müzeleri belirli bağlamlarda savunur. Örneğin, insanlar “ah, araştırma yapmanıza gerek yok” derken, “hayır, aslında araştırma yaparız; araştırmalar müzelerin olmazsa olmazıdır” dememize yardımcı olur. Müze tanımı, sonrasında büyük farklılıklara sahip olacağımız temel kimliğin şekillenmesinin bir parçası olarak yer alır.

- **Neden müze tanımını değiştirmeyi düşünelim?**

Müze tanımındaki değişiklikler, belirli sürede bir gerçekleşen bir şeydir. Beş yıl ya da benzeri aralıklarla tanımda bir takım küçük uyarlamalar yapılır. Ama söylemeliyim ki, belirli bir zamanın ötesinden bakarsak, müze tanımının aslında yarım yüzyıl boyunca neredeyse hiç değişmediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Eğer mevcut müze tanımına 21. yüzyılın ihtiyaçları ve perspektifleri üzerinden bakarsak ve tanımı biraz eşelersek; bu tanımın aslında çok daha eski tarihi dönemlere ait olan değerlerden ve varsayımlardan oluştuğunu görürüz. Var olan müze tanımı,

21. yüzyılın dilini konuşmuyor ve müzelerin bugün kendilerini içlerinde buldukları bazı durumlara değinmiyor bile.

Bugün hala, oldukça kural koyucu bir müzemiz var. Müze “bu, bu ve bunu” yapar ve halkın “bunu, bunu ve bunu” yapmasına izin verir. Dolayısıyla müze ve toplum arasında gerçek bir eşitlik yoktur. Kültürel demokrasinin, eşit paylaşımın ve ortak üretimin mevcut talep ve beklentilerini bugün müzelerde hissetmiyoruz. Müzeyi oluşturan bir konu burada ise, halk da işte oralarda bir yerlerde.

Tamamıyla homojen olan; çatışmayla, çelişkiyle ve büyük farklılıklarla dolu bir şey olmadığını düşündüğümüz bir toplum kavramına sahibiz. Toplumun çelişkili tarafı ile müze arasındaki ilişkiyi, tanımda “toplumun her kesimine açıktır” şeklinde vurgulandığı halde göremiyoruz. Topluma açık olma kavram olarak oldukça küçük kalıyor. Bu, her hafta belirli saatlerde okul çocuklarına ücretsiz müze erişimi olarak yorumlanabilir, ancak müze ve toplum arasındaki bütün ilişkiyi vurgulayabiliyor mu? Toplum, müzelerden gerçek anlamıyla istekte bulunabilir mi? Topluluklar müzeler üzerinde talepler yaratmaya başladıklarında, pek çok yeni şey gerçekleşir, bunu da yerli bağlamda sık sık görmekteyiz.

Mevcut müze tanımında, insanlar ve dünyanın geri kalanı arasında bir bölünme varmış gibi bir anlamı olan ve oldukça önemli bulduğum “insanlık ve çevresi” şeklinde belirtilen bir kısım bulunuyor. Bunun, iklim ve küresel ısınma gibi mevcut zorluklar açısından çok önemli olduğunu ve müzelerin, daha güçlü bir konumdan konuşuyor olmaları halinde, bu tartışmada çok daha büyük bir etkiye ve güce sahip olacaklarını düşünüyorum. Bu şekilde, yani bir şeyi kurcalamaya başladığınızda, bir dizi başka kavram ya da varsayımın da değişmesi gerektiğini görüyoruz. Bu durumun inanılmaz derecede ilginç ve zor olduğunu düşünüyorum, zira yeni bir müze tanımının ne olabileceğini hayal bile edemiyorum.

- **Müzenin Tanımı: Beklentiler ve Potansiyeller Komitesi ne yapar?**

Komite, Müze Tanımı: Beklentiler ve Potansiyeller Komitesi olarak adlandırıldı ve ICOM tarafından yeni bir pozisyon olarak kuruldu. Demek ki ICOM,

bu durumun incelenmesi gereken bir şey olduğunu düşünüyor; sürekli olarak daha büyük küresel müze manzaralarında neler olup bittiğini izlememizi istiyor.

Bu nedenle komitede gerçekten dikkatli davranıyoruz. Kendimize dinlediğimiz, keşfettiğimiz, analiz ettiğimiz, veri topladığımız ve müze tanımı hakkında konuşmayı reddettiğimiz bir yıl ayırdık. Sadece tüm alanı belgelemeye çalışıyoruz. Bir yılın sonunda, bütün bu bilgileri bir araya getireceğiz ve ICOM'a müze tanımının sorgulanması ve değiştirilmesi için tavsiyede bulunmaya başlayacağız.

Bir komite olarak kurulduğumuzda, başkan olarak benim için en büyük zorluklardan biri, diğer küresel organizasyonlarda olduğu gibi, belirli bağlamlarda sahip olduğumuz Avrupa/Batı eksenli sistemik egemenliği aşan bir komiteyi oluşturabilmektir. Bu nedenle, çok dikkatli bir şekilde her kıtadan gelen çalışma grupları için işe alım yapıyoruz ve işimizde bir denge yaratmaya çalışıyoruz.

Sahip olduğumuz çalışma gruplarından bir tanesi, yuvarlak masa dediğimiz bir çalışma grubu. İnsanların masa etrafında oturdukları ve her grup için aynı olan dört soruyu ele aldıkları, bu yuvarlak masa çalışmalarını dünyanın dört bir yanında yapmaya çalışıyoruz. Her bir kişinin her soru için iki dakikası olduğundan bir tartışma süreci yer almıyor. Kişiler birbiriyle çelişmeye ya da tartışmaya başlamıyor. Her kişi açık bir beyanda bulunuyor. Bu çalışmayı bir dizi bağlamda yaptık ve şu sorulara çok kişisel ve çok kısa profesyonel yorumlar almayı amaçladık: “Müzenin topluma yapabileceği en önemli katkılar nelerdir? Sizce karşılaştığımız en önemli zorluklar nelerdir? Sizce toplulukların karşılaştığı en önemli sorunlar nelerdir? Katkılarımızı en üst düzeye çıkarmak için uygulamalarımızı ve prensiplerimizi nasıl değiştirebileceğimizi düşünüyorsunuz?”

Yuvarlak masa çalışma grupları oldukça geniş çaplı bir dinleme aracı oluyor. Başka küresel organizasyonların da yayılıp üyelerinin fikirlerini duyup duymadıklarını bilmiyorum, ancak bu çok geniş çaplı bir duyma aracı... Çalışmanın amacına en uygun olacak şekilde, bunları ICOM'un web sitesinde erişilebilir hale getireceğiz ve insanlar –örneğin- Kore'deki diğer insanların neler söylediklerini buradan dinleyebilecekler. Bu, müze tanımını değiştirirken elde ettiğimiz tek bir şans değil. Bu,

içinde yaşadığımız, çalıştığımız ve kendisini oluşturduğumuz toplum ile müzeler arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan sürekli bir faaliyettir.

